

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

qa 8264

~~30-11-11. 82611~~

~~3-8-11. 82611~~

FLC
73.806

DELICIAE
ERVEDITORVM.

0817

~~535~~

DELICIAE
ERVEDITORVM

SEV

23806

VETERVM

ANEKΔOTΩN

OPVSCVLORVM

COLLECTANEA

IO. LAMBUS

Collegit, illustravit, edidit.

FLORENTIAE. MDCCXXXIX.

Ex Typographio PETR. CAJET. VIVIANII
Ad Insigne D. THOMAE AQUINATIS.

Cum approbatione.

MICHAELIS GLYCAE
EPISTOLARVM
PARS SECVNDA.

NOBILISSIMO ET CLARISSIMO
V I R O
VINCENTIO MAR. RICCARDIO
PATRICIO FLORENTINO
CLANNIS ET RVPIS ALTAE MARCHIONI
S E N A T O R I
SACRAE D. STEPHANI MILITIAE EQVITE
SERENISSIMI MAGNI ETRVRIAE DVCIS
GAZOPHYLACI
DOMINO IN PRIMIS HONORANDO.
I O. L A M I V S
DEDICO CONSECROQVE.

Raefidium & tu-
telam Tuam, SE-
NATOR AMPLISSIME, haec *Mi-*
chaelis Glycae Epistolarum pars

secunda implorat, ut a lividorum
obtrectionibus secunda in vulgus
prodeat. Et quidem fore confidit
ut Tuo valido patrocinio eam tuea-
ris, & quia Tua prope est, quum ex
Codice MS. Tuæ locupletissimæ
Bibliothecæ proferatur; & quia
favore simili primam Partem, ger-
manam, ut ita dicam, suam, Il-
lustrissimus frater Tuus BERNAR-
DINUS amplexus est. Aemula in
vobis ad optima & præstantissi-
ma quæque capeffenda virtus est,
paribusque vos stimulis incitat, ita
ut eadem Vos iam laus, & glo-
ria, præter vetustam & præsi-
gnem generis nobilitatem, supra
alios plurimos extollat atque ef-
ferat. Græcæ quidem Epistolæ
sunt, & a Græco homine, scri-
ptæ; additæ insuper Epistolæ

aliae

m

allae pariter Graecae, & à *Maximo Margurio* Cytherorum Episcopo proximioribus temporibus exaratae; duobus Helladis Auctoribus, qui ambo, mihi fallor, miserae florentissimi quondam Imperii desolationis, & captivitatis, partes fuere. Quam bene Tuam hi protectionem flagitantes ad Te confugiunt, qui acerbos aliorum casus miserari soles, cunctisque ita succurrere, ut inopum, & saevitiem fortunae experientium mortalium, pater iam esse videaris. Quin, quum maximam Europae partem peragrans, multorum hominum mores & urbes videris, infelicem Graeciam, quum TIBI opportuna non esset, praeteriisti; & recte quidem: sed tamen non adeo eius ruinae despiciendae,

ut saltem quae litterae, quae studia, ibidem superfuerint, vel ex hisce speciminibus cognoscere, TIBI iniucundum futurum sit. Quid quod & aliqualem huiusmodi cupidinem TE incessere ostendis, quum vim Itinerariorum eruditorum ingentem TIBI comparaveris, & iis privatam Tuam Bibliothecam instruxeris, quorum quidem plurimi & Graeciam describunt, & eius incolarum conditionem, mores, studia, & ritus, edisserunt. Quid quod & meam quamdam Dissertationem volumen hoc continet, qua & adversus Philosophos de carnis resurrectione dogma loculenter, stabiliterque confirmo; & *Th Burneti* Hetherodoxi hominis circa idem placitum deliramenta

con-

confutans exfibilo, & Catholicae sapientiae decreta tueor atque defendo ? Quis autem ignorat quam TV sis avitae & Orthodoxae religionis tenacissimus, eamque exstantem semper, ac de erroribus quibuscumque triumphantem subspicere gaudeas ; quod etiam in causa fuisse scio, cur me potissimum pro Sancta Dei Ecclesia contra eius omnes inimicos pro virili dimicantem, ad Tuae Bibliothecae custodiam inter multos elegeris. Insuper vero ita spectata est tua comitas incredibilis, & singularis humanitas, ut hoc quaecumque munusculum AMPLITUDO TUA aspernari non possit, meae quidem venerationis indicium, monumentum vero benignitatis Tuae, qua Nomen Tuum

im-

immortale huic volumini decorando praefigi passus es. Vale, VIR NOBILISSIME, & diuturna tua incolumitate nostras spes amplius erige, & litteris bonisque artibus progressus admirabiles pollicere. Dabam Florentiae Idibus Novemb. Anno MDCCXXXIX.

CAN-

CANDIDO LECTORI

IO. LAMIVS S. D.

N alias quinque Michaelis Glycae
Epistolas, seu Dissertationes, in
vulgus prodimus, nunc primum om-
nes, decima excepta, quam quidem
Bonav. Vulcanius in Scholiis ad

Cyrillum Alexandrinum contra Anthro-
morphitas, Latina sua interpretatione addita,
olim publici iuris fecit, licet initio & medio
mutilam, quae nos ei ex Codice Riccardiano
restituimus. In Praefatione quidem, quam pri-
mae harum Epistularum a me editarum partis
praefixi, adserui Michaelem Glycam Sicu-
lam fuisse, codicum, quos doctissimus Phil.
Labbeus consuluerat, fidem sequutus; sed quum
modo videam eruditissimum virum Io. Boivi-
num

num docere pro Σικελιώτου legendum Σικυδι-
 ώτου, sive Σικυδίτου, quod hoc illius nomen
 apud Nicetam occurrat; adeoque Glycam no-
 strum Byzantinum fuisse adfirmare; heic id mo-
 nendum cēnsui, sed ut & monerem Boëvīnum pro-
 babiliter falli, dum credit Glycam nostrum a
 Niceta Choniata, qui anno MCCIV. florebat,
 memorari potuisse; quum exploratae prope fidei
 sit, contra quam Vossius, & Labbeus, & Ca-
 veus, & Fabricius, senserint, Michaelē Gly-
 cam, medio circiter quīntodecimo saeculo, cla-
 ruisse; quod & in alia Praefatione observavi-
 mus. Quis enim communi sensu praeditus di-
 cere queat Michaelē Glycam, si saeculo XII.
 ut illi putant, vixisset, Epistolas XXXV.
 XXXVI. & XLI. τῶ πασι βᾶσω σεβᾶσω
 κυρῶ καὶ σαγνίνῳ τῶ παλαιολόγῳ Augustissi-
 mo Imperatori Domino Constantino Pa-
 laeologo, qui demum anno MCCCCXLVIII.
 regnare coepit, scribere potuisse? Quin ea,
 quae habet Nicetas Libro II. & IV. de Mi-
 chaeli Sicydite Mago & facinoroso homine,
 miror quomodo Boëvīnus de Michaelē Glyca
 intelligere potuerit, quum, vel Glycae Annales
 evolvas, vel eius Epistolas perlegas, nihil aliud
 ex iis exstet nisi quaedam pietas, & sacrarum
 litterarum studium, divinorumque Patrum am-
 pla cognitio; & multo magis miror in eius sen-
 tentiam tam facile ivisse doctissimum Io.
 Alb. Fabricium Tom. X. Biblioth. Graec.
 pag.

pag. 228. & 545. Non ignoro a quibusdam obiectum iri nos certo non scire, an illae omnes Epistolae Michaelis nostri sint. At certe Zonarae, cui quidam Codices tribuunt, esse non possunt illae, quae Constantino Palaeologo scribuntur. Zonarae enim aetas repugnat. Sed quaedam alterius alicuius esse non poterunt? Argumenta ut id evincatur adferre necesse est. Pro Glyca stat Codicum MSS. inscriptio; stat quod illarum Epistolarum plures eius quoque Annalibus totidem verbis insertae sunt; stat idem stilus, eadem scriptiois materies, eadem dispositionis, & ratiocinationis, methodus. Quae quidem omnia simul collecta & expensa praevalere videntur ieiunae illi dubitationi: Quid si Epistolae miscellae sunt? Quod si Glycae dictio elegans & florida est, non ideo saeculo XV. minus congruit, quo exploratum habemus, Plethones, Bessariones, Trapezuntios, Gazas, Argyropylos, Lascares, Chalcocondylas, Musuros, & Graecos alios sexcentos disertissimos, omnes eloquentiae ornatus, & dictionis phaleras, copiamque uberem, in suis instructissimis commentariis & epistolis exhibuisse. Quid autem habent alii de Glycae aetate aliter sentientes, quo suam opinionem fulciant? Illud unum nimis incertum & fallax, Glycam suos Annales ad saeculum XII. tantum deduxisse. Multa in causa esse potuere, cur ulterius Annales Glycas non pro-

produceret, ut alibi observavimus; & lecto-
 rem exemplis obnuere possem, nisi brevitati con-
 sulerem, eorum, qui licet serius vixerint,
 susceptas tamen historias ad suam usque aeta-
 tem non deduxerunt. Et haec quidem, conie-
 cturis probabilioribus indulgens; quum tamen
 plurimi faciam de Glycae aetate dubitatio-
 nem, qua vir doctissimus aequae ac amicissi-
 mus se in ea traducit ambiguum. Non tamen
 a Boevini sententia longe recesserim in eo, quod
 Glycam Byzantinum putet; a me enim iam
 animadversum fuit Glycetarum familiam etiam
 Constantinopoli fuisse, & Ioannem Glycyn, seu
 Glycan, ut Dufremius adpellat, Patriar-
 cham CP., clarnisse anno MCCCXVI.
 Item Daniel Glycys, unus est ex iis, ad
 quos Georgius, seu Gregorius Cyprius Pa-
 triarcha CP. qui anno MCCLXXXIII.
 florebat, scribit, ut apud L. Allatium De
 Georgiis videre est, & ex eadem forte familia ac
 Ioannes fuit. At non repugnat Glycam nostram
 origine Constantinopolitanam fuisse, incolam ve-
 ro Siculam, praecipue si Monachus erat, ut
 Fabricius arbitratur. Patet enim Siciliam, &
 Calabriam Graecis Basilianorum Monachorum
 Coenobiis refertas fuisse, & in iis non Itali-
 tantum, sed & Graeci ipsi (quamquam Sici-
 lia olim & Calabria, quae Magna Graecia
 quoque dicta est, Graecissantes provinciae e-
 rant) philosophiam Christianam profitebantur.

Ro-

Rochus Pyrrhus in *suae Siciliae Sacrae*
Libro IV. triginta Basilianorum Coenobia in
Sicilia existentia recenset, atque describit, quo-
rum plurima sub Constantino Copronymo exci-
tata fuisse videmur, quum scilicet ille impius
Imperator edicto promulgato vetuerat esse Mo-
nachos in Oriente. Tunc enim ingens Monacho-
rum Orientalium multitudo se se in urbem, &
Italiam infudit, quorum quum Graeca lin-
gua esset peculiaris, eosdem in Monasteriis col-
locatos voluit Paulus Papa I. ea praestare,
quae consueverant in Monasteriis Orientis, &
psalmodiarum cantus, aliaque officia Ecclesiasti-
ca sua ipsorum lingua absolvere, ut scribit Ba-
ronius, Annalium parens eminentissimus. Quod
quidem succedentibus temporibus usque ad suam
aetatem, hoc est, usque ad annum MDCXL.
& quod excurret, servatum esse testatur Ro-
chus Pyrrhus, Netini Coenobii Basiliani Ab-
bas, laudatus Notit. I. Libri IV. cum quo ne-
scio quomodo conciliare praestantissimum Mon-
temfalconium, qui Cap. XV. Diarii Italici
scribit, in Calabria, & aliis Neapolitani re-
gni regionibus, atque in Sicilia, Linguae Grae-
cae in Ecclesiasticis Officiis usum fuisse, donec
Sixtus IV. vetuit, ne quis nisi Latine divina
officia persolveret; nisi dicamus Sixti IV. edi-
ctum ad Monachos etiam Basilianos extensum
non fuisse; sed tantum Clericos Saeculares,
aliosque aliorum ordinum Monachos respexisse.
Et

Et quidem Io. Mabillonius Itinere Italicō tradit Monachos Coenobii Cryptae Ferratae duodecimo ab Vrbe lapide distantis, Missam Graece celebrare, sed Romano ritui prorsus accommodatam. Iam vero, quum haec ita se habeant, quis non videat facilem & non ingratum Graecis ad haec Sicula Coenobia transiitum fuisse, multosque illorum in ea Insula austeriorem vitam sumto sacro schemate profiteri potuisse; eorumque unum Michaelē Glycam forte fuisse? Quis enim ignorat laudatam Baronium tradere sub Leone quoque Armenio Imperatore sacrarum imaginum hoste, orthodoxos Monachos Constantinopoli, & ex aliis Orientis partibus exactos & extorres in Italiam, & Romam confugisse? Sed exemplis etiam id confirmare proclive est, ex ea circiter aetate, ac deinceps, petitis, qua Glycam vixisse verisimilissime credimus. Ecce Bessarion Cardinalis, patria Trapezuntius, anno MCCCXLVI. ac deinceps, Archimandrita erat. Monasterii Sancti Salvatoris Linguae Pbari Messanae; & Monasterii SS. Petri & Pauli de Agro, & Sancti Philippi Maioris, & Sancti Angeli de Brolo, quum insuper esset protector universi Ordinis Basiliani, ut Pyrrhus citatus memoriae prodidit. Anno MDLI. Anatolius Constantinopolitanus Monachus, unum cum Monacho pariter Graeco Basiliano Davide,

vid, & Presbytero quodam Societatis Iesu, in Sicilia Diploma Rogerii Regis anno MCX LV. concessum, quo Rex confirmat Athanasium Hieromonachum, secundum Abbatem Coenobii S. Philippi Maioris, describit, quod in libros Regiae Cancellariae transfertur. Immo non dubitandum Linguae Graecae Praeceptores aliquos in memoratis Monasteriis per ea tempora esse, praesertim quum in Sicilia, & Calabria, Italica lingua passim invaluisse, & maior Monachorum numerus tunc temporis Italus fuisset; ut Graecis litteris animo comprehensis Monachi Graeca Lingua de more Ecclesiastica officia perficerent. Ex his esse potuit Michael Glycas, qui in Codice Riccardiano ideo forte Grammaticus dicitur. Et certe huiusmodi Praeceptores necessarios fuisse evincit etiam id, quod deinde consequutum est, Anno videlicet MCCCCLXI. Senatum Messanensem a Pio II. Pont. Max petiisse, & obtinuisse, ut Gymnasia Graeca Messanae pro Monachis Graecis, seu Calogeris, constituta Praeceptori annua mercede aureorum LXXX. de camera, solvenda a Monasteriis Basilianis, erigerentur; quod executioni mandandum. Bessarion Ordinis Protector litteris Romae anno insequenti datis edixit, Athanasio Episcopo Hieracensi, & quibusdam Abbatibus, scribens. Hinc Constantinus Lascaris CP. ex litteris Protectoris Ordinis datis Romae pridie

✠ †

Idus

Idus Decembris MCCCCLXVII. cum mercede annua scutatorum LXXX. quaeolvere tenerentur Monasteria Graeca Siciliae, docendae linguae Graecae praeficitur. Anno MCCCLXXVIII. Constantinus Lascaris adhuc in Sicilia docebat, & hoc anno, iussu Aegidii Romani Abbatis Monasterii SS. Petri & Pauli de Agro, e Graeco in Latinum convertit primaeum Diploma foundationis & dotationis illius Coenobii datum Anno mundi 6625. indictione 9. Anno pariter MCCCCXCIX. idem Lascaris Latine reddidit Graecum Diploma Rogerii Comitis, quo is testatur parta de Saracenis victoria Templum & Coenobium Sanctae Mariae de Mili aedificasse, & ei Michaellem Abbatem praefecisse, datum anno Mundi 6600. die X. Decembris Indictione XIV. Christi MXCII. Sed vix dubitare possum, quin hic ipse Lascaris & ante haec tempora in Sicilia, & Calabria versatus sit, quum videam eum Librum De Calabria, & Siculis Scripturibus exarasse, & Alphonso Neapoleos Regi, qui anno 1458. naturae concessit nuncupavisse; qui liber habetur apud Fabricium Tom. XIV. Bibliothecae Graecae. Atque haec quoad Glycae aetatem & patriam dicta sint. Nunc, aliam Praefationem etiam in hoc suppleturi, memorabimus Michaelis Glycae De Poenitentia Salomonis tractatum, unum illorum Opusculorum fuisse, quod Allatius Libro IV. suo

rum

*rum Symmi&on inferere meditabatur, ut apud Fabricium laudatum citato Tomo videre est; qui forte nil aliud est, quam una ex Glycae Epistolis. Insuper monemus Graecum Anna-
lium Glycae Codicem MS. in Bibliotheca Sai-
bantis Veronae adservari, ut prodit in sua
Verona illustrata Vir doctrinae & eruditionis
immensae Scipio Maffei Marchio. Iuvat
etiam heic adponere nomina eorum, ad quos
Glycas scribit: Sunt autem:*

*Andropulus Palaeologus τῷ μεγαλοδοξο-
πάτῳ κυρῷ Ανδροπούλῳ τῷ παλαιολόγῳ.*

Alypius ἑγκλειστος sive inclusus. 20 38 44.

Constantinus Palaeologus 35. 36. 41.

*Esaïas Monachus 8. 9. 10. 13. 14. 15.
16. 17. 46. 50. Monachus & Domesticus 18.
19. 22.*

Gregorius Acropolites 11. 12.

*De dicto Gregorii Nazianzeni, qui diem
τῶν φώτων dixit λαμπροτέραν festo Nativita-
tis Christi, quod Chrysostomo est ceterorum fe-
storum Metropolis 43.*

Ioannes Aspiota, Monachus 5 6 7.

*Ioannes Dux, τῷ μεγαλοδοξοπάτῳ μεγά-
λῳ ἑταυράρχῃ κυρῷ ἰωάννῃ τῷ Δούκῃ.*

Ioannes Sinaita, Monachus Stylita 1.

*De Manuelis Comneni Imperatoris edi-
cto circa Astrologiam & divinationem 39 40.*

*Maximus Smeniota, seu Asmeniota 2. 3.
4. 27. 28.*

Meletius Critopolus 45.

Nicephorus Sinaita τῷ οἰκειοτάτῳ ἀνθρώ-
πῳ τῷ κραταεῖ καὶ ἀγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βα-
σιλεύῳ κυρῷ Νικεφόρῳ τῷ σιναιίτῃ 24. 25. 26.

Nilus Monachus . 47. 48. 49.

Onufrius Monachus 23. 29. 30. 31. 32.
33. 34. 42.

Stephannus Monachus . 37.

De Tropario Theodori Studitae , & eius
dicto quodam 34.

*Quae omnes Epistolae iuxta Fabricium
ita digestae numerum L. expleant* , quot ille cre-
dit a Lambecio recenseri; sed multo plures il-
le memorat , & ad numerum LXIV. adscende-
re adfirmat , ut iam in prima Praefatione a-
nimadverti. Quin ipse Fabricius observat Pa-
risiis in Bibliotheca Regia Epistolas XCII.
Michaelis Glycae MSS. adservari; ipse ve-
ro addiderim Glycae Epistolarum Codicem
manu exaratum, qui in Augustana Bibliotheca
exstat, & cuius alibi mentionem fecimus, mihi
missum & commodatum iri, si velim, ut omnes
describam, spem fecisse Vir Clarissimus Iac.
Brukerus Augustanus, Caesbyrensis Minister
& Scholarcha doctrina iuxta ac humanitate
praecellens; quem quidem nunc Senatum illum
amplissimum petii, quod omnes illae his Deli-
ciarum mearum angustiis comprehendere non pos-
sint, ut materiarum varietas in iis promissa
servetur. Memorabile & insigne exemplum,
quod

quod multos patriae ingratos, litteris exitiales, sibi quæ suae famae inimicos, bomunciones, qui ad inutiles iam suas Bibliothecas viris doctis aditum praecludere substinent, merito pudore suffundat. *Epistolæ V. Glycae*, quas hoc volumine publici iuris facio, partim Ioanni Aspiotæ Monacho, partim Esaiae pariter Monacho, scribuntur. Quis sit Ioannes ille Aspiotas ignoro prorsus. Idem proferrem de Monacho Esaia; nisi Cas. Oudinus opinari videretur esse eundem ac Esaia illum, cuius *Epistolam contra Nicolaum Sclengiam, De Processione Spiritus Sancti*, producit Allatius Tom. I Graeciae Orthodoxae; & qui anno MCCCCXXX. probabiliter florebat, ut observant Wartonus, & Fabricius. Hic Esaia adpellatur etiam Monachus & Domesticus, ut iam innuimus.

Et haec quidem de Michaelæ Glyca dicta sufficiant. Jam cur post Glycae *Epistolam VII. meam* prolixiorē De resurrectione carnis tractationem adversus Philosophos inseruerim causa adferenda esset; si minus ibidem pag. 94. expediissem: Cur autem in eadem *Dissertatione Th. Burnettum* de resurrectione agentem confutandum suscepim, initio ipso Capituli X. edixi; & nunc addo me Charismata meliora aemulantem, quum vidissem eundem de Visionis Dei beatificae dilatione delirantem luculentis commentariis editis a Viro clarissi-

mo, & mihi amicissimo Lud. Ant. Muratorio, confutatum fuisse, occultis stimulis actum, docti quidem, sed fanatici hominis errores quoad aliud Christianae sapientiae caput arguere, & exhibilare adgressum fuisse, breviter tamen & via compendiaria, quum amplioris Dissertationis noster hic libellus, qui multa alia complecti debebat, capax non esset. Aliud quoque in causa fuit, cur id facerem, & quidem violentius, & pluris aestimandum; oribodoxae scilicet religionis amor, & castorum Romanae Ecclesiae placitorum mihi cognata unigenaque tenacitas, quae adeo luculenta ac splendida in omnibus meis operibus fulget, familiaribusque sermonibus emicat, ut talparum & vespertilionum nostri saeculi quorundam oculi caliginosi eius rutila coruscatione praestingantur, ita ut offendant in meridie, quod Propheta aiebat, tamquam in tenebris, nec lucem illam comprehendere valeant. Licet vero harum pecudum vellera, Libro De Eruditione Apostolorum in vulgus prodito, bene carminata dimiserim, forsitan olim alia ratione, & quidem efficaciori, eos resipiscere, & veritatem adgnosceret, cogam; nec eos galerus patulus, & pallium amplum & laciniosum, a meae dexterarum fulmine proteget. O infelicem nostram aetatem! Non quod divina scriptura docet; non quod Patrum traditio confirmat; non quod credendum Ecclesia Romana proponit, apud bardos

dos illos, & facinorosos homines, fides & dogma Christianorum est; sed quidquid superstitionis somniant, quidquid fabularum comminiscuntur, quidquid ridiculi eructant aut pedunt, nisi credas, & amplectaris, haereticus es, atheus es, eliminadus es. Sed lepida capita, & δαιμόνιοι, hoc vel illud Petri Sedes, Christianorum suprema Magistra, dogma Christianorum esse non adgnoscat; ergo quia Filiuccius hoc personat; praedicat Tamburinus; Diana resolvit; Mastrius ingerit; alique, magis portenta quam nomina, inculcant; nisi firmiter credam, nisi mordicus teneam, haereticus ero? Papae! An nescitis fidem Christianam esse individuan? & aequae ab ea discedere, qui plus credit, quam qui minus? Nec minui, nec ampliari potest: una est, individua est. Vos haeretici estis, qui saepe ea tamquam de fide credenda proponitis, quae sancta Ecclesia non docet; & veram Christianam fidem interpolatis, atque corrumpitis. Nos quidem veri Christiani sumus, & veri spiritu Israelitae Aegyptum Idololatram, & supersticiosam, averfamur. Criminamini, maledictis proscindite, persequimini, occidite etiam, nunquam obtinebitis ut nos vobiscum crocodilum adoremus, ibin paveamus, cercoptibecis advolvamur. Itaque ut magis atque magis in dies spectatam pietatem nostram, & puram castamque religionem adprobemus, &

sanctae Matris Ecclesiae Romanae dilectionem promereamur , haereticum Burnetum quoad resurrectionis doctrinam confutavimus .

Sed quid de Epistolis Maximi Margunii additis dicam ? Nonne Margunius schismaticus Graecus & haereticus fuit , & insignis Romanae Ecclesiae hostis ? Cur igitur eius scripta produco ? Produco , quia Ecclesia Romana & hostium suorum scriptis opus habet , ut confatet & arguat errores , atque ita in regiam viam eos , qui per haeresum divortia aberraverant , reducat ; & hac quoque ratione , benignam , ac veram se matrem ostendat . Produco quia Ecclesia Romana hostium suorum scriptis utitur , velut industria apis , quae ex thymo amaro mel dulce ac suave colligit , ut ex iis ipsis suorum placitorum veritatem adstruat adversus alios inimicos suos ; atque ita Israel vendicatis sibi Aegypti auro , & divitiis , veritatem adsertam in suos usus iuste convertat , quam illa iniuste possidebat . Id quod factum etiam est a Scip. Maffeo (qualis & quantus vir Deus bone !) in docta illa Epistola , quam contra Pfaffum ad Abbatem Bacchinium scripsit , & in qua Ecclesiae rem producta etiam Margunii Epistola fulcire non dubitavit Produco quidem , & Glycae Schismatico Schismaticum alium apte coniungo ; ut quantum hisce litteris Ecclesiae minime nocent ; tantum sua eruditione rerum Ecclesiasticarum studiosos invenes

iuvent atque delectent. Sed licet Margunius schismaticus fuerit, nihil hae illius Epistolae erraticum continent; imo multa e contra habent moribus formandis utilia, atque animis erudiendis opportuna.

Maximi Margunii aetatem Epistolae eius indicant; prima enim harum data est anno MDLXXXIV. Secunda anno MDLXXXVII. Tertia, & quarta anno MDXC. Quinta, sexta, & septima, & quartadecima, insequenti. Octava vero, & nona cum quintadecima MDXCII. quo anno quoque scripta est Epistola Patriarchae C. P. ad ipsum Margunium, quae ante Margunii Epistolam XV. collocata est. Decima autem MDCLI. usque ad tertiamdecimam. Ex Epistola Margunii, quam V. Cl. Maffei edidit, patet Margunium anno MDLXXIII. nondum Monachum fuisse, quemadmodum ex aliis tribus eiusdem Epistolis eodem anno Patavii datis, quae MSS. apud me exstant. Item anno MDLXXV. nondum Monachi habitum induerat, ut liquet ex Epistola MS. data hoc anno Patavii, quam pariter ipse possideo. Ex prima earum Margunii Epistolarum, quas prodo, & aliis MSS. constat eum anno MDLXXXIV. merum Hieromonachum fuisse. Sed ex Epistola inedita in Creta scripta comprehenditur, etiam anno MDLXXVIII. iam Monachum fuisse. Ergo inter annum

✠ † 5

MD

MDLXXIII. & MDLXXVIII. *Monachum professus fuerit. Anno vero MDLXXXVII. fuisse iam Cytherorum Episcopum ex secunda Epistola patet. Ex Epistolis vero MSS. colligitur anno pariter MDLXXXV. Episcopum Cytherorum fuisse, quando ita in illis se inscribit; quare corrigendus est Nicol. Comnenus Papadopulus, qui in Historia Gymnasii Patavini scribit Maximum nostrum anno MDLXXXIX. Cytherorum Episcopum creatum fuisse; corrigendus quoque Fabricius qui Vol. X. Biblioth. Graecae pag. 537. ait Margunium post annum MDLXXIV. Cytherorum Episcopum sedisse; quum post MDLXXXIV. hoc est, sequenti, dicere debuisset; cuius tamen vestigiis insistit etiam Iac. Brukerus, vir doctissimus, in Dissertatione Epistolica De meritis in rem litterariam, praecipue Graecam, David. Hoeschelii; in qua & mei pro sua in me benevolentia mentionem facit. Castigandus insuper Car. Ducangius vir eruditissimus, qui Margunium anno MD. vixisse tradit, & a Maximo Cytherensi Episcopo, qui anno MDC. scripserit, perperam distinguit; ob quam distinctionem etiam Fabricius πολυμαθέςατος a clarissimo Maffeiō notatur. Nec ab errore immunis est Caveus, qui Dissertatione II. De libris Ecclesiasticis Graecorum scribit anno MDXXIX. Menologium Graecorum ex Menaeis erutum, & in linguam Graecam*

cano vernaculam a Maximo Margunio Cyberrorum Episcopo versum Venetiis editum fuisse apud Pinellum Typographum; & ibidem annino rescribendum est MDCXXIX. uti tradit & Fabricius Tom. IX. Biblioth. Graecae.

Quum haec generaliter dicta sint, ad magis particularia veniamus. Maximus Margunius natus est in insula Creta, atque urbe cognomine. Mercatoris filius Venetias cum patre venit anno circiter MDXLVII. ut ipse indicat in Notis ad Nomocanonem ad Can. III. Chalced. A patre Patavium missus quadriennio Latinas litteras ac Philosophiam, auditis claris Professoribus, didicit; Theologiam quoque Scoti, ut ipse scribit Epistola ad Georgium Lombardum Cretensem, cuius, & Barocii itidem Cretensis, cliens & contubernalis fuit. Forte hoc tempore libellum De traditionibus Ecclesiae scripserit, quum eius adhuc iuvenis opus sit, ut Comnenus tradit; & certe quum Patavii primum esset tunc annos XXV. circiter natus fuisse videtur. Reversus Venetias tunc quum indictum est laurea donandis iusiurandum & professio fidei Catholicae ex formula Pii IV. ibi mortuo patre ex hereditate dives Graecam Typographiam aperuit; multaque edidit; donec incendio, quo D. Antonii templum & celebris ibi MSS. Graecorum bibliotheca conflagravit, eius quoque proxima Typographia consumpta est, ut ipse Dav.

Hoeschelio scribit. Quo autem anno Venetias
 perrexerit, ignoro; exploratum tamen habeo
 ex Epistolis, ut innui, anno MDLXXIII.
 & MDLXXV. Patavii fuisse. Tunc inops ipse
 effectus in Greciam reversus est; quod qui-
 dem, ut vidimus, post annum MDLXXV.
 contigit, & ad res sacras animum advertens,
 Monasticum habitum sumsit, & Maximus
 adpellatus est. Antea enim Michael voca-
 batur, si Nic. Comneno Papadopulo,
 qui certe fallitur, credimus; si vero Viris
 doctissimis Scip. Maffeio, & Io. Alb. Fa-
 bricio, fidem habemus, Manuel, evincen-
 tibus id Epistolis eiusdem sub hoc nomine
 datis Patavii anno MDLXXIII. & MD
 LXXV. ad Gabrielem Philadelphensem; &
 Epistola Martinii Crusii ad Manuelem Mar-
 gunium, quae in Turco Graccia habetur. Video
 ab iisdem numquam sine laude loquendis Mas-
 feio & Fabricio observari, moris esse apud Grae-
 cos, quando ad Episcopatum evebuntur, no-
 men suum alio nomine, quod ab eadem littera
 incipiat, mutare; quod quidem exploratae fidei
 est: sed Margunius noster prius Manuelis
 nomen posteriore Maximi, quum Monachum
 professus est, mutavit; id quod patet ex E-
 pistolis ab eo scriptis Gabrieli Severo ab anno
 MDLXXVIII. usque ad annum MDL
 XXXIV. in quibus Μαξιμος ἐλάχιστος ἱερομό-
 ναχος ὁ μαργούνιος. Et quidem Leo Alla-
 tius

tius Lib. De Georgiis observat, nomina a Graecis mutari solita etiam quum Monasticum habitum sumunt. In patria, S. Catbarinae coenobium, quod Montis Sinai Metochium adpellatur, incoluit, & ibi eo adpulit animum, ut rationem aliquam inveniret, qua Orientalis & Occidentalis Ecclesiae dissidium componeret; & in eum finem scripsit orationes seu libros de Processione Spiritus Sancti, quibus id, quod parti utrique satisfaceret, constituere conatus est. His libris instructus Romam venit sub extremos Gregorii XIII. Pontificatus annos, a quo etiam alimenta suscepit; quique negotium examinandum, absolvendumque commisit tribus Cardinalibus, Iulio Antonio Sanctorio scilicet, Vincentio Lauro, Augustino Valerio. Pertracta res est ad Sixti V. Pontificatum, quo iubente, quum Margunii fides sublesta videretur, indictum Margunio ante omnia, ut orthodoxam fidei confessionem coram Fidei Quaestoribus ederet; sin minus in custodiam coniceretur; & honorariis ad alimenta stipendiis, quae Gregorius XIII. largitus fuerat, privatus est. Hisce rebus Margunius irritatus, Roma fuga evasit, & per ingentia pericula elapsus, ut ipse Libro adversus Franciscanos refert, Venetias remavit, barba deposita, ne agnosceretur, statimque navigavit in Graeciam. Si verum est quod Fabricius tradit, Margunium etiam Pisis,

Pisis, & Parisiis versatum esse, oportet ut id contigerit antequam Romam proficisceretur; & forte etiam antequam in Graeciam primum reverteretur. Moratus autem in Melo insula, donec genae iterum fruticarent, Constantinopolin abiit. Ibi rebus Venetis maxime profuit, ac Legato Reipublicae gratissimus fuit. Quamobrem, quum in familiaritatem inrepsisset Ieremiae II. Pontificis Byzantini, illi per ea tempora utilis fuit, ut ex eius Libro De Moribus barbarorum &c. intelligere est, cum in iis, quae adversus Latinos scripsit, tum in illis quae ad Tubingenses respondit; quare ad insulas Cythereas proventus est anno, ut diximus MDLXXXV. Cythereas, inquam, non in Cypro, ut perperam Fabricius tradit, sed Cytherorum insulae Malcae adiacentis, ut in eius Epitaphio legitur. In otio eius insulae multa composuit, quamquam anno 1590 1591. & 1592. Venetiis & Patavii versatus est, fugere coactus; uti & 1601. Fuit & perelegans Poeta, Cultumque eius industriae Graecia debet, cuius Patres aliquot & Scriptores MSS. aut ipse cudit typis in Miscellaneis, aut aliis cudendos commisit, praesertim Dav Hoëschelio, quocum perpetuum & familiare habuit litterarum commercium, ut comprehendimus ex Epistola VII. XII. & XIII. ad eundem Hoëschelium, qui anno MDXCII Hymnos novem Anacreonticos Maximi nostri Graece Lugduni Batavorum

*rum edidit ; docetque praeter Comnenum .
Iac. Brukerus V. C. Item Demetrius Proco-
pius tradit cum Cyrilli Lucaris Cretenfis ,
Patriarchae deinde Constantinopolitani , prae-
ceptorem fuisse . Eius quoque discipulus fuit
Metrophanes Critopulus , Hieromonachus &
Patriarchalis CP. Protosyncellus , deinde Pa-
triarcha Alexandrinus , quem Nic. Comnenus
Graecum Lutheranum adpellat . Par quidem di-
scipulorum , bi sunt , qui Calvinismi & Luthera-
nismi professione , plus dedecoris , quam laudis ,
Praeceptor attulerunt . Obiit Margunius in Pa-
tria Creta , quo senex secesserat , anno MDCII.
prope octogenarius , conditusque est in tem-
plo Deiparae Trimartyros , ubi eius tumulus
bis Iambicis notabatur .*

Οὐ μαργὸς ἐνθάδ' ὕπνον ὕσαπεν δρέπεις
Ἀνὴρ δὲ θεῖος σωφροσύνης ἔμπλεος
Προσάτης ἄριστος τῆς πρὸς μαλέα
Νήσου κυθήρων μέξιμος μαργούνιος
Εἰὼν θεοπνεύτων μέγα μευσάων κλέος
Γόνος δὲ κρητῶν , ἡδ' εἴλαρ τῆς πίστεως .

Non hic stupidus aliquis somnum ulti-
mum carpit ;

Sed vir divinus prudentiae plenus ,
Et praeful optimus , eius , quae ad
Maleam iacet ,
Insulae Cytherorum , Maximus Mar-
gunius .

Divi-

Divinitus adflatarum magna Musarum
gloria ,
At soboles Cretenfium , & propugnacu-
lum fidei .

Laus, qua Margunium ornat Demetrius Pro-
copius , *est quae sequitur* : Μάξιμος ὁ μαργέ-
νιος ἀνὴρ σοφὸς καὶ κατὰ τὴν θύραθεν παιδείαν
τῶν ἱερῶν γραφῶν , καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
ἱστορίας ἔμπειρος , δόκιμος καὶ λογογράφος καὶ
ποιητὴς &c. Maximus Margunius vir doctus
etiam exteriores litteras , nec minus Scri-
pturae Sacrae, & Historiae Ecclesiasticae pe-
ritus , & prosa valens & versu , &c. Ia-
cobus autem Brukerus ; saepius a me citatus,
non dubitat Margunium inter viros in Graecis
litteris principes recensere . Quod si Nic. Com-
nenus cum acrius ob errores contra Romanam
Ecclesiam exagitat in Praenotionibus Mysta-
gocicis , doctrinam tamen illius , & eruditio-
nem , elegantiamque , non diffitetur in Histo-
ria Gymnastii Patavini .

Multa scripsit Margunis , de quibus ita
idem Demetrius Procopius : τῶν συγγραμ-
μάτων αὐτοῦ τὰ μὲν τύποις ἐκδίδονται , τὰ δὲ σῶ-
ζεται ἐν χειρογράφοις σχεδίοις . τούτῃ αἰ πρὸς
τῶν Λεχαρίν ἐπιστολαί , καὶ αἱ ἀποκρίσεις αὐ-
τῷ σῶζονται χειροῖ γραφοὶ ἐν τῇ πληρεστάτῃ
βιβλιοθήκῃ τῆ ὑψηλοτάτῃ , καὶ σοφωτάτῃ
ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου
Ἰωάννης Νικολάου Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐν
Κων-

Κωνσταντίνου πρίλαι. Ex scriptis ipsius, typis alia expressa sunt, alia in manu exaratis chartis adservantur. Huius exstant ad Lucarim epistolae, & ad has responsiones, quae adservantur manuscriptae Constanti-nopoli in locupletissima Bibliotheca celsis-simi atque sapientissimi Ducis Hungaro-Walachiae Domini Domini Ioannis Nico-lai Alexandri F. Maurocordati.

Scripta vero eius haec esse feruntur.

Menologium, & Synaxaria Nicephori Callisti in Linguam Graecam vernaculam conversa. Haec non eadem esse videntur ac Sanctorum Vitae ab eodem Margunio Graecobarbare redditae, de quibus Fabricius. Caveus.

Epistolae ad Cyrillum Lucarim. Deme-trius Procopius.

Notae ad Metaphrastae Vitas, quae a Nic. Comneno in Praenotionibus Mystago-gicis citantur, qui etiam adlegat eiusdem

Νέον λειμωνάριον

Panegyricus Io. Cantacuzeni in D. Basi-lium Latine versus. Fabricius.

Canones Apostolorum, Conciliorum, & Patrum, Graecobarbare redditum cum scholiis. Fabricius.

Ioannis Climaci scala scholiis illustrata. Fabricius.

Antirrhetici II. contra Andream Colof-sensem pro Marco Epbesio. Fabricius.

Libel.

Libellus De traditionibus Ecclesiae. Fabricius.

De Ecclesiasticis Dogmatibus. Idem.

Dialogus Graeci cum Latino De processione Spiritus Sancti editus Londini anno 1624. qui oppugnatur ab Allatio, & Margunii esse negatur. Fabricius.

Orationes III. seu Libri De Processione Spiritus Sancti. Comnenus.

Disputatio contra Georgium Metochitam. Fabricius.

Adagia antiqua. Fabricius.

Historia Synodica. Fabricius.

Hymni Anacreontici novem, qui leguntur in corpore Poetarum Graecorum, primum Graece ab Hoeschelio editi; & deinde Graece ac Latine a Contr. Rittershusio. Fabricius. Demetrius Procopius. Brukerus.

Carmina tria ab Hoeschelio pariter edita. Fabricius.

Sermones quadregesimales. Fabricius.

Variae Epistolae ab Hoeschelio variis in locis, & ab Henr. Savilio vulgatae. Fabricius.

Homiliae multae vernacula lingua Graeca scriptae, habitaeque in Creta, & Constantinopoli. Comnenus. Nescio an eadem sint cum sermonibus Quadregesimalibus.

Hymni Anacreontici LX. praeter editos
ab

*ab Hoeschelio , aliaque Poemata Iambica ,
& Heroica . Comnenus .*

Liber adversus Iesuitas . Idem .

Liber adversus Franciscanos . Idem .

Liber De moribus barbarorum , & Orientalis Ecclesiae Orthodoxia . Idem .

Epicrises , seu Iudicia in Nomocanones . Idem .

Epistolae XVI. quarum XIII. nunc edimus : eae scriptae sunt ,

Gabrielo Severo Archiepiscopo Philadelphiae I.

Hadriano Speirae . II.

Meletio Blaſto III. IV V. VI. VII.

VIII IX. X. XI. XII. XIII.

Philippo Siminelo . XIV.

Ieremiae II. Patriarchae Constantinopolitani est XV.

Ieremiae II. Patriarchae & Synodo Constantinopolitanae XVI.

Epistolae XIX. comprehensis etiam Epistola una Gabrielis Severi , & altera Dionysii Cateliani Monachi , qui post Margunium Cyptherorum Episcopum fuisse videtur , & Hippolyti Episcopi alia , ad Margunium , quae apud me MSS. exstant , olim publici iuris faciendae . Eae scriptae sunt omnes Gabrieli Severo , Hieromonacho , sex ; Archiepiscopo Philadelphiae , aliae decem .

Sed quinam in nostras manus hae Epistolae

stolae venerunt? *Vir ingenio, doctrina, et humanitate, praestantissimus, cuius, erga litterariam Remp. merita laudem omnem excedunt, & maximum est Italiae nostrae decus & ornamentum, Scipio Maffei Marchio Veronensis, eximiorum operum scriptione longe lateque celeberrimus, quum mea circa recentiorum Graecorum res & ecclesias studia intellexisset, ut pro sua singulari beneficentia mihi arduae rei difficultate laboranti opem ferret, rediens Roma in Patriam, & Florentia pertransiens, Codicem manu exaratum Epistolarum Graecarum a neoteris Graecis scriptarum mihi adtulit, cui et hae XIX. Margunii Epistolae insertae erant, illae vero XVI. diversa charta & scriptione adiunctae, mihiq; libentissime commodavit donec eas in meum usum transtulissem. Latina interpretationem XIII modo editis non adieci, quod iniqua temporis spatia hanc meam diligentiam excluderint; eam tamen alio volumine quamprimum praestiturus sum. Harum omnium unam idem clarissimus Maffei edidit Tomo XXVI. Diarii Veneti, ut diximus, Latina sua eleganti interpretatione adtexta; & alterius locum producit in sua Verona illustrata, ubi agit de Scriptoribus Veronensibus, in Matthaeo Giberto. Hac occasione cum viro doctissimo saepius conloquutus sum, & ex eius suavissima consuetudine multa hausi, eximia omnia, & rem litterariam, doctrinasque, illustran-*

strantia ad miraculum. Ut autem non ignoretur, quae Margunius Hoeschelio, aliisque viris doctis, Graeca sua, aliorumque monumenta suppeditavit, quatenus colligere potui, ea hic commemorabo.

Hymni Anacreontici iam memorati, & Gregorii Nysseni Opuscula V. manu exarata, quorum editoni inseruit Hoeschelius Margunii Epistolas IV. Graece ad se scriptas. Brukerus. Fabricius.

Andronici Rhodii Peripatetici περί πλάτωνος libelli apographon. Praemittit Hoeschelius Margunii

Epistolam. Brukerus.

Nicolai Cabasilae Oratio in foeneratores. Brukerus.

Matthaei Camariotae compendium Rhetorices. Idem.

Epistola Margunii, quae praefixa est libris VI. Ioannis Chrysostomi De Sacerdotio, editis. Idem.

S. Maximi Martyris Mystagogia, quam etiam Hoeschelius Graeca Epistola Margunio inscripsit. Idem.

Epistolae Margunii vulgatae ab Hoeschelio ante Bibliothecam Photii. Fabricius.

Epistola una vel plures Margunii praemissae editioni Homiliarum VI. Ioannis Chrysostomi contra Iudaeos. Brukerus.

Epistola, quae praefixa est Dialogo De pro-

proceſſione Spiritus Sancti, qui falſo ſub Margunii nomine Londini editus eſt anno 1624. ut Allatius obſervat; cuius Dialogi codex forte Margunii fuit. Ex Fabricio.

Carmina tria Margunii, quae Hoefſchelii editioni Carminum Graegorii Nazianzeni ſubiunxit. Fabricius.

Sed quum Hoefſchelius ad calcem V. opuſculorum Gregorii Nyſſeni recenſeat quae Nyſſeni Opera MSS. Margunius haberet, ea lubet heic recenſere.

In Sanctum Paſcha Sermo I.

In Placillam.

In Beatitudines, haud integrum.

In Sanctum Ephraem.

Orationes XIII. ad Petrum fratrem ſuum contra Eunomium.

Ad Theophilum Alexandrinum contra Apollinarium.

Orationes VIII. in Eccleſiaſten.

Apologia de Hexaemerone, ad Petrum fratrem.

De Vita Moſis legiſlatoris, & perfectione ſecundum virtutem.

In ſuam ordinationem.

Oratio Catechetica.

CATALOGVS EORVM

*Qui nobiscum Societatem inierunt , con-
tinuatur & augetur.*

* *

C E S E N A E.

Adm. Rev. P. Augustinus a Tiberiaco Concionator
Generalis ex Ord. Cappuc.

C O R T O N A E.

Vannucci. Illustris. Dom. Nicolaus.

F L O R E N T I A E.

Cianfogni Rev. Dom. Petrus Nolascus S. Th. D.

Profr. Apost. & Basilicae Laurentianae Canonicus.

Grifoni. Illustris. Dom. Hugolinus Eques D. Stephani.

Magnani. Adm. Rev. Dom. Petrus Augustinus.

Nardi Illustris. Dom. Ferdinandus Militiarum R. C.
Auditor.

Palchetti. Adm. Rev. Dom. Hippolytus.

Riftori. Adm. Rev. Dom. Cosmas.

Sacconi. Rev. Dom. Ferdinandus Basilicae Lauren-
tianae Canonicus.

Torrigiani. Illustris. Dom. Carolus Marchio.

M O N O E C I.

Vento. Illustris Dom. Petrus Advocatus.

G E-

XXXX

G E N E V A E.

Filibert. Perillustris Dom. Claudius.

P I S C I A E.

**Incontri. Illustris. & Reverendiss. Dom. Episcopus.
Forti. Illustris. Dom. Abbas Petrus.**

V E N E T I I S.

**Pasquali. Perillustr. Dom. Ioannes Baptista.
Starck. Illustris. Dom. Ioannes Balthassar Serenissi-
mi Principis Sax-hilburg. Consiliarius.**

Spw.

A

Scala di mig

Limi
Spicchio
Poggio a
M. Falconeroio
Pozzo
S. Maria a
Monte
Gruscio
Avane
Empo
P. a Elsa

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΓΛΥΚΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

MICHAELIS GLYC AE EPISTOLAE.

Τῷ αὐτῷ

Γωκίην τῷ Ἀσπιώτῃ
Ἐτι καὶ τοῦτο ἠπόρηται
ἡ ἄρσεν καὶ θήλυ τὰ τῶν
ἀνθρώπων ἐγερεθίσονται
σώματα.

Λόγος 5.

Ad eundem

Ioannem Aspiotam
Adhuc & hoc quaeritur, an
cum maris & feminae di-
scrimine, hominum cor-
pora resurrectura sint.

Disputatio VI.

Φ' οἷς ἠπό-
ρηκας, ὃ ὁ-
σιώτατε Ἀ-
νερ, πῶς
ἐκ νεκρῶν
ἀναστήσονται τὰ τῶν ἀν-
θρώπων

Irca ea, de
quibus, vir
sāctissime,
dubitasti,
quomodo,
quaerens, a mortuis
cor-

A

θρώπων λέγων σώμα-
 τα, καὶ ποίῳ χήματι·
 καὶ εἰ ἐστὶ διαφορὰ ἄρ-
 ρηνός τε καὶ θήλειος,
 ἀμνηχανία καὶ ἡμεῶς οὐ
 μικρὰ πολὺν ἤδη κα-
 τέχει καιρὸν· ἐφ' ᾧ καὶ
 πρὸς ἰσχύος οὐκ ἔχο-
 μεν εὐχερῶς ἐπὶ τού-
 τοις ἀποκρίσιν δοῦναί
 σοι. Εἴ γὰρ καὶ αὐτός
 ὁ μέγας ἀθανάσιος,
 ὁ συναίτης τε θεῖος ἀ-
 ναστάσιος, ὁ νύσσης
 θεῖος γρηγόριος, καὶ
 τῶν ἁγίων ἕτεροι ἐπι-
 λύειν εἰκόασιν τὸ πα-
 ρά σου σήμερον ἐπα-
 πορούμενον, ἀλλὰ καὶ
 οὕτως ὀκνήτερον δια-
 κείμεθα πρὸς γε τὸ τὰ
 τοιαῦτα κατεξετάζειν
 καὶ ὑπὲρ τῶν τοιούτων
 μάχεσθαι· τίνος ἔνε-
 κεν, ὅτι παρὰ πάνσιν
 χεδὼν ἀμφιβάλλεται
 ταῦτα τῆς ἐκκλησια-
 στικῆς αὐτὴ δὴ παραδό-
 σιως ἔξω φέρεσθαι λο-
 γιζόμενα· ἀλλ' ἐπει-
 δὴ

corpora hominum re-
 surrectura sint, &
 quali figura, & an
 masculi & feminae
 discrimen in iis futu-
 rum sit, diu est quod
 haesitatio non modi-
 ca, & inopia consilii,
 nos torquet, quan-
 doquidem cae nobis
 vires non suppetunt,
 ut facile tibi super his
 respondere valeamus.
 Si enim & magnus ipse
Asbanasius, & di-
 vinus ille *Anastasius*
Sinaites, & divinus
Gregorius Nyssenus,
 & Sanctorum reliqui
 controversiam, quae
 hodie a te proponi-
 tur, resolvere viderentur,
 tamen eius-
 modi scrutari, & su-
 per talibus concurre-
 re pigraremur. Cur?
 quia fere ab omnibus
 de his ambigitur,
 quae extra ecclesia-
 sticae traditionis fines

ἃ καταναγκάζεις τέ-
 ως ἡμᾶς ἐπὶ μέσου
 προθῆναι σοι τὰ τῶν
 διαληφθέντων ἀγίων
 ῥητὰ, ὡς ἐντεῦθεν ἐπι-
 γινῶναι σε τίς τε ἡ δύ-
 ναμις αὐτῶν καὶ ὅπως
 λαμβάνειν αὐτὰ χρή-
 καὶ τί τὸ συναγόμε-
 νον ἐκείθεν ἡμῖν, ἰδοὺ
 καταπειθεὶς ἔχεις
 πρὸς τοῦτο καὶ μὴ βου-
 λόμενους ἡμᾶς καὶ εἰ
 βούλη πρὸ πῶν ἄλλων
 αὐτῷ τῷ θειοτάτῳ
 πρόσχες ἀθανασίῳ.
 Ἐν γὰρ τοῖς πρὸς ἀν-
 τίοχον κεφαλαίοις οὕ-
 πο λέγων εὑρηται ὥς-
 περ ἐν ἄνθρωπον ἐ-
 ποίησεν ἀπ' ἀρχῆς ὁ
 θεός, οὕτως ἐν τῇ
 παλιγενεσίᾳ πάντες
 εἰς ἄνθρωπος ἀνίσταμε-
 θα. τοῦτ' ἐστὶ πᾶσα ἀν-
 θρώπου εἰκὼν ὁμοία
 εἶναι τότε τῆς τῆ ἀ-
 δάμ εἰκότος καὶ πλά-
 στως καὶ μεγέθους καὶ
 χήματος, διὸ οὐκ ἐ-
 σιν

evagari reputan-
 tur. Sed quia nos
 interim laudatorum
 Sanctorum dicta
 in medium tibi pro-
 ferre cogis, ut quae
 eorum vis, & quo-
 modo ea accipienda
 sint, & quid nos ex
 illis conligamus, ex-
 inde cognoscas, ec-
 ce nos, licet inviti,
 morem in hoc tibi ge-
 rimus. Et, si vis, i-
 psi in primis divinif-
 simo Athanasio au-
 rem praebe; in Ca-
 pitibus enim ad An-
 tiochum ita dicere de-
 prehenditur: *Quem-*
admodum Deus ab
initio unum tantum ho-
minem fecit, ita in re-
generatione unus homo
omnes resurgemus; hoc
est cuncta hominis i-
mago similis erit
tunc imaginis, & fi-
ctionis, & magnitu-
dinis, & figurae A-

A 2 da-

ειν εν τη ἀνάστασι & femina , parvus &
 ἄρσεν καὶ θῆλυ, καὶ μι- & femina , parvus &
 κρὸς καὶ μέγας, οὐ μέ- magnus , niger & fla-
 λας καὶ ξανθός, οὐ διά- vus , in resurrectio-
 φορα πρόσωπάτε καὶ ne non erunt , nec
 χήματα· σαφῶς μὲν facierum figurarum-
 οὖν ἐνταῦθα θεῖος οὗ- que discrimen⁽¹⁾. He-
 τος ic

(1) Fuerunt nonnulli, qui perperam arbitrati sunt ,
 nuptiās a Deo fuisse primis parentibus interdictas ,
 easque nomine arboris scientiae boni , & mali , signi-
 ficatas , ut *Moses Bar Cephas* libro *De Paradiso* , &
Aben-Ezra , cuius opinionis meminit *August. Lib. XI.*
De Genes. ad lit. Nil autem magis ridiculum quam
 quod *Glycas* probare contendit , primum hominem
 nullo sexu creatum fuisse , alioque modo , quam co-
 niugali satione , genus humanum multiplicandum
 fuisse , si *Adamus* non peccasset . Mirabilis *Augusti-
 nus Lib. XIV. de Civit. Dei Capp. XXI. XXII. XXIII.*
XXIV. XXV. & XXVI. multa egregie ac preclare di-
 sputat , unde huius sententiae falsitatem facile est
 arguere . Nihil est enim unde suspicemur indecens
 fuisse innocentibus hominibus coniugali complexu
 copulari , quum nullum tum libidinis malum , peccato
 non admissio , interventurum fuisset . Poterit erudi-
 tus lector laudata loca consulere , nam ipse proxi-
 matis metu haec tantum ex *Capite XXI.* adducere con-
 tentus sum . *Absit itaque ut credamus illos coniuges*
in Paradiso constitutos per hanc libidinem , de qua eru-
bescendo eadem membra texerunt , impleturos fuisse ,
quod in sua benedictione Deus dixit , Crescite & mul-
tiplicamini , & implete terram . Post peccatum quippe
orta

τος ἔδειξεν ἀνὴρ. ὡς
δοκεῖ τοῖς ἀμάθεσι τέ-
ως ἡμῖν· ὅτι διὰ τὸ ἐ-
νὰ παραχθῆναι κα-
ταρχὰς ἀνθρώπων·
ἐν ᾧ διαφορὰ σχημά-
των οὐκ ἦν· ἀφορᾷ δὲ
τὰ τῆς ἀναστάσεως
πρὸς αὐτὸν ὡς ἤδη
προεῖρηται. τούτου χά-
ριν ἐν τῇ ἀναστάσει δια-
φορὰ σχημάτων καὶ πο-
σώπων οὐκ ἔστιν· ὅτι
δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει,
καὶ ὅτι ἐνὰ παρήγαγε
κατ' ἀρχὰς ἀνθρώπων
ὁ Θεός, καὶ ὅτι τὸ θῆ-
λυ διὰ τοῦτο μετὰ ταῦ-
τα εἰσῆνεγκε διὰ τὸ τὸν
ἀδάμ ἐμπίπτειν τῆς

τς-

ic igitur divinus hic
vir perspicue demon-
stravit, ut nobis
indoctis videtur,
eo quod unus ho-
mo a principio pro-
ductus est, in quo
figurarum differentia
nulla erat; ad illum
vero, quae resurre-
ctionem adtinent, re-
spiciunt, ut iam di-
ctum est; propterea
nullum figurarum &
facierum futurum ef-
se in resurrectione
discrimen. Haec au-
tem ita se habere,
& unum principio
hominem a Deo pro-

A 3 du-

orta est haec libido: post peccatum eam natura non
imprudens amissa potestate, cui corpus ex omni parte
serviebat, sensit, attendit, erubuit, operuit. Illa ve-
ro benedictio nuptiarum, ut coniugati crescerent, &
multiplicarentur, & implerent terram, quamvis &
in delinquentibus manserit, tamen antequam delin-
querent data est, ut cognosceretur procreationem fili-
orum ad gloriam connubii, non ad poenam pertinere
peccati. Vide omnino alia capita in quibus ostendit
quomodo sine libidine coniugale opus exerceri pos-
set. Vide etiam quae inferius adnotabimus.

τελειόπιτος ὁ νύσσης
 θεῖος Γρηγόριος ἀρι-
 δηλότερον ἔδειξεν ἐπα-
 πορούμενος ὁ θεῖος οὕ-
 τως ἀνὴρ, εἰ κατ' εἰκό-
 να θεοῦ ὁ ἄνθρωπος
 ἐκτισαι πῶς ἄρσεν καὶ
 θῆλυ παράγει αὐτὲς;
 πρὸς δὲ καὶ ἐπιλύων
 τὸ τοιοῦτον ἀπόρημα,
 ὑπέμφαινεν ἔοικεν, ὅ-
 ποίῳ χήματι ἐγείρον-
 ται τὰ ἡμέτερα σώμα-
 τα. λέγει γὰρ ὅτι τὴν
 κατὰ τὸ ἄρσεν καὶ θῆ-
 λυ διαφορὰν οὐκ ἐξ ἀρ-
 χῆς αὐτῆς, ἥνικα δη-
 λαδὴ τὸν πρῶτον ἐκεί-
 νον παρήγαγεν ἄνθρω-
 πον, ἀλλὰ μετὰ τὴν
 τῆς εἰκότος κατασκέ-
 υην τελευταῖον ἐπι-
 τεχρᾶται τῷ πλάσμα-
 τι ἥ τις οὐ πρὸς τὸ
 θεῖον, ἀλλὰ πρὸς αὐ-
 τὴν ἄρα τὴν τῶν ἀλό-
 γων φύσιν ἔχει τὴν
 ὁμοιότητα. διὰ τί δὲ
 ταῦτα γέγονε καὶ πῶς
 αὐτῷ βοήθην παρ-
 εδί-

ductum fuisse, & ideo
 feminam postea in-
 vectam, quod Ada-
 mus a sua perfectio-
 ne excidisset, divinus
 Gregorius Nyssenus
 manifestius ostendit,
 dū ita vir ille divinus
 dubitat, differitque.
Si ad Dei imaginem
homo creatus est, quo-
modo eos masculum fe-
minamque produxit?
 Deinde vero hanc
 dubitationem resol-
 vens, qua figura no-
 stra corpora resurre-
 ctura sint subindica-
 re videtur. Ait enim
 maris et feminae di-
 scrimen, non a prin-
 cipio ipso, quum sci-
 licet primus ille ho-
 mo productus est, sed
 tandem post imagi-
 nis conditum opificio
 superinductum fuif-
 se, quod quidem non
 divinitati, sed ipsi
 est mutarum pecu-
 dum

ἰδίδοτο· καὶ τίτος ἐν-
 κεῖν ἢ κατὰ τὸ ἄρρεν
 καὶ θῆλυ διαφορά πα-
 ρησῆγετο· ἢ καὶ πρὸς
 τὰ ἄλογα φέρουσα τὴν
 ὁμοίωσιν, ὃ διαληφ-
 θεὶς οὗτος ἀνὴρ ἀριδη-
 λότατά σε διδάξει κα-
 τὰ ῥῆμα διεξιὼν οὕτω-
 σί. πλάττων ὁ θεὸς
 τοῖς ἀνθρώποις, κατ' ὁ-
 λου δηλαδὴ φύσιν, τὸ
 θεοεικελὸν χρῆμα, οὐ
 ταῖς κατὰ μικρὸν ἐ-
 καρτερεῖ προσθήκας,
 ἀλλ' ἅμα τῇ αὐτοῦ πα-
 ραγωγῇ. τὸ ἀνθρώ-
 πινον ἅπαν ἑώρα γέ-
 νος, ὅπόσον ἂν εἴη
 κατ' ἀριθμὸν. ἑώρα
 δὲ καὶ τὴν γενησομέ-
 νην μετ' οὐ πολὺ τοῦ
 ἀνθρώπου παρεκτρο-
 πὴν, καὶ ὅτι τῆς ὑψι-
 λῆς ἐκείνης ἐκποσεί-
 ται καὶ ἰσαγγέλου ζώ-
 ης, ὥς ἂν οὖν μὴ κολο-
 βῶσθαι τὸ τῶν ἀνθρώ-
 πινων ψυχῶν πλῆθος
 ἐκπεσόν ἐκείνου τοῦ

πρώ-

dum naturae persi-
 mile. Qua vero de
 causa haec facta, et
 quomodo illi a Deo
 adiutor datus; & cur
 maris & feminae di-
 scrimen, quod qui-
 dem ad animalia rati-
 one carentia similitu-
 dine accedit, inlatum
 sit, laudatus hic vis
 luculentissime te do-
 cebit, hisce iisdem
 verbis ita dissertans:
*Fingens Deus homi-
 nem generaliter scilicet
 naturam, rem Deo si-
 milem, non numero pau-
 latim crescentem esse
 volebat, sed una cum
 illius productione om-
 ne humanum genus in-
 tuebatur, etiam non post
 multum futuram homi-
 nis transgressionem, &
 e sublimi illa, & An-
 gelicae aequali vita e-
 ssē casurum. Ne
 igitur humanarum
 animarum multitu-*

Α 4

do,

πρώτου , καθ' ὃν ἄ-
 ρα καὶ οἱ ἄγγελοι πρὸς
 πλήθος ἠυξήθησαν ,
 ἐπίνοιαν αὐξήσεως ἐγ-
 κατασκευάζει τῇ φύ-
 σει κατ' ἀλληλον τοῖς
 εἰς ἁμαρτίαν καθολι-
 σθήσασιν . ἀντὶ τῆς
 ἀγγελικῆς μεγαλοφυ-
 ίας τὸν κτηνώδη καὶ ἄ-
 λογον τῆς ἐξ ἀλλή-
 λων διχδοχῆς τρόπον
 ἐμφυτεύσας τῇ ἀνθρω-
 πότῃ . ἐπειδὴ γὰρ
 οὐκ ἠγνώησεν ὡς προ-
 εῖρηται ὅτι τὸ πλάσ-
 μα τῆς πρὸς τοὺς ἀγ-
 γέλους ὁμοτιμίας ἀ-
 πορρυέν , τὴν πρὸς τὸ
 ταπεινὸν κοινωνίαν
 προσοικειώσεται , διὰ
 τοῦτο παρέμιξε τι καὶ
 τοῦ ἀλόγου τῇ ἰδίᾳ εἰ-
 κόνι . οὐ γὰρ ἐσιν ἐν
 τῇ θείᾳ καὶ μακαρίᾳ
 φύσει ἡ κατὰ τὸ ἄρρεν
 καὶ θῆλυ διαφορά . τῆς
 οὖν

do , quum excidisset
 ab primo illo , se-
 cundum quem si-
 militer & Angeli in
 multitudinem excre-
 verant , mutilaretur,
 curam augmenti na-
 turae illorum invi-
 cem imposuit , quum
 in peccatum prolapsi
 essent , pro praestanti
 illa angelica conditi-
 one , iumentorum
 proprium et irratio-
 nale successionis ex
 invicem modum hu-
 manae naturae infe-
 rens . Nam quia non
 ignoravit , ut dictum
 est , suum opificium ,
 quum ex illa aequa-
 li cum angelis digni-
 tate defluxisset , cum
 humilibus rebus com-
 munionem habiturū
 esse : propterea et pro-
 priae imagini (1) ali-
 quid

(1) Homo non est imago Dei quoad corpus , ut Cy-
 rillus Alexandrinus contra *Anthropomorphitas* , & Isi-
 do-

οὐν ἀλόγου κατασκευ-
 ῆς ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον
 ἐνεγκὼν τὸ ἰδίωμα, οὐ
 κατὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς
 κτίσεως ἡμῶν τὸν πλε-
 όνασμον τῷ γένει χα-
 ρίζεται. οὐδὲ γὰρ ὅτε
 τὸν κατ' εἰκόνα παρή-
 γαγε τότε τὴν τοῦ αὐ-
 ξάνεσθαι καὶ πληθύ-
 νεσθαι δύναμιν τῷ ἄν-
 θρώπῳ προσέθηκεν.
 ἀλλ' ἥνικα διέκρινε τὴν
 κατὰ τὸ ἄρρεν καὶ θῆ-
 λυ διαφορὰν· ὡς εἶγε
 πρὸς τοῦ ἐπιβαλεῖν τῇ
 φύσει τὴν τοιαύτην δια-
 φορὰν, αὐξάνεσθαι καὶ
 πληθύνεσθαι ἔλεγεν,
 οὐκ ἂν τοῦ τοιούτου τῆς
 γενέσεως εἶδους προσ-
 δέηθμεν δι' οὗ γεννᾶ-
 ται τὰ ἄλογα· ταυτῇ-

τοι

quid irrationalis ad-
 misit. In divina e-
 nim et beata natura,
 nullum est maris fe-
 minaeque discrimen.
 Is rationalis igitur
 structurae proprieta-
 tem in hominem in-
 ferens non secundum
 nostrae creationis su-
 blimitatem supera-
 bundantiam generi
 elargitur. Neque e-
 nim quum ad imagi-
 nem hominem pro-
 duxit, tunc qua cre-
 sceret, et multiplica-
 retur, virtutem homi-
 ni adiecit; sed quum
 maris et feminae dif-
 ferentiam discrevit.
 Vt si antequam tale
 naturae discrimen-

im-

dorus Pelusiotes, docent; etsi imago Dei alibi sita
 etiam in corpus quodammodo redundare cognosca-
 tur, ut indicat *Augustinus Tertullianus* eam *Lib. de*
Resurrect. Carn. in vivacitate reponit. *Augustinus Lib.*
XII. De Civ. Dei Cap. XXIII. in ratione atque intel-
 ligentia, sicut *Lib. III. de Genes. ad litteram Cap.*
XX. Vide quae adnotavimus ad Epistolam XXXII.

τοι καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώ-
που καταθρηγῶν ὁ δα-
βὶδ' ἀθλίωπτα, οἱ μοι,
εἶπεν, ὅτι ἀνθρώπος
ἐν τιμῇ ὦν, οὐ συνῆ-
κε. παρασυμβλήθη
τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι
καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς.
τὴν γὰρ ζωὴν ταύ-
την γένεσιν τῇ φύσει
παραδεξιόμενος διὰ τὴν
πρὸς τὸ ὑλῶδες ρόπην
κτηνώδης ὄντως γέγο-
νεν ὁ τοῖς ἀγγέλοις
πρότερον ὁμοτίμος ὦν.
παῦτα μὲν οὖν, ὁσιώ-
τατε, καὶ ὁ δαμασκη-
νὸς Ιωάννης ἐπιβεβα-
οῦν

imponeret: Crescite,
dixit, & multiplica-
mini, haud utique e-
iusmodi generationis
forma indigebamus,
per quam bruta ani-
mantia generantur.
Propterea David e-
tiam hominis mise-
riam querens, *Hei*
mibi, dicebat, *quod*
homo quum in honore
esset, non intellexit,
comparatus est iunior-
tis insipientibus, & si-
milis factus est illis (1).
Quum enim anima-
lem hanc generatio-
nem

(1) Qualis fuerit primi hominis conditio egregie docet *Augustinus Lib. XII. de Civ. Dei Cap. XXI.* Hominem vero, cuius naturam quodammodo mediam inter Angelos bestiasque condebat; ut si creatori sua tamquam vero domino subditus praeceptum eius pia obedientia custodiret in consortium transiret Angelicum, sine morte media beatam immortalitatem sine ullo termino consequutus; si autem Dominum Deum suum libera voluntate superbe ac inobedienter usus offenderet, morti addictus bestialiter viveret libidinis servus, aeternoque post mortem supplicio destinatus. Haec omnia mores, vivendique rationem, non exteriorem figuram respiciunt, quod perperam censet *Glycas*.

οὐν ἔοικε περὶ τοῦ πρώ-
του ἀνθρώπου καὶ τῆς
δε διεξιῶν. εἰδὼς δὲ ὁ
προγενέσης θεὸς ὅτι
ἐν παραβάσει γενήσε-
ται, καὶ ὅτι φθορὰ
ἐπιπτεῖται, παράγει
τὸ θεῖον ἐξ αὐτοῦ βο-
ηθὸν αὐτῷ κατ' αὐτὸν
πρόσγειν τὴν τοῦ γένους
ἐκ διαδοχῆς μετὰ τὴν
παραβάσειν σόσασιν.
τὰ αὐτὰ τοῖς διαληφ-
θεῖσι καὶ τῷ χρυσορ-
ρήμονι Ἰωάννῃ διείλη-
πται. ἐν οἷς γὰρ ἐξέ-
τετο κεφαλαιοῖς περὶ-
τὴν γάμου καὶ παρθενί-
ας καὶ τὰδε περὶ τοῦ-
του διέξεσσι· πλάσας
ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον
ἔτετο ἐν τῷ παραδεί-
σῳ καὶ γάμου λόγος
οὐδεὶς ἦν· ἐδένησεν αὐ-
τῷ γενέσθαι βοηθὸν
καὶ ἐγένετο· καὶ οὐδέ
οὕτως ὁ γάμος ἀνάγ-
καῖος εἶναι ἐδόκει· ἀλ-
λ' ἐπειδὴ τὴν ἀπὸ τῆς
θανάτου φθορὰν ἐδέ-
ξαν-

nem natura accepit-
set, propter illam
ad res materiatas pro-
clivitatem, bellui-
nus prorsus evasit,
quum Angelis antea
aequalis honore fuisset.
Haec quidem igitur, vir sanctissime,
Damascenus etiam
Iohannes confirmare
videtur, differens de
primo homine ea quae
sequuntur: Quam vi-
disset Deus, qui om-
nia praesentit, man-
datum cum esse trans-
gressurum, & corrup-
tioni futurum obno-
xium, produxit ex i-
pso feminam adiutori-
um simile ei ad succes-
sivam generis post pec-
catum propagationem.
Eadem cum his, quae
protulimus, & aureo
eloquentiae fluvio
manans Iohannes dis-
sertat. Capitibus e-
nim, in quibus De
Nu-

ξαντο καὶ τὴν ὁδύνην
 καὶ τὴν ἄραν καὶ τὸν
 ἐπίπονον βίον , τότε
 καὶ ὁ γάμος ἐπεισέρ-
 χεται· ὅρας πόθεν ἐς
 τὴν ἀρχὴν ὁ γάμος
 ἀνάγκαιος ἐδείξεν
 εἶναι ἀπὸ , τῆς πα-
 ρακοῆς, ἀπὸ τῆς ἀρᾶς,
 ἀπὸ τοῦ θανάτου. ὁ-
 που γὰρ θάνατος , ἐ-
 κεῖ γάμος· διὰ ταῦτα
 μὲν οὖν ὑπερόν ἐπει-
 σῆλθεν ὁ γάμος , ὡς
 εἶγε ἔμενεν ὑπακούων
 ὁ Ἀδάμ , οὐκ ἂν ἐδέ-
 ησε τοιοῦτου καὶ τοῦ-
 του γὰρ ἀνευ ἢ τῶν ἀν-
 θρώπων πληθὺς προ-
 ελθεῖν οὐκ ἐκολύετο .
 εἰ γὰρ μυρία μυριά-
 δες ἀγγέλων λειτῶρ-
 γοῦσι τῷ θεῷ· καὶ χι-
 λί-

Nuptiis et Virginita-
te egit , etiam haec
de hoc ipso loquitur:
Quum formasset Deus
hominem posuit in Pa-
radiso , et nulla erat
nuptiarum ratio . O-
portuit adiutorem ipsi
fieri , et factus est , et
neque sic nuptiae ne-
cessariae esse videban-
tur . Sed postquam
mortis corruptionem ex-
cepere , dolorem , et ma-
ledictionem , et laborio-
sam vitam : tunc nu-
ptiae supervenere . Vi-
des ex quo nuptias
esse coepisse necessa-
rias ostendit ? ex ino-
bedientia scilicet , ex
maledictione , ex mor-
te⁽¹⁾ . Vbi enim mors ,
 ibi

(1) Frigida prope videtur Manichaeis suffundi, quos
 inter *Leucius Charinus* coniugia legitima improbens
 omnem generationem malam, & a malo esse adfir-
 mavit, in *Actis Petri, Andreae, Ioannis, Thomae, &
 Pauli*, apud *Photium Cod. CXIV*. Coniugia etiam re-
 probavit *Marcion*, ut scribit *Tertullianus I. adversus*
Marcionem.

λίαι χιλιάδες ἀρχαγγέλων παρεστῶσιν αὐτῷ, καὶ οὐδεὶς τούτων ἐκ διαδοχῆς γέγονε καὶ πόκων, καὶ ὀδίνων καὶ συλλήψεως. πολλὰ μᾶλλον ἀνθρώπους ἐποίησε γάμου χωρίς. ὥσπερ οὖν ἐποίησε τοὺς πρώτους ὃθεν ἅπαντες ἄνθρωποι, οὕτω μὲν οὖν οἱ διαληφθέντες οὗτοι θειότατοι ἄνδρες κατὰ ῥήματα ὕπα διεξιόντες ὑπεμφαίνειν ἡμῖν εἰκάσιν, ὅτι κατὰ τοὺς θειοτάτους ἀγγέλους καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων πληθὺς ἐμελ-

ibi et nuptiae. Propterea igitur novissime nuptiae introire; ita ut si obediens Adamus permansisset, harum usus nullus fuisset. Etenim & sine his hominum multitudo prodire non prohiberetur (1). Si enim centum millia millium Angelorum Deo ministrant; & mille millium Archangelorum eidem adstant; & horum nemo ex successionibus, & parturitione, & conce-

(1) Haec opinio, magno Augustino ne in mentem quidem venerit, dum Lib. XIV. De Civit. Dei Cap. XXIII. ita scribit: *Quisquis autem dicit non fuisse coituros nec generaturos nisi peccassent; quid dicit nisi propter multitudinem sanctorum necessarium hominis fuisse peccatum, &c.* Nec Ambrosio quidem De Paradis. Cap. X. Et ideo quia ex viro solo non poterat humani esse generis propagatio: pronunciavit Dominus non esse bonum solum hominem. Libro tamen III. De Genes. ad litter. C. XXI. ita scripsit Hipponensis Praesul: *Nam illud quod dictum est, crescite, & multipli-*

ca-

πελλεν προελθεῖν· εἰ
μήγε παρεκτροπήν καὶ
ἔκτασιν ἀπὸ τῆς πρὸς
ἀγγέλους ὁμοτιμίας
ἔκων ὑπέστη ὁ ἄνθρω-
πος· εἰ δὲ κατ' ἐκείνον
ἔμελλον προελθεῖν,
οὐδὲ γὰρ μου χρεῖα λοι-
πὸν ἀπ' ἀρχῆς ὡς
προεῖρηται ἦν· πῶς
καὶ γὰρ εἶγε μετὰ τὴν
ἀρὰν οὗτος εἰσῆλθε καὶ
τὴν ἀπὸ θανάτου φθο-
ραν, ὡς χρυσῆς τὴν
γλῶτταν φησιν· εἰ δὲ
μὴ γὰρ μου χρεῖα ἦν,
οὐδὲ τῆς τῷ γάμῳ
λοιπὸν συντελούσης
κατασκευῆς· πῶς καὶ
γὰρ

ptione natus est. Mul-
to magis homines si-
ne coniugio fecisset,
quemadmodum & il-
los primos, unde om-
nes homines descen-
derunt, effecit. Ita
igitur laudati hi di-
vinissimi viri ad ver-
bum haec differentes
nobis adfirmare visi
sunt, non fecus ac di-
vinissimos Angelos ho-
minum multitudinē
processuram fuisse,
nisi ab illa honoris
cum Angelis aequa-
litate homo volunta-
rie aberrasset, & lon-
ge

camini, & implete terram; quamquam nisi per concubitum
maris & feminae fieri non posse videatur, unde hic quo-
que mortalium corporum existit indicium: potest ta-
men dici aliam modum esse potuisse in corporibus im-
mortalibus, ut solo piae caritatis adfectu nulla cor-
ruptionis concupiscentia filii nascerentur &c. Eadem
habet Libro De bona Coniugii Cap. I. Sed quantum non
dubitet Augustinus, hominem, etsi iustus permansis-
set, nuptiarum tamen foecunditate propagandum fuis-
se, quamque aliter sentientes exhibilet, aperte con-
stat ex iis, quae late disputat Lib. IX. De Genesi. ad
litt. Cap. III. IV. V. VII. VIII. IX.

γὰρ εἴπερ ὡς ὁ νόσσης
 φησί τελευταῖον ὁ κτη-
 νώδης οὗτος τοῦ γά-
 μου τρόπος ἐγκατεσκε-
 νάσῃ τῇ ἀνθρωπότη-
 τι· καὶ πῶς γὰρ οὐ ὁ
 κτηνώδης, εἰ γε χάριν
 αὐτοῦ αὐτῷ πρὸς τὰ
 ἄλλα τὴν ὁμοίωσιν
 φέρομεν, καὶ μὴ μοι
 τὸν λόγον ἡγοῦ φορ-
 τιχὸν τούτῳι. ἔχεις
 γὰρ τὸν πηλουσιώτην
 θεῖον ἰσίδωρον ὃν ἐ-
 πισολαῖς αὐτοῦ κατὰ
 λέξιν οὕτω διεξιόντα·
 κατὰ μὲν τὴν ἀγνείαν
 τοῖς ἀγγέλοις ὁμοιω-
 ται ὁ ἄνθρωπος. κα-
 τὰ δὲ τὸν γάμον τῶν
 θηρίων οὐδὲν διενήνο-
 χεν. οἷς ἀναγκαῖα ἡ
 συνουσία ἐστὶ καὶ δο-
 καῖν τὴν τοῦ γενοῦς
 μηχανασθαι διαδοχὴν.
 καλῶς οὖν ὁ Δαβὶδ τὴν
 τοῦ ἀνθρώπου κατε-
 φρονεῖ ἀθλίωσιν τοῖς
 γὰρ ἄλόγοις ὡς εἴρη-
 ται κατὰ γένεσιν ὁ-
 μοιω-

ge se expulisset. Si ve-
 ro illa ratione mul-
 tiplicandi erant, re-
 liquum est ut nuptiis
 a principio, quemad-
 modum dictum est,
 opus non fuerit. Quo-
 modo enim? Si post
 maledictionem haec,
 & post eam quae ex
 morte procedit, cor-
 ruptionem, introiere,
 ut *linguam Aureus* ad-
 firmat? Si vero nu-
 ptiis opus non erat,
 reliquum est ut nec
 ea, quae ad nuptiarum
 consummationem confert, forma-
 tione. Quomodo e-
 nim? Siquidem, ut
Nysseus ait, bellu-
 inus hic nuptiarum
 modus novissime hu-
 manae naturae addi-
 tus fuit? Et quomo-
 do non belluinus? Si
 per ipsum cum mu-
 tis animantibus simi-
 litudinem gerimus?

Ne-

μοιωθεὶς καὶ τὰ πά-
θη ταῦτα λύπην, ἡδὴ
την, ἐπιθυλίαν, καὶ
ὅσα τοιαῦτα πρὸς ἐ-
αυτὸν ἐκείθεν ἐφείλκυ-
σεν· οὐδὲ γὰρ προση-
γομένως τῇ τῶν ἀν-
θρώπων φύσει ταῦτα
συνεκτίσθησαν. ὡς οἱ
τοῖς πρὸς θαλάσσιον
ὁ μέγας φησὶ μάξι-
μος. ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς
τελειότητος ἔκπτωσιν.
ὑπερον ἐπεισὶ ἡ χθὲν ταῦ-
τα τῷ ἀλογωτέρῳ μέ-
ρει προσφυέντα τῆς
φύσεως. ἀλλ' ἐπὶ τού-
τοις προσέχειν σὲ ἀ-
ξίον· φαίνεται γὰρ ὡς
ἦν ἡ κατὰ τὸν πρῶτον ἐκεί-
νον παρήγαγεν ἄνθρω-
πον οὔτε γάμου λό-
γος ἦν, οὔτε τῆς τῷ
γάμῳ λοιπὸν συνετε-
λούσης κατασκευῆς·
εἰ γὰρ ἐβούλετο κατ'
ἀρχὰς ὁ θεὸς διὰ γά-
μου προσελθεῖν εἰς
πληθος τὸν ἄνθρω-
πον.

Neque mihi hunc
sermonem gravem
arbitrator. Habes e-
nim divinum *Isido-
rum* Pelusiotam in su-
is *Epistolis* ita ad ver-
bum differentem. Si
Castitatem quidem spe-
ctes *Angelis* homo si-
milis est: si vero co-
njugium nihil differt a
bestiis, quibus concu-
bitus necessarius est,
atque ita generis suc-
cessionem excogitare.
Bene igitur David
hominis miseriam
despicit. Brutis enim,
ut dictum est, ani-
mantibus in eo, quod
generationem atti-
net, similis factus
est, & perturbationes
has, tristitiam,
voluptatem, concu-
piscenciam, & quae-
cumque id genus a-
lia, inde ad se ipsum
adtraxit (1). Neque

(1) Superius Epist. v. haec eadem quoque disputat, & ad-

πον· καὶ πῶς ὁ δα-
βὶδ' ἐπόδρεται τοῦ-
του ἔνεκεν· οἱμοι λέ-
γων ὅτι ἄνθρωπος ἐν
τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε παρ-
εσυμβλήθῃ ἀνοήτοις
κτῆνεσι καὶ ὡμοιώθῃ
αὐτοῖς· ἢ κατὰ τοὺς
ἀγγέλους πληθύνεσθαι
ἤθελε τὸν βραχύ τι
παρ' ἀγγέλους ἤλατ-
τωρέον, καὶ τί τὸ κα-
ταναγκάζον μετὰ τοι-
αύτης αὐτὸν προαχ-
θῆναι κατασκευῆς· εἴγε
καὶ μᾶλλον οὐκ ἔπρε-
πε κατ' ὁμοιοῦντα τῶν
ἀλόγων τὴν τοῦ ἀν-
θρώπου πνικαῦτα γε-
νέσθαι παραγωγὴν; τί-
νος

enim ipso initio haec
una cum ipsa huma-
na natura creata fue-
re, quemadmodum
in libris ad Thalassi-
um magnus Maximus
adserit; sed eo quod
perfectione exciderit
haec, quae parti natu-
rae ratione magis ex-
perti adnascuntur, su-
perinducta sunt. Ve-
rum ad haec animū
intēdere par est. Elu-
cet enī, quū primū il-
lū hominē Deus pro-
duxit, neque coniugii
rationē, neque quae
coniugium perficit,
structuram fuisse (1).

B

Si

adfirmat *Part. I. Annal.* ubi περὶ χιτόνων δερματί-
ων. Cur voluptas concubitu, & comestioni a Deo
admissa sit, egregie differit *Cyrillus* apud nostrum
Glycam loco proxime laudato, id omnino necessa-
rium ostendens, ut homines ad seipsos servandos,
genusque propagandum, blanda quadam inlecebra po-
tenter adtraherentur.

(1) Eos qui censent concubitum propter peccatum
inductum fuisse, egregie confutat ὁ πᾶν *Lib. IX.*
De Genes. ad litt. Cap. IX.

ρος ἔρεκεν, ὥς τε καὶ
 πὺν ἐπὶ τούτῳ θεῶν
 ἀκοπὸν ἔργοις αὐτοῖς
 γένεσθαι, καταδῆλον
 καὶ αὐτὸν αὐτοῖς αἰ-
 τιᾶσθαι τὸν ἀνδρω-
 πον, εἶποε τῆς ψυ-
 χῆς ἐκπεσῶν λήξιας
 ἐπὶ τὴν ζωὴν ταύτην
 κατενεχθεῖν καὶ ἄλο-
 γον γένεσιν. εἰ γὰρ ἄ-
 μα τῇ παραγωγῇ τοῦ
 ἀδάμ καὶ ἡ ἄλογος αὐ-
 τῇ συμπαρήγετο κατα-
 σκευή, θυραν ἀντιλο-
 γίας ἦν ἐντεῦθεν ἀνε-
 ογμένην ἰδεῖν· ἐπ' αὐ-
 τὸν γὰρ τὸν θεὸν ἡ αἰ-
 τία τις διέβαινεν ἀν-
 ὡς μετὰ τοιαύτης πα-
 ραγωγῶν καὶ κατασκευ-
 ῆς τὸν ἀδάμ· ἐφ' ᾧ
 οὐκ ἔδει τὴν κατὰ συμ-
 παραχθῆναι αὐτὴν,
 ὥς γε δοκεῖ τέως ἡμῶν.
 εἰ δὲ καὶ τοῦτο προτεί-
 νουσὶ τινες ὅτι κατὰ
 τὴν ἑαυτοῦ πρόγνωσιν
 ὁ θεὸς τὴν τοιαύτην
 δέδωκε τῷ ἀνδρώπῳ
 κα-

Si enim principio
 Deus per nuptias ho-
 minem multiplicari
 voluisset, quomodo
 nam *David* isthuc ip-
 sum quereretur, *bei*
mibi, dicens, *quod bo-*
mo, *quum in honore es-*
set, *non intellexit, com-*
paratus est iumentis in-
sipientibus, et similis
factus est illis. Vel
si, ut Angeli, mul-
tuplicari volebat eum,
quem paulominus ab
Angelis minuit, quid
nam erat, quod eum
cum huiusmodi stru-
ctura produci com-
pelleret, siquidem ad
mutarum pecudum
similitudinem pro-
duci tunc homo
haud quaquam debe-
bat. Qua de causa?
 Et ut divina in hoc
 intentio operibus ip-
 sis manifestaretur;
 & homo pariter ipse
 culpari posset, si um-
 quam

κατεσκεύην ἀπ' ἀρχῆς
καλῶς τοῦτο πρᾶττει-
ναι καὶ δεχάμεθα
τὸν λόγον αὐτῶν, ἐν
παράδεικτος γὰρ. ἀλλ'
ὡς αὖτε αὐτοῦ ποιεῖ-
ται οὕτως καὶ ἡμεῖς λέ-
γοντες. ἐκ κατὰ θεῖαν
πρόγνωσιν καὶ ἀποκαλύψης
αὐτῆς κατασκευῇ τῷ ἀ-
δάμ ἐδόδοτο κατὰ ἀρ-
χῆς, ἵνα τί μὴ καὶ
ἀνῆγον αὐτὸν ἐπὶ πλάσει,
καὶ φθορᾷ ὑποκειμένον,
ἐπειδὴ φθορᾷ καὶ θνή-
σκῃ περιπίπτουσα
τοῦτα ἐώρα μετὰ βρα-
χυ;

quam ab animae qui-
ore excidens ad bel-
luinam hanc & irra-
tionalem generatio-
nem devolveretur.
Si enim una cum A-
dami productione &
structura ipsa irra-
tionalis producta fuisset,
contradictionis
portam inde apertam
videre erat (1). In i-
psam enim Deum
culpat refundere-
tur, utpote illum,
qui Adamum ita con-
structum produxisset.

B 2. Quam-

(1) Haec quidem *Glycae* opinio, sexum ullum prin-
cipio in Adamo fuisse negantis, e regione stat er-
roris Rabbīnorum, *Samuel* in *Bereschit Rabbah*, *Ma-
nasse Ben-Israel Conciliation*. in *Genesis*, *Maimonidis*
in *More Nevochim Part. III. Cap. xxx.*, qui Adamum
androgynum faciunt, adferuntque quod *Adam & E-
va creati sunt sicut unus*, ex tergo vel dorso coniun-
cti. Postea vero a Deo divisi sunt, qui dimidiam par-
tem accepit, & fuit *Eva*, & adducta est ad ipsum.
Haec sententia ex Platone in *Symposio* petita esse
videtur, cui perperam ad sensum praestitit *Eugubius*
in *Cosmopoea*; quamquam Platonis fabellam ab divina
historia non multum abluere censet *Eusebius Libro*
XII. eius προπαρασχ. Cap. XII.

χύ· ἵνα τί μὴ καὶ τὴν
 εὐὰν αὐτίκα παρήγα-
 γε καὶ νόμῳ γάμου
 συνέξυξεν αὐτὸς; ἐπει-
 δή περ οὐκ ἠγνόει τὸ
 συμβησόμενον. εἶνα μὴ
 καὶ σάρκα παχείαν
 ἐνέδυσεν αὐτοῦς ἕξ ἀρ-
 χῆς· καὶ τὰ λοιπὰ πάν-
 τα παρήγαγεν· ἐν οἷς
 αὐτοὺς κατεδίκασεν ὕ-
 σερον. ἀλλ' οὐδέν τι
 τοιοῦτον ἐποίησε, δό-
 ξαι θελὼν ἐντεῦθεν ὁ-
 ποῖον εἶναι ἐβούλετο τὸ
 τῶν χειρῶν αὐτῶν φι-
 λοτέχνημα. διὰ γὰρ
 τοῦτο καὶ μόνον αὐτὸν
 παρήγαγε καὶ ἀφθαρ-
 σία τετίμηκε καὶ κα-
 τὰ τοὺς ἀγγέλους πλη-
 θύνεσθαι ἤθελε. διὰ
 τοῦτο καὶ ψυχῆς αὐ-
 τῷ μετέδωκε νοεῶς
 βουλόμενος αὐτὸν εἶ-
 ναι καὶ ἀθάνατον ἐς τὸ
 διηνεκές. ὥς ὁ χρυσοῦς
 πῖν γλώτταν φησί. καὶ
 οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλ-
 λά καὶ βασιλεία τῶν
 ἐπι-

Quamobrem hanc
 tunc structuram una
 cum illo produci non
 oportebat, ut nobis
 quidem videtur. Si
 qui vero eo quod om-
 nia praesenserit De-
 us, ita hominem a
 principio construxis-
 se pertendunt, re-
 dde haec pertendunt;
 & eorum sermonem
 recipimus; dignus e-
 nim est, qui facile
 recipiatur; sed statim
 contra subinferimus,
 ita nos etiam dicen-
 tes; Si secundum di-
 vinam praesensio-
 nem belluina haec
 structura Adamo a
 principio data est,
 cur nam mortale me-
 tiam ipsum, & cor-
 ruptioni obnoxium
 Deus non formavit,
 quando corruptioni
 & mortalitati paulo
 post hunc subiicien-
 dū intuebatur? Quid
 nam

ἐπιγέων πάντων κα-
τάσσει τὸν ἄνθρωπον
ὁ θεός. ὅρα γὰρ ὅτι
καὶ λέων αὐτῷ καὶ τάρ-
δαλις ὑπετάσσεται. καὶ
τὰ λοιπὰ πάντα θή-
ρια δουλικῶς παρίσαν-
το χήματι καὶ ἡ γὰρ
γάρ φησι τὰ ζῷα πρὸς
τὸν ἀδὰμ τοῦ ἰδεῖν τί
καλέσει αὐτά. οὕτω
μὲν οὖν ἀπ' ἀρχῆς ἔ-
θελε καὶ εἶναι καὶ διέ-
γειν τὸν ἄνθρωπον ὁ
θεός· ἀλλ' ἐξ ἀβου-
λίας ἐκεῖνος ὑποτέμνει
τὰ τῆς ἀρχῆς, χη-
μάτων ὑποπίπτει δια-
φορᾷ, καὶ ἄλλος ἐξ ἄλ-
λου γίνεται. καὶ τοῦ-
το δαυὶδ ὁ θεῖος ὑπεμ-
φαίνων ἔλεγεν· ἄνθρω-
πος ἐν τιμῇ ὢν οὐ
σύνηκε, παρασυνεβλή-
θη τοῖς ἀνοήτοις κή-
ρεσι, καὶ ὡμοιώθη αὐ-
τοῖς. εἰ δὲ ταῦτα αὐ-
τως ἔχει, πάντως οὐκ
εὐλογον ἀπερισκέπτως
οὕτως καὶ συναρπάζε-
σθαι

nam & Evam non sta-
tim produxit, eosque
nuptiarum lege con-
ingavit, siquidem
quod eventurum es-
set, non ignorabat?
Cur & crassa carne
eos a principio non
induit, & cetera om-
nia produxit, ad quae
eos postea damnavit?
Sed nihil huiusmodi
fecit, ostendere exin-
de volens, quale ma-
num suarum opifi-
cium esse vellet. Pro-
pterea enim & solum
ipsum produxit, &
immortalitate hono-
ravit, & Angelorum
instar multiplicari vo-
lebat. Propterea & a-
nimam ipsi, quae in-
telligentia praestaret,
tribuit, immortalem
eum in perpetuum
esse volens, quemad-
modum *aurea lingua*
Conspicius adfirmat.
Et non ista tantum,

θῆναι τοῖς λόγοις. ὅτι
 ἐκ προγνώσεως ὁ Θεὸς
 μετὰ τοιαύτης κατασ-
 κευῆς παρήγαγε τὸν
 Ἀδὰμ ἀπ' ἀρχῆς· εἴ-
 γε καὶ μᾶλλον ὁ συ-
 ναίτης Θεὸς ἀναστά-
 σιος ἐν τῷ περὶ ἀνα-
 στάσεως λόγῳ αὐτοῦ
 καὶ τὰδε κατὰ ρῆμα
 λέγων εὑρίηται. δι' ὅλην
 τίς ἐστιν ἡ τῆς φύσεως
 ἡμῶν κατασκευὴ ἥτε
 πρὸς τὸ Θεῖον ὁμοιω-
 μένη καὶ ἡ πρὸς τὴν
 διαφορὰν ταύτην τῶν
 χημάτων διηρημένη τε-
 λευταῖον κατασκευα-
 σθεῖσα τῷ πλάσματι.
 καὶ οὐ ταῦτα μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγίαν
 ἐπιφέρει γραφὴν, ὁ
 Θεὸς οὗτος ἀνὴρ. ὥστε
 τὸ δόγμα τοῦτο γενέ-
 σθαι σαφές ἐρον. λέ-
 γει γὰρ καὶ ἐποίησεν
 αὐτόν. δευτέρα δὲ ποί-
 ησις

verum etiam terre-
 norum omnium re-
 gem Deus hominem
 constituit (1). Vide e-
 nim & Leonem, &
 Pardalim ei subiectos
 fuisse, & reliquas imma-
 nes bestias ipsi servi-
 li figura adstiterunt.
Adduxit, enim in-
 quit, *animalia ad A-*
dam, ut videret quo-
 modo ea vocaret. Ita
 igitur a principio &
 esse, & vivere, homi-
 nem Deus volebat.
 Sed propter impru-
 dentiam & temerita-
 tem, principatus il-
 le dignitatem praeci-
 dit, figurarum discrimi-
 ni subiaceret, & ex
 alio alius evadit. Et
 hoc divinus *David*
 significans dicebat:
Homo quum in honore
esset non intellexit, com-
 pa-

(1) Vide *Isidorum Pelasiotam Epistola* xcv. *Lib. III.*
Vide Epist. II. & Epist. IV. nostri Glycae.

πισ, ἄρσεν καὶ θῆλυ
 ἐποίησεν αὐτοὺς ὅτι δὲ
 ταῦτα οὕτως ἔχει θῆ-
 λον ἐκ τῶν ρημάτων
 αὐτῶν. ἐκεῖ μὲν γὰρ
 εἶπεν αὐτὸν κατ' εἰκό-
 να Θεοῦ ἐποίησεν αὐ-
 τοὺς, ἐνταῦθα δὲ εἶ-
 πεν αὐτοὺς ἄρσεν, καὶ
 θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς·
 εἶδειξε προφανῶς ὅτι
 ἄλλη ποίησις ἐκείνη
 καὶ ἑτέρα ποίησις αὕ-
 τη· ἡ μὲν τὸ τοῦ θε-
 μιουργοῦ παρισῶσα
 φιλότιμον. κατ' εἰκό-
 να γὰρ Θεοῦ ἐποίησεν
 αὐτόν· ἡ δὲ τὴν τῶν
 χημάτων ὑπεμφάνου-
 σα διαφορὰν ἄρσεν καὶ
 θῆλυ ἐποίησεν αὐτές.
 δοκεῖ μὲν οὖν ὁ λόγος
 εὐτῶσι φορτικὸς ἀλ-
 λά τοῖς ἐπομένοις τῷ
 ἰδίῳ λογισμῷ· τοῖς
 γὰρ ἐκζητοῦσι τὰς ἱε-
 ρὰς τῶν πατρῶν γρα-
 φὰς καὶ πάσης ἀποδο-
 χῆς ἄξιός, ὅτι καὶ σα-
 φής οὗτός ἐστι καὶ ἁ-
 λους

*paratus est iumentis
 insipientibus, & simi-
 lis factus est illis. Si
 vero haec ita se ha-
 bent, absurdum om-
 nino est tam incon-
 siderate illis sermo-
 nibus abripi, ex prae-
 fensione videlicet
 Deum huiusmodi
 forma instructum.*
*Adamum a princi-
 pio produxisse; si-
 quidem divinus ille
 Anastasius Sinaites
 suo De Resurrectione
 libro, & haec ipsa
 ad verbum dicere
 comperitur: Duplex
 est naturae nostrae con-
 structio, et haec qui-
 dem cum Deo similitu-
 dinem habet; illa ve-
 ro hoc figurarum di-
 scrimine distincta, quod
 tandem opificio super-
 inducitur est. Et non
 haec tantum, verum
 etiam sanctam scri-
 pturam vir hic divi-*

κουε τί φησὶ ὁ τὰ θεῖα
σοφὸς ἀναστάσιος. τοῖς
γὰρ προηρημένοις καὶ
τάδε προσέειπε σα-
φηνίσαι θελὼν ἐκ πολ-
λῶν τῶν λεγομένων·
δευτέρα κτίσις ἐστὶ τῆς
τε ἀρρένος καὶ τοῦ θή-
λεως προσκατασκευα-
σθεῖσα τῷ πλάσμα-
τι τῷ κατὰ τὴν πρῶ-
την, δηλονότι γενομέ-
νω κατ' εἰκόνα θεοῦ,
ἐν ᾧ διαφορά χημά-
των οὐκ ἦν, ὅτι μηδὲ
ἐν τῇ θείᾳ καὶ μακα-
ρίᾳ εἰκόνι τοιοῦτον ἐ-
πινονέηται τι· εἰ δὲ
ταῦτα οὕτως ἔχει, λέ-
γειν οὐκ εὐλογον ὅτι
ἐκ προγνώσεως ὁ θεὸς
τοιαύτην ἀπ' ἀρχῆς δέ-
δωκε κατασκεύην τῷ
ἀδάμ· εἰ δὲ τῆς δευ-
τέρας ἐστὶ κτίσεως ἡ
τοιαύτη τῶν χημάτων
διαφορά· ἦν δὴ καὶ ἀ-
ναγκαίως ἐτήγαγε με-
τὰ τὴν πρῶτην ὡς εἴ-
ρηται ποίησιν· οὐδὲ
γὰρ

nus adducit, ut con-
sultum hoc manife-
stius efficiat. Ait e-
nim: *Et fecit Deus*
hominem, ad imaginem
Dei fecit illum. Se-
cunda vero effectio,
masculum et feminam
fecit eos. Haec au-
tem ita se habere ex
ipsis verbis liquido
constat. Quum enim
ibi ille dixit, *Ad i-*
maginem Dei fecit e-
os, & heic dixit, *ma-*
sculum et feminam fe-
cit eos, perspicue o-
stendit, aliam illam,
aliam hanc effectio-
nem fuisse; illam
quidem, quae opifi-
cis liberalitatem ex-
hibebat, ad imagi-
nem Dei fecit illum;
hanc vero, quae fi-
gurarum discrimen
inferebat, masculum
& feminam fecit
eos. Gravis hic qui-
dem sermo videtur,
sed

γὰρ ἡγνόει τὸ συμβαι-
 σόμενον, καὶ πρόσχες
 εἰ βούλει τῷ δαμασ-
 κῆνῳ Ἰωάννῃ περὶ τοῦ
 πρώτου ἀνδρώπου λέ-
 γοντι· εἰδὼς δὲ ὁ
 προγνώσῃς θεὸς ὅτι
 ἐν παραβάσει γενήσε-
 ται καὶ ὅτι φθορᾷ ὑ-
 ποπέσῃται διὰ τοῦτο
 παράγει τὸ θῆλυ ἐξ
 αὐτοῦ· ὥς τε εἰ μὴ τῆς
 ἀγγελικῆς ἐξέπιπτε
 βιοτῆς, οὐκ ἂν ἡ τῶν
 χημάτων αὐτῇ προκα-
 τασκῆατο διαφορά· ὅτι
 μὴ δὲ χρεῖαν εἶχε τα-
 ῦτης ὁ κατ' εἰκόνα γε-
 γεννημένος θεοῦ· πρόσ-
 γε τὴν ἐκδιαδοχῆς τοῦ
 γένους σύσασιν· ἅτε
 κατὰ τοὺς ἀγγέλους
 ὥς· ἄνω διείληπται·
 μάλλων πληθύεσθαι
 τοιοῦτον μὲν οὖν ἐπλα-
 σεν τὸν ἀνδρῶπον ἀπ'
 ἀρχῆς ὁ θεὸς καὶ τοι-
 αύτην αὐτῷ δέδωκε
 λῆξιν ὑψήλην καὶ ἰσαγ-
 γελικὴν, καὶ οὐκ ἂν ἡ
 θεία

sed eis, qui propri-
 um ratiocinium se-
 quuntur: sacras e-
 nim Patrum scriptu-
 ras scrutantibus di-
 gnus qui omnino re-
 cipiatur, quandoqui-
 dem clarus hic aper-
 tusque est. Et audi
 quid dicat divinarum
 rerum consultissimus
Anastasius. Praedi-
 ctis enim & haec in-
 super subdit multis
 declarare volens id,
 quod dicimus. *Secun-
 da creatio, maris, &
 feminacest, superaddi-
 ta opificio illi, quod
 primo conditum fuerat;*
*ei videlicet quod ad
 Dei erat imaginem, in
 quo figurarum differen-
 tia non erat, quia ne-
 que in divina et beata
 imagine huiusmodi al-
 liquid intelligitur. Si
 vero haec ita habent,*
 rationi consentane-
 um non est dicere,

ex

Θεία χάρις μετέπεσεν
 ὅτι καὶ ἀμεταμέληται
 τὰ Θεία χαρίσματα.
 ἀλλ' ἡ γεγονυῖα μετὰ
 ταῦτα τοῦ ἀνθρώπου
 παρεκτροπὴ, καὶ ἡ διὰ
 ταύτης ἐπενεχθεῖσα
 κατάκρισις, τοῖς ἀ-
 νοήτοις αὐτὸν ὁμοιωθῆ-
 ναι παρεσκεύασε κτή-
 ρεσι· καὶ γὰρ εἰ μὴ
 τοῦτο ἦν, εἰ μὴ τοι-
 αύτην ἔχε κατάκρισιν.
 ἐπὶ δὲ τοῖς ἀγγέλοις
 ὁμότιμος ὢν οὐ σύνη-
 κεν, οὐκ αἶν ἐθρῆναι
 τούτου ἔνεκεν ὁ δαβὶδ,
 οὐκ αἶν ὁ μέγας μάξι-
 μος εὐδίκως ἔλεγε τὴν
 ἀνθρωπείαν φύσιν κο-
 λάζεσθαι δι' ὧν ἀλό-
 γων γνωρισμάτων
 γνωμικῶς ἐπισπάσα-
 το· ταῦτα μὲν οὖν τὰ
 κτηνώδη γνωρίσματα.
 καὶ ὁ Θεοτάτος φησιν
 ἀναστάσιος τῇ τῆς κα-
 κίας εἰσόδῳ συνεπα-
 κολουθῆσαι ἐν τῇ τοῦ
 δερματίκου χιτῶνος
 πε-

ex praesensione De-
 um Adamum eius-
 modi a principio con-
 struxisse. Siquidem
 secundae creationis
 est haec figurarum
 differentia, quam
 post primam effectio-
 nem, ut dictum est,
 Deus induxit, non
 enim quod eventurum
 esset ignorabat.
 Et attende, si vis,
 Iohanni Damasceno
 de primo homine i-
 ta dicenti: *Quoniam vi-*
deret, qui omnia prae-
sensit, Deus, manda-
tum cum transgressu-
rum, et corruptioni ob-
noxium futurum, pro-
pterea feminam ex eo
produxit; ita ut nisi
 angelica vita excidis-
 set, numquam haec
 profecto figurarum
 differentia superin-
 ducta fuisset, quia ne-
 que hac opus habuit,
 qui ad Dei imaginem
 fa-

περιβολῇ· οὐδὲ γὰρ
 συμπεφυκῶς οὗτος τῇ
 νοερά φύσει καθά τοις
 ἀλόγοις ἐγένετο. ἀλλ'
 ὕστερον ἐπετίθη κολά-
 ζων τὸν μὴ συνέντα.
 τίς τε πρότερον ἦν, καὶ
 οἷας ἀρχῇθεν ἡξίωτο
 παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμῆς.
 ἀλλὰ κἀνταῦθα προ-
 σέχειν ἄξιον. εἰ γὰρ
 ἐξ ἀβουλίας ὁ πρῶτος
 ἀνθρώπος ὡς ὁ λόγος
 εἶδειξε τὴν πρὸς τὰ ἄ-
 λογα ζῶα κατεκρίθη
 ὁμοίωσιν, πῶς λοι-
 πὸν ἀπ' ἀρχῆς προσεί-
 ναι ταύτην ἐκείνῳ εἴ-
 πωμεν, τῷ κατ' εἰκόνα
 δηλαδὴ γεγεννημένῳ θε-
 οῦ. συνιδεῖν ὅλως
 οὐκ ἔχομεν· εἴγε καὶ
 μᾶλλον οὐ θέλει κα-
 τακρίνειν ἐκ προγνώ-
 σιως ὁ Θεός. εἰ γὰρ
 τοῦτο ἦν, οὐκ ἀν' ὅλως
 ἐπλασε τὸν Ἀδὰμ,
 οὐκ ἀν' αὐτῷ προητοι-
 μασε τὸν παράδεισον·
 ἅτε δὲ καὶ ἐκ προγνώ-
 σιως

factus fuerat, ad sub-
 cessivam generis pro-
 pagationem, quum
 ad instar Angelorum
 esset multiplicandus.
 Huiusmodi igitur
 formavit hominem
 Deus a principio, &
 talem ipsi sublimem,
 & Angelicae parem
 sortem largitus est.
 Nec divina certe gra-
 tia mutata est: quia
 non sunt obnoxia
 poenitentiae divina
 munera. Sed, quae
 postea evenit, homi-
 nis transgressio, & in-
 ducta per hanc con-
 demnatio ut iumen-
 tis ille insipientibus
 similis esset, effecit.
 Etenim nisi hoc fuisset;
 nisi talem con-
 demnationem habu-
 isset, eo quod Ange-
 los dignitate aequi-
 parans non intelle-
 xit, haud profecto
 ob hoc ipsum *David*
 la-

σεως ὁρᾶν αὐτὸν εἰς
 ἁμαρτίαν κατολισθαί-
 νοντα . δέδεικται οὖν
 ἐκ πολλῶν ὅτι πρὸ
 τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρω-
 πος θειότερόν τι χρῆ-
 μα καὶ ὑψυλότερον ἦν·
 ὅτι καὶ κατ' εἰκόνα
 Θεοῦ παραχθῆναι αὐ-
 τὸν ἡ ἀγία διδάσκει
 γραφή· μετὰ δὲ ταῦ-
 τα ἦνικα δηλαδὴ τῆς
 πρὸς τοὺς ἀγγέλους
 ὁμοτιμίας ἐξέστη τοῖς
 ἀνοήτοις κτήνεσιν ὁ-
 μοιος γέγονε· καὶ τού-
 του χάριν ὁ μακάριος
 ἐθρήνηε δαβίδ· οἱ μοι
 λέγων ὅτι ἄνθρωπος
 ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε·
 παρεσυμβλήθη τοῖς
 ἀνοήτοις κτήνεσι καὶ ὁ-
 μοιώθη αὐτοῖς· ἀλλὰ
 φορτικὰ ταῦτά τινες
 ἡγοῦνται καὶ τοῦ ὁρ-
 θου λόγου πόρρω που
 πίπτοντα καλῶς ἐπὶ
 τούτῳ ποιοῦσι πλὴν
 ἀξιοῦμεν αὐτοὺς εἰπεῖν
 τίς ἢ κατὰ τὸ ἄρσεν καὶ
 θῆ-

lamentaretur , non
 magnus *Maximus* di-
 ceret iuste humanam
 naturam puniri per
 irrationalia illa insi-
 gnia , quae ad se sci-
 enter adtraxit . Haec
 igitur belluina insi-
 gnia , divinissimus e-
 tiam *Anastasius* ait
 pelliceae tunicae in-
 tegumentum conse-
 quuta esse . Non e-
 nim erat hoc intel-
 ligenti naturae ita
 cognatum , quemad-
 modum ratione ca-
 rentibus animalibus .
 Sed novissime ea De-
 us addidit , puniens
 eum , qui quiescam an-
 tea esset , & quali a
 principio honore a
 Deo dignatus fuerat ,
 non intellexit . Sed
 propterea animus in-
 tendendus est . Si e-
 nim primus homo ,
 ut iam nostra demon-
 stravit oratio , pro-
 pter

θῆλυ διαφορά καὶ πᾶς
 αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀλόγου
 μέρους ὑπάρχουσιν ὡς
 ὁ κύσσης φησὶ τῇ ἰδίᾳ
 εἰκόνι κατέμιξεν ὕπε-
 ρον· τί τὸ ὑψηλον τῆς
 κτίσεως ὅπερ εἶχε
 πρότερον ὁ ἀδάμ· καὶ
 τίς ὁ κτηνώδης καὶ ἀ-
 λογος τῆς ἐξ ἀλλήλων
 διαδοχῆς τρόπος ὁ
 ἐμφυτευθεὶς μετὰ ταῦ-
 τα τῇ ἀνθρωπότητι·
 τίς ἡ ἀγγελικὴ μεγα-
 λοφυΐα ἣν εἶχε πρό-
 τερον ὁ κατ' εἰκόνα γε-
 γνημένος Θεοῦ. καὶ τί
 τὸ τῆς ἀλόγου κατε-
 σκευῆς ἰδίωμα τὸ μετὰ
 ταῦτα ἐπὶ τὸν ἄνθρω-
 πον ἐνεχθέν; τίς ἡ τι-
 μὴ ἐκείνη δι' ἣν ὁδύρε-
 ται ὁ δαβὶδ, καὶ κα-
 τὰ τί τοῖς ἀνοήτοις ὡ-
 μοιωθῇ κτήνεσι πε-
 σῶν ἐκείθεν ὁ ἄνθρω-
 πος· ἔτι λεγέτωσαν
 ἡμῖν τίς ἡ αἰτία δι' ἣν
 ὁ Θεὸς μετὰ τὸ παρα-
 γωγεῖν, ὡς εἶρηται τὸν
 κατ'

pter temeritatem ,
 & stultitiam simili-
 tudine cum brutis a-
 nimantibus damna-
 tus est, quomodo re-
 liquum sit, ut hanc
 illi a principio adfu-
 isse dicamus, illi vi-
 delicet qui ad Dei i-
 maginem conditus
 fuerat, intelligere
 omnino non possumus.
 Et eo magis,
 quod praescientia De-
 us condemnare non
 vult. Si enim res ita
 se haberet, omni-
 no utique non forma-
 sset Adamum; non ei
 utique para-
 disum praeparasset,
 ut ille qui sua prae-
 scientia cum in pec-
 catum prolabentem
 videbat. Ostensum
 est igitur multimo-
 dis, ante peccatum
 hominem divinius
 quiddam, sublimius-
 que fuisse; & quia
 ad

κατ' εἰκόνα τὴν τῶν
 χημάτων ὑπὲρ γὰρ δι-
 αφορὰν. τοῦτο αἰξίου-
 μεν μαθεῖν, ὅτι τῆς
 ἀκολουθίας ἐκπίπτειν
 εἰσὶν, κατὰ τὸ δοκοῦν
 τέως ἡμῖν. εἰ γὰρ ἀ-
 γάμιον ἐβούλετο κατὰ
 τοὺς ἀγγέλους ἔχον
 τὸ γένος τὸ ἀνθρώπι-
 νον, καὶ τίνος ἐνεκεν εἰ-
 σάγει τὸ δῆλον, καὶ
 βοηθὸν αὐτὸν ἐπανο-
 μάξει ἢ παραπλησίως
 ποῦς κτήνεσιν καὶ αὐ-
 τὸν ἡθελε διαφέρει τὸν
 ἀνθρώπον, καὶ πῶς
 λοιπὸν ἐπλαττε. μό-
 νον αὐτὸν κατ' ἀρχὰς
 καὶ τοῦτο πλάσιν ὑ-
 ψελὴν καὶ ἰσχυρόν.
 πῶς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ κύ-
 ριος πρὸς τὸ τέλειον ἐ-
 νάγων τὸν ἀνθρώπον,
 αἶφες τὰ πάντα φησὶ,
 καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ
 μοι· τίς ἢ τελείωσις
 ἐκείνη; καὶ ποῖος ὁ
 ταύτης καιρὸς; εὐδὴλον
 οὖν ὅτι πρὸ τῆς τοῦ
 δῆ-

ad Dei etiam imagi-
 nem ipsum produ-
 ctum fuisse Sancta
 Scriptura nos docet.
 Postea vero quum
 ex aequali cum An-
 gelis honore deiectus
 est, iumentis evasit
 insipientibus similis.
 Et hac de causa be-
 atus *David* lamenta-
 batur, *Hei mihi!* di-
 cens, quod homo quum
 in honore esset non in-
 tellexit, comparatus
 est iumentis insipienti-
 bus, & similis factus
 est illis. Sed gravia
 haec quidam existi-
 mant, & quae procul
 a recta ratione feran-
 tur. Bene insuper fa-
 ciunt; verum tamen
 eos, ut dicant, roga-
 mus, quod nam
 est maris & feminae
 discrimen? & quo-
 modo illud ex irra-
 tionali parte con-
 stans, ut *Nysseus*
 ait

θήλεος παραγωγῆς ὑ-
 φιλοτέρα τις ἦν ἢ τοῦ
 ἀνδρώπου ζωῆ. εἰ γὰρ
 ἄρσεν καὶ θῆλυ, ἐξ
 ἀρχῆς αὐτῆς ἐποίησε
 αὐτοὺς, πῶς ἢ εὐσε-
 παρῆγε τὸ ὕψερρον·
 μετὰ τὸ πλασθῆναι
 δηλαδὴ τὸν ἀδάμ· με-
 τὰ τὸ καθίσαι βασι-
 λέα· μετὰ τὸ ἀγαγεῖν
 τὸν θεὸν πρὸς ζῶα πάν-
 τα πρὸς αὐτόν. μετὰ
 τὸ ὑποταγῆναι πάντα
 αὐτῷ, μετὰ τὸ λαχεῖν
 ἐξ αὐτοῦ τὰς ἐπονο-
 μίας αὐτῶν, πῶς ἐ-
 λεγε μετὰ ταῦτα πάν-
 τα, ποιήσωμεν αὐτῷ
 βοηθόν; εἶγε καὶ θῆ-
 λυ παρῆν ἐξ ἀρχῆς
 κατὰ τί δὲ καὶ βοηθῆ-
 σαι τῷ ἀδάμ ἐμελλεν
 εἰ μὴ γε τῆς ψυχῆς ἐ-
 ξέπιπτε λήξεως ἦν·
 κα γὰρ ἡ πελειότης αὐ-
 τῷ ἀπαγνώσκειτο, τι-
 μηαῦτα καὶ βοηθόν αὐ-
 τῷ πρὸς θεοῦ ἐδίδοτο·
 τίνος ἔνεκεν; ὥς τε τὸ
 τῶν

ait, propriae imaginī
 novissime admiscuit?
 Quae conditionis su-
 blimitas, quam pri-
 us Adamus habebat?
 Quis belluinus & ir-
 rationalis successio-
 nis ex invicem mo-
 dus, qui postea hu-
 manae naturae insi-
 tus est? Quae An-
 gelica excellentia,
 quam prius habebat
 ille, qui ad Dei ima-
 ginem factus fuerat?
 Et quae irrationalis
 structurae proprietas
 quae homini dein-
 ceptus inducta fuit?
 Quis honor ille, de
 quo David queritur,
 & secundum quid iu-
 mentis insipientibus
 similis evasit, qui in-
 de excidit homo? Di-
 cant insuper nobis,
 quid in causa fuerit,
 cur Deus postquam
 hominem ad imagi-
 nem suam, ut dictum
 est,

τῶν ἀνθρώπων γένος
 ἐντεῦθεν εἰς πλῆθος
 ἐλθεῖν. φαίνεται λοι-
 πὸν ὡς εἶπερ ὑπακού-
 ῳν ἔμεινεν ὁ ἀδάμ εἰ-
 περ οὐκ ἐξέστη τῆς πρὸς
 τοὺς ἀγγέλους ὁμοτι-
 μίας οὐκ ἂν ἐδέηθῃ
 τῆς ἀπὸ τοῦ θήλεος
 βοηθείας· ἐδέηθῃ δὲ
 ὅμως ὡς ἦδη ἐκπίπ-
 τῳ ἐκείνου τοῦ τρώ-
 που κατ' ὃν οἱ ἀγγε-
 λοι πρὸς πλῆθος ἠυ-
 ξήνθησαν. καὶ τοῦτο
 ἐστὶν ὁ ὀνύσσης ἀνωθεν
 ἔλεγε· διὰ τοῦτο κα-
 τέμιξέ τι καὶ τοῦ ἀλό-
 γου τῇ ἰδίᾳ εἰκόνι ὁ
 θεός, τούτέστιν ἄρσεν.
 καὶ θῆλυ αὐτοὺς ἐποί-
 ησε· τοῦτο γὰρ μοί-
 ρας ἀλόγου δο-
 κεῖ τῷ θεῷ πατρί·
 ἔπει' τοιοῦτον οὐκ ἔ-
 σιν οὐδὲν ἐν τῇ θεῷ
 καὶ μακαρίᾳ φύσει ὡς
 τε πρὸς ἐκείνην ὁμοί-
 ωσίν τινα φέρει ἐκ
 τούτου τὸν ἄνθρωπον.

οὐ

est produxisset, hoc
 figurarum discrimen
 subintroduxerit. Hęc
 discere volumus. Cō-
 sectaria enim exsiste-
 re non videntur, ut
 & nos quidem opi-
 namur. Si enim vo-
 lebat Deus ut Ange-
 lorum instar genus
 humanum sine nu-
 ptiis permaneret, qua
 de causa feminam in-
 duxit, & adiutorium
 illam nominavit? si
 vero simili cum iu-
 mentis ratione ipsum
 hominem degere vo-
 lebat, quidnam so-
 lum ipsum ab initio
 formavit, & condi-
 tione quidem subli-
 mi, & Angelis pari?
 Quomodo vero & i-
 pse Dominus ad per-
 fectionem id ducens,
Dimitte omnia, inquit,
& veniens sequere me.
 Quae nam est illa
 perfectio? & quale
 hu-

οὐχοῦν εἰ διὰ τὴν πα-
ρεκτροπὴν ἢ κατὰ τὸ
ἄρρεν καὶ θῆλυ, δια-
φορὰ κατεμίγη παρὰ
θεοῦ τῇ εἰκόνι αὐτοῦ,
φαίνεται πάντως ὅτι
καταρχὰς ἐλόθηρα τῆς
τοιαύτης ἐτύγχανε δι-
αφορᾶς ἢ εἰκῶν· εἰ δὲ
παχυμερῶς οὕτω τὸ
γράμμα φησὶ τὸ ἱε-
ρόν, ὅτι ὁ θεὸς ἀπ’
ἀρχῆς ἐποίησεν, ἀλλ’
οὐκ ἐντεῦθεν ὡς οἴμαι
τῇ τοῦ λόγου συγκα-
ταβάσει κέχρησθαι
πρὸς ἀπολογίαν ἄξιον·
ὅρα γὰρ ὅτι πρὸς ἰου-
δαίους ἐποιεῖτο τὸν λό-
γον ὁ κύριος, ἥνικα
προσελθόντες αὐτῷ
ἐπὶ τῶν αὐτὸν εἰ ἐ-
ξέσι τῷ ἀνδρὶ κατὰ
πᾶσαν αἰτίαν ἀπολύ-
ειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.
ἐνθέντοι καὶ παιδεύων
αὐ-

huius tempus? Patet
igitur ante feminae
productionem, subli-
miorem quamdam vi-
tam hominem vixisse.
Si enim ab ipso
initio masculum &
feminam fecit eos,
cur Eva novissime
processit, postquam
Adamus videlicet for-
matus fuerat; post-
quam Rex confeder-
rat; postquam anima-
lia omnia Deus ad i-
psam adduxerat; post
quā haec eidem sub-
iecta fuerant; post-
quam ab ipso sua no-
mina acceperant?
Quomodo post haec
omnia dixit: *Facia-*
mus ei adiutorium; (1)
si quidem femina a
principio aderat? In
quo nam Adamo au-

C

xi-

(1) *Manes & Aquila* Deum in hoc fuisse menda-
cem impie dixerunt, quod non adiutrix deinde, sed
insidiatrix homini femina fuerit, illum in peccatum
inducens, *Glycas Part. I. Annual.*

αὐτοὺς μὴ τοιαῦτα φρο-
νεῖν, ἄρσεν ἔλεγε καὶ
Θῆλυ ἐποίησεν κατ'
ἀρχὰς ὁ Θεός· καὶ οὖν
ὁ Θεὸς ἠνώσκει, ἀνδρω-
πος μὴ χωρίζεται·
συγκαταβάσειος οὐδ'
ὡς οἶμαι ταῦτα τὰ ρή-
ματα. εἰ μὴ γὰρ τοῦ-
το ἦν εἰ κατὰ πρῶτον
σκοπὸν ἢ τοῦ Θήλειος
γένεσι παραγωγὴ τῷ
Θεῷ, οὐκ ἂν αὐτὸς ὁ
κύριος ὕψιστον τὴν ἀπ'
αὐτῆς διάστασιν ἐπραγ-
ματεύετο· ὁ γὰρ ἐπέ-
τρεπε κατ' ἀρχὰς πῶς
εὐμεθόδως ἐκώλυεν ὕ-
ψιστον· ἄφες τὰ πάντα,
λέγων, καὶ ἄρας τὸν
σαυρὸν ἀκολουθε μοι·
κατὰ συγχώρησιν οὐν
ἢ τοῦ Θήλειος παρα-
γωγὴ, κατὰ συγχώ-
ρησιν ὁ γάμος ὅθεν ἐ-
παίνων ἐσέρηται, ὡς
χρυσοῦς τὴν γλῶτταν
φησι· πρὸς δέ γε τοῖς
εἰρημέτοις καὶ ὁ Θεός-
πατος ἔλεγε Κύριλλος.

xiliari voluisset, si a-
nimae quiete, & tran-
quillitate minime ex-
ciderat? Quando e-
nim perfectio valere
ab ipso iussa est, tunc
ei adiutorium a Deo
datum est. Qua de
causa? ut hominum
exinde genus multi-
plicaretur. Ceterum
elucet, si obediens
Adamus permansif-
set, si ex pari cum
Angelis honore non
se deiecisset, fore ut
feminae adiutorio
minime indigeret.
Indiguit vero ut ille,
qui ea ratione iam
exciderat, quae An-
gelis multiplicati sunt.
Et hoc est, quod su-
perius Nysseus dice-
bat. Propterea irra-
tionalis aliquid pro-
priae imagini Deus
admiscuit, hoc est,
masculum & femi-
nam fecit eos. Hoc

αὐτὸ κατὰ συγγνώμην ὁ γάμος ὡς ὁ μακάριος παῦλός φησι, πῶς ἀρετῇ δύναται εἶναι τὸ συγγνώμη θεραπεύμενον. εὐλόγως οὖν ὁ γάμος ἐπαίνων ἐσέρεται ὅτι οὐκ ἔστιν ἀρετῇ κατὰ συγχώρησιν γάρ· ἀλλὰ μὴ τὸν λόγον ἀπόπεμπε τούτων· ὅρα γάρ ὅτι καὶ ὁ θεολόγος γρηγόριος πῶν ἐκ τοῦ γάμου γενομένην ἡμῖν γένεσιν νυκτερίνην ὀνόμαζεν, καὶ δούλην καὶ ἐμπαθεῖν. καὶ οὐκ ἀντιλέγομεν αὐτῷ τούτου ἕνεκεν. εἰ γάρ καὶ γέγονε τίμιος ὁ γάμος, ὡς εὐλογηθεὶς ἀπὸ Θεοῦ διά τὴν παιδοποιίαν· εἰ καὶ ἀνέγκλητόν ἐστι τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸν οὕτως εἰπόντα· εἰ δὲ καὶ γήμης οὐχ ἡμαρτες, ἀλλ' ἐν ἀμαρτίαις ὁμῶς

enim sortis esse irrationalis divino patri videtur, quandoquidem nihil tale in illa divina & beata natura reperitur, ut aliquam cum illa similitudinem homo ex hoc ferre possit. Si igitur propter arcuato tramite errorem, maris & feminae differentia (1) a Deo propriae imagini admista est, elucet omnino hanc imaginem hoc discrimine liberam a principio fuisse. Si vero ita crasso modo sacra litera dicit, Deum id ab initio fecisse, non heinc tamen, ut arbitror, hac sermonis indulgentia ad defensionē abutendum est. Vide enim sermonem ad Iudaeos habuisse Do-

C 2

mi-

(1) Eadem Glyc. sed pressius breviusque differit
Part. I. Annal.

πως ἢ γενέσις ἡμῶν
 ἔχει τὴν πρόσοδον ἀπὸ
 τῆς ἀρχαίας ἀρχοντος πα-
 θους αὐτῆς· οὐ χάριν
 ἐμπαθῆ ταύτην εἶναι
 καὶ δούλην ὁ θεολόγος
 ἐλέγεν ἐπιβεβαιοῖ ταῦ-
 τα καὶ δαβὶδ ὁ θεῖος
 οὕτω λέγων· ἐν ἀνο-
 μίαις συνελήφθη καὶ
 ἐν ἀμαρτίαις ἐκύσση-
 σέ με ἡ μητέρα μου· καὶ
 γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν εἰ-
 μὴ τὴν ζωὴν ταύτην
 εὖρηκεν ἄλογον γένη-
 σιν εἰς ἣν ὁ κατ' εἰκόνα
 γεγεννημένος θεοῦ κα-
 τ' ἐχθρὰ διὰ τὴν πα-
 ράβασιν, οὐκ ἂν ἐπὶ
 τοσούτων ὠδύρευτο λέγων.
 ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν
 οὐ συνῆκε, παρασυνε-
 βλήθη τοῖς ἀνοήτοις
 κτίνεσι καὶ ὡμοιώθη
 αὐτοῖς· εἰ δὲ ταῦτα οὕ-
 τως ἔχει, τί χρὴ καὶ
 λέγειν ἢ ὅτι πρὸ τοῦ
 παραχθῆναι τὸ θῆλυ,
 πρὸ τῆς συγχωρηθῆναι
 τὸν γάμον, ἄλλα τις
 ἢ

minum, quum atten-
 dentes ad illum in-
 terrogaverunt an li-
 ceret viro quacum-
 que de causa suam
 uxorem dimittere,
 atque eosdem eiuf-
 modi minime senti-
 re docentem dixisse:
Masculum & feminam
fecit a principio Deus.
Et, Quos Deus con-
iunxit, homo non se-
paret. Condescensio-
 nis haec, ut arbitror,
 verba sunt. Nisi e-
 nim ita esset, si se-
 cundum primam in-
 tentionem femina a
 Deo producta est; non
 ipse Dominus deinde
 separationem ab illa
 quaesivisset. Quod e-
 nim principio permi-
 sit, quomodo recte
 novissime vetuit, *di-*
mitte omnia, dicens, &
tollens crucem me se-
quare. Secundum ve-
 niam igitur feminae
 pro-

ἡ διαγαγὴ καὶ ἐτέρα
 ὡς αὐτῶς τοῦ σώματος
 κατασκευῇ καὶ κατασ-
 σεαι παντός ἐκείνη τῇ
 πρότερον πρέπασα, κα-
 θ' ἣν ὁμότιμος τοῖς
 ἀγγέλοις ὁ ἄνθρωπος
 ἦν. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕ-
 τως εἶχε πρὸ τῆς ἐκ-
 πώσεως, αὐταὶ σε
 πρὸ τοῦ λόγου διδα-
 σκέτω τὰ πράγματα.
 διὰ τί γὰρ ὁ παῦλος
 ταῖς παρθένοις καὶ
 ταῖς χήραις μέναι κατ'
 ἐκείνον ἐπέτασεν; εἴ-
 περ οὖν ἀπ' ἀρχῆς ἄρ-
 σεν καὶ θῦλυ ἐποίη-
 σεν ὁ θεός, πῶς οἱ ὁ-
 μόζυγοι τοὺς γάμους
 ἐνίοτε λύοντες ἐκόντες
 ἀπ' ἀλλήλων δίσαν-
 ται· διὰ τί καὶ ἀσπίτα
 προσαλαιποροῦσί τι-
 νες, καὶ τῇ λοιπῇ κα-
 κουχίᾳ τοῦ σώματος;
 καὶ ταῦτα τοῦ θεοῦ μύ-
 ρια παραγάγοντος ἐ-
 δίδεμα πρὸς ἡμετέραν
 ἀπόλαυσιν. εὐδην
 οὐ

productio, secundum
 veniam nuptiae, qua-
 re laude privatae
 sunt, ut *linguam au-*
reus ait. Praeter ea
 vero quae dicta sunt,
 divinissimus etiam
 Cyrillus dicebat: Si
 secundum veniam nu-
 ptiae, ut *Beatus Pan-*
lus inquit, quomodo
 virtus esse potest, quod
 venia curatum est? Iu-
 re igitur nuptiae non
 laudantur, quia vir-
 tus non sunt, siqui-
 dem ex venia. Neque
 hunc sermonem ab-
 iicito. Vide enim
 Theologum etiam
 Gregorium nostram
 ex nuptiis generatio-
 nem nocturnam, &
 servam, & aegrotam
 nominare, nec pro-
 pterea ipsi contradi-
 cimus. Si enim ho-
 norabiles nuptiae fu-
 ere, utpote quae
 propter sobolis susce-
 ptio-

οὖν ὅτι πρὸς τὴν ἀρ-
χαίαν ἐκείνην ζωὴν ἀ-
φορῶντες οἱ ἄνθρωποι
καὶ παρθενίαν ἀσχοῦ-
σι, καὶ γάμους ἐνίοτε
λύουσιν, καὶ ἀσιτίαν
ἀσπάζονται, καὶ πα-
σαν ἄλλην ὑπομένου-
σι κάκωσιν. Θῆλυ γὰρ
ὡς εἴρηται καὶ γάμου
συναφία οὐκ ἦν ἀπ' ἀρ-
χῆς, ἥνικα δηλαδὴ τὸν
κατ' εἰκόνα παρήγα-
γεν· εἰ δὴ μὴ ταῦτα
παρῆν, οὐδὲ ἡ τῶν
χρημάτων πάντως δια-
φορά· πῶς γὰρ εἴγε
μετὰ τὴν τῆς εἰκόνης κα-
τασκευὴν ὡς ὁ νύσσης
φισί τελευταῖον αὐτὴ ἐ-
πιτεχνᾶται τῷ πλάσ-
ματι· πρόσεχε οὖν.
οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς ὡς
εἴρηται τὴν τοιαύτην ἐ-
ποίησε διαφορὰν ὁ Θε-
ός. ἀλλ' αὐτὸς ἐαυτῷ
προξένησεν ὕστερον ὁ
πρῶτος ἀδάμ, ἐκπί-
πτων ἤδη τῆς τελειό-
τητος· καὶ γὰρ εἰ μὴ
πα-

ptionem a Deo bene-
dictae fuere; si res
est iuxta eum qui ita
loquitur, inculpa-
bilis. Si vero & uxo-
rem duxeris, non
peccasti, sed in pec-
catis similiter habet
nostra generatio pro-
gressum, perturba-
tione videlicet eam
antevertente; quam-
obrem aegrotam e-
am, & servam esse
ille Theologus dixit.
Confirmat haec divi-
nus etiam David ita
dicens: *In iniquitati-
bus conceptus sum, &
in peccatis concepit me
mater mea.* Si enim
haud ita res se habe-
bat, si non animale
hanc vidit, & irratio-
nalem generationem
ad quam ille, qui ad
Dei imaginem factus
fuerat, per praevari-
cationem deductus
est, non utique a-
deo

παραβῆναι ἐμελλεν·
 εἰ μὴ πεσεῖν εἰς φθο-
 ρὰν ἐκυνδίνευσεν, οὐκ
 αὖν ἔχε χῶραν ὡς ἄνω
 δειλῆπται τῶν χρημά-
 των διαφορά τοῦτε ἄρ-
 σενος καὶ θήλεος· εἰδὲ
 μὲν οὖν ὁσιώπατε κα-
 τάπερ οἱ πλείους φα-
 σὶ πῖντοῦ ἀδάμ γεγέσ-
 θαι πρότερον ἐπτα-
 σὶν καὶ τότε τὸ θῆλυ
 παραχθῆναι ὡς ἐπεβί-
 θει, ἐκπαράδεκτα εἶ-
 ναι donec τὰ λεγόμενα.
 ἀλλ' εἰδέναι ἐφείλομεν
 ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς πλεί-
 ρας τοῦ ἀδάμ τῆς ἑυας
 παραγωγῇ καὶ πάνυ
 ἀναγκαῖα τῷ τότε ἐ-
 σούχαν· τίνος ἕνεκέν;
 ὥστε μὴ φύσεως αὐτὴν
 ἑτέρης νομίζεσθαι,
 διὰ τὸ ἑτερότην τοῦ
 χήματος καὶ ὅπως εἰς
 ὑμόνοιαν ἀγαγῇ τὰ γε-
 νῆ καὶ φυσικὴν τινα-
 σοργὴν ἐντεθῆναι πα-
 ρασκευάσῃ αὐτοῖς·
 πρὸς τοῦτοίς δὲ καὶ
 με-

deo lamentaretur di-
 cens: *Homo quum in*
honore esset non intelle-
xit, comparatus est in-
mentis insipientibus, &
similis factus est illis.
 Si vero hæc ita ha-
 bent, quid opus est
 dicere utrum antea
 quam femina produ-
 ceretur, an tequam
 permitterentur nu-
 ptiae, alia quaedam
 fuerit vitæ institu-
 tio, & altera eodem
 modo corporis stru-
 ctura illi universita-
 tis cōstitutioni, quæ
 prius fuit, cōveni-
 ens, secundum quam
 Angelis honore ho-
 mo erat æqualis.
 Hæc autem ita se ha-
 buisse ante lapsum,
 resipiscæ pro sermone
 te doceant. Cur enim
Paulus virginibus &
 viduis ita manere per-
 misit, si ab initio De-
 us masculinum & femi-

μεταχειν αὐταὺς εὐλο-
 γίαν ἀκαχκαῖον ἢν. ὡς
 ἐνδύναμον. ἐντεῦθεν
 εὐρεθῆναι πᾶν φύσιν ὃ
 πηγὴ κατὰ τοῦ γάμου
 λαβὴ ἀρχὴν ἐπειδὴ
 τριγύνει ἢ τοιούτῃ τῆς
 φῆμας οἰκοδομῆ κατεπι-
 γρυστα ἢ ὡς προφίρ-
 νται, προφθάνει ποιή-
 φας αὐτὴν ὃ θεὸς καὶ
 πρὸ τοῦ πεσεῖν τὸν ἀ-
 δάμι. μετὰ γὰρ τὸ πε-
 σεῖν αὐτοῦ ῥῆκ' ἐστὶ δι-
 μιρηγίας ὑπὲρ χε και-
 ρός, ἀλλὰ τι κατέρη
 καὶ ἀργὴ, ὁδύνῃ καὶ
 λυπῇ, προσώπου ἰ-
 δρώς, ἐπὶ δύρος βιώτῃ,
 χεῖτωνων δερματίνων
 περιβολῇ, καὶ πρὸς *
 ἀπρόσροφον ἐν τοιού-
 τῳ τοίνυν καιρῷ πλεу-
 ρὰν ἀφαίρειν, εὖαν οἰ-
 κοδομεῖν καὶ εὐεργεῖν
 αὐτούς. ἀπρόσδεκτον
 ὡς οἶμας καὶ λίαν ἐ-
 τύγχανεν. οὐδὲ γὰρ
 εὐλογίας τῆς καὶ αὐτῆς
 καιρὸς, ἀλλ' ὀργῆς καὶ
 αἰ

nam fecit? Quomo-
 do coniuges nuptias
 interdum voluntarie
 solventes ab invicem
 separantur? Cur ine-
 dia se quidam affli-
 gunt, & cetero cor-
 poris neglectu? quum
 sexcenta haec edulia
 Deus, ut iis frue-
 remur, produxerit?
 Liquet igitur quum
 ad antiquam illam
 vitam homines respi-
 ciant, & virginita-
 tem servare, & nu-
 ptias interdum solve-
 re, & inedia am-
 plecti, & omnem a-
 liam afflictionē sub-
 stinere. Femina enī,
 ut dictum est, & nu-
 ptiarum nexus a prī-
 cipio non erat, quum
 Deus videlicet illum
 hominem ad imagi-
 nem suam produxit.
 Si haec vero non a-
 derant, neque om-
 nino erat figurarum dif-

ἀρᾶς, καὶ ἀποστροφῆς
καὶ θανάτου. γῆ γάρ
φθισιν, καὶ εἰς γῆν ἀ-
πελεύσει. διὰ τί τοῦ
το καὶ πρό τοῦ πεσεῖν
τοῦ ἀδάμ ἐκ πλευρᾶς
αὐτοῦ τὴν εὐαν παρή-
γαγεν; κατὰ συγχώ-
ρησιν δὲ πάντως, ὡς
ἄνωθεν εἴρηται. καὶ
γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν,
οὐκ ἂν ὁ παμμέγας ἐ-
λεγε παῦλος. καλὸν
μὴ ἀπτεσθαι γυναι-
κός. καὶ τί χρῆ πολ-
λὰ λέγειν, ὅτι θῆλυ
παρήγαγεν, οὐκ ἂν
ὑπερον διὰ τοῦ παύ-
λου μὴ ἀπτεσθαι γυ-
ναικός συνεβούλευε.
παραγάγων ἐξ ἀρχῆς
ἐκεῖνος ἦν ἐν τῷ παύ-
λῳ λαλῶν, καὶ εἰ μὴ
κατὰ συγγνώμην τότε
τὸ θῆλυ παρήγαγεν.
δείκνυσιν γὰρ ἐντεῦθεν
ὅτι πρό τῆς τοῦ θή-
λεος παραγωγῆς ἐπέ-
ρᾳ ζωὴ τις ἦν ὑψηλὴ
καὶ ἰσάγγελος. κατὰ
γάρ

differentia. Quomo-
do enim si post ima-
ginis constructionem
ut Nyssenus ait, haec
postremum figmento
superaedificata est?
Adtende igitur. Ne-
que enim principio,
ut diximus, eiusmodi
differentiam De-
us fecit, sed ipse si-
bi eam primus Ada-
mus, quum perfectio-
ne iam excidisset, no-
vissime conciliavit.
Etenim nisi transgres-
surus fuisset, nisi in
corruptionem cadere
periclitatus esset,
haud utique, ut iam
superius adfirmatum
est, figurarum, ma-
ris scilicet feminae-
que, discrimen locum
habuisset. Opus erat
igitur, o vir sanctis-
sime, ut plerique tra-
dunt, ut Adami ruina
prius contingeret, &
tunc femina produce-

τε-

γὰρ τοῦτο καὶ ἄλλα-
 χού πρὸς ἐκείνην ἀνα-
 γων, ἔλεγεν· ὁ δυνά-
 μενος χωρεῖν, χωρεῖ-
 τω· ὅτι δὲ ταῦτα οὐ-
 τως ἔχει καὶ ὅτι πρὸ
 τῆς παραγωγῆς τοῦ
 Θήλεος ὑψηλὴ καὶ ἰσ-
 ἀγγελος ἦν ἡ ζωὴ δει-
 κνυσι τοῦτο σαφέστερον
 ἢ ἐλπίζωμένη ἐκείνη
 κατὰσασις· καὶ μὴ
 θαύμαζε τοῦτου ἐνε-
 κιν· εἰ γὰρ ἐπαγγέλ-
 λεται μὲν ἀγάμιος ὁ
 κύριος ἔντε τῇ μελλε-
 σι ζωῇ· καὶ ἔσονται
 γὰρ φησι πάντες ὡς
 ἄγγελοι Θεοῦ· λέγει

ἔ

retur, ut heinc ea;
 quae dicuntur, facile
 recipienda videantur.
 Non est tamen igno-
 randum Evae ex Ada-
 mi latere productio-
 nem homini in pec-
 catum lapso necessa-
 riam omnino fuisse.
 Cuius rei gratia? Ne
 scilicet ipsa alterius
 naturae censeretur
 propter figurae di-
 versitatem, & ut ge-
 nera ad consensio-
 nem & concordiam
 adduceret, & natura-
 lem quemdam amo-
 rem eis inderet (1).

E-

(1) Glycas noster *Annaliū Par. I.* ἀναγκαῖον γὰρ
 ἢν μὴ καὶ τὴν Εὐὰν ἀπὸ γῆς προελθεῖν, ἀλλ' ἀπὸ
 τῆς οὐσίας τοῦ ἀδάμ, ὡς ἐντεῦθεν φαλτρον ἐντεδῆ-
 ναι τοῖς ὁμοζύγοις. *Augustinus Lib. IX De Genes. ad
 liter. Cap. XIII.* Quid ergo sibi vult etiam illud, quod
 mulier viri de latere facta est? Verum esto propter i-
 psius coniunctionis vim commendandam, hoc ita fieri
 oportuisse credamus. Ceterum Caietanus hanc Evae
 ex Adami costa productionem totam ἀλλογορικῶς in-
 terpretatur, & explicat, contra quem egregie dispu-
 tat Natal. Alexander Tom. I. *Histor. Eccles. Prim.
 Aetatis Dissert. III. Art. II.*

δὲ ταύτῃ ὁ νόσσης· ἐ-
 πάνοδον εἶναι πρόσγε
 τὴν ἀρχαίαν καὶ πρῶ-
 τὴν ζωνήν. τί χρὴ καὶ
 λέγειν ἐπίγε τῷ πρῶ-
 τῷ ἀδὰμ καὶ τῇ αὐτοῦ
 διαγωγῇ· ἢ ὅτι τοῖς
 ἀγγέλοις ὁμοτίμος
 ἦν, καὶ ὅτι βίον ἰσάγ-
 γελον εἶχεν καθ' ἅπερ
 ἄνωθεν εἴρηται; πρό-
 σεχε οὖν. τὴν γὰρ τῇ
 Ἀδὰμ ἐκείνου κατὰσα-
 σιν ὁποῖα τις ἦν ἡ
 προσδοκασμένη χάρις
 ἀριδύλως παρίσθῃσιν·
 ἅτε δὴ πρὸς τὴν πρῶ-
 τὴν ἐκείνην ἐπάνοδος
 οὐσα ὡς ἡ δὴ προεἴρη-
 ται. εἰ γὰρ καὶ νόμος
 γάμου δεδέμεθα σή-
 μερον, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἀρ-
 χῆς αὐτῆς ὁ νόμος οὗ-
 τος ἐδίδото. κατὰ δὲ
 συγχώρησιν ὕστερον δι-
 ἄγε τὴν τῆς τελείωσι-
 τος ἔκπτωσιν. ἐφ' ᾧ
 καὶ σεφάνων ἐξέρηται,
 ὡς ὁ χρυσῆς τὴν γλῶτ-
 τάν φησιν. εἴπερ οὖν
 ὡς

Erat insuper necessa-
 rium ut benedictionē
 ipsi participarent, ut
 natura potens repe-
 riretur, quando nu-
 ptiae principium ha-
 buere. Quoniam igitur
 talis Evae aedifi-
 catio festinabat, ut
 dictum est, Deus eam
 etiam antequam A-
 damus caderet, prae-
 veniens effecit. Post
 eius enim lapsum
 creandi tempus am-
 plius non erat; sed
 maledictio, & ira,
 dolor, & moeror,
 vultus sudor in affli-
 cta vita, pellicea-
 rum tunicarum a-
 mictus, et in terram
 reversio. Tali vero
 tempore costam au-
 ferre, Evam fabrica-
 re, et eis benedicere,
 haud satis, ut arbi-
 tror, erat opportu-
 num. Neque enim
 tunc benedictionis
 tem-

ὡς εἴρηται κατὰ γε συ-
 χώρησιν αὐτότε τὸ
 θῆλυ παρήγετο καὶ ὁ
 γάμος ἐδίδοτο. ἀνάγ-
 κη πᾶσα καὶ παρελ-
 θεῖν ὅψι ποτὲ ταῦτα
 πάντα καὶ ποιούτους εὐ-
 ρεθῆναι τότε τοὺς ἐκ
 περὶ αὐτῶν ἐγεγνησομένους
 ἑποῖτος ἦν ὁ πρῶτος ἐ-
 κείνος ἀδάμ, ὡς ὁ μέ-
 γας φησὶν πρὸς ἀντίο-
 χον ἀθανάσιος, ἀλλὰ
 καὶ ὁ θεοτάτος ἀναστά-
 σιος οὕτω περὶ ταύτης
 εἴρηται λέγων. παν-
 ἀλλότριον τὸ διὰ τὴν
 ἁμαρτίαν ἡμῶν ὑπεισ-
 ελθὺν ἀποδησόμε-
 θα τότε· εἰ δὲ ταῦτα
 οὕτως ἔχει περὶ τοῦ
 θήλειως αὐτοῦ τί χρῆ-
 καὶ λέγειν· εἴγε διὰ
 ταῦτα παράχθῃ διὰ
 τὸ παραβαίνειν ἤδη
 τὸν ἄνθρωπον καὶ φθo-
 ρᾷ ὑποπίπτειν ὡς ὁ
 δαμασκηνὸς ἰωάννης
 φησὶ πάντως οὐδὲν ἔ-
 περον ἢ ὅτι τὸ χῆμα
 τοῦ

tempus, sed irae &
 maledictionis, & aver-
 sionis, & mortis. *Ter-
 ra*, enim inquit, *es*,
 & *in terram abibis*.
 Propterea & ante-
 quam Adamus cade-
 ret, ex eius costa E-
 vam produxit, secun-
 dum veniam tamen
 omnino, ut superius
 dictum est. Etenim,
 nisi ita res se habuif-
 set, non maximus il-
 le *Paulus* dixisset;
*Bonum est mulierem
 non adtingere*. Et
 quid opus est proli-
 xiori sermone uti,
 quandoquidem qui a
 principio produxit,
 ille in *Paulo* loqueba-
 tur, & nisi secundum
 veniam feminam tūc
 produxisset, haud
 posterius equidem,
 per *Paulum* mulierem
 minime adtingere
 suasisset? Heine
 enim ostendit ante
 fe-

τοῦτο παρελεύσεται .
 ἐπεὶ διὰ τὴν ἀμαρτί-
 αν ὑπεισῆλθεν ἡμῖν
 καὶ τοιοῦτους ἐγερθῆ-
 ναι ἅπαντας ὁποῖος ἦν
 ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὁ
 κατ' εἰκόνα δηλαδὴ γε-
 γεννημένος Θεοῦ . καὶ
 γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν οὐκ
 ἂν ὁ νύσσης ἐπ' ἀνοδὸν
 εἶναι ἔλεγε πρόσγε τὴν
 ἀρχαίαν καὶ πρώτην
 ζωὴν τὴν ἐλπίζομένην
 ἐκείνην κατέσασιν . δέ-
 δεικται οὖν ἐκ πολλῶν
 ὅτι τοῖς ἀγγέλοις ὁ-
 μότιμον ἔπλασε τὸν
 πρῶτον ἄνθρωπον ὁ
 Θεός, χκατ' ἐκείνης αὐ-
 τὸν πληθύναισθαι ἡ-
 θελε· διὰ γε τὴν πα-
 ρεκτροπὴν ἦν ἐκὼν ὑ-
 πέση ὡς ἄνωθεν εἴρη-
 ται ἡ τοιαύτη παρήχθη
 κατάκρισις . ἡ τῶν ἀ-
 λόγων δηλαδὴ ζῶων
 ἐμοιώσις . εἰ μὴ γὰρ
 τοῦτο ἦν οὐκ ἂν ὁ Δα-
 υὶδ

feminae productionē
 aliam quamdam su-
 blimem , & Angeli-
 cae conditioni parem
 vitam fuisse . Propte-
 rea enim alibi illam
 adducens dixit : *Qui
 potest capere capiat* .
 Haec autem ita se
 habere , & sublimem
 Angelicaeque parem
 vitam ante feminae
 productionem fuisse,
 constitutio illa, quae
 speratur, manifestius
 ostendit . Neque ad-
 mirere propterea ; si
 enim caelibatum in
 futura vita Dominus
 promittit ; *erunt* , in-
 quit , *omnes ut Ange-
 li Dei* (1) . quapro-
 pter *Nyssen* ait , e-
 am esse ad antiquam
 & priorem illam vi-
 tam regressum ; quid
 pluribus deducere o-
 portet primum ho-
 mi-

(1) Quid haec verba significant exponit *Augusti-
 nus Lib. XXII. De Civit. Dei Cap. XVII.*

ὕδ' ὀδυρόμενος, οἶμοι
 ἔλεγεν ὅτι ἄνθρωπος
 ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε
 παρυσυνεβλήθη τοῖς
 ἀνοήτοις κτήνεσιν καὶ
 ὠμοιώθη αὐτοῖς. καὶ ὅ-
 ρα πρὸς αὐτὸν εἰ βού-
 λει τὸν πρῶτον ἄνθρω-
 πον· εἰ μὴ γὰρ ὠμοι-
 ώθη διὰ τὴν ἀμαρτί-
 αν τοῖς κτήνεσιν· εἰ
 μὴ διὰ τὴν παρακοὴν
 τὸ τῆς ἀλόγου κατα-
 σκεύης ἰδίωμα πρὸς
 ἑαυτὸν ἐπισπάσατο·
 εἰ μὴ τὴν ἀγγελικὴν ἐ-
 κείνην σολὴν ἑαυτὸν εἰ-
 δὲν ἀπεκδυθέντα, καὶ
 πεῦθεν ἄλλον ἐξ ἄλ-
 λου παράχρημα γεγο-
 νότα, οὐκ ἂν ἐπὶ ποσού-
 τον ἡχύνθη. οὐκ ἂν
 ἔρραφε φύλλα συκῆς·
 οὐκ ἂν ἀπὸ Θεοῦ τη-
 νικαῦτα ἐκρύβη· καὶ
 πῶς γὰρ οὐ κρυβῆναι
 ἔμελλεν ἴσασι πάντες
 οἱ ἐξ ἐκείνου τὸ γένος
 καταγοντες τῆς αἰχύ-
 νης ἐκείνης, ὅσον τὸ μέ-
 γε-

minem, & eius vitae
 institutionem aequa-
 li fuisse honore cum
 Angelis, & vitam
 Angelicam vixisse,
 quemadmodum supe-
 rius dictum est? Ani-
 mum adverte igitur.
 Qualis enim Adami
 illius constitutio fue-
 rit gratia, quam ex-
 pectamus, aperte de-
 monstrat, utpote
 quae profecto ad pri-
 orem illam regressus
 est, ut iam praedi-
 ximus. Si enim & nu-
 ptiarū lege ligamur
 hodie, non utique ab
 ipso principio haec
 lex data est, sed per
 indulgentiam poste-
 rius propter lapsum
 a perfectione. Qua-
 mobrem & coronis
 privatur ut *linguam*
Aureus ait. Si igitur
 ut dictum est, per in-
 dulgentiam ipsum fe-
 mineus sexus indu-
 &us

θεός. οὐκ οὖν ἐκ κα-
 τακρίσεως ἢ ἀλογος
 αὕτη κατασκευή. καὶ
 διὰ τοῦτο τὰ τῆς αἰ-
 χύνης ἐν αὐτῇ καὶ μό-
 νη συμπερείσατο. ἀλλὰ
 παῦτα μὲν ἡ ἀμαρτία
 προξένησε. ἐπεὶ δὲ
 πρὸ τῆς ἐκπτώσεως ὡς
 ὁ λόγος ἦδη φθάσας
 ἐδήλωσεν, ἀγγελικῆς
 μεγαλοφυΐας περίπλε-
 ος (1) ὁ πρῶτος ἐκεῖ-
 νος ἄνθρωπος ὁ κατ'
 εἰκόνα δηλαδὴ γεγενη-
 μένος Θεοῦ. εὐδηλὰν
 πάντως ὅτι καὶ κατὰ
 γένην τοῦ παντός συν-
 τελείαν γενησόμενος
 τοιοῦτος ἐκ νεκρῶν ἐγερ-
 θήσεται. ἡ γὰρ τῆς
 ἀναστάσεως χάρις οὐ-
 δὲν ἡμῖν ἐπαγγέλλε-
 ται ἔτερον ἢ τὴν εἰς τὸ
 ἀρχαῖον τῶν πεπτω-
 ποτῶν ἀποκατάστασιν.
 πρὸς δὲ γὰρ τοῖς εἰρη-
 μένοις καὶ τὸν Θεότατον
 ἔχομεν ἀναστάσιον πι-
 ρί

tus est, & nuptiae
 datae sunt, necessa-
 rium omnino est &
 praeterire aliquando
 haec omnia, & tales
 inveniri tunc exmor-
 tuis resurgentes,
 qualis erat primus il-
 le Adam, ut magnus
Athanasius ad Anti-
 ochum inquit. Sed
 & divinissimus *Ana-*
stasius ita de his loqui
 prehenditur. *Omne*
alienum quod per pec-
catum in nos inrepsit,
tunc deponemus. Si ve-
 ro haec ita habent de
 femina ipsa quid di-
 cere oportet? Si pro-
 pter hoc producta est
 propter ea videlicet,
 quod homo iam trās-
 gressus fuerat, & cor-
 ruptioni subiectus,
 ut *Damascenus* *Jo-*
annes ait, omnino ni-
 hil aliud, quam quia
 habitus hic praeteri-
 bir,

(1) Forte παραλήσιος.

ρὶ τούτων οὕτω κατὰ
 ῥῆμα διεξιόντα· ἐπε-
 δὴ τοῖνυν ἐν τῷ κατ'
 εἰκόνα Θεοῦ γεγενημέ-
 νῳ οὐκ ἦν ἡ διαίρεσις
 αὕτη, ἥ γουν τὸ ἄρσεν
 καὶ τὸ θᾶλυ. οὐδὲ γὰρ
 ἐν τῇ θείᾳ καὶ μακα-
 ρίᾳ εἰκόνι τοιοῦτόν τι
 ἐπινενόηται· οὐδὲ με-
 τὰ τὴν ἀνάστασιν λοι-
 πὸν τοιοῦτον, τί χρὴ ἐ-
 πιζητεῖν· ὅτι μεταχρη-
 ματίζει τότε τὸ σῶμα
 τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν
 ὁ σωτὴρ; εἰ γὰρ ὁ τῆς
 ὑψώσεως φησὶ τὸ χῆμα
 τῆς ἀλόγου φύσεως ἐ-
 σέδυσσε μετὰ τὴν ἁμαρ-
 τίαν ἡμᾶς ὁ Θεός, ἀφ'
 οὐ μίξις καὶ σύλληψις.
 τόκος καὶ ρύπος· θᾶ-
 λυ καὶ τροφή. καὶ ἡ κατ'
 ἐλίγην ἐπὶ τὸ τελει-
 ον αὐξήσεως, ἀκμήτε
 καὶ γῆρας, νόσος καὶ
 θάνατος· εὐδηλον πάν-
 τως ὅτι μεταχρηματί-
 σει πάλιν ἡμᾶς τὸν εἰ-
 δέχθῃ καὶ ἄλογον ἀ-
 πεκ-

bit, quia per pecca-
 tum in nos irrepfit,
 & tales omnes resur-
 gent, qualis erat pri-
 mus homo, ille vide-
 licet qui ad imaginē
 Dei factus fuit. Ete-
 nim nisi id fuisset,
 haud certe *Nysseus*
 regressum esse dixif-
 set ad antiquam &
 priorem vitam, illam
 constitutionem quā
 speramus. Ostensum
 est igitur ex multis
 Deum aequali hono-
 re cum Angelis pri-
 mum hominem fin-
 xisse, qui volebat e-
 tiam eum eodem mo-
 do ac illos, multipli-
 cari. Propter transgres-
 sionem, quam sponte
 subiit, ut superius
 dictum est, talis in-
 ducta est condemna-
 tio, mutarum scili-
 cet pecudum simili-
 tudo. Nisi enim id
 fuisset, haud utique
 Da-

πεκδύσας χιτῶνα. καὶ
 πῶθεν ἀπαλλάξας ἡ-
 μᾶς πάντων ἐκείθεν
 μετέχομεν. εἰ γὰρ τὸ
 χῆμα ἐκείνο περὶ ἡμᾶς
 οὐκ ἔστι κατὰ τὸν θεῖ-
 ον Γρηγόριον, πῶς ἡμῖν
 τὰ ἐξ ἐκείνου ὑπολυφ-
 δείσεται; μεταχηματί-
 σει λοιπὸν ἡμᾶς ἥνικα
 τὸν ἐκ πῶν αλόγων ἡ-
 μῖν ἐπιβληθέντα χει-
 πῶν τελεον ἀποσκευά-
 σει καὶ τοιοῦτους ἀνα-
 δείξει πάλιν ὁποίους
 ἐπλασε κατ' ἀρχάς,
 ἥνικα δηλαδὴ τὸν πρῶ-
 τον ἐκείνον παρήγαγεν
 ἄνθρωπον· οὕτω μὲν
 οὖν ὁσιώτατε καὶ θεῖος
 ἀναστάσιος ἀκούσας τῆ
 μεγάλου παύλου λέ-
 γοντος· ὅτι μεταχημα-
 τίσαι τότε τὸ σῶμα τῆς
 κακουργίας ἡμῶν ὁ
 Σωτὴρ, ἄλλο εἶδος ἔλα-
 γει καὶ ἕτερον χῆμα,
 ἐνερθεσόμεθα τὰτε
 φέρειν σώματα, κατὰ
 τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ
 κόκ.

vid lamentans, *Hei*
mibi, dixisset, homo
 quum in honore esset
 non intellexit, compa-
 ratus est iumentis infi-
 pientibus, & similis
 factus est illis. Et re-
 spice, sodes, ad ipsum
 primum hominem.
 Nisi enim adsimila-
 tus fuisset per pecca-
 tum iumentis; nisi
 per inobedientiam ir-
 rationalis constitutio-
 nis proprietatem ad
 se ipsum adtraxisset;
 nisi Angelico illo in-
 dumento se exsutum
 vidisset, & alium ex
 alio statim factum,
 haud utique tantum
 erubuisset; haud u-
 tique folia ficus con-
 suisset; haud utique
 a Deo ita se abs-
 condisset. Et quo-
 modo enim se non ce-
 laturus fuisset? Sciunt
 omnes, qui ex illo
 genus deducunt, quā-

D

ta

κόκκου, καὶ τοῦ σάχυ-
 ρος. Ἀλλὰ μὴ δεδεῖθῃ
 τούτου ἕνεκεν. ὅρα γὰρ
 ὅτι καὶ ὁ παμμέγας
 παῦλος αὐτὸ τοῦτο σα-
 φῶς ἡμῖν ὑπεμφαίνων
 ἔλεγεν. ἀλλ' ἐρεῖ τις
 περὶ τῶν ἐγερθισομέ-
 νων ἐκ νεκρῶν ὅποιον
 σώματι ἔρχονται, ἀ-
 φρον ἢ σπείρεις, οὗτὸ
 σῶμα τὸ γενησόμενον
 σπείρεις, ἀλλὰ γυμ-
 νὸν κόκκον ἢ τύχην σί-
 του ἢ κριθῆς ἢ ἑτέρου
 τῶν τοιούτων τινός. ὁ
 δὲ Θεὸς δίδωσιν αὐτῷ
 σῶμα καθὼς ἠθέλησεν.
 μὴ δεδεῖθῃ ἐν, συγγνώ-
 θῃ δὲ μᾶλλον τῷ Θε-
 οτάτῳ ἀνασασίᾳ λέ-
 γοντι. ὅτι μεταμορφοῦ-
 ται καὶ μεταχηματίζε-
 ται τότε τὸ σῶμα καὶ
 τοιοῦτον ἐγείρεται ὅποι-
 ον ἦν ἀπ' ἀρχῆς. οὐκ-
 οῦν γε τοιοῦτον ὅποιον
 ἢ δευτέρα ποίησις
 αὐτὸ κατεσκεύασεν. τῆς
 γὰρ αἰτίας περιαιρε-
 θεῖ-

ta verecundiae illius
 fuerit magnitudo.
 Itaque ex condem-
 natione irrationalis
 haec constitutio;
 & per hoc in ipsa e-
 tiam sola pudoris cen-
 sus circumstet. Sed
 haec quidem pecca-
 tum conciliauit. Quo-
 niam vero ante lapsū,
 sermo iam antever-
 tens declaravit An-
 gelicae magnificentiae
 proximum primū
 illū hominem fuisse,
 qui ad imaginē videli-
 cet Dei factus erat, ex-
 ploratū omnino per-
 spectumque est etiam
 in universitatis con-
 summatione talem
 futurum a mortuis
 excitatum. Resurre-
 ctionis enim gratia
 nihil nobis aliud pol-
 licetur, quam eorum
 qui ceciderunt in pri-
 stinum statum resur-
 rectionem. Praeter
 au-

θείσης δι' ἣν ἡ τῶν
 χημάτων τουτωνὶ πα-
 ρεισῆχθη διαφορὰ ἀ-
 νάγκη πᾶσα καὶ τὴν
 συμβεβηκυῖαν ὑπερὸν
 περιαιρεθῆναι διαφο-
 ράν ; καὶ τοιούτοι ἐγερ-
 θῆναι ἅπαντες ὁποῖος
 ἦν ὁ πρῶτος ἄνθρω-
 πος ὁ κατ' εἰκόνα θε-
 οῦ . ταῦτητοι καὶ μέγας
 ἀθανάσιος εἰδὼς ὅτι
 τὰ τῆς ἀναστάσεως εἰς
 ἐκείνον ἀφορᾶται ἓνα
 καὶ πρῶτον ἄνθρωπον
 ὡς ἄνω διήλειπται . καὶ
 ὅτι κατ' ἐκείνον ἐν τῇ
 παλιγγενεσίᾳ πάντες
 ἀναστήσονται πρὸς ἀν-
 τίοχον ἔλεγεν : ἐν τῇ
 ἀναστάσει οὐκ ἔστιν ἄρ-
 σεν καὶ θῆλυ . οὐ μί-
 κρος καὶ μέγας : οὐ μέ-
 λας καὶ ἄνδρς : οὐ διά-
 φοράς πρὸς ὡπάτε καὶ
 χήματα . πᾶσα καὶ
 γὰρ ἀνθρώπου εἰκὼν
 ὁμοία ἔσαι τότε τῆς
 ἀδάμ εἰκονος καὶ πλά-
 σεως

autem dicta etiam di-
 vinissimum *Anastasi-*
um habemus his ver-
 bis differentem : Quo-
 niam igitur in eo , qui
 ad imaginem Dei fa-
 ctus fuerat , non erat
 discrimen hoc , mascu-
 lus videlicet & femi-
 na . Neque enim in di-
 vina & beata imagine
 huiusmodi aliquid con-
 cipitur . Neque post re-
 surrectionem tale ali-
 quid reliquum require-
 re oportet ; quoniam
 transformabit tunc
 corpus humilitatis
 nostrae Servator . Si-
 nim Nyssen^{us} ait , ha-
 bitum irrationalis na-
 turae induit post pec-
 catum nos Deus , ex
 quo coitus & conceptio ;
 partio , & sordes ; fe-
 mina & nutrimentum ,
 & tacitum ad perfectio-
 nem augmentum ; florens
 aetas , & senectus ;
 morbus & mors : mani-

σιως, καὶ μεγέθους, καὶ
 σχήματος· εἰ δὲ ταῦτα
 οὕτως ἔχει, εἰ κατὰ
 τὸν πρῶτον ἐκείνον ἀν-
 θρωπον ἐν εἶδος καὶ σχή-
 μα ἐγείρονται ἅπαντες
 ὡς ἐντεῦθεν μὴ εἶναι
 διαφορὰν ἀρρενός τε καὶ
 θήλειος, μικροῦ καὶ
 μεγάλου, μέλανός τε
 καὶ ξανθοῦ· τί χρὴ καὶ
 λέγειν περὶ τοῦ σχή-
 ματος ἐκείνου; σιωπᾶν
 ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις ἀ-
 μεινον, καὶ μήτε τὴν
 αὐτοῦ πλάσιν ὁποία-
 τὶς ἐστὶν πολυπραγμό-
 νεϊν, μήτε πῶς καλή-
 σομεν. εἶγε τὴν κατὰ
 τὸ ἀρρεν καὶ θήλυ οὐκ
 ἔχει διαφορὰν ὅλως πε-
 ριεργάζεσθαι ὁ φοῖνιξ
 ὁ ἀρράβικὸς ὄρνις· ἂ
 καὶ παῖδράν ἐν ἑαυτῷ
 φέρων εἰκόνα τοῦ ἐνός
 ἐκείνου ἀδάμ· ἵνα μὴ
 λέγω τὸν αἰχρῶτατον
 σκόλικα, τὴν ταιαύτην
 ἀποπαύειν πολυπραγ-
 μοσύνην ἡμῶν· εἰδὲ καὶ

πῶς

festum omnino est nos
 esse iterum transforma-
 tarum, quum superin-
 ductam & irrationalem
 tunicam exsuerit, atque
 inde nos ab omnibus li-
 beraverit, quae inde
 participamus. Si enim
 habitus ille circa
 nos non erit iuxta di-
 vum Gregorium, quo-
 modo nobis, quae eius
 propria sunt relinquen-
 tur? Ceterum transfor-
 mabit nos, quando tu-
 nicam nobis ex brutis
 superinductam tandem
 destruet, & tales osten-
 det iterum, quales a
 principio finxit, quan-
 do scilicet primum il-
 lum hominem produxit.
 Ita quidem igitur, o
 sanctissime, etiam di-
 vinus Anastasius quā
 audisset magni Pau-
 lum dicentem. Tran-
 sformabit tunc corpus
 humilitatis vestrae ser-
 vator; ad alia species di-

που ἐν τῇ ἀναστάσει
 γνωσθήσεται τὸ τε θῆ-
 λυ καὶ τὸ ἄρρεν ἐνὶ καὶ
 τῷ αὐτῷ σχήματι πάν-
 των ἀνισταμένω ὑπα-
 πορεῖν ὑμᾶς ὡς οἱ μα-
 οὐκ εὐλογοῦ· εἰ γὰρ
 ὡς ὁ χρυσορρήμων Ιω-
 ἀννης ἐποίη, μὴ μόνον
 τοὺς ὡς γνωστοὺς, ἀλ-
 λα καὶ οὓς οὐδέποτε εἶ-
 δομεν εἰδόντες ἐκεῖσε
 γνωρίσομεν· κατὰ δὴ
 καὶ τὸν ἀβραάμ ὁ πλε-
 σιος· εἰ μὴ γὰρ ἐγνώ-
 ρισεν αὐτὸν πῶς ἀν-
 κάλειεν ἐξ ὀνόματος ;
 οὐκ ἂν τις ἀμύχανον
 ὡς οἱ μακρὴ γήσεται, μὴ
 καὶ τὸδε τὸ παιδίον καὶ
 πῦρ τῆς γυναῖκα, καὶ
 τὸν γέροντα ἐκείνον ὑπὲρ
 ἀλλήλων ἐπγνωσθῆ-
 ναι τότε, εἰ καὶ μιᾶς
 ἡλικίας καὶ σχήματος
 ἐκείνης ἀναστήσονται. οὐ-
 δὲ γὰρ ἐκ συσσήμων
 καὶ σχημάτων καὶ ἡλι-
 κιών ἢ γυναικῶν ἐ-
 κείναι· ἀλλὰ τῷ διορα-
 τι-

dicebat & altero habi-
 tu corpora ferenda
 tunc resurgemus; iu-
 xta similitudinem vi-
 delicet grani, & spi-
 cæ. Sed ne metuas
 propterea. Vide enī
 & vere magnum Pau-
 lum isthuc ipsum a-
 perte nobis demon-
 strantem dixisse. Sed
 dicit aliquis de resur-
 rectoris ex mortuis,
 qualī corpore venient?
 Stulte, quod seminas,
 non corpus futurum se-
 minas, sed nudam gra-
 num vel forte tritici,
 vel bordei, vel alte-
 rius alicuius huiusmo-
 di; Deus autem dat i-
 psi corpus sicut voluit.
 Ne timeas igitur; sed
 potius obsequere di-
 vinissimo Anastasio
 dicenti, transforma-
 tum, & transfigura-
 tum iri tunc corpus,
 & tale resurrecturum
 quale initio erat; non

τικῶ τῆς ψυχῆς ὁφ-
 θαλμῶ γνωριούμεν
 πάντες τοὺς πάντας ὡς
 ὁ ποιήτης ἡμῶν καὶ
 πλάσης ἡυδόκησεν αὐ-
 τὸ τοῦτο καὶ ὁ Θεότατος
 ἀναστάσιος ἀριδηλότε-
 ρόν σοι παρίσῃσει, καὶ
 οὕτω φησί. καὶ οὐκ ἐκ
 συσσήμων ἐπίγνωσις
 εἶσαι τότε. ἀλλ' οὐδὲ
 τὰ γενετικά ταῦτα μό-
 ρια, τότε θῆλυ καὶ τὸ
 ἄρρεν παρίσῃσιν. ὅτι
 μηδὲ ἐν τῷ χριστῷ ἄρ-
 σεν καὶ θῆλυ κατὰ φη-
 σι παῦλος· εἰ δὲ ταῦτα
 οὕτως ἔχει καὶ κατὰ τὸν
 μέγαν ἀθανάσιον εἰς
 ἄνθρωπος ἐν τῇ πα-
 λιγγενεσίᾳ πάντες ἀ-
 νιστάμεθα· μιὰ γὰρ ἡ-
 λικία παρὰ πᾶσι.
 μιὰ πλάσις, ἐν εἶδος,
 ἐν χῆμα καὶ μέγεθος
 ἐν, περίττον ἂν εἴη δια-
 φορὰν σχημάτων ἐπι-
 ζητεῖν· εἰ γὰρ τὴν τοι-
 αύτην διαφορὰν ἡ φύσις
 παρεισῃγάγεν ἀ-
 νάγ.

profecto tale, quale
 secunda factura ipsū
 construxit; causa enī
 ablata, propter quantū
 horum habituum dif-
 ferentia induc̃ta est,
 necessarium omnino
 est & differentiam,
 quae accidit, tolli po-
 stremum, & tales om-
 nes resurgere, qualis
 erat primus homo;
 ille videlicet, qui ad
 Dei imaginem condi-
 tus est. Heic & ma-
 gnus *Athanasius* vi-
 dens ea, quae resur-
 rectionem attinent,
 ad illum respicere u-
 num & primum ho-
 minem, ut supra di-
 ctum est; & secundū
 illum in regeneratio-
 ne omnes resurrectu-
 ros, ad Antiochum
 dicebat: *In resurrectione non est masculus &
 femina; non parvus
 & magnus; non niger
 & flavus, non variac-*
 fa-

νάγκη πᾶσα τῆς ἀφ-
 θαρσίας ἐλθούσης, ταῦ-
 τα πάντα σὺν τῇ φθό-
 ρᾳ παρελθεῖν· καὶ οὕτω
 μὲν ὁ τὰ θεῖα τῷ ὄντι
 σοφὸς ἀθανάσιος· ὅτι
 διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἡ
 τῶν χημάτων διαφορὰ
 καὶ ἡ τοῦ γάμου ἀρχή·
 καταρχὰς γὰρ οὐδέν τι
 τοιοῦτον ἦν, ἅτε τοῦ-
 τον ἀνθρώπον πλεονα-
 σμοῦ κατὰ τοὺς ἀγγέ-
 λους ὡς προείρηται γί-
 νεσθαι μέλλοντος· κἀν-
 τεῦθεν μὴ δεόμενον τῆς
 ἀπὸ τοῦ θήλεος βοή-
 θείας· καὶ γὰρ εἰ μὴ
 ὄφθῃ παρήκοος ὁ ἀδάμ,
 οὐκ ἂν ἐδέησε γάμου·
 καὶ τῆς τῷ γάμῳ λοι-
 πὸν συντελούσης κα-
 τασκευῆς· εἰς τί καὶ
 γὰρ συνετέλεισεν αὐτῇ;
 εἴγε καὶ γάμου χωρὶς
 ἡ τῶν ἀνθρώπων πλη-
 θὺς προελθεῖν οὐκ ἐ-
 κόλυετο; προλαβὼν ὁ
 λόγος διείληφε σοι πε-
 ρὶ τούτου σαφέστερον· εἰ
 δέ

*facies & habitus. Om-
 nis enim hominis ima-
 go similis erit tunc A-
 dami imagini, & si-
 mitioni, & magnitudi-
 ni, & habitui. Si ve-
 ro haec ita habent; si
 secundum primum
 illum hominem una
 specie & habitu re-
 surgent omnes, ut
 inde nullum sit di-
 scrimen masculi &
 feminae, parvi & ma-
 gni, nigri & flavi,
 quid opus est adhuc
 loqui de illo habitu?
 Tacere nos super his
 praestat, & neque
 eius formationem,
 qualis erit, curiosius
 inquirere, nec quo-
 modo vocabimus. Si
 enim maris & femi-
 nae discrimen non
 habet, omnino fue-
 rit Phoenix, Arabs
 volucris, quae splen-
 didam in se ipsa pri-
 mi illius Adami ima-*

δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει
 εἰ διὰ τὴν παρακοήν
 καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ θανά-
 του φθορὰν ἀρχὴν ἔ-
 χεν ὁ γάμος, ὡς ὁ χρυ-
 σοῦς τὴν γλῶτταν φη-
 σιν· εἰ μετὰ τὸ ὑψι-
 λὸν τῆς πίστεως ἐπὶ
 τὸν ἄνθρωπον ἤκηκεν
 ὁ θεὸς τὸ τῆς ἀλόγου
 κατασκευῆς ἰδίωμα, ὡς
 ὁ νύσσης φησὶν· εἰ τῆς
 δευτέρας ἐστὶ πίστεως
 ἡ τῶν χημάτων δια-
 φορὰ κατὰ τὸν σινά-
 πην θεῖον ἀνασάσιον·
 εἰ κατὰ τὸν πρῶτον ἔ-
 κεινον ἄνθρωπον μιὰ
 ἰδέα καὶ ἐν σχῆμά τι
 πάντες ἐγείρονται ὡς
 ὁ μέγας φησὶν Ἀδά-
 νάσιος, ἅτε τῆς κατὰ
 τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ δια-
 φορᾶς ὕπερον ἐπιτεχ-
 νηθεῖσης θεῷ δι' αἰ-
 τίαν, ἥ τις ἄνω διείλη-
 πται, τί χρὴ καὶ λέ-
 γειν ἐπὶ τῷ προκε-
 μένῳ ζητήματι; ταῦτα
 παρακαλοῦμεν μαθεῖν.
 εἰ γε

ginem fert; ne dicam
 molestissimum ver-
 mem, talem quiesce-
 re nostram negotio-
 sitatem. An vero in
 resurrectione cogno-
 scetur femina & mas,
 uno & eodem habi-
 tu omnibus resur-
 gentibus, dubitare
 nos, procul a ratione
 recedit. Sic et ut Auri-
 fluus *Joannes* ait non
 heic notos tantū, sed
 eos, quos nunquam
 vidimus, quum ibi-
 dem viderimus, co-
 gnoscemus; quem
 admodum certe & A-
 braamum dives; ni-
 si enim eum cogno-
 visset, quomodo no-
 mine vocasset? Ne-
 mo utique impossi-
 bile, ut arbitror, iudi-
 cabit, & hunc pue-
 rum, & hanc mulie-
 rem, & senem illum,
 invicem tum eogni-
 tum iri, etsi unius
 ac-

εἶγὼ καὶ μᾶλλον ὁ δα-
 μασκηνὸς Ἰωάννης ἐ-
 ναντιοῦσθαι τοῖς εἰρη-
 μέτοις δοκεῖ. ἐν γὰρ τῷ
 τεσσαρακάσῳ πετάρῳ
 τῶν δογματικῶν αὐτῆς
 κεφαλαίων, καὶ τὰς
 περὶ τοῦ πρώτου ἀν-
 θρώπου λέγων εὐρη-
 ται τοῦτον μέντοι τὸν
 ἀνθρώπον ἄρρενα κατε-
 σκεύασεν ὁ Θεὸς μετα-
 δούς αὐτῷ τῆς ἑαυτοῦ
 Δείας χάριτος. ἔτι δὲ
 καὶ τῆς πᾶν ἐπιγείων
 πάντων ἀρχῆς ἐντεῦ-
 θεν οὖν ἐναντιοῦσθαι
 δοκεῖ· τὸν γὰρ πρῶ-
 τὸν ἐκεῖνον ἀνθρώπον
 ἄρρενα παρὰ Θεοῦ κα-
 τασκευασθῆναι εἰπὼν,
 ἀπορίαν οὐ τὴν τυχε-
 σαν ἐνῆκεν ἡμῖν. εἰ γὰρ
 ὡς ὁ μέγας φησὶν Ἀθα-
 νάσιος ἐν τῇ παλιγ-
 γενεσίᾳ πάντες εἰς ἀ-
 νασησόμεθα· τοῦτ' ἐ-
 σὶν ὁμοῖοι τῷ πρώτῳ
 ἀνθρώπῳ κατὰ χῆμα
 καὶ πλάσιν· ἄρρην δὲ
 ὑπὸ

aetatis, uniusque fi-
 gurae resurgent. Ne-
 que enim ex insigni-
 bus, & figuris ibi co-
 gnitio; sed perspicaci
 animae oculo om-
 nes ab omnibus co-
 gnoscuntur, quemad-
 modum factori & fi-
 ctori nostro visum fu-
 erit. Isthuc ipsum &
 divinissimus Anasta-
 sius manifestius tibi
 sistet, & ita ait: *Et*
non ex insignibus co-
cognitio tunc erit. Sed
 neque genitalia haec
 membra, cum marem
 & feminam constitu-
 ent; quia neque in
 Christo mas & femi-
 na, ut *Paulus* inquit.
 Si vero haec ita ha-
 bent & secundum
 magnum *Athanasium*
 unus homo in rege-
 neratione omnes re-
 surgemus; una enim
 aetas apud omnes, u-
 na fictio, una species,
 unus

ὕπὸ Θεοῦ παρήχθη ὁ
 πρῶτος ἰκεῖνος ὡς ὁ
 τὰ Θεῖα σοφὸς Ἰωάν-
 νης φησί. τί χρὴ καὶ
 λέγειν ἐπὶ τούτοις· εἰ
 γὰρ ἀρρενικῶ σχήμα-
 τι πάντες ἀναστήσονται
 ἢ κατὰ σχῆμα πάντες
 ἕτερον, ὡς οἶδεν ὁ πλά-
 σας ἡμᾶς Θεός· οἱ γὰρ
 καὶ μᾶλλον ἀρσενεῖ-
 σε καὶ Θῆλυ μὴ εἶναι
 φησι διὰ τὸ ταυτὸν ἄ-
 ρα τοῦ σχήματος, ἄλ-
 λως ἢ τὴν κατὰ τὸ
 ἄρρεν εἶχε διαφορὰν
 συμφυῇ τῇ ὑπάρξει
 αὐτοῦ ὁ πρῶτος ἀν-
 δρωπος, ἣν εἶδεν αὐ-
 τικὰ καὶ τὸ Θῆλυ συν-
 ὑπαρχον αὐτῷ· τὸ
 γὰρ ἀρσεν διὰ τὸ Θῆ-
 λυ καὶ τὸ Θῆλυ καὶ τὸ
 ἀρσεν ἐξ ἀνάγκης ἐγέν-
 νητο· καὶ δηλοῦσι τοῦ-
 το τὰ παντοδαπὰ γέ-
 νη τῶν ζώων. οὐδὲν γὰρ
 ἐξ αὐτῶν ἀπὸ γῆς ἐξ-
 ἤλθε συζυγίας χω-
 ρίς· ἀναγκασία γὰρ ἦν

ἢ

unus habitus, & ma-
 gnitudo una, super-
 fluum quidem fuerit
 figurarum discrimen
 perquirere. Si enim
 tale discrimen corru-
 ptio induxit, necessa-
 rium omnino est in-
 corruptione adveni-
 ente, haec omnia cū
 corruptione praeter-
 ire. Et ita quidem
 divinarum rerum pe-
 ritissimus *Athanasius*.
 Quia per pecca-
 tum figurarum di-
 scrimen, & nuptia-
 rum initium. Ab i-
 nitio enim nihil tale
 erat, siquidem hic
 homo multiplican-
 dus, ut Angeli, e-
 rat; & inde feminae
 auxilio non indige-
 bat. Si enim inobe-
 diens Adamus non
 adparuisset, nuptia-
 rum quidem non e-
 guisset, & reliquae
 nuptiis necessariae con-

ἡ συνῆσις αὐτῆς πρὸς
 τε πῶν τῶ γένους δια-
 δοχὴν· ὅτι μὴ κατὰ
 τοὺς ἀγγέλους ἠθέλη-
 σε καὶ πάντα πληθύ-
 νεισθαι· ἀλλὰ πάντα
 μὲν ὑψηλοτέρου δέχεται
 νοῦς, ὥς τε πρὸς ἄλ-
 ληλα συμβιβάζεσθαι.
 ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον ἐπὶ
 τούτοις ἀμνηχανοῦντες
 μὲν, ἀλλὰ καὶ ἐφ' οἷς
 αὐτὸς ἑαυτῷ παρακα-
 τίων ὁ ἀνθρώπος ἐ-
 ναντιόμενος φαίνεται·
 ἐφθασεν μὲν γὰρ τὸν
 πρῶτον ἄνθρωπον εἰ-
 πεν ὑπὸ Θεοῦ παραχ-
 θῆναι ἄρρενα Θεῆος
 χάριτος ἀξιοθῆναι καὶ
 πρῶτων ἐπιγείων ἀρ-
 χὴν ἐγχειρισθῆναι·
 μετὰ δὲ πάντα καὶ τὰ-
 δε κατὰ λέξιν ἐπήγα-
 γει· εἰδὼς δὲ ὁ προγ-
 γώσης Θεός ὅτι ἐν πα-
 ραβάσει γενήσεται καὶ
 ὅτι φθορὰ ὑποπεσεῖ-
 ται, παράγει τὸ Θεῷ
 λυ εἰς αὐτοῦ βοήθον
 αὐ-

constructionis. Ad
 quid enim haec pro-
 fuisset, si etiam sine
 nuptiis hominū mul-
 tudo provenire nō
 vetabatur? Praece-
 dens sermo disseruit
 tibi de hoc apertissi-
 me. Si vero haec ita
 habent, propter ino-
 bedientiam, & cor-
 ruptionem quae ex
 morte est, nuptiae
 principium habuere,
 ut *Chrysostomus* ait;
 si post sublimitatem
 creationis, in homi-
 nem induxit Deus
 irrationalis constru-
 ctionis proprietatem
 ut *Nyssenius* ait. Si
 est secundae creatio-
 nis figurarum discri-
 men iuxta Sinaitem
 divinum *Anastasium*.
 Si secundum primum
 illum hominem, una
 specie & una figura
 omnes resurgent, ut
 magnus inquit *Ashm*

πα·

αὐτῷ κατ' αὐτὸν πρὸς
 γὰρ τὴν ἐκ διαδοχῆς τοῦ
 γένους σύστασιν· διὸ δὲ
 καὶ οὐ μικρὰ ἠπορήκα-
 μεν· φαίνεται γὰρ ὡς
 εἴγε μὴ φθορὰ ὑποπε-
 σεῖν ἐκεῖνος ἔμελλεν,
 οὐκ ἂν ἐξ αὐτῆς τὸ θῆ-
 λυ παρήγαγεν· εἰ δὲ
 μὴ τοῦτο παρήγαγεν
 πῶς ἂν ἐγγόνους τῶν
 ἀνδρώπων ὁ πληθυσ-
 μός· ἀλλὰ κατὰ τοὺς
 ἀγγέλους ἀσυνδιάσως
 ὡς ὁ κύσεως φησί· καὶ
 τίνος ἕνεκιν ἐν τῷ τῷ
 ἄρρενος σχήματι πα-
 ραχθῆναι φησὶ κατ' ἄρ-
 χας τὸν ἀδύμ ταῦτα
 παρακαλοῦμεν μαθεῖν·
 ὁ γὰρ θεὸς ἐντεῦθεν
 τοῖς τε διαληφθεῖ-
 σι πατρῶσι καὶ ἐ-
 αὐτῷ μᾶλλον ἐναντι-
 οὔμενος φαίνεται· εἰ
 μὴ που τὴν ἄρρενα λέ-
 ξιν ἐνταῦθα κατ' ἐπί-
 ραν εἰπῶμεν σημασίαν
 ἐκλάβεισθαι τὸν ἅγι-
 ον· ἢ γὰρ λέξις αὕτη
 σῆ-

nasius; siquidem ma-
 ris & feminae discrim-
 men superfabricatū
 est posterius a Deo,
 propter eam cau-
 sam, quam supra re-
 tulimus, quid oportet
 adhuc loqui super
 proposita quaestio-
 ne? Haec optamus
 discere. Si & magis
 Damascenus Joannes
 dictis adversari vide-
 tur. In quadragesi-
 mo quarto enim eius
 Capitum dogmatico-
 rum & haec de primo
 homine dicere depre-
 henditur. *Hunc qui-*
dem hominem masculū
construxit Deus, eum
suae divinae gratiae
participem faciens; ad-
huc vero & terrestri-
um omnium principa-
tus. Inde igitur ad-
versari videtur. Pri-
mo enim illum ho-
minem masculum a
Deo creatum fuisse
 di-

σημαίνει ποτὲ καὶ τὸ
πρακτικόν, τὸ ἰχυρὸν,
καὶ τὸ τέλειον, ὡς ἡ ἐτυ-
μολογία τῆς τοιαύτης
παρατησιλέξεως τοι-
ῆστον γὰρ ἀπ' ἀρχῆς
παραγαγὼν αὐτὸν ὁ
θεὸς τῆς ἑαυτοῦ θεό-
παιτος αὐτῷ μετέδωκεν
καὶ τὴν τῶν ἐπιγείων
πάντων ἀρχὴν ἐνεχεί-
ρισε. προσέχε οὖν εἰ
γὰρ καὶ ζωῶδης ἡμῖν
ἡ γένεσις σήμερον, ἀλλ'
ἡ ἁμαρτία ταύτης πρό-
ξενος γέγονεν. καὶ εἴγε
μὴ βαρυηθῆς τὰς ἀ-
κοάς, μικρὸν ἐπανα-
ληψομαι τοῦτον λόγον.
Ἐπλασεν γὰρ τὸν ἄν-
θρωπον ὁ θεός, ἐν
παραδείσῳ αὐτὸν εἶδε-
το καὶ οὔτε γάμου παρ'
αὐτὸν λόγος ἦν, οὔτε
βοηθεῖ τῷ θήλειος ἐ-
χρῆζεν· εἰ γὰρ καὶ πλάτ-
των αὐτὸν ὁ θεὸς ἐώ-
ρατο γένος τὸ ἀνδρώ-
πινον πάσῃν ἂν εἴη κα-
τ' ἀριθμὸν, ἀλλὰ καὶ
κατ'

dicens, non despici-
endam ambiguitatē
nobis intulit. Si enī
ut magnus *Athana-*
sius ait in regenera-
tione omnes unus re-
surgemus, hoc est, si-
miles primo homini
iuxta figuram, & fi-
ctionem; masculus
vero a Deo productus
primus ille, ut rerū
divinarum peritus
Joannes ait; quid o-
portet amplius lo-
qui? an enim mascu-
lino habitu omnes
resurgent, vel alia
omnes figura, ut De-
us qui nos finxit no-
vit? Si & magis ibi
masculum & femi-
nam non esse ait, eo
quod idem sit habi-
tus: alias si ha-
buit secundum ma-
sculum differentiam
congenitam suae sub-
stantiae primus ho-
mo, videre erat statim
& fe-

κατ' ἐκείνον τὸν πρῶ-
τον εἰ γε μὴ ὥφθη πα-
ρήκοος ἀσυνδιάσως ἅ-
παντες παρήχθησαν
ἂν· εἰ γὰρ καὶ τὸ μέλ-
λον οὐκ ἦν ἀγνοῶν ὁ
θεὸς, ἀλλὰ δεῖξαί τε
ὡς ἠθέληεν ὁποῖόν εἴ-
σαι πρότερον ἐπὶ τῷ
ἀνθρώπῳ σκόπον· διὰ
γὰρ τῷτο καὶ μόνον αὐ-
τὸν παρήγαγεν καὶ ἀφ-
θαρσία τετίμηκε κατ'
ἐκείνον μὲν ἔν τὸν πρῶ-
τον, εἰπερ ὑπακύν
ἔμεινε, τὸ γένος ἅπαν
παραχθῆναι τὸ ἀν-
θρώπινον μελλεν. ἡ
παρακοὴ τοιγαροῦν
ἀνατραπῆναι πάντα
πεποίηκεν· τότε γὰρ
θῦλον παρήγαγε, τὸν
γάμον εἰσήνεγκε, καὶ
τὸν ζῶον ταύτην πρὸς
ξένησε γένεσιν· ἐν τί-
μῃ γὰρ ὁ ἀνθρώπος
ῶν, ὡς ὁ θεὸς ἔφη
Δαβὶδ, καὶ μὴ συνίης,
τοῖς ἀνοήτοις γέγονε
κατὰ γένεσιν κτήνεσιν
ὁμοι-

& feminam ei coex-
sistere. Masculus enī
propter feminam, &
femina propter ma-
sculum, necessario
facti sunt, & decla-
rant hoc omnigena
secla animantium.
Nullum enim eorum
e terra emerfit sine
coniugio. Necessari-
us enim erat concu-
bitus eius ad generis
successionem; quia
noluit ut Angelos &
hec multiplicari. Sed
haec quidem subli-
miori carent mente,
ut invicem confirma-
ri possint; nos vero
non tantū cōsiliū ino-
pes quidem, sed & in
quibus ipse contra se
veniens sibi ipse cōtra-
rians homo adparet.
Ostendit enim in an-
tecessū primum ho-
minem a Deo fuisse
productum masculū,
divina gratia digna-
rum

ὁμοῖος ὅθεν χρημά-
των καὶ ἡλικιῶν διαφο-
ρά, νόσοιτε πολυειδεῖς
ἄωροι θάνατοι καὶ μύ-
ρια ἀλλὰ δεῖνα συναν-
τήματα· διὰ ταύτην
τὴν ζωὴν γίνεσιν ὡς
ὁ νῆσσης φησὶ, καὶ με-
χρὶς αἰώνων ἐπὶ πα-
ρέτειρε τὰ τῆς ζωῆς ἡ-
μῶν ὁ Θεός. ὡς τῇ πα-
ρόδῳ τῶν προορισθε-
σῶν συναπαρτίσθῃναι
ψυχῶν· καὶ τότε σῇ-
ναι τὴν πόσιν τοῦ χρό-
νου ταύτην κίνησιν.
ἀμφιβάλλειν οὖν ὡς
οἶμαι· ἐκ ἄλλογον· εἶγε
καὶ μία ἡλικία καὶ χή-
ματι ἐνὶ κατ' ἐκείνον
τὸν πρῶτον ἀναστήσου-
ται ἅπαντες· ἢ γὰρ
ἀνάσσεις ὑδὲν ἄλλον
ἐστὶ ἢ πρὸς τὸ ἀρχαῖ-
ον τῶν πεπτοκότων ἀ-
πακατάσσεις· ἐκ τῶν
τὸ νῆπιον, εἶγε τελευ-
τήσῃ νῆπιον, τριακοντε-
έτης ἀναστήσεται, καὶ ὁ
ἐκατονταέτης ὡς αὐτός
τρι-

tum fuisse, terreno-
rum principatum ef-
se consequutum, post
ea vero & haec ad
verbum subdit: Vi-
dens. vero praesagus
Deus transgressurum
esse & corruptioni su-
biiciendum produxit
feminam ex ipso adi-
torium ipsi secundum
ipsum, ad generis ex
successione constitutio-
nem. Propterea vero
non parum dubitavi-
mus; adparet enim si
minime corruptioni su-
biiciendus ille fuisset,
feminam ex eo non pro-
ducturum fuisse, si vero
eam non produxisset,
quomodo hominum mul-
tiplicatio facta fuisset?
Sed iuxta Angelos si-
ne coniugio ut Nys-
senus ait; & cuius
gratia maris habitu
productum fuisse ab
initio Adam ait, haec
discere exoptamus.

Di-

τριακοσταίτης ἐγερτή-
 σεται. κατὰ τὴν ἡλικί-
 αν πάντως ἐκείνην καθ'
 ἣν ἄρα καὶ παραχθῆ-
 ναι μελλον, εἴπερ ὕπα-
 κέων ἐμείνεν ὁ πρῶτος
 ἄνθρωπος· τότε μὲν-
 τοι τῷ λόγῳ καὶ ὅλῳ
 βίῳ ὁδύνην τινὰ ἔχων
 ὑγιῆς ὀρεθίσεται, ὅτε
 μακρὸς καὶ ὁ μὴ τοιαῦ-
 τος, ἰσομένης ὀφθήσε-
 ται. καὶ εἰκότως. τῆς
 γὰρ ἀνισότητος ταύτης
 ἡ ζωώδης αὐτὴ γένε-
 σις αἰτία κατέστηκε.
 ἀλλὰ ταῦτα πάντα τῇ
 τῆς ἀνθρώπου θείᾳ
 πευθήσεται χάριτι. ἡ
 γὰρ προσδοκῆμένη χά-
 ρις ἐπάνοδος ἐστὶ πρὸς
 ἐκείνην, ὡς εἶρηται, τὴν
 πρώτην ζωὴν. εἰτοίνυν
 μιᾷ ἡλικίᾳ καὶ μιᾷ
 πλάσει καὶ σχήματι
 ἐνὲ κατὰ τὸν ἐνὸς καὶ
 πρῶτον ἄνθρωπον ἀ-
 νασήσονται ἅπαντες
 ὅτι καὶ κατ' ἐκείνον ὡς
 εἶρηται παραχθῆναι
 πα-

Divinus enim inde
 laudatis Patribus &
 sibi ipsi magis adver-
 sari deprehenditur.
 Nisi forte vocem *ma-*
sculum heic secundū
 aliam significationē
 accipi ab illo dicimus;
 Haec enim dictio si-
 gnificat aliquando &
 aetuosum, & fortem,
 & perfectum, ut ety-
 mologia huiusmodi
 dictionis exhibet. Ta-
 lem enim principio
 producens illum De-
 us, suae divinitatis i-
 psam participem ef-
 fecit, & terrenorum
 omnium principatū
 dedit. Attende igitur.
 Si enim & ani-
 malis haec generatio
 hodie; peccatum eā
 cōciliavit. Et ne gra-
 ve id tuis auribus vi-
 deatur, hunc sermo-
 nem paululū rursus
 adsumam. Finxit e-
 nim hominem Deus,
 in

πάντες ἔμελλον. εἴγε
μὴ προέβη τὰ τῆς πα-
ρακοῆς. τί χρὴ καὶ λέ-
γειν ἐπὶ τῷ προση-
μένῳ ζητήματι; δὸς ἐπὶ
τέτοις ἀποκρίσιν ἡμεῖς
γὰρ εἰ καὶ μικρόν τι
προήχθημεν εἰπεῖν,
ἅτε τοῖς διαλειφθεῖ-
σιν ἄνωθεν ἀγίοις ἐ-
πόμενοι, ἀλλ' ὑπὲρ ἡ-
μᾶς ἡ τούτων καταλη-
ψις.

in paradiso eum col-
locavit, & neque nu-
ptiarum apud eum
ratio erat, neque a-
diutorio feminae o-
pus habebat. Si enim
& formans ipsum
Deus videbat genus
humanum quantum
quidem numero futu-
rum esset; sed tamen
secundum illum pri-
mum, nisi inobedi-
ens deprehensus fu-

isset, indubitanter omnes quidem producti
fuissent. Si enim futurum non ignorabat
Deus, sed ostendit quomodo voluit; qualem
indicavit prius super homine intentionem?
Propterea enim & solum ipsum produxit,
& immortalitate honoravit. Secundum il-
lum igitur primum, si obediens permansis-
set, genus omne humanum producendum
erat; inobedientia enim cuncta inverti fe-
cit. Tunc enim feminam produxit, nuptias
invexit, & hanc animalem generationem
conciliavit. In honore enim homo quum
esset, ut divinus *David* dicebat, et non in-
telligeret, insipientibus evasit, secundum
generationem, iumentis adsimilis; unde ha-
bituum & aetatum discrimen, morbique va-

E

rii,

rii, intempestivae mortes, et sexcentae aliae asperae adversitates. Propter hanc animalem generationem, ut *Nyssenus* ait, et usque ad septem saecula extendit vitam nostram Deus, in transitu praedestinatarum ad perfectionem animarum; et tunc positus fuit fluxus sui temporis motus. Ambigere igitur, ut arbitror, absurdum est, an una aetate, et una figura secundum illum primum omnes resurgent. Resurrectio enim nihil aliud est, quam in antiquum statum eorum, qui ceciderunt, restitutio. Non igitur infans, si infans mortuus fuerit, sed triginta annorum resurget: et qui centum annos natus occubuit, triginta annorum aetate ipse excitabitur. Juxta aetatem omnino illam, secundum quam producendi erant, si primus homo obediens permanisset. Hac ratione et tota vita species quasdam habens sanitatis invenietur, et talis semper aequis viribus non interibit. Et congruenter. Inaequalitatis enim huius animalis haec generatio causa fuit. Sed haec omnia gratia resurrectionis curabuntur. Gratia enim quae expectatur regressus est ad illam, ut dictum est, priorem vitam. Si igitur eadem aetate, et eadem forma, et habitu secundum unum et primum hominem omnes resurgent, quia et secundum illum omnes, ut dictum est, producendi fuerant, nisi inq-

be-

bedientia eius processisset , quid opus sit dicere super praedicta quaestione , responde . Nos enim etsi breve aliquid dicere adducti sumus , laudatos superius Sanctos sequuti fuimus ; sed supra nos horum comprehensio .

Τῷ αὐτῷ· ἡ χρηὴ τρoσέ-
χην τοῖς λεγούσιν ὅτι
οὐ γνωρίσουσιν ἀλλή-
λους οἱ ἀνασησόμενοι τό-
τε ἄνθρωποι· εἰ δὲ καὶ
γνωρίσασιν, δικαίαι μὲν
ἀμαρτωλοὶ γνωριούσιν·
οὐ μὲν δὲ καὶ ἀμαρτω-
λοὺς οἱ δίκαιοι.

Λόγος Ζ

Εἰ δὲ τις περὶ τοῦ
γενησομένου τότε
ἀναγνωρισμοῦ μαθεῖν
βούλεται εἰγε τέως γε-
νήσεται· καὶ ὅπως ἄ-
ρα γενήσεται· καὶ εἰ
πάντες τοὺς πάντας
γνωριούμεν· τῶν εὐαγ-
γελικῶν καὶ θείων ρη-
μάτων πρότερον ἀκου-
έτω τῶν οὕτω λεγόν-
των· καὶ ἐπ' αὐτοῖς τοὺς
ὀφθαλμοὺς ὁ πλούσι-
ος ἐν τῷ ἄδη ἐγνώρισε
τὸν πτωχὸν λάζαρον,
ἐν τῷ τοῦ ἀβραάμ καθή-
μενον κόλπῳ ἐφ' ᾧ καὶ
ἔλεγε· πατέρα ἀβρα-
άμ ἀπόσειλον τὸν λά-
ζαρον· ἐντεῦθεν οὖν σα-
φῶς ἀποδείκεται, ὥς
εἶ-

*Eidem· An oporteat atten-
dere dicentibus, eos, qui
resurrecturi sunt, homi-
nes tunc se invicem non
cognituros; Si vero co-
gnoscent, an iusti a pec-
catoribus cognoscentur;
non vero peccatores a
iustis.*

Epistola VII.

SI vero quis de fu-
tura tunc reco-
gnitione discere vult,
an vere erit, & quo-
modo fiet; & an om-
nes ab omnibus co-
gnoscentur, Evan-
gelica & divina ver-
ba prius audiat ita
dicentia: *Et quum e-
levasset oculos dives in
inferno cognovit pau-
perem Lazarum in fi-
nu Abrahami seden-
tem, quare & dicebat,
Pater Abraham emit-
te Lazarum etc.* Hinc
igitur aperte osten-
sum est, nisi probe
Lazarum & ipsum
Patriarcham cogno-
vis-

εἴπερ ἀκριβῶς οὐκ ἐ-
πέγνω τὸν λάζαρον, καὶ
αὐτὸν τὸν πατριάρ-
χην οὐκ ἂν ἐκάλεσεν
ἐξ ὀνόματος· καὶ μή
τις εἴποι διὰ τὸ παρα-
βολὴν εἶναι τὸ πρᾶγ-
μα, τὸν σκόπον τε ὑ-
περ ἀναπόδεικτον, καὶ
ταῦθ' ἐν μὴ περιφέρειν
ἐκτεργῇ τὴν ἀλήθειαν·
αἱ γὰρ τοῦ σωτῆρος
ἡμῶν θεῖαι παραβο-
λαί κατὰ τὸν θεότα-
τον ἰωάννην τὸν δαμα-
σχηνὸν πραγμάτων ἐ-
νεσώτων, καὶ ἀποδεί-
κνυμένων εἰς παρα-
βολαί· ἔτω γὰρ πα-
ριστῶσιν αὐταὶ τὰ πρᾶ-
γματα, κατὰ δὴ καὶ
γενέσθαι· ὁ δ' ἐποτε
μέλλουσιν· ἐνθεν τοι
καὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας
διδάσκαλοι ἀφορμῆς
ἐντεῦθεν δραξάμενοι καὶ
τὸ περὶ τοῦ ἀναγνω-
ρισμοῦ ἐκείνου δογμα
πρὸς τοῖς ἄλλοις διε-
βεβαιώσαντο· εἰ γὰρ
ἐκ

vissert, eos nomine
vocaturum non fuif-
se. Nec quis dicat id
esse parabolam, sco-
pumque incompertū,
ac proinde manife-
stam veritatem non
circumferre. Divi-
nae enim Servatoris
nostri parabolae iu-
xta divinissimum Jo-
annem Damascenum
rerum instantium &
demonstratarum si-
militudines sunt. Ita
enim res ab eis ex-
hibentur, quemad-
modum profecto ali-
quando futurae sunt.
Hinc & Ecclesiae Do-
ctores occasionem in-
de adripietes de re-
cognitione illa pla-
citum inter se sta-
biliverunt. Si enim
ex insignibus heic
homines invicem se
cognoscunt, ubi per-
spicax animae no-
strae oculus per pec-

E 3 ca-

ἐκ συσσήμων ἐνταῦθα τοῖς ἀνθρώποις πρόσ-
 ἔστι τὸ γνωρίζειν ἀλ-
 λήλους· ἅτε τοῦ διο-
 ρατικοῦ τῆς ψυχῆς ἡ-
 μῶν ὁφθαλμοῦ διὰ τὴν
 ἁμαρτίαν ἀμαυρωθέν-
 τας κἀντεῦθεν ὁρᾶν
 οὐκ ἰχύοντες, ὥσπερ
 δὴ καὶ τὸ πρότερον,
 ἀλλ' ἐκὶ καὶ συσσήμων
 ἕνευ· μία γὰρ ἡλικία
 παρὰ πᾶσι καὶ εἶδος
 ἓν, ὥς φασιν αἱ γρα-
 φαί, οἱ πάντες γνωρι-
 οῦσι τοὺς πάντας, ὥς
 ὁ λόγος ἤδη μετ' οὗ
 πολὺ παρασήσει σοι·
 ἐνταῦθα μὲν γὰρ εἰ τὸν
 αὐτὸν καὶ ἓνα εἶχον ἁ-
 παντες χαρακτῆρα·
 οὐχ ἡ τυχοῦσα ἀντὶ
 βίῳ τούτῳ συνέπιπτε
 σύγχυσις· τίνος ἔνε-
 κεν; ὅτι τὸ διακριτι-
 κὸν ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος
 ὑγιᾶς ἄρτι καθεὰ καὶ
 πρώην οὐ κέκμηται·
 ταῖς οὖν ἀσθενείαις
 ἡμῶν ἡθεῖα βουδοῦσα
 προ-

catum offuscatus est,
 atque inde videre
 non potest, uti pri-
 us; sed ibi & sine
 signis. Vna enim
 aetas apud omnes,
 & forma una, ut scri-
 pturae dicunt. Om-
 nes ab omnibus co-
 gnoscuntur, ut mox
 sermo tibi ostendet.
 Hec enim si eam-
 dem & unam omnes
 figuram haberent,
 non minima vitae cō-
 fusio contigeret. Cur
 quia discernendi fa-
 cultatem mens no-
 stra sanam adhuc, ut
 prius, non possidet.
 Infirmitatibus igitur
 nostris divina provi-
 dentia opem ferens,
 & diversitatem cor-
 porum per dispensa-
 tionem adesse nobis
 concessit, ut inde
 omnes ab invicem co-
 gnoscerentur; sed ibi,
 divine vir, nihil hu-
 ius-

πρόνοια, καὶ τὴν πα-
 ραλλαγὴν τῶν σωμά-
 των οἰκονομικῶς προσ-
 γίνεσθαι ἡμῖν συγ-
 κεχώρηκεν, ὥς ἐπει-
 θῶς ἅπαντας ἐντεῦθεν
 ἀπ' ἀλλήλων γνωρί-
 ζεσθαι. ἀλλ' ἐκεῖθεν
 εἰκελε. ἄνερ τοιοῦτον
 οὐκ ἔστιν οὐδέν. καὶ εἰ
 βούλει χρυσορρήμονος
 ἰωάννου πρότερον ἄ-
 χουε, τὰ περὶ τούτων
 οὕτω διαβεβαιουμένου
 καὶ λέγοντος· ὥς οὐ
 μόνον τοὺς ὧδε γνω-
 στοὺς γνωρισθῶμεν, ἀλ-
 λά καὶ οὓς οὐδέποτε
 εἶδομεν· καὶ γὰρ τὸν
 Ἀβραάμ οὐχ ἐώρακας,
 οὐδὲ τὸν Ἰσαάκ, οὐδὲ
 τοὺς λοιποὺς ἀρχαιο-
 πάτορας, ἀλλ' ἰδὼν
 αὐτοὺς ἐπὶ τῆς φρικτῆς
 ἐκείνης καὶ κοινῆς συν-
 ελεύσεως γνωρίσεις,
 καὶ γνωρίσας ἐρεῖς. ἰ-
 δοῦ Ἀβραάμ, ἰδοῦ Ἰ-
 σαάκ, ἰδοῦ Ἰακώβ,
 ἰδοῦ πέτρος καὶ παῦ-

λος

iusmodi erit. Et si
 vis auro fluentem Jo-
 annemprius audi, haec
 ita confirmantem &
 dicentem; quod non
 solum eos, qui heic
 noti nobis sunt, co-
 gnoscemus, sed eos
 quos numquam vidi-
 mus. Etenim Abra-
 hamum non vidisti,
 neque Isaacum, ne-
 que reliquos antiquos
 patres; sed videns ip-
 sos in illo horribili
 & communi conven-
 tu, cognosces, &
 quum cognoveris di-
 ces: Ecce Abraham,
 ecce Isaac, ecce Ia-
 cob, ecce Petrus, &
 Paulus, & reliqui de-
 incepti. Et huius rei
 gratia ne mirere, ne-
 que insolens id e-
 xistima. Si enim illa,
 quae in Dominica
 passione a mortuis re-
 surrexerunt corpora,
 quum praefiguratio

E 4

cf.

λος, καὶ οἱ λοιποὶ κα-
 θεξῆς. καὶ τούτου χά-
 ριν μὴ θαύμαζε, μη-
 δὲ ξένον τι ἡγοῦ. εἰ
 γὰρ ἐκεῖνα τὰ κατὰ-
 γε τὸ σωτήριον πά-
 θος ἐκ νεκρῶν ἀνα-
 σάντα σώματα προτύ-
 πωσις ὄντα τῆς τελευ-
 ταίας καὶ κοινῆς ἀνα-
 σάσεως εἰς τὴν ἁγίαν
 πόλιν εἰσῆλθον καὶ ἐ-
 νεφανίσθησαν πολλοῖς
 τουτέστιν ἐγνώσθησαν,
 εἰ μὴ γὰρ γνωσθῆναι
 ἐμελλον οὐκ ἂν ἐνεφα-
 νίσθησαν ἐμφανισθέν-
 τες δὲ ὁμῶς ἐγνώ-
 σθησαν. καὶ ταῦτα
 παρὰ τοῖς μηδεμίαν
 θεαθέντων διάγνω-
 σιν ἔχουσιν. οὐδεὶς γὰρ
 τῶν τότε παρευρεθέν-
 των, ὡς ὁ χρυσορρή-
 μων εὖρηται λέγων ἐν
 τῇ εἰς τὸ κατὰ ματ-
 θαῖον καὶ ἅγιον εὐαγ-
 γέλιον ὁγδοηκοστῇ ὁγ-
 δῇ ὁμιλίᾳ, τὴν θείαν
 τῶν πάλαι κοιμηθέν-
 των

essent ultimae & cō-
 munis resurrectionis
 in sanctam civitatem
 ingressa sunt, & mul-
 tis adparuerunt, hoc
 est, cognita sunt; ni-
 si enim cognoscenda
 fuissent, haud adpa-
 ruissent utique; quū
 autem adparuissent,
 simul cognita sunt.
 Et haec apud eos qui
 nullam habent rerū
 spectatarum cogni-
 tionem. Nemo enim
 eorum, qui tunc ad-
 inventi fuerunt, ut
Aurifluus invenitur
 dicere in Homilia
 LXXXVIII. in San-
 ctum Evangelium
 secundum Matthae-
 um de visu eos,
 qui olim obdormi-
 verunt, iustos co-
 gnovit. Multo magis
 huiusmodi recogni-
 tio in illa vera & ex-
 trema resurrectione
 erit. *Grassa* enim *hac*
 car-

τῶν δικαίων ἐγίνωσκε
 πολλῷ μᾶλλον ὁ τοι-
 οὔτος ἀναγνωρισμός
 κατ' ἐκείνην γενήσεται
 τὴν ἀληθῆ καὶ τελευ-
 ταίαν ἀνάστασιν· τῆς
 γὰρ παχείας ταύτης
 σαρκὸς λεπτῆς καὶ κέ-
 φης τηνικαῦτα καὶ πα-
 τριαρχικῆς γεγορυίας.
 ὁ διορατικὸς τῆς ψυ-
 χῆς ἡμῶν ὀφθαλμὸς
 τρανότατα οὐκ ἀκολουέ-
 ται. καὶ πειθέτωσε ὁ
 πρῶτος ἐκεῖνος ἀδάμ·
 ἔξυπνος γὰρ γεγονὸς
 καὶ τὴν εὐαν ἐκείνην ἰ-
 δὼν ἐγνώρισε, καὶ γνω-
 ρίσας ἔλεγε· τοῦτο
 οὖν ὅσῃ ἐκ τῶν ὁσῶν
 μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς
 σαρκὸς μου· μὴ οὖν
 ἀπίσει τοῖς λεγομέ-
 νοις· ὅπνῃκα γὰρ ἐ-
 πὶ τὸν ἀδάμ ἐκείνον
 ἐπέλθομεν· ἢ γὰρ ἀνά-
 στασις οὐδὲν ἄλλον ἔ-
 σιν, ἢ πρὸς τὸ ἀρχαῖ-
 ον τῶν πεπτωκότων
 ἀποκατάστασις, ἐξ ἀ-
 νάγ-

carne, tenui & levi
 tunc & patriarchica
 effecta, perspicax a-
 nimae nostrae ocu-
 lus apertissime non
 prohibebitur. Et per-
 suadeat te primus il-
 le Adamus. Quum e-
 nim a somno excita-
 tus fuisset, & Evam
 illam vidisset, cogno-
 vit, & quum cogno-
 visset, dicebat: *Hoc i-
 gitur os ex ossibus me-
 is, & caro de carne
 mea.* Ne igitur fidem
 adhibere renuas iis,
 quae dicuntur. Tunc
 enim ad Adamum
 illum regrediemur. Si
 enim resurrectio ni-
 hil aliud est quam
 ad antiquum statum
 eorum, qui cecide-
 runt, restitutio; ne-
 cessario cognoscemus,
 & quos numquam vi-
 dimus fratres. Ete-
 nim in corpore uno
 omnes unum habe-
 mus

ἑαυτοῦ γνωρίσωμεν, καὶ
 οὕς οὐδέποτε ἴδομεν
 ἀδελφοί, καὶ γὰρ ἐ-
 σμέν σῶμα ἐν οἷ πάν-
 τες μίαν ἔχομεν κεφα-
 λὴν τὸν Χριστόν· ἐξ α-
 νάγκης οὖν οἱ πάντες
 γνωριοῦμεν τοὺς ἅπαν-
 τας· εἰ γὰρ καὶ κατὰ
 διαφόρους καιροὺς ἐγ-
 γράφειμεν; ἀλλὰ πάν-
 των εἷς ἐστὶ πατὴρ ὁ
 Θεός, ἐφ' ᾧ καὶ συνελ-
 θῆν ἅμα τοὺς ἀπ' αἰ-
 ῶνος καὶ μέχρι τέ-
 λους εἰκῶς ἐμφορηθῆ-
 ναι κοινῶς τῆς πα-
 τριαρχικῆς ἐκείνης χα-
 ρᾶς· ἐπὶ γὰρ τούτῳ
 καὶ τὴν ἐπαγγελίαν
 οἱ προλαβόντες ἐκεῖνοι
 κατὰ τὸν μέγαν παῦ-
 λον οὐκ ἐκομίσαντο,
 ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν
 τελειοθῶσι· εἰδὲ ταῦ-
 τα οὕτως ἔχει, πῶς
 οὐχὶ καὶ γνωριοῦσιν
 οἱ πάντες τοὺς πάν-
 τας; μὴ οὖν ἐπὶ πλέ-
 ον ἀμφίβαλλε· τὸν
 γὰρ

mus caput Christum.
 Necessario igitur cū-
 āti cunctos cognosce-
 mus. Si enim & di-
 versis temporibus ge-
 niti fuimus; sed om-
 nium unus est pater
 Deus. Quare & con-
 venire simul omnes
 a saeculo usque in
 finem conveniens; &
 efferri communiter
 patriarchico illo gau-
 dio. Propterea enim
 & qui promissionem
 praeceperunt, illi iux-
 ta magnum *Paulum*
 non delati sunt, ne
 sine nobis perfician-
 tur. Si vero haec i-
 ta habent, quomo-
 do universi ab uni-
 versis non cogno-
 scentur? Ne igitur
 amplius dubita. Cō-
 munem enim illam
 recognitionem & Be-
 atus *Ephraem* demon-
 strans dicebat: *Tunc*
fili condempnabunt pa-
ren-

γὰρ ποινὸν ἐκεῖνον ἀ-
 γναρισμὸν καὶ ὁ μα-
 κάριος ἑφραίμ παρι-
 σῶν ἔλεγε· τότε τέκνα
 κατακρινούσι γονεῖς,
 ὥς μὴ τὰ χρησά δια-
 πραξαμένους ἔργα· καὶ
 γὰρ εἰ μὴ γνωρίσου-
 σιν ἀλλήλους πῶς ἔ-
 σαι τοῖς γονεῦσι πα-
 ρὰ τῶν τέκνων ἡ ποι-
 αύτη κατάκρισις· οὐ
 ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἀδελφοὺς ἐκεῖσε
 γνωρίσασιν ἀδελφοὶ καὶ
 μεγίστη διὰ τοῦτο συν-
 ἔσεται ἁρμονία, καὶ
 βεβαιεῖ τὸν λόγον ὁ
 πολὺς ἐν θεολογίᾳ γρη-
 γόριος· ἐν γὰρ τῷ εἰς
 τὸν ἀυτὰδελφον αὐτῆ
 καισάριον ἐπιταφίῳ
 λόγῳ, καὶ τὰδε δια-
 λαμβάνων εὐρηται· τό-
 τε καισάριον ὄψομαι
 λαμπρὸν ἐνδοξον ἀ-
 γαλλόμενον, οἷος μοι
 καὶ κατ' ὄναρ ὤφθης
 ἀδελφῶν φίλτατε· ὅτι
 δὲ ἐ τότε μόνον, ἀλλὰ
 καὶ

*rentes, ut eos qui bona
 opera non fecerunt. Et
 enim nisi cognos-
 cent invicem, quo-
 modo parentes a fi-
 liis ita condemnabū-
 tur? Non haec vero
 solum, sed & fratres
 ibi a fratribus cognos-
 centur, & maximo
 propterea simul adfi-
 ciētur gaudio, & con-
 firmat sermonem ma-
 gnus Theologus Gre-
 gorius. In funebri e-
 nim oratione in suū
 fratrem Caesarium,
 et haec differens re-
 peritur: Tunc Caesa-
 rium videbo splendi-
 dum, gloriosum, ex-
 sultantem, qualis mi-
 bi & secundum quie-
 tem visus est, fratrum
 carissime. Quod vero
 non solum tunc, sed
 et modo, qui in do-
 mino dormierunt in
 hoc simul laetantur,
 magnus Athanasius
 osten-*

καὶ νῦν οἱ ἐν κυρίῳ κοι-
μηθέντες ἐν ταύτῳ συν-
ευφραίνονται, ὁ μέγας
ἀθανάσιος ἐδείξεν οὕ-
τως εἰπὼν· ὅτι καὶ τοῦ-
το τοῖς σωζομένοις κε-
χάριται παρὰ θεοῦ τὸ
μέχρι τῆς κοινῆς ἀνα-
στάσεως ψυχικῶς ἀλ-
λήλους συνεῖναι καὶ συν-
ευφραίνεσθαι· οἱ δὲ
ἀμαρτωλοὶ καὶ ταύτης
παραμυθίας ἐσέρηνται·
οὐδὲ γὰρ κατὰ φησιν
ὁ δαμασκηνὸς ἰωάννης
τὸ διαγνωσικὸν καὶ οὗ-
τοι κατὰ περ οἱ ἅγιοι
κέκηνται· ἐν ἐκείνῳ
δὲ τῷ πανδήμῳ θεά-
τρῳ κατ' ἐνὸς αἰ πρά-
ξεις πάντων ἀνακεκα-
λυμμένοι εἰσὶν οὕτω
καὶ τὰ πρόσωπα γνώ-
ριμα πᾶσι κατίσαν-
ται ἕως οὗ ἢ ἀπ' ἀλ-
λήλων διάζευξις γένη-
ται καὶ ἀποπεμφθήσε-
ται ἕκαστος εἰς ὃν ἐαυ-
τῷ τόπον ἢ τοίμακιν· ὅ-
τι δὲ ὑπὸ πάντων θεα-

τρι-

ostendit ita dicens :
Quod et hoc iis, qui
salvantur, largitur
Deus usque ad com-
munem resurrectione,
scilicet spiritualiter
invicem conversari, et
simul laetari; pecca-
tores vero et hac con-
solatione carere. Ne-
que enim ut ait *Da-*
masceus Joannes di-
scernendi facultatem
hi, sicuti sancti, pos-
sident. In illo vero
communi theatro, si-
cuti adus omnium re-
velati sunt, ita et fa-
cies notae omnibus
adstabant, donec ab
invicem disiungan-
tur; et dimittetur
quilibet in locum,
quem sibi praepara-
vit. Ab omnibus ve-
ro nos spectatum iri
etiam magnus *Ma-*
ximus manifeste do-
cet. In sua enim o-
ratione de tristitia

quae

τρισθύσσονται τὰ ἡμέ-
τερα, καὶ ὁ μέγας μά-
ξιμος ἀριδὴλως τοῦτο
παρίσησιν· ἐν γὰρ τῷ
περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύ-
πης λόγῳ αὐτοῦ, καὶ
τάδε κατὰ ῥῆμα διέξει-
σι. τὴν καὶ βίβλοι
ἀνοίγονται, δηλονότι
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρί-
σεως τῶν ἡμετέρων ἐρ-
γῶν τε καὶ λόγων, καὶ
λογισμῶν ἔχουσαι με-
τὰ πάσης ἀκριβείας
παῖν γράφα, διὼν ἀπάν-
των γύμνωσις γίνεται
τῶν πεπραγμένων ἡ-
μῶν ἐπὶ πάσης κτισε-
ως, ὥς τε τοσοῦτον
ἀλδήλων γινώσκειν πά-
σας τὰς ἀμαρτίας, ὅ-
σον ἕκαστος τὰς ἑαυτῆ
πὴν βίβλον ἀναγινώ-
σων τῆς ἑαυτοῦ συνει-
δήσεως· καὶ οὕτω μὲν
ὁ Θεότατος μάξιμος.
ὁ δὲ γε προφήτης ἡσαΐ-
ας ἀριδὴλοτερον εἶγε
προσέχης τὸ δόγμα
τοῦτο διδάξει σε· περὶ

τι-

quae secundum De-
um est, et haec ad
verbū dissertat. *Tunc*
libri aperientur (die
Judicii videlicet) *no-*
strorum operum, & ser-
monum, & cogitatio-
num, scripta diligen-
tissime continentes ea,
per quae omnium reve-
latio fiet eorum, quae
a nobis facta fuerint
in omni creatura, a-
deo ut invicem in tan-
tum omnium peccata
omnia cognoscantur,
quantum quilibet sua,
librum suae conscientiae
legens. Atque ita
quidem divinissimus
Maximus. Propheta
vero Esaias manife-
stius, si animadver-
tis, placitum hoc te
docebit. De quibus-
dam enim in pecca-
to mortuis verba fa-
ciens ita dicere de-
prehenditur: Vermis
eorum non morietur,

Θ

τινων γὰρ ἐν ἀμαρτί-
 αῖς τεθνηκότων τὸν λό-
 γον ποιούμενος, οὕτως
 εὐρίσκεται λέγων· ὁ σκώ-
 ληξ αὐτῶν ἔτελευ-
 τήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐ-
 τῶν οὐ σβυσθήσε-
 ται, καὶ ἔσονται εἰς
 ὄρασιν πάση σαρκί·
 αὐτὸ τοῦτο καὶ τὸ εὐαγ-
 γελικὸν ἐκεῖνο καὶ θεῶν
 ῥητὸν ὑπεμφάνειτο
 λέγον· ὁ πατήρ σου ὁ
 βλέπων σε ἐν τῷ κρι-
 πτῷ ἀποδώσει σοι ἐν
 τῷ φανερῷ· τουτέστι
 ἐπὶ πάσης κτήσεως·
 κατὰ γὰρ τὸν χρυσοῦ-
 ρήμοσιν ἰωάννην, εἴτε σε-
 φανοῦνται μέλλεις εἴ-
 τε κατακριθῆναι, πάντα
 τοῦτο τότε σὰρξ γνω-
 ρεῖ· καὶ γὰρ ἕκαστος,
 εἴτε δίκαιος, εἴτε καὶ
 ἀμαρτωλὸς, γνωρίσει
 τότε πάντας, ὡς ἡδὴ
 προεῖρηται· καὶ ὑπὸ
 πάντων αὐθις αὐτὸς
 γνωρισθήσεται· καὶ
 τοῦτο σαφέστερον ὁ τῆν
 γλῶτ-

*Et ignis eorum non ex-
 tinguetur, Et erunt in
 spectaculum omni car-
 ni. Isti huc ipsum &
 illud Evangelicum
 divinumque dictum
 indicavit habens: Pa-
 ter tuus qui te videt
 in occulto, reddet tibi
 in manifesto. Hoc est
 coram omni creatu-
 ra. Iuxta enim Au-
 riloquium Joannem, si-
 ve coronandus, si-
 ve condemnandus es, id
 tunc omnis caro co-
 gnoscet. Etenim qui-
 libet si-ve iustus, si-ve
 peccator cognoscet
 tunc omnes, ut iam
 dictum est, & ab om-
 nibus pariter ipse co-
 gnoscetur. Et hoc ma-
 nifestius linguam Au-
 reus in XXX. sua
 Homilia in Hexae-
 meron ostendit. Di-
 cit enim conversati-
 onem nostram, seu
 bona, seu mala, est,
 ab*

γλῶτταν χρυσοῦς, ἐν
 τῇ εἰς τὴν ἑξαήμερον
 τριακοστῇ πρώτῃ αὐτοῦ
 ὁμιλίᾳ παράσησι· λέ-
 γει γὰρ ὅτι τὴν πολι-
 τείαν ἡμῶν εἴτε χρησὴ
 εἰσιν, ἢ τε καὶ φαύλη,
 ἰδεῖν ἅπαντες ἐκείσε
 μέλλουσιν οἱ ἀπὸ τοῦ
 ἀδάμ δηλαδὴ καὶ μέ-
 χρι τῆς συντελείας καὶ
 τοῦτό εἰσιν, ὅπερ ἔλε-
 γε τὸ γράμμα τὸ θεῖον.
 ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων
 σε ἐν τῷ κρυπτῷ ἀ-
 ποδώσει σοι ἐν τῷ φα-
 νερῷ· καλῶς οὖν ὁ λό-
 γος ἄνωθεν ἔλεγεν, ὅ-
 τι ἕκαστος ἀποπεμφή-
 σεται εἰς ὃν ἑαυτῷ τό-
 πον ἡτοίμακε· καὶ οἱ
 μὲν δίκαιοι μετὰ θεοῦ
 καὶ ἀλλήλων, καὶ οὕτω
 γὰρ φησιν ὁ πάμμε-
 γας παῦλος· ἔλεγε,
 πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐ-
 σόμεθα· οἱ δὲ ἁμαρ-
 τωλοὶ ἐν τόποις ἐξω-
 τέροις· εἰ καὶ μετ' ἀλ-
 λήλων, ἀλλ' ὁμοῦ ἀγ-
 νω-

ab omnibus ibi visū
 iri, qui ab Adamo vi-
 delicet usque ad con-
 summationem fue-
 rint. Et hoc est quod
 dicebat divina littera;
*Pater tuus qui videt te
 in occulto, reddet tibi
 in manifesto.* Bene i-
 gitur sermo superius
 dicebat, unumquem-
 que mittendum esse
 in locum, quem sibi
 paravit, & iusti qui-
 dem cum Deo &
 invicem. Et ita enim
 dicit maximus *Paulus*
 inquit: *Ubique
 cum Domino erimus.*
 Peccatores vero in
 exterioribus locis,
 qui & simul invicem
 sed simul sine mutua
 cognitione. Et hu-
 iusmodi enim conso-
 latione privantur.
 Rem autem ita ha-
 bere, & peccatores
 simul invicem puni-
 ti non quidem vide-
 ant

παραμυθίας ἐξέρηται
 ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔ-
 χει, καὶ ὅτι μετ' ἀλ-
 λήλων οἱ ἁμαρτωλοὶ
 κολαζόμενοι οὐ μὲν ἐν
 ὁρῶσιν ἀλλήλους διὰ
 μέζονα κόλασιν, καὶ
 αὐτοῦ τοῦ χρυσορρή-
 μονος ἄκουε· ἐν γὰρ
 τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς πρὸς
 ἑβραίους ἐπιστολῆς καὶ
 τὰ δὲ περὶ τούτου διέ-
 ξεισιν· ἐν πυρὶ κολα-
 ζόμενοι σκοτεινῶ· τότε
 οὐδὲ τοὺς πλησίον ὁρᾶν
 συγχωρούμεθα· δοκεῖ
 δὲ μόνος ἕκαστος πά-
 χειν ἐκ τοῦ μήτε ὁρᾶν
 μήτε ὁρᾶσθαι· εἰ
 γὰρ καὶ πῦρ ἀλλὰ ζο-
 φερόν ἐστιν, ἅτε δὴ τῆς
 φωτιστικῆς αὐτοῦ ἐνερ-
 γείας τοῖς δικαίοις ἀ-
 πονεμνηθῆσης· καλῶς
 οὖν ὁ προφήτης ἔλεγε·
 φωνὴ κυρίου διακόπ-
 τουτος φλόγα πυρός ὅτι
 δὲ κατὰ τὸν θεῖον ἑ-
 φραῖμ, καὶ ἀλλήλους
 οἱ συγγενεῖς θεωρήσασ-
 σι,

ant se invicem ma-
 ioristormenti gratia,
 & ipsum *Aurifluentem*
 audi. In Expositione
 enim Epistolae ad E-
 braeos & haec de hoc
 ipso differit. In igne
 punitis tenebroso
 tunc, neque proximi-
 mos videre permitti-
 tur. Videtur autem
 solus quilibet pati ex
 eo quod neque videat,
 neque videatur. Si enim
 ignis, caliginosus, tamen
 est, siquidem certe eius
 efficientia illuminans
 iustis distributa est.
 Bene igitur Prophe-
 ta dicebat: Vox Do-
 mini praecedentis
 flammam ignis. Quia
 vero secundum divū
Ephraem, & se invi-
 cem cognati videbūt,
 & manum porrigere
 non poterunt eis, cō-
 tra quos inducta fue-
 rit negatio, & ipse
 lin-

σι, καὶ ἐρέξαι χεῖρα
 ἔδυνήσονται τοῖς καθ'
 ὧν ἐξενεχθεῖη τοτὲ ἡ
 ἀπόφασις καὶ αὐτὸς ὁ
 τὴν γλῶτταν χρυσοῦς
 ἐν τῇ πρὸς κορινθίους
 δευτέρᾳ ἐπιστολῇ σα-
 φέςατα ἔδειξεν οὕτως
 εἰπὼν· πάντα ἐκείσε
 ἀσύγνωστα· καὶ νῦν
 ἦν· καὶ ἰώβ· καὶ δα-
 νιήλ· καὶ τοὺς οἰκείους
 ἰδῶσι κολαζομένους,
 χεῖρα βοηθείας αὐτοῖς
 οὐκ ὀρέγουσι· καὶ γὰρ
 καὶ τὴν ἐκ τῆς φύσεως
 ἀναιρεῖσθαι συμβαίνει
 τοτὲ συμπαθείας, ὥς
 ἐντεῦθεν καθ' ὅσον εἶναι
 τὴν πῶν δικαίων εὐφρο-
 σύνην· καὶ πῶς γὰρ ἔ
 καθ' ὅσον ἀπολαύσας
 τότε τῆς εὐφροσύνης οἱ
 δίκαιοι εἴγε καὶ ἐκδί-
 κησιν ἢ γινταὶ πῶν ἀ-
 δίκων τὴν κόλασιν; καὶ
 ἄκουε τί φησι πρὸς ἰε-
 λιάων τὸν παραβάτην
 ὁ τοῦ χριστοῦ μεγαλο-
 μάρτυρ καὶ ἀθλοφόρος
 ἀρ-

quam aureus in secun-
da Epistola ad Corin-
thios manifestissime
ostendit dicens: Om-
nia ibi incognita, et-
si Noe sit, & Iaco-
bus, & Daniel; et si
familiares videāt pu-
nitos, manum auxi-
lii eis non porrigunt.
Etenim continget ut
& naturalis compas-
sio tunc auferatur, ut
inde perspicere sit ius-
torum laetitiam. Et
quomodo enim pura
tunc laetitia non fru-
entur iusti, liqui-
dem & vindictam ex-
istimabunt iniusto-
rum punitionem? Et
audi quid dicat Iu-
liano Praevaricatori,
magnus Christi mar-
tyr, & certaminum
victor Artemius. Vl-
tionem vero eorum, quae
mibi a te sunt, tunc ac-
cipiam, quando ignis
comprehendet, & per-

F

pe-

ἀρτίμιος· ἐκδίκησιν δὲ
 τῶν παρὰ σοῦ μοι ἐ-
 παγομένων ἐκείσε δέ-
 ξομαι, ἥνίκα τὸ πῦρ
 ἐκεῖνο καταλήφεται, καὶ
 ἡ διαιωρίζουσα κόλα-
 σις· καὶ εἰ μὴ πείθῃ
 τοῖς λεγομένοις, τῇ κα-
 τὰ τὸν πλούσιον πα-
 ραβολῇ καὶ τὸν λαΐζα-
 ρον πίσθῃτι· ὅρα γὰρ
 τὸν ἀβραάμ ἐκεῖνον
 τὸν ἐλεήμονα καὶ φιλό-
 ξενον, πῶς ὑπὸ τοῦ
 πλουσίου παρακαλού-
 μινος, οὐδὲ τὸ τυχὸν
 αὐτῷ συνέκοπτε τὸ
 πῦρ· πολούμενον ἑώρα
 τὸν πλούσιον, καὶ σα-
 γόνος αὐτὸν οὐκ ἠξίω-
 σεν· ἀνῆρτητο γὰρ ἐκεῖ-
 σε παντάπασιν ἡ φύσις
 κῶς ἐνταῦθα προσοῦ-
 σα τῷ πατριάρχῃ
 συμπάθεια· ὅθεν ἀ-
 καμπῆς ἐπὶ τοσοῦτον
 ἑώρατο τῷ πλουσίῳ
 καὶ ἀσπλαγχνος· περὶ
 μὲν τοι τοῦ γενησομέ-
 νου

petna punitio. Et si
 his, quae dicuntur,
 non persuaderis, pa-
 rabolae divitis & La-
 zari crede. Vide enim
 quomodo Abraha-
 mus ille misericors,
 & hospitum amans,
 a divite rogatus ne-
 que aliquantisper i-
 gnem concidit. Agi-
 tatum videbat divi-
 tem, & stilla ipsum
 dignatus non est. Ab-
 lata enim ibi fuerat
 omnino cōsueta heic
 Patriarchae compas-
 sio. Vnde inflexibi-
 lis adeo videbatur di-
 viti, & immisericors.
 De futura igitur tunc
 communi recognitio-
 ne & sanctus *Theodo-*
rus Studites latius dis-
 fertat. In XXII. e-
 nim sua Catechesi,
 & haec de hoc ipso
 disputat. *Verbis inu-*
tilibus certant qui-
dam

νου τότε κοινοῦ ἀναγ-
 νωρισμοῦ, καὶ ὁ ἐν ἀ-
 γίοις Θεόδωρος ὁ σου-
 δίτης διαλαμβάνει
 πλατύτερον. ἐν γὰρ
 εἰκοσῇ δευτέρᾳ τῶν αὐ-
 τοῦ κατηχίσεων καὶ τὰ
 δε περὶ τούτου διέξει-
 σι· λογομαχοῦσί τινες
 ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀ-
 κουόντων, ὅτι * γνωρι-
 μεν ἀλλήλους ἐν τῇ πα-
 λιγγενεσίᾳ, ὅταν ἔλθῃ
 ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ κρῖναι
 τὰ σύμπαντα· λέγου-
 σι γὰρ πῶς ἐγερθέν-
 τες οἱ ἄνθρωποι ἀφθαρ-
 τοὶ γνωρίσουσιν ἀλλή-
 λους ὁ πνὴξ καὶ ἰουδαῖος
 οὐκ ἐνὶ καὶ ἑλλήν· οὐ
 σκύθης, οὐ βέρβαρος.
 οὐ μικρὸς, καὶ μέγας·
 οὐκ ἄρσεν, καὶ θῆλυ·
 ἔ μέλας, καὶ ξανθός,
 ἔ δῦλος, καὶ ἐλεύθε-
 ρός· ἀλλὰ πάντες ἀγ-
 γελοειδεῖς εἰσι; τοὺς
 τοιοῦτους πάντως ἀδύ-
 νατον ἢ γνωρῖσαι ἢ
 γνω-

*dā ad subversionē au-
 dientium, in regenera-
 tione nos invicem haud
 cognituros esse, quan-
 do venerit filius Dei
 iudicare universa. Di-
 cunt enim: Quomodo
 quum resurrexerint ho-
 mines incorrupti, cogno-
 scent se invicem, quan-
 do non Iudaeus erit,
 nec Graecus? Non Scy-
 tha, non Barbarus?
 non parvus & magnus;
 non mas & femina;
 non niger & flavus;
 non servus & liber?
 Sed omnes Angelorum
 similes erunt? Huius-
 modi omnino impossi-
 le ut cognoscant vel co-
 gnoscantur. Et ita
 quidem illi & sentiunt
 & dicunt. Nos autem
 contra stantes eis ita
 dicimus. Humanis
 ratiocinationibus ad-
 dicti, adeoque non
 cognituros se invicem*

F 2

ibi

* Videtur addendum εἶ.

γνωρισθῆναι· καὶ οὐ-
 τω μὲν ἐκεῖνοι καὶ φρο-
 νοῦσι, καὶ λέγουσιν·
 ἡμεῖς δὲ πρὸς αὐτοὺς
 ἀντιτείνοντες ἔτω λέ-
 γομεν· οἱ λογοισμοῖς
 ἀνθρωπίνους ἐπιδιδώ-
 μενοι, κακτοῦτου τὸ μὴ
 γνωρίζειν ἀλλήλους ἐ-
 κείσε διατεινόμενοι,
 πρῶτη αὐτὴν ἀδετή-
 σουσιν ἐκ νεκρῶν τῶν
 σωμάτων ἀνάσασιν· ἢ
 θαυμαστὸν οὐ ποσοῦτόν
 ἐστὶ κατὰ γε τέως τὸ δο-
 κοῦν αὐτοῖς· σῶμα γὰρ
 διαρρύν, σῶμα βρω-
 τὲν ὑπὸ θηρίᾳ τυχόν· ἢ
 ἰχθυος ἢ πετύνου, πῶς
 αὐτοῖς εἰς ἐκ αὐτῶ συ-
 ναχθεῖν καὶ ἀναστήσαι-
 το; καὶ πῶς ἔτω διαχυ-
 θέν εἰς τὴν προτέραν ἐ-
 πανέλθῃ κατέσασιν·
 ἀλλ' ἀφ' ἐς εἰς βέλαιτες
 τοιαῦτα περιεργαζομέ-
 νες· ψυχοῖκοι ἢ γάρ οὐ-
 τε αὐτοὶ κατὰ τὸν ἀπό-
 στολον παῦλον εἶγε δὴ
 τὸν μέγαν εἰπεῖν, οὐ-
 δε-

ibi pertendentes, pri-
 mum ipsam reprobant
 corporum a mortuis re-
 surrectionem. Et mira-
 bilis res. haec tanta
 non est, ut ipsis vide-
 tur. Corpus enim quod
 diffluxit, corpus quod
 forte a bestia devoratum
 est, vel pisce vel volu-
 cri; quomodo iterum in
 unum ipsi collectum fu-
 erit, & resurget? Et
 quomodo ita dissolutum
 in priorem conditio-
 nem redierit? Sed a-
 page, si vis, huius-
 modi curiose scrutan-
 tes; animales enim
 quum ipsi sint iuxta A-
 postolum Paulum, si-
 quidem magnum dice-
 re oportet, non capi-
 unt spiritualia. Apage
 ipsos siquidem ita sen-
 tiunt. Dico profecto,
 non cognoscere ibi
 se invicem, etiam i-
 psam futurum iudi-
 cium evertere, ut
 lau-

δέχονται τὰ τοῦ πνεύ-
ματος· ἄφες αὐτοὺς
εἶγε τὸ τοιοῦτον φρό-
νημα· λέγω δὴ τὸ μὴ
γνωρίζειν ἀλλήλους ἐ-
κεῖσε, καὶ αὐτῆς ἀναι-
ρετικόν ἐστὶ τῆς μελλόν-
της κρίσεως, ὡς ὁ δια-
ληφθεὶς ἔφη θεὸς ἀ-
νὴρ· κρίσις γὰρ ἐπε-
γνωσμένων προσώπων
εἶωθε γίνεσθαι· κα-
θὰ καὶ γέγραπται·
ἐλέγξω σε καὶ παρα-
στήσω κατὰ πρόσωπόν
σου τὰς ἀμαρτίας σου·
ὥστε εἰ οὐ γνωρίσω-
μεν ἀλλήλους οὐδὲ χρι-
θισόμεθα· μὴ κρινό-
μενοι δὲ οὐ ληφόμεθα
τὰ κατὰξια τῶν βε-
βιωμένων ἡμῖν· πῶς
δὲ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐπὶ
δώδεκα θρόνων καθί-
σουσι τὰς δώδεκα φυ-
λὰς κρίνοντες τοῦ ἰσ-
ραὴλ εἴπερ οὐ γνωρί-
σουσιν οὓς κρίνουσιν ;
πῶς δὲ καὶ ὁ μακάρι-
ος ἰωβ διπλασίους
τοὺς

laudatus vir divinus
ait. Iudicium enim
cognitarum persona-
rum consuevit esse,
quemadmodū & scri-
ptum est : *Arguam te ,
& sistam contra faciem
tuam peccata tua*. Ita
ut nisi cognoscemus
nos invicem , neque
iudicabimur . Non
iudicati vero , non
accipiemus digna
iis , quae a nobis in
vita facta fuerint .
Quomodo vero & A-
postoli super duode-
cim sedibus sedebūt
duodecim tribus Is-
rael iudicantes , si nō
cognoscent quos iu-
dicant ? Quomodo
vero & beatus Iob
duplices filios reci-
piet , si non cognoscet
eos in regno coelo-
rum ? Quoniam alios
quidem heic recepit ;
alios vero in futuro
saeculo se recepturū

F. 3

pro-

τοὺς παῖδας ἀπολή-
 ψεται, εἴπερ οὐ γνω-
 ρίσει αὐτοὺς ἐν τῇ βα-
 σιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ;
 ἐπειδὴ τοὺς μὲν ἐν παῦ-
 ρα ἀπέλιπε· τοὺς
 δὲ ἐπήγγελλο ἐν τῷ
 μέλλοντι αἰῶνι λήψε-
 σθαι· οὐκ οὖν ἀδελφοὶ
 πιστεύοντες, πιστεύσο-
 μεν, ὅτι καὶ ἀναστησό-
 μεθα καὶ γνωριούμεν
 ἡμᾶς ἐφ' οἷς ἐσμεν·
 ἀλλ' ἐν τοῖς τῆς ἀφ-
 θαρσίας κάλλεσι, κα-
 θὰ δὴ καὶ προεῖρηται.
 οἱ προπάτορες ἡμῶν
 ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ
 πρὸ τῆς παραβάσεως
 γὰρ ἀλλήλους ἐγνώ-
 ριζον ἄφθαρτοι ὄντες,
 καὶ μετὰ τὴν παράβα-
 σιν φθαρτὰ ὑποκείμε-
 νοι ὡσαύτως ἐγνώριζον·
 ὅθεν πισυτιον ὅτι γνω-
 ρίσει ἀδελφὸς ἀδελφόν,
 καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ
 γυνὴ τὸν σύνευνον, καὶ
 φίλος τὸν φίλον· προς-
 θεῖν δ' αὖ καὶ ἀσκη-
 τῆς

promissionem acce-
 pit. Non igitur, fra-
 tres, credentes cre-
 demus & nos resur-
 recturos, & nos cogni-
 turos in his in qui-
 bus sumus; sed in
 immortalitatis pul-
 chritudinibus, quem-
 admodum & prae-
 dictum est. Primi e-
 nim nostri parentes
 in paradiso & ante
 transgressionem se i-
 vicem cognoscebant
 quum corruptionis
 expertes essent; &
 post transgressionem
 corruptioni subiecti
 pariter se cognosce-
 bant. Vnde creden-
 dum fratrem a fratre
 cognitum iri, & a pa-
 tre filium, & maritum
 ab uxore, & ab ami-
 co amicum. Addide-
 rim vero, & ascetes
 ascetem cognoscet,
 & confessor confesso-
 rem, & martyr cum
 qui

πὴς τὸν ἀσκητὴν, καὶ
 ὁμολογητὴς τὸν ὁμο-
 λογητὴν· μάρτυρ τὸν
 σύναθλον, καὶ ἀπό-
 σολον ὁ συναπόσολος,
 καὶ πάντες τοὺς πάν-
 τας, ἵνα ἡ πάντων
 κατοικία ἐν τῷ Θεῷ τῷ
 μετὰ πάντων πῶν ἀγα-
 θῶν δωρουμένῳ καὶ τὸ
 γνωρίζειν ἀλλήλους·
 ἀλλὰ καὶ διαθέμενος
 κατ' ὃν ἐξεδήμεναι και-
 ρὸν ὁ Θεὸς οὗτος ἀνὴρ
 καὶ τὰδε κατὰ λέξιν
 ἔλεγεν· ἐὰν ἐπιτόχω
 σωτηρίας ἐσιγήσωδέ-
 εσθαι τοῦ κυρίου· τολ-
 μηρῶς ὑπὲρ πάντων
 ὑμῶν, προσδεχόμενος
 ἕνα κατ' ἕνα διὰ τῆς
 ἀπὸ τοῦ κόσμου ἀνα-
 χωρήσειως θεωρεῖν, καὶ
 προσλαμβάνειν, καὶ
 προσασπάζεσθαι· πε-
 ποίθησιν γὰρ τοιαύτην
 ἔχω, ὅτι ἡ ἀγαθότης
 αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς
 ἐπαῦθα διαπρήσει
 πάντας ἡμᾶς ἐν τῷ
 μέλ-

qui una certaverit,
 & Apostolum coapo-
 stolus, & universi
 universos, ut omni-
 um habitatio in Deo
 sit, qui cum omni-
 bus bonis etiam se
 invicem cognosce-
 re largitur. Sed &
 disponens eo tempo-
 re, quo peregrina-
 batur divinus hic vir,
 & haec ad verbum
 dicebat: Si salutem
 consequitus fuero non
 cessabo orare Dominum
 audacter pro omni-
 bus vobis, expectans
 singulos propter seces-
 sionem a mundo specta-
 re, & suscipere, &
 amplexari. Talem enim
 fiduciam habeo, quod ei-
 us bonitas eodem tem-
 pore ut vobis servabit cun-
 ctos nos in futuro sae-
 culo, qui eius prae-
 cepta servaverimus.
 Quod vero cuncti cū-
 ctos cognoscemus &

F 4

non

μέλλοντι αἰῶνι τὰς ἐν-
τολὰς αὐτοῦ τετηρηκό-
τας· ὅτι δὲ οἱ πάντες
τοὺς πάντας γνωριῶ-
μεν, καὶ οὐ δίκαιοι δι-
καίους μόνον κατὰ τι-
νις οἶονται, καὶ ἐν τῇ
πρὸς κυριακὸν ἐπίσκο-
πον ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὁ
χρυσορρήμων ἰωάννης
σαφέστατα ἔδειξεν οὕ-
τως εἰπῶν· εἰ δὲ καὶ ὧ-
δε ἀλλήλους οὐ συντύ-
χωμεν, ἀλλ' ἐκείσε ἐ-
δεῖς ὁ καλύσων ἡμᾶς
μετ' ἀλλήλων διάγειν,
καὶ ὁ φόμεθα τοὺς ἐξο-
ρίσαντας ἡμᾶς, ὥσπερ
ὁ λάζαρος τὸν πλού-
σιον, καὶ οἱ μάρτυρες
τοὺς τυράννους· καὶ γὰρ
ἕκαστος τότε μάρτυρ
τὸν ἴδιον τύραννον ἐ-
πιγνώσεται, καὶ ἕκα-
στος τύραννος τὸν ἴδι-
ον μάρτυρα, ὃν ἐκόλα-
σε· καὶ οὐκ ἑματὰ ῥή-
ματα· ἀκουσον τῆς σο-
φίας λεγουσῆς· τότε
ἐν πολλῇ παρρησίᾳ

ση-

non iusti iustos tan-
tum, ut quidam pu-
tant, & in sua Epi-
stola ad Cyriacum E-
piscopum aurea ver-
ba fundens *Ioannes*
apertissime ostendit
ita dicens. Si vero
& heic invicem non
convenimus, tamē ibi
nemo prohibiturus
nos inter nos invicem
conversari, & vide-
bimus eos qui nos in
exsilium miserunt,
ut Lazarus divitem,
& martyres tyran-
nos. Etenim quili-
bet tunc martyr pro-
prium tyrannum co-
gnoscat, & quilibet
tyrannus proprium
martyrem, quem
cruciavit. Nec mea
verba sunt. Audi Sa-
pientiam dicentem :
*Tunc in magna liber-
tate stabit iustus con-
tra faciem eorum, qui
cum tribulaverūt. Pro-*

pte-

σησεται ὁ δίκαιος κα-
τὰ πρόσωπον τῶν θλι-
ψάντων αὐτόν· τῆς
δὲ πάντως ἔνεκα καὶ
τὴν κόλασιν τοῖς ἀσέ-
βεσι, καὶ τὴν ἀνάπαυ-
σιν τοῖς δικαίοις, ἐξε-
ναντίας ἐποίησεν, ἵνα
βλέπωσιν ἀλλήλους καὶ
γνωρίζωσιν ὥσπερ ὁ
λάζαρος τὸν πλούσιον,
καὶ ὁ πλούσιος τὸν λα-
ζαρον· συνεπιμαρ-
τυρεῖ τούτοις καὶ ὁ
διάλογος θεῖος ρη-
γόριος λέγων, ὅτι
καὶ οἱ ἀγαθοὶ τοὺς πο-
νηροὺς, καὶ οἱ πονηροὶ
τὰς ἀγαθὰς γνωρίσα-
σι τότε, ὡς πέτρε· εἰ μὴ
γὰρ καὶ τοῦτο ἦν οὐκ ἂν
ἀπ' ἀλλήλων ἐγνώσθη-
σαν ὅτι ἀβραάμ, καὶ ὁ
λάζαρος, καὶ ὁ πλού-
σιος· ὅτι δὲ ταῦτα οὕ-
τως ἔχει, καὶ ὅτι γνω-
ριοῦμεν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ
οὓς οὐδέποτε εἶδομεν,
ιδόντες αὐτὰς ἐκείσε,
οὐ μόνον ἐκ τῆς παρα-
βο-

pterea autem omni-
no & punitionem
impiis, & requiem
iustis, e regione fecit,
ut videant se invi-
cem & cognoscant,
quemadmodum La-
zarus divitem. Te-
stimonium perhibet
simul de his &
Dialogus divinus
Gregorius dicens :
*Et boni malos, & mali
bonos cognoscent tunc,*
o Petre. Nisi enim
id esset haud utique
ab invicem cogniti-
fuisent, & Abraham
& Lazarus, & dives.
Haec vero ita se
habere, & nos vere
cognituros, etiam
eos, quos numquam
vidimus, videntes e-
os ibi, non solum ex
divitis & Lazari pa-
rabola comprehen-
dimus, sed etiam
ex ipso Domino Ie-
su Christo, & Serva-
to=

βολῆς τοῦ πλεσίου ,
 καὶ τῷ λαζάρου τοῦτο
 καταλαμβάνομεν , ἀλ-
 λά καὶ ἐξ αὐτῶ τῷ κυ-
 ρίῳ ἰησοῦ χριστοῦ καὶ
 σωτῆρος ἡμῶν . ἐν γὰρ
 αὐτῷ τῷ κατὰ λέξαν
 εὐαγγελίῳ καὶ τάδε
 πρὸς τινὰς οὐ καλῶς
 πολιτευομένους εὐρη-
 ται λέγων . ἀπέλθατε
 ἀπ' ἐμῶν ἐργάται τῆς
 ἀδικίας . ἐκεῖ ἔσται ὁ
 κλαυθμὸς , καὶ ὁ βρυγ-
 μὸς τῶν ὀδόντων . ὅταν
 ὁφείσθε τὸν Ἀβραάμ ,
 τὸν Ἰσαάκ , τὸν Ἰακώβ ,
 καὶ πάντας τοὺς προφή-
 τας ἐν τῇ βασιλείᾳ
 τῶν ἐρανῶν , ὑμᾶς δὲ
 ἐκβαλλομένους ἔξω .
 πρόδηλον ἐν ὅτι κοι-
 τῶς ἅπαντας ἀλλήλους
 ἐκείσε γνωρίσωμεν , καὶ
 ἐκ ἀπλῶς ἔγω γνωρί-
 σωμεν , ἀλλὰ τρανότε-
 ρόν τε καὶ καθαρότερον
 τῷ διορατικῷ πάντας
 τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν
 καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὁ μέ-
 γας

toro nostro . In ipso
 enim Evangelio se-
 cundum Lucam &
 haec ad quosdam non
 recte viventes dicere
 reperitur : *Recedite
 a me operarii iniquita-
 tis ; ibi erit fletus &
 stridor dentium , quan-
 do videbitis Abrahā ,
 & Isaac , & Iacob , &
 omnes Prophetas in
 regno coelorum , vos
 vero extra eiectos . Ex-
 ploratum igitur cun-
 ctos communiter in-
 vicem nos ibi cogni-
 turos ; & non sim-
 pliciter ita cognosce-
 mus , sed manifesti-
 us & purius univer-
 sos perspicaci animae
 oculo . Et manifestū
 ex iis quae magnus
 Simeon Stylites suae
 matri dicebat , quan-
 do ut ab ipsa videre-
 tur vi adigebatur :
 Si tibi videatur , o
 Mater , mutauimus in-
 tum*

γας σιμεῶν ὁ συλίτης
 πρὸς τὴν αὐτῆ μητέρα
 ἔλεγε, ἡνίκα παρ' αὐ-
 τῆς ὀφθῆναι παρεβιά-
 ζετο, εἴ σοι δοκεῖ ὧ μῆ-
 τερ τὴν ἀλλήλων θείαν
 τῷ ἐκείθεν αἰῶνι τα-
 μιευσόμεθα· καὶ εἴπερ
 εὐάρεστος τῷ θεῷ ἡ
 πολιτεία ἡμῶν μετὰ
 τὸν ἐκείθεν ἐκδημίαν
 ἐν ταύτῃ συνευφραινό-
 μεθα· καὶ ὁ κορυφαῖος
 πέτρος ἀριδηλότερον
 ἔδειξε πρὸς τὸν τῷ κλή-
 μεντος πατέρα φαῦσον
 ἐτι ἀφώτισον ὅντα, ὅ-
 πως εἰπῶν· σπεῦσόν
 σε ὁμόφρονα γενέσθαι
 γυναικὶ καὶ τέκνοις, ὅ-
 πως καὶ ἐνταῦθα ὁμο-
 δίατης ᾗς, καὶ κείσε με-
 τὰ τὸν ἀπὸ τῆ σώμα-
 τος τῆς ψυχῆς χωρισ-
 μὸν συνῶν ἐν εὐφροσύνῃ
 διαγῆς· ὅπως δὲ καί
 τινα τρόπον ἡ γυνὴ τῷ
 ἰδίῳ μέλλει ἀνδρὶ συν-
 ῶναι τε καὶ συναγαλ-

λε-

tum in alterum saccu-
 lū reiciamus, & si Deo
 placuerit conversatio
 nostra, postquam beine
 discesserimus, una con-
 lactabimur. Et Prin-
 ceps Petrus enuclea-
 tius ostendit Fau-
 sto Clementis pa-
 tri, quum nondum
 esset illuminatus, ita
 dicens: *Propera ea-*
dem sentire cum uxore
& filiis, ut & beine u-
na vivas, & ibi post
animationem a corpore se-
parationem una cum e-
is in laetitia vivas. (1)
 Quomodo vero &
 quemadmodum uxor
 una cum proprio vi-
 ro erit, & simul ex-
 sultabit, aurea verba
 fundens Ioannes de-
 monstrabit tibi aper-
 tissime. Iuencem
 enim quamdam in
 viduitate vitam a-
 cturam exhortans ut

ani-

(1) Id ex pocryphis sumtum.

λεισθαι, ὁ χρυσορρή-
 μων ἰωάννης, παρὶς ἔ-
 σοι σαφές αὐτα νεωτέρα
 γάρ τινι χηρευσάσῃ
 παραινῶν μὴ ἄθυμειν,
 ἐπάγει καὶ τὰδε· εἰ δὲ
 καὶ πρόσωπον βέλει
 πρὸς πρόσωπον εἶδεν
 τὸν ἴδιον ἄνδρα· τοῦτο
 γὰρ οἶδα ὅτι μάλιστα
 ποθεῖς· διαφύλαξον
 αὐτῷ τὴν εὐνὴν ἀνέπα-
 φον ἀνδρὸς ἑτέρου, κῆβί-
 ον ἐπιδείξασθαι σπύ-
 δασον ἴσον ἐκείνῳ καὶ
 πάντως εἰς τὸν αὐτὸν
 ἀπελεύσει χώρον αὐ-
 τῷ, οὐχ ὡς συγγενὴς
 ἐκείνου, ἀλλ' ὡς τὴν
 αὐτὴν πάντως δεξαμέ-
 νην πολιτείαν· εἰ γὰρ
 τὸν λάζαρον ἀγνῶτα
 ὄντα τῷ ἀβραάμ, εἰς
 τὰς αὐτὰς κόλπους αὐ-
 τῷ ἤγαγε, καὶ πολ-
 λὰς ἀπ' ἀνατολῶν καὶ
 δυσμῶν, ἀνακλιθεῖναι
 μετ' αὐτοῦ παρασκευ-
 αζει τὸ τῆς πολιτείας
 ἀπαράλλακτον, καὶ σε
 με-

animum non despon-
 deret & haec addu-
 cit : Si vero & facie
 ad faciem vis propri-
 um virum conspiceret;
 novi enim te id ma-
 xime desiderare, ser-
 va ipsi torum ab al-
 tero viro intactum, &
 vitam exhibere satage
 ei aequalem, & omni-
 no in eundem ibis lo-
 cum cum ipso, non ut
 cognata illius, sed ut
 ea quae eandem pror-
 sus vitam institueris.
 Si enim Lazarum, i-
 gnotus quum esset A-
 brabamo, is in eosdem
 sinus secum addu-
 xit; multos etiam abo-
 riente & occidente, ut
 cum ipso recumbant,
 parat conversatio per
 omnia similis; & te
 cum honesto Thera-
 sia resurrectionis locus
 excipiet, si illa vita
 ipsum exhibere volue-
 ris. Ita & idem cum
 ipso

μετὰ τῷ καλοῦ θηρα-
σίῳ, ὁ τῆς ἀναστάσε-
ως ἐκδέχεται τόπος,
ἂν ἐκείνῳ τῷ βίῳ θέ-
λης τὸν αὐτὸν ἐπιδέ-
ξασθαι· ἔγω καὶ τὴν
αὐτὴν ἐκείνῳ κατοική-
σεις σκηνὴν, καὶ συν-
αφθῆναι πάλιν αὐτῷ
δυνηθεῖς εἰς τὰς ἀθά-
νάτους ἐκείνους αἰῶνας
ἐ ταύτην τὴν τῷ γάμῳ
συνάφειαν, ἀλλ' ἐτε-
ραν πολλῷ βελτίονα.
αὕτη μὲν γὰρ σωμά-
των ἐστὶ συμπλοκὴ μό-
νον· τότε δὲ ψυχῆς ἐστὶ
πρὸς ψυχὴν ἔνωσις ἀ-
κριβέστερα καὶ ἡδίαν
πολλῷ καὶ βελτίων· εἰ
δὲ ταῦτα ἔτῳς ἐχεισι-
ωπᾶν ἡμεῖς ἀμεινοντέρ-
γειντε τὰ γεγραμμένα
ἢ μὴ τὰναντία φρονεῖν
τοῖς ὑποφῆταις τοῦ
πνεύματος· ἵνα μὴ καὶ
καθ' ἡμῶν ὁ προφητικὸς ἐξενεχθεῖ λόγος ὁ
λέγων. οὐαὶ οἱ παρ' ἑαυτοῖς σοφοί, καὶ ἐ-
νώπιον αὐτῶν ἐπισήμονες.

*ipso tabernaculum ha-
bitabis, & simul con-
iungi iterum poteris per
immortalia illa saecula,
non hac nuptiarum
copula, sed alia multo
meliori. Haec enim cor-
porum tantum est com-
plexus; tunc vero ani-
mae erit cum anima con-
iunctio exactior, & mul-
to suavior ac prae-
stantior. Si vero haec
ita habent, satius est
ut taceamus & dili-
gamus quae scripta
fuerunt, & non con-
traria sentiamus Pro-
phetis Spiritus; ne
forte & contra nos
inferatur Propheti-
cus sermo qui dicit:
Vac iis, qui sibi ipsis
sunt sapientes, & co-
ram se periti.*

Quum

Quum tam multa a *Michaele Glyca* de iis, quae ad generalem mortuorum resurrectionem pertinent, copiose ac luculente differantur; opportunum forte videatur Dissertationem quamdam *De Carnis Resurrectione* a me adhuc adolescente, quum me in divina, & philosophica, re exercerem, elucubratam heic interfere. In ea enim multa tractantur, quae *Glycam* nostrum illustrare possunt, & cum haeceius *Epistolas*, tum eas, quae praecedunt, & quae sequuturae sunt, non parum exornare, & exponere. Quid quod de Resurrectione dogma ex iis est, quod interdum ab iis, quos *Esprits forts* perverso nomine vulgus adpellat, reiicitur & irridetur; & huius rei ipse, quum Lutetiae versarer, testis fui. Quare forte non inutiliter haec a me olim disputata, nunc in publicam lucem proferantur.

*Ignotum Ethnicis fere omnibus fuisse
Resurrectionis sacramentum.*

C A P. I.

Deus, qui perdit sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobat, abscondensque ab iis qui in propriae excellentiae fastum adsurgunt, mysteria parvulis divina revelat, maximum nostrae religionis sacramentum, atque ingens miserae huius mortalitatis solatium, resurrectionis futurae veritatem, Philosophorum Academias & Porticus, eorum superbiam merita adlidens punitione caelavit. Nam ipsis, ut ait Apostolus, in cogitationibus suis evanescentibus, obscuratum est cor insipiens; & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt

sunt ; quare tenebrae lucem illam veritatis , quae Deo illustrante humanis idemtidem mentibus intermicat , illuminatque omnem hominem , stipata magis atque magis caligine , non comprehenderunt . Nihil tam apud illos prope omnes inauditum , nullisque consuetarum disputationum clamoribus celebratum , quam futurum tandem ut , novissimis mundi temporibus cineribus cadaverum corruptorum in pristinam humanae structurae coagmentationem a sua divinitus dispersione collectis , animae iterum suis recens resectis , interpolatisque , corporibus , mirabili simul , atque inseparabili deinceps coniunctione copulentur . Quamobrem quum Apostolus Paulus Athenis lingua , ut arbitror , tonans , fulgurans , permiscens Graeciam , (elogium sane Pericli ab Euripide dedicatum , sed divinae Pauli eloquentiae convenientius) veritatem hanc in celebri illo , & frequenti Areopagitarum Iudicum conventu constanter , adfirmateque , praedicaret ; tanta virorum illorum , qui in doctissima civitate prudentia ceteris , & eruditione praestabant , mentes rei novitate percussit , ut quidam vanissima sibi , veroque omnino absimilia , narrari existimantes divinum hominem profana irrisione contemnerent ; quidam vero statim novo dogmati se accomodare nescientes , iterum illum audituri dimitterent , ut tradit *Lucas Act. Cap. XVII.* Et certe *Plinius Lib. VIII. Cap. LV.* hominum resurrectionem inter puerilia deliramenta ac vanitates Democriti turpi a veritate lapsu collocare non dubitat . Hinc illa loquendi formula apud *Virg. Lib. X. Aeneid.*

— *In aeternam clauduntur lumina noctem .*

Ideo *Tertullianus Libro De Praescriptionibus* inquebat : *Et ut carnis restitutio negetur , de una omnium Philosophorum schola sumitur .*

Qui.

Quibus rationibus ducti resurrectionem mortuorum veteres Ethnici inficiarentur.

C A P I I.

Sed videamus quibus praecipue moti rationibus veteres Ethnicorum Philosophi vel nullam usquam de carnis resurrectione mentionem fecerint, vel ab aliis adsertam pro virili semper, praefracsteque impugnaverint. Itaque quum plerique sententiae Platonis inhaerent, quem sapientiae verticem attigisse, atque ipsius Philosophiae magistrum, existimabant, corpora tamquam animarum carceres & sepulcra, quod idemtidem Plato in suis libris ut in *Cratylo*, *Gorgia*, *Phaedone* insinuat, considerabant, quibus illae pressae miserabiliter gravarentur. Noxia enim; ut Platonice Maro canit;

————— corpora tardant,

*Terrenique hebetant artus, moribundaque membra;
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec curas
Respiciunt clausae tenebris, et carcere caeco;*

ita ut animarum in corpora descensus earumdem mors a Platonice dictus sit, ut apud *Macrobius* I. in *Som. Scip.* C. II. videre est. Quid quod saepius, iuxta eorumdem placita, animae iterum corporibus implicantur humanis; ut poenas ibi ante actae vitae delictorum purgatorias expendant, quemadmodum *Ficinus* noster *Argumento* in IX. de *Republ.* dissertat? Adeoque rationi & probabilitati consentaneum arbitrati sunt credere animam corporis prorsus angustias exhorrere, terrenaque concretionis consortium vel dirae cupiditatis poenitudine tactam, vel miserae, lamentabilisque, necessitatis odio compulsum, studiose indefinenterque refugere. Quare Porphy-

phyrius in iis libris, quos *De Regressu animae* scripsit, crebro praecipit omne corpus esse fugiendum, ut anima possit beata permanere cum Deo, quod tradit *Augustinus De Civit. Dei* l. 10. c. 29. 30. & l. 22. c. 26. Nosque ideo Christianae religionis mysteriis initiatos huiusmodi philosophi non verentur irridere, quod dicimus animae a corpore separationem inter poenas eius esse deputandam, quia videlicet eius perfectam beatitudinem tunc illi fieri existimant, quum omni prorsus corpore exsuta, ad Deum simplex, & sola, & quodammodo nuda, redierit, id quod apud eundem Hipponensem Theologum laudati operis *Lib. XIII. Cap. XVI.* videre est. Verum enim vero apud nos sacrorum oraculorum auctoritate subnixos exploratissimum est, atque inconcussum, duram mortis in homines, immortales alioquin futuros, necessitatem, ex primorum parentum inobedientia, propagata in posteros inexcusabilis sceleris punitione, derivatam. *Sapientiae II. Ad Roman. V.* Sed & *Aristoteles De Anima* hac in re a memoratis Philosophis discrepare non videtur; inquit enim: *Laberiosum autem est commissum esse corpori, non potens absolvi, & praeterea fugiendum: siquidem melius est intellectui non cum corpore esse, quemadmodum et consuetum est dici, et multis placet.* Quapropter praeclarus poeta *Lucanus*, & universae philosophiae consultissimus, *Libro Pharsaliae VI.* animam magicis exantationibus ab inferis evocatam fingit corpus iterum repetere invitam & reluctantem, *Invisaque claustra timentem Carceris antiqui.* Verum. ultra inanis sapientiae, quae stultitia est apud Deum, quaeque est secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Chri-

G

stum,

stum , progredientibus argumentis , homines fastu-
 turgidi , & quorum superbia semper adscendit , Chri-
 stianam de resurrectione dogma novis strophis ca-
 villationibusque improbe calumniantur . Obiiciunt
 igitur terrena corpora corruptionis expertia fieri
 aeternaque non posse , quibus animae copulatae iux-
 ta nostrorum placita perpetuo aevo fruuntur , sed
 terrae , inquam , terra reddenda est , unde anima-
 lium terrestria sumta sunt corpora ; ex quo fit in-
 quunt , ut ea sit necesse dissolvi , et emori , et eo
 modo terrae stabili ac sempiternae , unde fuerant sumta ,
 restitui , quae sunt verba Augustini Lib. XIII.
 De Civit. Dei Cap. XVII. Et certe Lucretius ita
 cecinit :

*Cedit item retro de terra quod fuit ante
 In terram .*

Lucanus autem Lib. VII.

—————capit omnia tellus

Quae genuit .

Videmus enim quaecumque nata sunt , & ex ele-
 mentorum missione generata , in sua tandem prin-
 cipia resolvi , nec perpetuo permanere , sed cor-
 ruptione , & generatione alternantibus , idemti-
 dem interire , & novas formas adsumere . Eleganter
 Ovidius Lib. XV. Metamorphoseon .

*Non species sua cuique manet , rerumque novatrix
 Ex aliis alias reparat natura figuras ,
 Nec perit in tanto quidquam (mibi credite)
 mundo ;*

*Sed variat faciemque novas , nascique vocatur ,
 Incipere esse aliud , quam quod fuit ante , mo-
 rique ,*

*Desinere illud idem , quum sint huc forsitan illa ,
 Haec translata illuc .*

Ad-

Addunt sempiternum nihil esse posse, quod originis habuerit initium, hancque receptam philosophorum omnium suffragiis esse sententiam. Sed & si incorruptibilia, & aeterna, terrena corpora fieri possent, nihilo tamen minus, inquit, gravi densae concretionis pondere pressa naturaliter in terrae ima subsiderent, nec contra leges, elementorumque momenta, sublime ferri, & in liquidis aethereisque caeli plagis consistere, valerent, quae obiectio refertur ab *Augustino Lib. XIII. De Civ. Dei Cap. XVIII. et Lib. XXII. Cap. XI.* Quare Plutarchus in Romulo, *Non sunt*, inquit, *bonorum corpora contra legem naturae una cum animo in caelo collocanda*; censetque ideo in caelo locare terram stultum esse. At hic non consistit acutorum (si Deo placet) hominum in Christianae fidei mysteria cavillatio; ultra procurrit, atque irrito conatu ita illa nititur pertinaciter impugnare, *scrupulosissime quaerere, et fidem qua credimus resurrectionem carnem* (sunt Augustini verba *Lib. XXII. Cap. XII. De civitate Dei*, de cuius sapientiae abundantia tenuitatem nostram locupletamus) *ita quaerendo assolent irridere: utrum foetus abortivi resurgant, & quoniam Dominus ait: Amen dico vobis capillus capitis vestri non peribit, utrum statura & robur aequalia futura sint omnibus, an diversae corporum quantitates. Si enim aequalitas erit corporum, unde habebunt, quod hic non habuerunt in mole corporis illi abortivi; resurgent & ipsi, aut si non resurgent, quia nec nati sunt, sed effusi. Eandem quaestionem de parvulis versant, unde illis mensura corporis, quam nunc defuisse videmus, accedat, quum in hac aetate moriuntur. Neque enim dicturi sumus eos non resurrecturos, qui non solum resurrectionis capaces sunt,*

verum etiam regenerationis . Deinde interrogant quem-
 admodum ipsa aequalitas habitura sit . Si enim tam
 magni , & tam longi erunt omnes , quantum fuerunt ,
 quicumque hic fuerunt maximi , atque longissimi , non
 solum de parvulis , sed & de pluribus magnis quae-
 runt , unde illis accessurum sit , quod hic defuit ,
 si hoc quisque recipiet , quod hic habuit . Si autem
 quod ait Apostolus , occursuros nos omnes in mensura
 aetatis plenitudinis Christi ; & illud alterum , quos
 praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui : sic
 intelligendum est , ut statura & modus corporis Christi
 omnium , qui in regno eius erunt , humanorum corpo-
 rum sit futurus , multis erit , inquiunt , de magni-
 tudine & longitudine corporis detrahendum . Et ubi
 iam erit , capillus capitis vestri non peribit , si de ipsa
 corporis quantitate tam multa peribit ? Quamvis &
 de ipsis capillis possit inquiri , utrum redeat quidquid
 tondentibus decidit . Quod si rediturum est , quis non
 exhorreat illam deformitatem ? nam hoc & de un-
 guibus videtur necessario sequuturum , ut redeat tam
 multum , quod corporis curatura defecuit . Et ubi erit
 decus quod certe maius , quam in ista esse corruptio-
 ne potuit , in illa iam immortalitate debebit ? Si au-
 tem non redibit , ergo peribit : quomodo igitur , in-
 quiunt , capillus capitis vestri non peribit ? De ma-
 cie quoque vel pinguedine similiter disputant , nam
 si aequales omnes erunt , non utique alii macri ,
 alii pingues erunt . Accedet ergo aliis aliquid , aliis
 minuetur . Ac per hoc non quod erat recipiendum ,
 sed alicubi addendum est , quod non fuit , & alicu-
 bi perdendum , quod fuit . De ipsis etiam corruptionibus
 & dilapsionibus corporum mortuorum , quum aliud ver-
 tatur in pulverem , in auras aliud exhaletur , sive
 quos bestiae , sive quos ignis , absumat , manfragio ,
 vel

vel quibascumque aquis ita quidam pereant, ut eorumque carnes in humorem putredo dissolvat, non mediocriter permoventur: atque omnia ista recolligi in carnem, & redintegrari posse non credunt. Consectantur etiam, quasdam faciditates & vitia sive accendant sive nascantur, ubi & monstruosos partus cum horrore atque irrisione commemorant, & requirunt quanam cuiusque deformitatis resurrectio sit futura. Si enim nihil tale redire in corpus hominis dixerimus, responsionem nostram de locis vulnerum cum quibus Dominum Christum surrexisse praedicamus, se confuturos esse praesumunt. Sed inter haec omnia quaestio illa difficillima proponitur, in cuius carnem reditura sit caro, qua corpus alterius vescentis humana viscera fame compellente nutritur. In carnem quippe conversa est eius, qui talibus vixit alimentis, & ea, quae macies ostenderat, detrimenta supplevit. Verum hoc illi redeat homini, cuius caro prius fuit, an illi potius cuius postea facta est? Ad hoc percontantur ut fidem resurrectionis illudant, ac sic animae humanae aut alternantes, sicut Plato, veras infelicitates, falsasque promittant beatitudines: aut post multas itidem per diversa corpora revolutiones, aliquando tamen eas, sicut Porphyrius, finire miserias, ad eas numquam redire fateantur, non omnes corpus habendo immortale, sed corpus omne fugiendo. Et huiusmodi potissimum sophismatis adversus resurrectionis veritatem Ethnici philosophi insurgunt, nec ad illam amplexandam induci potuerunt; quamquam & nonnulla minime inficiarentur, quae vel eam apertissime comprobarent, vel adiuverent vehementer.

*Tantum lucis quoque adfulsisse Gentilibus , ut
resurrectionem mortuorum aliquo modo ad-
mittere non dubitarent ; & faterentur
quaedam , quae hanc veritatem
quammaxime adstruunt.*

C A P. III.

Non adeo tamen caecutierunt Ethnici , nec
in tanta noctis obscuritate versati sunt , ut nul-
lus intermicantis luminis fulgor hac in re mentibus
quorundam adfulserit. Nam & nonnulla scriptis de-
mandarunt , quae eos omnino ab hac resurrectio-
nis credulitate non abhorruisse persuadent , quaeque
facile ad nobis adfentiendum viam ipsis praestruere ,
latumque agere limen valent. Et ut fabulas poeta-
rum praeteream , nam , ut *Claudianus de Bello Ge-
tico* canit ,

*Creditur Herculeis lucem renovasse lacertis
Femina dilecti fatis impensa mariti.
Et puerum spretae laniatum fraude novae
Non sine Circaeis Latonia reddidit herbis.
Cretaque , si verax narratur fabula , vidit
Minoum rupto puerum prodire sepulcro ;
Quem senior vates avium clamore repertum
Gramine restituit : mirae nam munere sortis
Dulcia mella necem , vitam dedit horridus
anguis .*

Et quod quidem de Glaucō hic dicitur , ita narratur a
Palaephato *περί ἀπίστων* Cap. XXVII. *περί ἐτέρου
γλαύκου τοῦ μίνως , καὶ οὗτος ὁ μῦθος παγγέλοιος
ὡς δὲ τοῦ γλαύκου ἀποθάνοντος ἐν τῷ τύμβῳ κα-
τάρχετον τοῦ χοιράνου πολυήδον , ὃς ἦν ἐκ τοῦ
ἄρ*

ἔργους, ὃς ἰδὼν δράκοντα ἐτέρῳ δράκοντι πόαν ἐπι-
θέντα τεθνεῶτι, καὶ ἀναστήσαντα αὐτόν, καὶ οὗ-
τος τὸ αὐτὸ ποιήσας εἰς τὸν γλαῦκον, ἀνέστησεν.

In eorum quoque historiis memoriae proditum est quosdam homines revixisse, in luminis oras revocatos. Acilium Auiolam narrat *Valerius Maximus*, quum aliquandiu humi mortuus creditus iacuisset, elatum, postquam ignis corpus eius corripuit, vivere se proclamasse. Lucio quoque Lamiae praetorio viro aequae vocem fuisse super rogum. Verum forte hi mortui quidem sunt habiti, revera autem adhuc vivebant, sed morbi vi in eam sensuum alienationem inciderant, ut vita functi crederentur. Non dissimilia de Aristeia quodam Proconnesio, & de Alcmena, refert *Plutarchus* in *Romulo*. Aristeiam scilicet in fallonis taberna vitam finisse, corpusque eius, quum necessarii adessent ad id auferendum, ex conspectu raptum: ac quosdam, qui modo peregre veniebant, adfirmasse Aristeae se occurrisse Crotonem tendenti. Alcmenae vero corpus, quum efferretur, ex oculis subductum, & lapidem in lecto fuisse inventum. Sed haec minus mirabilia facit id, quod de Hero Pamphilio *Lib. X De Republica* narrat *Plato*: illum quippe scribit inter eos, qui in acie ceciderant, decem diebus iacuisse, biduoque postquam inde sublatus esset, impositum rogo revixisse, ac mira quaedam tempore mortis visa narrasse. Quam quidem de Hero narrationem, historiam, non fabulam, vult esse *Iustinus* Platonius, martyrque Christianus, quod *Marsilius Ficinus* refellere non est ausus. *Aurelius Augustinus* si minus historiam censet, sed cum Marco Tullio Platonis lulum existimat, certe tamen fabulamento illo resurrectionis veritatem Numen illud philosophorum

gere voluisse non improbat, & aliud ex Labeone reviviscentium hominum exemplum adducit: Nonnulli nostrum, inquit, propter quoddam praeclarissimum loquendi genus, & propter nonnulla quae veraciter sensit, amantes Platonem dicunt eum aliquid simile vobis etiam de mortuorum resurrectione sensitse. Quod quidem sic tangit in libris de Republica Tullius, ut eum luisse potius, quam, quod id verum esset, adfirmando dicere voluisse. Inducit hominem revixisse, & narrasse quaedam, quae Platonice disputationibus congruebant. Labeo etiam duos dicit uno die fuisse defunctos, & occurrisse invicem in quodam compito. Deinde ad corpora sua iussos fuisse remeare & constituisse inter se amicos se esse victuros: atque ita esse factum donec postea morerentur. Sed superius laudatus Plutarchus Lib. I. de Anima apud Eusebium Lib. XI. *πρὸς ἀπὸ τῆς* memoriae prodidit, Enarchum suum *συνχερον* aegrotum tamquam mortuum a medicis relictum fuisse; & brevi tempore in se ipsam postea reductum, dixisse se vere mortuum fuisse, & in corpus iterum restitutum, nec ea aegrotatione moriturum; reprehensosque vehementer a Domino suo eos spiritus, qui animam eius duxerunt; ad Nicandam enim missos, non ad illum fuisse. Nicandas autem coriarius erat, & in palaestris non ignobilis, qui eo tempore, quo Enarchus revixit, in maximas incidit febres, ac repente mortuus est. Nescio an huc faciat, quod Plutarchus idem Lib. An seni gerenda sit resp. & Diogenes Laertius in Epimenide tradunt, Epimenidem Crentensem videlicet, adolescentem dormitum ivisse, & in senectute a somno fuisse excitatum, quum perpetuos annos quinquaginta septem alto sopore victus stertisset, ut Laertius quidem & Plinius Lib. VII. Cap. LII. habent; nam Plutarchus, & Varro Lib.

Lib. VII. De lingua Latina, quinquaginta tantum annos scribunt; *Tertullianus De Anima* quinquaginta prope annos; *Pausanias* vero in *Atticis*, quadraginta. Quod si Auctor *Appendicis Proverbiorum Graecorum*, septem tantum, *Suidas* autem sex, produnt; apud eos numeros corruptos esse prudenter *Scottus*, & *Menagius*, animadvertunt. Immo *Hesychius*, & *Suidas*, non tantum dormivisse tradunt, sed animam eius a corpore pro lubitu secessisse eo tempore, & ad corpus quoties vellet rediisse, quod de *Aristea Proconnesio*, cuius superius meminimus, ex *Plutarcho*, scribunt *Herodotus Lib. IV. Apollonius in Histor. Mirab. cap. II. Plinius Lib. VII. Cap. III. Maximus Tyrius Dissert. XXII. & XXIII. Origenes contra Celsum Lib. I. Hesychius Milesius*, aliique. *Tertullianus* vero *Libro de Anima* *Hermotimum Clazomenium* memorat, qui anima in somno carebat, quasi per occasionem vacaturi nominis proficiscente de corpore. Quid dicam quod & *Endymion* semper dormivisse fertur? Idemque de *Claudio Ptolemaeo* perhibetur? Cuius rei allegoricas rationes *Olympiodorus in Commentariis in Phaedonem Platonis* adfert. Quae quidem mortuorum resurrectiones quum in gentiliū libris descriptae reperiantur, iam non video cur divina virtute fieri posse negent, ut ii, qui defuncta vita corpora iterum adsumere potuerunt, ut tamen rursus postea morerentur, eadem corpora recipiant, ita ut deinceps sint omni moriendi necessitate soluti. Sed quas obiciunt difficultates infra singillatim, Deo favente, dilueamus. Repetamus modo veterum dicta sapientum, quibus utcumque de mortuorum resurrectione loqui videntur, eorundemque sententias recenseamus, quibus ad tanti sacramenti veritatem aliqua-

liter

fiter adpropinquarunt . Transferenda sunt igitur
 quaedam ex *Marfilii Ficini Commentariis* in Li-
 brum *De Divinis Nominibus* , Dionysio Areopagitae
 falso tributum , quae proposito nostro maxime
 conducunt . *Resurrectionem* , inquit , *corporum huma-*
norum divina potestate futuram Plato in Regno descri-
bit , quam olim Zoroaster adseruit . Itaque legimus in
Magorum carminibus , quod omnes usurpare Platoni-
ci , animam nostram praeter terrenum corpus , habe-
re caeleste , quo quasi curru quodam reversa sit
in caelum . Iste animas Deo deditas , terrenum quo-
que corpus terrae tandem non relicturas , sed cum
caelesti suo corpore , id quoque coelo corpus redditu-
ras illuminandum . Quibus in verbis , & resurrectionis
corporum , & beatorum splendor , adseritur . Et quidem
Ficini verba in mentem revocant , quod Diogenes
Laertius in Prooemio memoriae prodidit ex Theopom-
pi Philippicorum VIII. & Eudemi Rhodii adser-
ptione , Magis scilicet revicturos homines , & futu-
ros immortales , adcreditum . Quod si eorum creduli-
tas ab Aegyptiorum persuasione non differebat , ea-
dem quoque corpora resumturos arbitrabantur ;
nam Herodotus Lib. II. Cap. CXXIII. scribit Aegy-
ptios resurrectionem credidisse , eaque propter tan-
tum studii & diligentiae in cadaveribus adservan-
dis conlocasse . Ab his , ut videtur , suam do-
ctrinam hausit Democritus , de quo ita Plinius Lib.
VIII. Cap. LV. Similis & de adservandis corpori-
bz hominum , ac reviviscendi promissa a Democrito
vanitas , qui non revixit ipse . Nec de dissimili o-
pinione loqui videtur Aurelius Augustinus LXXII. de
Civ. Cap. 28. ubi ex Varrone quorundam refert Gene-
thliacorum de mortuorum resurrectione sententiam ;
cuius verba sunt : Mirabilius autem quoddam Mar-
cus

eius Varro ponit in libris, quos conscripſit de gente populi Romani, cuius putavi verba ipſa ponenda: Gemetbliaci quidam ſcripſerunt, inquit, eſſe in renaſcentibus hominibus, quam adpellant palingeneſiam Graeci: hanc ſcripſerunt conſoi in annis numero quadringentis quadraginta: ut idem corpus & eadem anima, quae fuerant coniuncta in homine aliquando, eadem rursus redeant in coniunctionem. AEneas Platonius in Theophrasto, Porro, inquit, Zoroaſtes fore aliquando tempus, in quo mortuorum omnium futura ſit reſurrectio, praedicis. Chryſippus apud Laſtantium De div. praem. cap. 23. adfirmat poſtquam vitam finierimus, certis temporum vertiginibus reſolutis, in hunc ſtatum, in quo nunc ſumus, reſtitutum iri. Et Seneca Epist. 36. Deſcunt iſta, inquit, non percutit: etiam mors quam pertimeſcimus ac recuſamus, intermiſſit vitam non eripit. Veniet iterum, qui nos in luce reponet, dies; aequo animo debet reſtitutus exire; obſerva orbem rerum in ſe remeantium. AEſas abiit, ſed alter illam annus adducit; hiems occidit, referens illam ſui meſes; ſolem nox obruit, ſed ipſam ſtatim dies abiget. Scio non deſuturos, qui reſpondeant de mirabili anni magni revolutione, rerumque omnium ad eundem ſtatum, exacta illa ſaeculorum intercapedine, reſerſione memoratos ſupra philoſophos intelligere; circuitus enim nonnulli temporum induxerunt, quibus eadem ſemper fuiſſent reſenovata atque repetita in rerum natura, atque ita deinceps fore ſine ceſſatione adſeverarunt volumina venientium praetereuntiumque ſaeculorum, ſive in mundo permanente iſti circuitus fierent, ſive certis intervallis oriens & occidens mundus eadem ſemper quaſi nova, quae tranſacta, & ventura ſunt, exhiberet,
quae

quae sunt verba *Augustini Lib. XII. De Civit. Dei Cap. XIII.* De quo tamen quoniam alibi tractatu egimus latiori, non libet modo huiusmodi rei plusculis immorari. Sed elicere hinc contra adversarios iuvat argumentum hac potissimum ratione conceptum: Si apud vos non tantum vero non est abfimile, sed etiam valde probabile, *sic eadem temporum temporaliumque rerum volumina repeti, ut verbi gratia, sicut in isto saeculo Plato philosophus in urbe Atheniensi, & in ea schola, quae Academia dicta est, discipulos docuit, ita per innumerabilia retro saecula multum prolixis quidem intervallis, sed tamen certis, & idem Plato, & eadem civitas, eademque schola, iidemque discipuli, repetiti, & per innumerabilia deinde saecula repetendi sint, ut memoratus ὁ πᾶν* inquit: quae nam tanta vobis oboritur difficultas, qui toties homines eosdem per longa quidem sed certa temporum intervalla in lucem vitamque redituros esse praedicatis, ut a credendo semel homines divina virtute, ubi tempus a Deo praedestinatum advenerit, a mortuis omnes excitatum iri tanto vos stupore deterreat? Credite, credite quod minus est, minoribusque obnoxium difficultatibus, & quod est creditu absurdius, vanissimam scilicet saeculorum eorundem infinites repetitam iterationem, facili negotio falsitatis revincemus. Vestra quoque mirabilis sapientia haustam ex Pythagorae dictis, Platonisque auctoritate, animarum tam in humana, quam in ferina, corpora migrationem tenacius amplectitur, mordicusque defendit anilia passim fabulamenta venditans. Quamquam si Pythagorae placita, & quae Plato plerisque in locis adseruit, emendare libet, ut recte id se habere multis est visum, quos pudit sequi praeceto-

ceptorem, qui tam vana atque portentosa docuisset, & *μετεμψύχωσιν* in brata allegorice exponere, ut certe Porphyrius, alique Platoniorum, quod Augustinus Lib. X. De Civit. Dei Cap. XXX. ait, exposuerunt; iam vestra deliramenta quidem ridemus, ob insipientiae tamen vobis detrimenta gratulamur, dum in humana tantum corpora humanas animas redire arbitramini sive in hoc orbe, sive in alio, nam, ut Lucanus ait, *regit idem spiritus artus Orbe alio*. Id quod passim docet Plato, & in Phaedone praesertim: Est certe, inquit, o Cebes, maxime omnium ita ut mihi videtur; ex mortuis reviviscentes homines sunt. Quae quidem hominum in tenebris densaeque caligine agentium somnia, invalidi adversus eos argumenti telum invertens, ita irridet Augustinus Lib. X. De Civit. Dei Cap. XXX. In hominum sane non sua, quae dimiserant, sed alia corpora redire humanas animas arbitratus est (Porphyrius) Puduit scilicet illud credere; ne mater fortasse filium in mulam revoluta vestaret, & non puduit hoc credere, ne revoluta mater in puellam filio forsitan nuberet. Quanto creditur honestius, quod sancti & veraces Angeli docuerunt, quod prophetae Dei spiritu acti loquuti sunt: quod ipsi venturum Salvatorem praemissi nuntii praedixerunt: quod missi Apostoli, qui orbem terrarum Evangelio repleverunt: quanto inquam honestius creditur, reverti semel animas ad corpora propria, quam reverti toties ad diversa? Mirum enim, quod animae tam dira cupidine teneantur in aliena & diversa corpora revertendi, in suum vero, cuius consortio per longum temporis intervallum laetatae sunt, & quod peculiari amore dilexerunt, nullo unquam remeandi desiderio memores capiantur. Regerant forsan putrefactum iam esse,

se, atque dissolutum. Cur igitur contendunt iterum ad tarda reverti corpora? quae lucis miseris tam dira cupido? quumque ea non sint nisi ipsarum sepulcra, & carceres, cur non corporibus solutae manent? Forsan, quia ita Dei lege & fato decretum est? Et cur Dei lege & fato constitutum quodque non sit, ut exacta certa saeculorum & temporum serie, corpora iterum prima reformentur, rursumque antiquis compagibus in pristinam faciem habitumque coagmententur, in quae dulcedine quadam captae, & veteris necessitudinis consortiique recordatione gestientes, tamquam in patria consuetaque domicilia ex longa peregrinatione animae revertantur? Haecenus quid Plato contulerit ad resurrectionis veritatem adstruendam inspeximus. Videamus modo quid ad veram resurrectionis fidem vel Plato, vel Porphyrius, vel Varro, conferre potuerint, si opiniones eorum in unam sententiam convenissent, quod totum divino *Augustini* ingenio acceptum ferimus ita *Libro XXII. De Civitate Dei Cap. XXVI. & sequentibus* differentis: *Plato dixit sine corporibus animas in aeternum esse non posse. Ideo enim dixit etiam sapientium animas post quamlibet longum tempus tamen ad corpora redituras. Porphyrius autem dixit animam purgatissimam quum redierit ad patrem, ad haec mala mundi nunquam esse redituram. Marcus Varro ex Genethliacorum quorundam sententia, ut supra retulimus, scriptum reliquit confici in annis numero quadringentis quadraginta, ut idem corpus & eadem anima, quae fuerant coniuncta in homine aliquando, eadem rursus redeant in coniunctionem. Qui tres quidem Scriptores eximii id conferunt ad resurrectionem mortuorum adstruendam, quod colligit idem *Augustinus* inquiring*

Qua-

Quapropter Plato & Porphyrius, vel potius quicumque illos diligunt, & adhuc vivunt, si nobis consentiant, etiam sanctas animas ad corpora redituras, sicut ait Plato, nec tamen ad mala ulla redituras, sicut ait Porphyrius, ut ex his fiat consequens quod fides praedicat Christiana, talia corpora recepturas, in quibus sine ullo malo in aeternum feliciter vivant; adsumant etiam hoc de Varrone, ut ad eadem corpora redeant, in quibus antea fuerunt, & apud eos tota quaestio de carnis resurrectione solvetur. Sed quae de Metempsychosii Pythagoras, & Plato, Aegyptii, aliique, passim docuerunt, non parum fidem resurrectionis adstruant; nam resurrectionis quaedam species est, quod & ipse Tertullianus, qui multis Platonem *Libro De Anima* impugnat quod ex mortuis vivos fieri dixit, tamen *Lib. De Resurrectione Carnis* fateri coactus est illis verbis: Ita saeculum resurrectionem mortuorum, nec quum errat, ignorat. Quod & Lactantius *Lib. VII. Cap. XXIII.* animadvertit. Quare etsi verum esset, quod Ioannes Clericus in *Notis ad Philosophiam Orientalem Tb. Stanleii* subspicatur, ubi apud antiquos placitum de resurrectione, & reviviscencia, mortuorum occurrit, id semper διὰ μεταμύχωσης fieri intelligendum esse; tamen & istuc ipsum non parum dogmati Christiano adtipulari deprehenderetur, quod & *Tb. Burnetus* admittere videtur *Lib. De Statu Mortuorum Cap. VIII.*

Qui-

Quinam ex iis , qui in Ebraeorum vel Christianorum Ecclesia vixerunt , resurrectionem mortuorum impie inficiati sunt .

C A P. IV.

Non tamen defuerunt inter illos etiam , quibus verae religionis , & sacrarum literarum , lumen adfulsit , qui recedentes a Deo , & plus sapere praesumentes quam oportet sapere , certissimum resurrectionis dogma , & expresse & definite divinorum oraculorum auctoritate comprobatum , impie non minus quam impudenter inficiarentur . Sadducaei enim , qui inter Ebraeos novam sectam instituerant , mortuorum resurrectionem apertissime denegabant , ut scribit *Lucas 20. 27. & Matthaeus 22. 23.* in quo errore cum iisdem Samaritani conveniebant . Simon Magus idem nostrae religionis sacramentum impugnavit , ut apud *Tillemontium Tom. I. & Berninium Hist. haeres. saec. 1. c. 1.* videre est . Hymenaeus , & Philetus , vivo adhuc Apostolo Paulo , impie adserebant ubi de resurrectione in scripturis Sacris ageretur , non de corporea , sed de spiritali , qua a morte peccati ad vitam innocentem resurgitur , accipiendum esse , quod a *Paulo I. Tim. Cap. I.* traditur . Nicolaitae quoque , & Gnostici , Cerinthianorumque nonnulli ; spurcissimus etiam Carpocrates eundem cum Simone profano ore evomuit errorem ; necnon Basilides eadem blasphemasse perhibetur , qui a *Nat. Alexandro Histor. Eccles. Saecul. I. Dissertat. XXVI.* egregie ac luculente confutatur , & cum eo alii omnes haeretici . Sed & haeresiarcha Saturninus eodem saeculo idem haereseos virus effudit , sicut
&

& Valentinus, exitialis insaniae homines; & Cérdo, & Marcion; item Apelles, Marcosiani, Ascondryti, & Archontici, haeretici Valentini sectae sequaces; Bardesanes, Cainistae, mortalium omnes perditissimi, qui vanissima deliramenta, fabulasque commenti orthodoxae fidei unitatem primis Ecclesiae seculis scindere sunt audacter, at incassum, adgressi; quae quidem omnia late exsequitur *Berninius Histor. Haeres. Saecul. II. Cap. II. V. VI. & Tillemontius Tom. II. Memorabil. Eccles. Basilius* auctor sectae Bogimilorum haeticorum saeculo XII. non aliam esse resurrectionem docebat, nisi poenitentiam, & vitam Evangelicam. *Bern. Hist. Haeres. Sec. XII. Cap. I.* Albigeneses quoque Haeretici carnis resurrectionem fabulam esse dicebant. *Bern. Ibid. Cap. X.* Almericus haesiarcha pariter negabat corporum resurrectionem. *Id. Saec. XIII. Cap. I.* Non defuerunt quoque apud Armenos, qui resurrectionem mortuorum negarent, ut constat ex *Benedicti XII. Epist. Dogm. num. 108.* Saeculo autem XVI. Petri Richerii, Carmelitae apostatae & haeretici, sequacium quidam carnis resurrectionem fore inficiati sunt, id quod *H. Spondanus* ad annum MDLV. & *Baelus* in *Distion.* voce *Petrus Richerius*, memoriae prodiderunt. Sed et eos in hunc censum referri posse crediderim, qui somnia Pythagorae, & Empedoclis, amplexi sunt, & μεταψυχώσεις καὶ μετενσωματώσεις, καὶ παλιγγενεσίας inter Ecclesiae dogmata, Evangelicam doctrinam corrumpentes, reponere studuerunt. Et quidem Gnostici, Basilides, Carpocratiani, Valentini, Marcionitae, metempsychosin omnes invexerunt, ut apud *Philastrium*, *Origenem* in *Epist. ad Roman.* *Irenaeum*, *Tertullianum* *De Anima*, *Epiphani-*

phanium XLII. 12. videre est ; & hi omnes , ut statim vidimus , carnis etiam resurrectionem negabant . Idem forte credendum de Christianis quibusdam Malabaribus , quos Sancti Thomae vocant ; nam ex Ethnicorum consuetudine metempsychoseos doctrinam acceperant , ut ex *Diamperanae Synodi Sessione III. Decreto IV.* compertum habemus . Nil aliud opinari licet de Manichaeo seu Manete , eiusque sectatoribus , qui *μπατισμωστώνισιν* Empedocleam passim docuerunt , ut ex *Actis Marcelli* intelligitur , & *Socrates* etiam *Lib. I. Cap. XXII.* confirmat . Quare mirari subit , quod Petrus quidam , Bogomilorum caput , qui Manichaeorum traduces erat , quum se ex Iudicum sententia iam lapidandum videret , suis discipulis dixerit , se die tertia a mortuis suscitatum iri . Quare illi lapidum , quibus is obrutus fuerat , congeriem servantes tertia die daemonem sub lupi imagine inde exire mirati sunt ; unde Graeci hunc Petrum , *Lyco-petron* adpellaverunt , quod quidem *Euthymius Zigabenus* memoriae prodidit . Sed Criticus *Beausobrius Part. II. Histor. Manich. Lib. I. Cap. II.* fabulosam hanc narrationem iure censet ; quare eam non admodum moror . Quum autem Manichaeus , eiusque sequaces , Docetae fuerint , hic generatim animadvertendum , Docetas omnes , qui Christum esse verum hominem negaverunt , & tantum hominis imaginem & inanem speciem praetulisse docuerunt , unde & *Δοκηταί* dicti sunt , etiam eius resurrectionem inficiatos esse ; adeoque hominum resurrectionem pariter aliquando fore non credidisse . Quicumque enim Christi resurrectionem non admiserunt , etiam ceterorum hominum restitutionem reiecerunt , quod recte observat laudatus *Beausobrius* eodem Libro *Cap. IV. §. 7.* Docetarum

ca-

caput fuit Simon, si *Theodoreto Prooem. Dialog. I.* credimus, quem sequuti sunt Cerdon, & Marcion, & Leucius, & Iulius Cassianus. Et certe Docetae antiquissimi sunt, eosque indicat *Ioannes* Apostolus *Epist. I. Cap. IV.* Sed heic sese obfert difficultas ex *Photio*, qui scribit Leucium resurrectionem quorundam animalium, non secus ac hominum, docuisse. Sed eruditus *Beausobrius* non dubitat quin Photius hac in re falsus sit, ex vocis *resurrectio* ambiguo sensu apud Manichaeos aeque ac apud Marcionitas. Nam, ut *Epiphanius* tradit, Marcion *Ιουχῆς ἀνάστασιν εἶναι λέγει καὶ ζωὴν καὶ σωτηρίαν μόνην*; sic & Menander resurrectionem suam baptismum vocabat, quemadmodum alii poenitentiam, & vitam Evangelicam. Quare Leucius nil aliud nomine resurrectionis intelligebat, quam corporis mortem, acamque animarum veluti resurrectionem & vitam considerabat. Et eatenus huiusmodi resurrectionem tam brutorum, quam hominum, esse dicebat, quatenus animas *ὁμοουσίους* tam in illis quam in his conlocabat, quemadmodum Marcion fecerat; & *Iustinus* Martyr olim crediderat, teste ipso in *Dialogo cum Tryphone*. Sed & eos commemorare fert animus, qui etsi resurrectionem mortuorum inficiati non sunt, tamen in ea exponenda longe a Catholica veritate recesserunt. Horum agmen ducit *Origenes*, qui de mortuorum resurrectione pessime sensit, ut constat ex *Epiphanio Haeres. LXIV. Theophilo Alexandrino*, *Hieronymo*, *Augustino*, *Iustiniano Augusto*, qui ipsum criminantur quod resurrectionem e medio substulerit. Sed revera resurrectionem corporis voce tenus adstruxit, carnis inficiatus est, ut constat ex eodem *Hieronymo Epistola ad Pammachium*, *Pamphilo in Apologia*,

& *Methodio* apud *Epiphanium*, & *Photium*; imo
 ex ipso *Origene* II. περὶ ἀρχῶν. Cap. III. &
Commentariis ad Psalmum I. Addidit, illud quale-
 cumque corpus, quod in mundi consummatione
 recepturae erant animae, orbiculatum fore, figu-
 ram omnium perfectissimam, & rerum caelestium
 propriam, novo corpori congruam existimans;
 cuius rei *Iustinianum Augustum* testem habemus. Et
 quidem mirari subit *Origenem*, qui *Arabas* male
 de animorum aeternitate sentientes, eosque una
 cum corporibus extinguere, & cum iisdem tandem
 resurrecturos dictitantes, in Concilio Arabico XIV.
 Episcoporum praeclare confutaverat, in errorem circa
 resurrectionem & ipsum lapsum fuisse. De Arabum
 erroribus scripsere *Eusebius*, *Augustinus*, *Libellus*
Synodicus. Si autem ante *Origenem* *Menandri* pro-
 lixiorem mentionem non feci, in causa fuit quod hic
 Baptismum suum tantum resurrectionem quamdam
 adpellabat, eoque immortalitatem aeternamque iu-
 ventam, ut diximus, pollicebatur. *Synesium* vero
Ptolemaidis Episcopum referam, qui Christianis my-
 steriis initiari se passus est, non tamen admissio de car-
 nis resurrectione dogmate, quod deinde recepisse non
 est dubitandum, id quod omne apud *Photium* Cod.
 XXVI. et *Evagrium* Lib. I. Cap. XV. videre est.
 Quamquam videtur carnis resurrectionem non om-
 nino reieciisse, sed alio sensu eam accepisse, quam
 vulgus eam exponeret, ut ex eius Epistola CV.
 intelligere est. *Eutychius* quoque *Constantinopo-*
litanus Episcopus circa resurrectionis placitum er-
 ravit; scripsit enim corpus nostrum in illa re-
 surrectionis gloria futurum impalpabile, ventis ae-
 reque subtilius, ut scribit *Gregorius Magnus* Lib.
 XIV. *Moralium*, qui & dialogum, quem cum ipso
 ha-

habuit, refert, & narrat quomodo eum a tanto errore in regiam veritatis viam tandem reduxerit. Mirabile autem est Socinianorum de mortuorum resurrectione decretum. Aiunt enim resurrectionem impiorum nullam futuram, sed in ea tantum impios iudicandos, qui tunc vivi ultimo die deprehenduntur, eosque una cum Diabolo in ignem aeternum detrusum iri; ut apud *Natal. Alexandrum Tom. VIII. Histor. Eccles. Saecul. XV. & XVI.* videre est. Iulacorum opinionem amplecti videntur, qui ad iustos plerumque, & ad Israelitas, restringunt resurrectionem, ut apud *Buxtorfium Synag. Iudaic. Cap. I. & Gerardum de Resurrect. Tom. VIII. & Dasovium* videndum occurrit. Sed & *Thom. Burnetus* suo opere *De statu Mortuorum, & Resurgentium*, in Origenis, & Eutychii errores delabitur *Cap. VIII. & IX.* negatque corpus in resurrectione idem futurum, atque illud quod cecidit; imo *inorganicum & inconcretum*, ex coelesti & tenuissima materia tantum constans, fore, adseverare non dubitat. Quin & Chiliastarum vestigiis insistens duplicem somniat resurrectionem, primam, in qua cum Christo per mille annos in terra vivendum, & in qua corpus nostrum erit terrestre, compositumque ad formam hodierni; secundam, in fine Millennium, quum adscenditur in coelum, in qua mutabitur idem corpus in coeleste, & aethereum, id quod late disputat *Cap. X.* eiusdem operis. Contra quos quidem omnes resurrectionis veritatem adstruentes sermonem instituere animum induxeramus; sed mutata sententia adversus philosophos tantum, quorum argumenta Catholicam adserctionem impugnata primo loco digessimus, suo proprio ense confodiendos, digladiari fert animus.

*Respondetur iis , qui mortuorum Resurrectionem
impugnant , eo quod beatae animae , ut
aiunt , corpus omne sit fugiendum .*

C A P. V.

Cum Philosophis modo certamen est nobis, quibus quidem necesse erit vel se victos propria doctrina fateri, vel sua dogmata non sine pudore retractare. Inquit enim *Porphyrus* omne corpus esse fugiendum, ut anima possit beata permanere cum Deo, quum corpus illius felicitati impedimento esse possit. Quem ita egregie de more suo confutat *Augustinus Lib. X. De Civit. Dei Cap. 29.* & eiusmet propriis armis confodit. *An vero inquit (de Christo loquitur) quod ipsum corpus morte depositum & in melius resurrectione mutatum, iam incorruptibile atque immortale in superna subvexit? Hoc fortasse credere recusatis, invenientes Porphyrum in his libris, ex quibus multa posui, quos de regressu animae scripsit, tam crebro praecipere omne corpus esse fugiendum, ut anima possit beata permanere cum Deo. Sed ipse potius ita sentiens corrigendus fuit, praesertim quum anima mundi huius visibilis, & tam ingentis corporeae molis, cum illo tam incredibilia sapiatis. Platone quippe auctore animal esse dicitis mundum, & animal beatissimum, quod vultis esse sempiternum. Quomodo ergo nec umquam solvetur a corpore, nec umquam carebit beatitudine, si ut anima beata sit, corpus est omne fugiendum? Solem quoque istum & cetera sidera non solum in libris vestris corpora esse fatemini, quod vobiscum omnes homines, & conspi-*
cere

cere non cupiuntur & dicere, verum etiam altiore ut putatis peritia haec esse animalia beatissima perhibetis, & cum his corporibus sempiterna. Quid ergo est, quod quum vobis fides Christiana suadetur, tunc obliviscimini; aut ignorare vos fingitis, quod disputare aut docere soleatis quod dicimus? Et alibi, Lib. XIII. De Civ. Cap. 13. videlicet: Sed Philosophi contra quorum calumnias defendimus Civitatem Dei, hoc est eius Ecclesiam, sapienter sibi videntur irridere, quod dicimus animae a corpore separationem inter poëmas eius esse deputandam. Quia vero eius perfectam beatitudinem tunc illi fieri existimant, quum omni prorsus corpore exsuta ad Deum simplex & sola, & quodammodo nuda, redierit. Vbi, si nihil quo ista refelleretur opinio in eorum litteris invenirem, operosius mihi disputandum esset, quo demonstrarem non corpus esse animae, sed corruptibile corpus, onerosum: unde illud est quod de scripturis nostris in superiore Libro commemoravimus. Corpus enim corruptibile adgravat animam. Addendo utique corruptibile, non qualicumque corpore, sed quale factum est ex peccato consequente vindicta, animam perhibuit adgravare. Quod etiam si non addidisset, nihil aliud intelligere deberemus. Sed quum apertissime Plato Deos a summo Deo factos habere immortalia corpora praedicet, eisque ipsum Deum, a quo facti sunt, inducat pro magno beneficio pollicentem, quod in aeternum cum suis corporibus permanebunt, nec ab eis ulla morte solventur; quid est quod isti ad exagitandam Christianam Fidem fingant se nescire quod sciunt: aut etiam sibi repugnantes adversum se ipsos dicere malunt, dum nobis non desinant contradicere? Nempe Platonis haec verba sunt, sicut ea Cicero in Latinum vertit, quibus inducit summum

Deum Deos , quos fecit , adloquentem ac dicentem : Vos , qui sub mortalitatis fato orti estis attendite quorum operum ego parens effectorque sum . Haec sunt indissolubilia nutu meo , quamquam omne colligatum solvi potest . Sed quoniam estis orti mortales , vos quidem esse indissolubiles non potestis . Nec umquam tamen dissolvemini , neque vos ulla mortis fata periment , nec erunt valentiora quam consilium meum , quod maius est vinculum ad perpetuitatem vestram , quam illa quibus estis , tunc quum gignebamini , colligati . Ecce Deos Plato dicit , & corporis animaeque colligatione mortales , & tamen immortales Dei , a quo facti sunt , voluntate atque consilio . Si ergo animae poena est in qualicumque corpore colligari : quid est quod eos adloquens Deus tamquam sollicitus ne forte moriantur , idest , dissolvantur a corpore , de sua facit immortalitate securos ? Non propter eorum naturam , quae sit compacta , non simplex ; sed propter suam invictissimam voluntatem , qua potest facere ut nec orta occidant , nec connexa solvantur ; sed incorruptibiliter perseverent . Et haec quidem repetit idem Doctor Libro XXII. De Civit. Cap. 26. & obiectam difficultatem facili negotio , & propriis adversariorum doctrinis , amolitur .

Respondetur iis , qui contendunt corpora in terram resolvi debere , nec in coelum ob gravitatem posse evehi .

C A P. VI.

Incaustum quoque impetu facto nos impugnant philosophi , dum contendunt de terra sumta corpora in

in terram debere resolvi, & ei, e qua sunt accepta, restitui. Incassum quidem inquam. Eorum enim conatus ita eludit *Augustinus Lib. XIII. Cap. 17.* statim laudati operis. Contendunt etiam isti, inquit, terrestria corpora sempiterna esse non posse, quum ipsam universam terram Dei sui, non quidem summi, sed tamen magni, idest totius huius mundi, membrum in medio positum & sempiternum esse non dubitent. Quum ergo Deus ille summus fecerit eis alterum, quem putant Deum, idest istum mundum ceteris Diis, qui intra eum sunt, praeferendum: eum deique existiment esse animantem, anima sua sicut adserunt rationali vel intellectuali in tam magna mole corporis eius inclusa: ipsiusque corporis tamquam membra locis suis posita atque digesta quatuor constituerit elementa, quorum iuncturam, ne unquam Deus eorum tam magnus moriatur, insolubilem ac sempiternam velint; quid causae est ut in corpore maioris animantis tamquam medium membrum aeterna sit terra, & aliorum animantium terrestrium corpora, si Deus sicut illud velit, aeterna esse non possint? Sed terrae, inquiunt, terra reddenda est, unde animalium terrestria sumta sunt corpora; ex quo fit inquiunt ut ea sit necesse dissolvi, & emori, & eo modo terrae stabili ac sempiternae unde fuerant sumta restitui. Si quis hoc etiam de igne similiter adfirmet, & dicat reddenda esse universo igni corpora, quae inde sumta sunt, ut caelestia fierent animalia; nonna immortalitas, quam talibus diis velut Deo summo loquente promisit Plato, tamquam violentia disputationis huius intercidit? An ibi propterea non fit; quia Deus non vult, cuius voluntatem, ut ait Plato, nulla vis vincit? Quid ergo prohibet ut hoc etiam de terrestribus corporibus Deus possit efficere, quando

qui.

quidem ut nec ea quae orta sint occidant, nec ea quae sunt iuncta solvantur, nec ea quae sunt ex elementis sumpta reddantur, atque ut animae in corporibus constitutae nec umquam ea deserant, & cum eis immortalitate ac sempiterna beatitudine perfruantur, posse deum facere confitetur Plato? Cur ergo non possit, ut nec terrestria moriantur? An Deus non est potens quousque Christiani credunt, sed quousque Platonici volunt? Haecenus ille. At inquirunt impossibile videri corpora terrestria, quae ex pugnantis contrariisque constant elementis, plagisque quatiuntur assiduus, perpetua posse atque aeterna permanere; quandoquidem,

— — — — — quaecumque manent aeterna necesse est,

Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,

Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas

Dissociare intus parteis, ut materiai

Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante.

Aut ideo durare aetatem posse per omnem,

Plagarum quia sunt expertia, sicut inane 'st,

Quod manet intactum, neque ab ictu frangitur bilum;

Aut etiam quia nulla loci sit copia circum,

Quo quasi res possint discedere dissoluique.

Sicut summarum summa est aeterna: neque extra

Quis locus est, quo diffliant, neque corpora sunt, quae

Possint incidere, & valida dissolvere plaga.

Quae quidem Lucretius Lib. V. canit. Nullum quippe-

pe nobis talia negotium faceffunt , parumque de
elementorum discordia , conflictuque , perenni folici-
citi fumus , utpote qui minime nos traducamus
ambiguos , in aestimando quae cuiusque fit elementi
natura , quam cum altero habeat repugnantiam ,
exploratiffimum habentes voluntatem demum summi
conditoris rei effe uniuscuiusque naturam . *Quomodo
est enim , inquit Augustinus De Civit. L. XXI. c. 8.
contra naturam quod Dei fit voluntate : quum volun-
tas tanti utique conditoris conditae rei cuiusque
natura fit ?* Et haec quidem voluntas etiam illa
idcirco efficere potest , quae nobis impossibilia vi-
dentur , unde Plato ; sed Augustinum audiamus
Platonis sententiam referentem , L. XXII. De Civit.
Cap. 26. *Vbi etiam , inquit , illud evertit quod di-
cunt , quoniam est impossibile , ideo resurrectionem car-
nis non effe credendam . Apertissime quippe iuxta eum-
dem philosophum , ubi diis a se factis promissit Deus
non factus immortalitatem , quod impossibile est se
dixit effe facturum . Sic etiam loquutum narrat Pla-
to . Quoniam estis orti inquit , immortales effe
& dissolubiles non potestis . Non tamen dissolve-
mini , neque vos ulla mortis fata periment ,
nec erunt valentiora , quam consilium meum ,
quod maius est vinculum ad perpetuitatem vestram ,
quam illa , quibus estis colligati . Si non solum absur-
di , sed surdi non sunt , qui haec audiunt : non u-
tique dubitant diis factis ab illo Deo , qui eos fecit ,
secundum Platonem , quod est impossibile , fuisse pro-
missum . Quae omnia & illud eluunt obiectum , quo
interituum tandem effe contendunt , quidquid
exortus primordia cognoverit . At vana , inquit ,
est vestra de mortuorum resurrectione credulitas ,
quandoquidem & falsum effe deprehenditur revoca-*

to-

torum in vitam hominum corpora in coelestes plagas sidereumque axem , proprio pondere in terram naturaliter depressa , subvehi posse. Quibus ita praeclare refutando eorum dicta respondet laudatus *Augustinus De Civ. L. XIII. Cap. 18. Intueantur , inquit , paulo attentius pondera ipsa terrena . Si enim ars humana efficit , ut ex metallis , quae in aquis posita continuo submerguntur , quibusdam modis vasa fabricata etiam natare possint ; quanto credibilius & efficacius occultus aliquis modus operationis Dei , cuius omnipotentissima voluntate Plato dicit nec orta inzerire , nec colligata posse dissolvi : quum multo mirabilius incorporea corporeis quam quaecumque corpora corporibus quibuscumque copulentur , potest molibus praestare terrenis ut nullo in ima pondere deprimantur , ipsisque animis perfectissime beatis ut quamvis terrena tamen incorruptibilia iam corpora ubi volunt ponant , & quo volunt agant , situ motuque facilimo ? An vero si hoc Angeli faciunt , & quaelibet animalia terrestria rapiant undelibet , constituentque ubilibet , aut eos sine labore non posse , aut onera sentire credendum est ? Cur ergo sanctorum perfectos & beatos divino munere spiritus sine ulla difficultate posse ferre quo voluerint , & sistere ubi voluerint , sua corpora non credamus ? Nam quum terrenorum corporum , sicut onera in gestando sentire consuevimus , quanto maior quantitas , tanto maior sit & gravitas , ita ut plura pondo quam pauciora plus premant : tamen membra suae carnis leviora portat anima quum in sanitate robusta sunt , quam in languore quum macra sunt . Et quum aliis gestantibus onerosior sit salvus & validus , quam exilis & morbidus : ipse tamen ad suum corpus movendum atque portandum agilior est , quum in bona valetudine*

dine plus habet molis , quam quum in peste vel in fame minimum roboris . Tantum valet in habendis etiam terrenis corporibus , quamvis adhuc corruptibilibus atque mortalibus , non quantitatis pondus , sed temperationis modus . Et quis verbis explicet quantum distet inter praesentem quam dicimus sanitatem , & immortalitatem futuram ? Non itaque nostram fidem redarguant philosophi de corporum ponderibus . Nolo enim quaerere cur non credant terrenum posse esse corpus in coelo , quum terra universa libretur in nihilo . Fortassis enim de ipso medio mundi loco eo quod in eum coeant quaeque graviora , etiam argumentatio verisimilior habeatur . Haecenus Augustinus , Et quoniam de terra , quae pendula medio libratur in aere , mentionem fecit , quamquam id nonnulla explicari posse argumentationis verosimilitudine fateatur , tamen si varias philosophorum sententias percurrimus , & probabilissimae philosophiae rationibus adquiescimus , id ipsum non parum ad refellendam profligandamque adversariorum nostrorum , orthodoxam fidem pertinaciter oppugnantium , contumaciam conducere videatur . Primum enim non omnes philosophi conveniunt in eo , ut terram in mundi medio , quod centrum vocant , sitam esse concedant . Sed Pythagorei illam , quum igni mediam mundi sedem tribuissent , sublimem in coelum substulerunt , ut planetas & astra ; & mobilem ratis annisque conversionibus cum reliquis sideribus circumferri dixerunt , quod apud Aristotelem 2. de Caelo tex. 72. & Plutarchum de plac. L. 3. c. 11. videre est . Nullam hi quidem invenere repugnantiam , qua terrae pondus in sublimibus caelestibusque mundi plagis consistere , & permanere , prohiberetur . Quid Thales Milesius ? Nonne adseruit

ter-

terrae globum aquis supernatare , ut auctor *Aristoteles de Caelo* 2. tex. 78. quum tamen apud omnes exploratissimum sit multo graviolem esse terram, quam aquam . Iure eundem philosophum redarguit *Aristoteles* tex. 79. quod aquam aere ipso multo ponderosiolem ad terram fulciendam levissimo aeri superimposuerit . Sed & Epicurus terram inferiori aeri inniti adfirmat , nulla tamen sui ponderis vi deprimere illum , atque in inferna delabi ; non enim satis arbitratur terram in media mundi regione collocari , ad hoc ut quiescat , neque nitatur inferius .

*Terraque ut in media mundi regione quiescat
Evanescere paulatim , & decrefcere pondus
Convenit , atque aliam naturam subter habere
Ex ineunte aevo coniunctam , atque uniter aptam
Partibus aeriis mundi , quibus insita vivit .*

ut Epicuri sententiam exponit , *Lucretius Lib. V. de Rerum natura* ; & Epicuro facem praetulerunt Anaximenes , Anaxagoras , & Democritus , ut ex *Aristotele* 2. de *Coelo* tex. 81. intelligere est . Quicumque vero terram in rerum universitatis centro sitam esse contendunt , atque ideo elementorum & corporum omnium infimam censeri oportere , quo pacto iis , qui mundum infinitum esse dixerunt , respondeant , ipsi viderint . Seleucus enim , alique , mundum infinitum esse dixerunt , ut *Plutarchus de Plac. Lib. 2. Cap. 1.* tradit . Quapropter nullum medium in illo valet excogitari ; medium enim semper refertur ad terminum , & aliquod semper extremum respicit . Quae ratio igitur & causa , cur terra gravissima in medio aere levissimo librata consistat immobilis ? An ad quorundam veterum portenta , quae recenset *Seneca VII.*

Nat.

Nat. Quaest. Cap. 14. confugient dicentium , Ferri quidem semper terram , sed non adparere an cadat , quia infinitum est in quod cadit ? Quod & quidam de mundo universo ausi sunt dicere , *ferri scilicet per immensum & cadere quidem , sed non adparere an cadat : quia praecipitatio eius aeterna est , nihil habens novissimum in quod incurrat .* At verosimillimam & passim receptam sententiam Philosophorum finitum & terminis circumscriptum mundum adsergentium , ut par est , Christianus admittat , & firmiter teneat : terram quoque in mundi medio esse sitam , quod tamen a multis revocatur in dubium , haud aegre concedamus . Quid inde sequetur ? Terram ideo in praeceps ferri non posse ? minime id profecto . Vellem enim rationem adferrent cur omnia gravia in mundi centrum niti debeant , ibique quiescere . Quae catena tam firma ibidem talia corpora obstringat . Quis amor innatus eodem compellat . At inquierit , gravia omnia deorsum ferri videntur ; ergo ad centrum mundi . Cur , regeram , non ad centrum terrae , & per accidens , ut aiunt , ad mundi medium , quod sit commune cum centro terrae , ut inversa ea disputandi ratione utar , quam usurpat *Aristoteles De Coelo 2. tex. 100.* Ratio enim cur gravia in terram ferantur , non esse videtur , quia in mundi centrum nitantur ; quandoquidem si terrae globus alio transferretur palam est , quum lapis ex alto decidit , in eum locum , in quo erat terra , ferri non posse ; neque enim physica & realis esse potest lapidis propensio in punctum spatii , quod non est reale & Physicum ; sed in terram , ubicumque illa sit , feretur . Verum non est hic huiusmodi disputationi locus , quae curiosos naturae indagatores incassum laborantes

tes hucusque defatigavit. Quum igitur non constet quomodo in centro universi nullis subsulta fundamentis terra immobilis quiescat, quum sit gravissima, neque deorsum feratur; sed divinae voluntatis potentiae omnino videaturtribuendum, eiusque aeternae legi, qua unumquodque corpus in eo loco, & eo modo, permanere voluit, in quo primum collocavit, nisi vis extrinseca accedat, illudque impellat & trumat; vel vires illud moventes immutentur, aut destruantur; quid rei est, quod adeo verentur ne corpora divinitus in coelum sublata praecipiti lapsu in inferiora deferantur? At moleste ingerunt, terram ideo loco non moveri, quod non habeat quo cadat, quocumque enim caderet, in superna caderet, quod eis videtur absurdum. Quaelibet enim coeli pars est terrae supera. Sed nos in usum nostrum adversariorum argumenta transferentes, eodem pacto dicimus quaelibet corpora sublime lata atque in immenso caeli inani subspecta, quum in alium locum ferri non patiantur, sed in eo, quem illis tribuit natura, consistent, tamen ex omni parte caelum superius habere. Nihil enim interest, qua distantia ex aliqua parte coelum respiciant, ad hoc ut sublime illud adpareat. Imo si coeli immensitatem consideremus, aequali fere distantia, habita eiusdem immensitatis ratione, omnia coelestia opaca corpora, quae terrae naturam imitari probabilissimum est, ab eiusdem extrema superficie recedunt. Quare tam exigua differentia efficere non potest, ut respectu coeli, globus extra centrum mundi situs partem habeat inferiorem, & superiorem, sicuti non habet tellus. Insuper esse locatum extra medium universi non efficit, ut in globo pars quaedam inferna, quaedam

dam superna , dici debeat , sed ad summum ut pars una propius , pars altera longius , a coelo recedere dicatur . Quapropter in quacumque coelestis inanis parte sit corpus aliquod collocatum , non potest alio ullo pacto decidere , quia vel nullum habet ad medium adpetitum , vel nullam habet inferiorem , in quam decidat , partem . Nam , ut diximus , omnia quae de propensione ad mundi medium adferuntur , gratis quidem adferuntur . Si igitur corpora in coelo subsensa librari non repugnat in partem nullam decidua , quod quo ferantur non habeant , coelo circumquaque superne existente ; quid rei est , quod incredibile videatur , immortalia & incorruptibilia iam effecta hominum corpora in coelestibus plagis sublimis divinitus lata posse firmiter , & omni exploso delabendi timore consistere . At habeant etiam inferiorem , in quam ferri possint , regionem , non tamen idcirco decident , subsidentque in ima . Nam & planetae omnes , & reliquae stellae , quae inerrantes , & statariae dicuntur , inferiora haec terrae spatia habebunt , in quae nitantur , & conruant ; & tamen subsensa nullum casum ruinamque reformidant . Obiicient , astra vel ex levissima , & liquidissima constare materia , caeloque ipsi aequilibri ; vel solidis connexisque sphaerarum lacunaribus esse subfixa , quibus ferruminata tenaciter , decidere nullo pacto queunt . Sed quidquid sit de inerrantibus stellis , liquido constat planetas densos , opacos , esse prorsus iniqua superficie , montibus arduos , in valles subsidentes , in planities extensos , quique ob crassitudinem partiumque cohaerentiam , mutuata a sole lucem , reflectunt , ut ope Telescopii recentiores deprehenderunt Astronomi ; quod de Luna adrisit

quoque *Plutarcho*, ut videre est in eo libro, quem *De ore orbis Lunae* inscripsit. Quare opus est ut ea siderum corpora ob spissitudinem ponderosiora sint, quam liquida tenuisque coeli materia, siulla est; densiora etiam quam aer, qui raritatis causa lucem tam large, ut planetae, reflectere posse non videtur. Nec tamen in hac ima deprimi ea delabique videmus. Et ne novum inventum, & heri & nudius tertius excogitatum de pondere & gravitate astrorum existimetur, praeter id, quod de Luna, loco supra laudato, scriptum reliquit *Plutarchus*, idem philosophus *L. II. De placit. Cap. 13. & cap. 20.* literarum monumentis commendavit, visum esse Thaleti ignita quidem esse sidera, sed glebulenta. Anaxagoras dixit igneum aetherem suae impetu vertiginis saxa a terra raptantem, suo ipsa igne in stellas succendisse. Diogenes invisibiles lapides saepenumero coelo deciduos in terra restringui perhibet, haud secus atque olim in Aegos flumen saxeam stellam igni similem delapsam. Heraclitus, & Pythagorei, coelestes plagas terrenis corporibus, iisque innumerabilibus, replent; putant enim unamquamque stellam mundum esse terram suam ambientem, aeremque adeo & aetherem in infinito aethere. At si crystallinis, solidisque sphaeris haec subfixa sunt, nil mirum si non decidunt. At etiam compertum est exactissimis astronomorum observationibus coelum esse liquidum, & spirabile, item corruptibile, & generationes rerum non excludens, ut ex motu planetarum, cometarum immensa distantia, solaribus maculis, stellis modo adparentibus, modo evanescentibus, mortalium peritissimi collegerunt. Possunt igitur gravia corpora in coslo consistere libera-

brata atque suspensa in nihilo. Quod si durum solidumque coelum admittimus, multo magis aptum erit ad ponderosa corpora sustinenda ne decident. Vel enim circumferentia coeli extrema, terrea sit, ut vult Anaximenes, apud *Plutarchum De Placitis L. 2. Cap. 11.* & in modum tecti durata, & alti crassique corporis, quod atomi congestae coacervataeque fecerunt, ut censet Artemidorus, prout *Seneca VII. Nat. quest. Cap. 13.* tradit; vel solidum sit omne coelum, ex aereque constans in crystalli duritiam ab igne compactum, ut contendit Empedocles, apud *Plutarchum* loco laudato; aut eo magis corpora gravia sustinebit; aut illa erunt coeli materiae aequilibria, & ideo non subsident; aut nil repugnabit gravissima corpora sublimia existere atque permanere, dum coelum ipsum quum solidum sit atque compactum, non potest non habere multum ponderis & gravitatis, quod *Seneca* expendit *Lib. VII. citato Cap. XIV.* quamquam id ex concava coelestis camerae figura, & fornice ipso fieri quis dixerit. Vereor tamen ne nostri adversarii animum despondeant, & aditum desperent in coelum; quia si tanta duritie est solidum, nulla parte poterit a crassis corporibus penetrari. Sed advertant velim, non unum meatum, non unum ostium patere. Meminerint quaeso duo ostia a Platoniceis, in Cancro unum, in Aegocerate alterum, constitui, per quae patet in coelum remotissimum ingressus, egressusque ex eodem. Meminerint pariter Ganimedem ab Aquila ad Iovem in coelum sublatum, quando

Intactum timidis unguibus haesit onus;
ut nihil dicam de tot diis corpulentis, & bene mutationiatis, a quibus tot peracti concubitus, tot com-

I 2

pres-

pressae virgines , tot geniti filii , coenacula maxima coeli , ut cum *Ennio* loquar , inhabitantibus , & sine lapsus timore circumcursantibus . Sed ut ad seria revertamur , quid mirum si etiam in liquido spirabilique coelo , si minus naturaliter , quod tamen est ostensum , saltem divinitus permanere corpora , & consistere possunt ; dum videmus assidue nubes aere ipso multo graviores , sublime ferri , atque in sublimi versari ? At , inquiunt , cur videmus , si lapis in altum iaciatur , statim praecipitanter deorsum ferri ad terram , si gravia sursum permanere possunt ? Vos forte respondebitis cum aliquibus hoc ideo evenire , quod pars ad suum totum naturali quadam propensione feratur , vel ad hunc motum ab effluviis terrae magneticis determinetur . Cur igitur , simili modo corpora hominum , quae sunt ex terra , & terrae partes , vel non ad suum totum ferentur , vel ab effluviis terrae magneticis non trahentur ? Nos forte regeramus hoc ideo fieri non posse , quod , quum corpora extra spatium illud , per quod terrae effluvia protenduntur , sunt collocata , quum naturalis quaedam propensio ad terram vel nulla in iis sit , vel sola sine effluviis cum efficacia operari non possit , tunc non retineant ea corpora maiorem dispositionem revertendi ad terram , quam evadendi in Lunam , aut aliud astrum ; & ideo extra quodcumque effluvium vel terrae , vel Lunae , vel alterius corporis consimilis , & naturae non admodum diversae , constituta , immobilia consistent in coelo . Quod vel sensitse potuit Anaxagoras , dum stellas dixit saxa coelestis impetu vertiginis a terra raptata atque igne succensa ; vel si credidit eodem impetu sublimia substineri , atque subspendi ; certe tamen est aliqua vis , quae etiam naturaliter gra-

Digitized by Google

rent , donec igne omnis eorum materia fuerit absumpta ; vel solis lumen accipientes & reflectentes sese hominum adspectui manifestent . Etea ratione ibi diutius commorari , neque deorsum cadere in terram , quod extra eius effluvia sint positi . Opinio quidem probabiliter falsa , & quae minus utiliter a *Ios. Papa* Medico Florentino , & Pisano Professore , dudum scriptis editis Reip. Litterariae obtrusa fuit ; sed quae tamen demonstrat , non adeo absonum videri aliquod corpus a terra recedere & in eam amplius non tendere , ut non fuerint quidam etiam minus exactam & probabilem philosophiam profitentes , qui id fieri posse iudicarint . In praesens enim admodum verosimile videtur , Cometas , sidera esse seu planetas , & in orbitis ellipticis admodum excentricis moveri , ita ut inadspicui sint , quando a sole remotiorem orbitae partem occupant ; quod ex quorundam periodis satis regularibus deducitur ; & ex observationibus constat , quosdam portiones ellipsium valde excentricarum , in quarum loco centrum solis erat , motu suo descripsisse . Eorum autem periodis observandis non sine laude incubuit doctissimus *Iac. Bernoullus* ; ipsiusque est egregium opus , quod inscribitur : *Conamen novi Systematis Cometarum , pro motu eorum sub calculum revocando , et adparitionibus praedicendis* . At quomodo , inquit , gravia corpora sublime ferantur , & subvehantur ad coelum , quum aer , & ignis , si is supra aerem reperitur , multo sint quam ipsa leviores ? Importuna postulatio . Vident vi ventorum terrenas exhalationes in editiorem coeli partem tolli posse existimare philosophos , sed quid exhalationes dico ? saxa ipsa a coeli vertigine raptari , ut stellae evadant , ut praedicavit *Anaxagoras* ; humidus

dos vapores, quum certum sit aere ipso esse graviores, compertum est ascendere sursum; lapides ipsos & saxa, & gravissima quaeque, si Historiis fides est adhibenda, sublime lata in pluviam decidisse; & verentur ne aliqua vis non reperiatur, quae illa corpora subvehat, & in coelestes sedes, ubi aeternum manebunt, quodammodo manuducat. Ille quidem Deus omnipotens, qui facultatem variam & ascendendi & subsidendi dedit elementis, & vim tribuit coelesti vertigini, & turbinibus, atque procellis, ut gravia quaeque in altum rapiant, atque compellant; ille idem, & levitatem infereret corporibus, si ita sibi placeret; vel pondus adiceret elementis, aut impetum, & necessariam actionem rebus a se creatis tribueret ad subvectandum. Et haec quidem in philosophorum confutationem hactenus disputata sufficiant, ut brevitati consulamus; nam quamplurima alia possem adducere, quibus adversariorum obiecta magis atque magis infirmarentur non solum, verum etiam funditus penitusque destruerentur. At operi supremam manum admoveat *Augustinus L. XXII. De Civit. Dei Cap. XI.* illudque ad umbilicum deducat: *Contra quod, inquit, magnum Dei donum, ratiocinatores isti, quorum cogitationes dominus novit, quoniam vanae sunt, de ponderibus elementorum argumentantur: quoniam scilicet magistro Platone didicerunt, mundi duo corpora maxima atque postrema, duobus mediis aere scilicet, & aqua esse copulata atque coniuncta. Ac per hoc inquit, quoniam terra ab hinc sursum versus est prima, secunda aqua super terram, tertius aer super aquam, quartum super aera coelum, non potest esse terrenum corpus in coelo. Momentis enim propriis, ut ordinem suum teneant, singula elemen-*

ta librantur. Ecce qualibus argumentis omnipotentiae Dei humana contradicit infirmitas, quantum possidet vanitas. Quid ergo faciunt in aere terrena tot corpora, quum a terra sit aer tertius, nisi forte, qui per plumarum & pennarum levitatem domavit avium terrenis corporibus, ut portentur in aere, immortalibus factis corporibus hominum non poterit donare virtutem, qua etiam in summo coelo valeant habitare? Animalia quoque terrena, quae volare non possunt in quibus homines sunt, sicut sub aqua pisces, qui sunt aquarum animalia, ita sub terra vivere debuerunt. Cur ergo saltem non de secundo, idest, de aquis, sed de elemento tertio terrenum animal carpit hanc vitam? Quare quum pertineat ad terram, in secundo, quae super terram est, elemento vivere si cogatur, continuo suffocatur, & ut vivat, vivit in tertio? An erat hic ordo elementorum, vel potius non in natura rerum, sed in istorum argumentationibus deficit? Omitto dicere quod iam in tertiodecimo libro dixi, quam multa gravia terrena sint corpora, sicut plumbum, & formam tamen ab artifice accipiant, qua natare valeant super aquam, & ut accipiat qualitatem corpus humanum, qua ferri in coelum & esse possit in coelo, omnipotenti artifice contradicitur? Iam vero contra illud quod iam dixi superius, etiam istum considerantes atque tractantes elementorum ordinem, quo confidunt, non inveniunt omnimodo quod dicant. Sic est enim sursum versus terra prima, aqua secunda, tertius aer, quartum coelum, ut super omnia sit animae natura. Nam & Aristotiles quintum corpus eam dixit esse, & Plato nullum. Si quintum esset, certe superius esset ceteris. Quum vero nullum est, multo magis superat omnia. In terreno ergo quid facit corpore? In hac mole quid

quid agit subtilior omnibus? In hoc pondere quid agit levior omnibus? In hac tarditate quid agit celerior omnibus? Ita ne per huius tam excellentis naturae meritum non poterit effici ut corpus eius levetur in coelum, & quum valeat nunc natura corporum terrenorum deprimere animas deorsum, aliquo modo & levare sursum terrena corpora non valebunt? Iam si ad eorum miracula veniamus, quae facta a diis suis opponunt martyribus nostris, nonne etiam ipsa pro nobis facere, & nobis reperientur omnino proficere? Nam inter magna miracula deorsum suorum profecto magnum illud est, quod Varro commemorat: Vestalem Virginem, quum prericlitaretur falsa suspitione de stupro, cribrum implese aqua de Tiberi, & ad suos iudices nulla eius parte stillante portasse. Quis aquae pondus supra cribrum tenuit? Quis tot cavernis patentibus nihil inde in terram cadere permisit? Responsuri sunt: Aliquis Deus, vel aliquis Daemon. Si Deus: nunquid maior est Deo, qui fecit hunc mundum? Si Daemon, nunquid potentior est Angelo, qui Deo servit, a quo factus est mundus? Si ergo Deus minor, vel Angelus, vel Daemon potuit pondus humidi elementi sic suspendere, ut aquarum videatur mutata fuisse natura: ita ne Deus omnipotens, qui ipsa creavit elementa terreno corpori grave pondus auferre non poterit, ut in eodem elemento habitat vivificatum corpus, in quo voluerit vivificans spiritus? Deinde quum aerem medium ponant inter ignem desuper, & aquam subter, quid est quod eum inter aquam & terram saepe invenimus? Quid enim volunt esse nubes aquosas, inter quas & maria aer medius invenitur. Quonam quaeso elementorum pondere atque ordine efficitur, ut torrentes violentissimi atque undosissimi, antequam sub aere

in

in terris currant, super aera in nubibus pendeant? Cur denique aer est medius inter summa coeli & ima terrarum, quaquaversum orbis extenditur, si locus eius inger coelum & aquas, sicut aquarum inter ipsum & terras, est constitutus. Postremo si ita est elementorum ordo dispositus, ut secundum Platonem duobus mediis, idest aere & aqua, duo extrema, idest ignis & terra iungantur, caelique obtineat ille summum locum, hoc autem imi velut fundaminis mundi, & ideo in coelo esse non potest terra, cur est ipse ignis in terra? Secundum hanc quippe rationem, ita ista duo elementa in locis propriis imo, ac summo, terra & ignis esse debuerunt, ut quemadmodum nolunt in summo esse posse quod imi est, ita nec in imo posset esse quod summi est. Sicut ergo nullam putant esse vel futuram esse particulam terrae in coelo, ita nullam particulam videre debuimus ignis in terra. Nunc vero non solum in terris, verum, etiam sub terris ita est, ut eum eructent vertices montium: propter quod in usibus hominum & esse ignem in terra, & eum nasci videmus ex terra; quandoquidem & de lignis & de lapidibus nascitur, quae sunt corpora sine dubitatione terrena. Sed ille inquiunt ignis est tranquillus, purus, innoxius, sempiternus. Iste autem turbidus, fumans, corruptibilis, antequam corruptor, non tamen corrumpit montes in quibus iugiter aestuat cavernasque terrarum. Verum esto: sit illi iste dissimilis, ut terrenis habitationibus congruat. Cur ergo nolunt ut credamus naturam corporum terrenorum aliquando incorruptibilem factam coelo convenientem futuram, sicut nunc ignis corruptibilis his convenit terris? Nihil igitur adferunt ex ponderibus atque ordine elementorum, unde omnipotenti Deo, quominus faciat corpora

*pora nostra talia , ut etiam in coelo possint habitare
præscribant . Hactenus Augustinus .*

*Respondetur iis , qui de abortivis , infantibus ,
pumilionibus , gigantibus , nobis quaedam
tamquam absurda in resurrectione mor-
tuum obiiciunt .*

C A P. VII.

*Aurelius Augustinus , qui hactenus mirabili
sua sapientia , & excellenti facundia , adversario-
rum nostrorum machinamenta , quibus contra nos
impetum facere adgrediebantur , egregie feliciter-
que destruxit , reliquos eorundem conatus langui-
diores quidem , quam primos , at cavillationum ,
strophiarumque plenos , facili negotio irritos reddet .
Obiicientibus enim , si omnes aequali staturae
modulo sunt resurrecturi , unde abortivis , & in-
fantibus , pumilionibusque in resurrectione accessu-
rum sit , quod hic defuit ; quandoquidem unusquisque
in resurrectione recipiet , quod hic habuit ; ita
respondet , responsoque difficultatem amolitur , *Lib.*
XXII. de Civit. Cap. 13. Ad haec ergo , inquit ,
quae ab eorum parte contraria me digerente mihi
videntur opposita misericordia Dei nixibus meis opem
ferente respondeam . Abortivos foetus , qui quum
tam vixissent in utero ibi sunt mortui , resurrecturos ,
ut adfirmare ita negare non adeo , quamvis non vi-
deam quomodo ad eos non pertineat resurrectio mortuo-
tum , si non eximuntur de numero mortuorum . Aut
enim non omnes mortui resurgent , & erunt aliquae
humanae animae sine corporibus in aeternum , quae
*cor-**

corpora humana quamvis inter viscera materna gestarunt : aut si omnes humanae animae recipiunt resurgentia corpora sua , quae habuerunt ubicumque viventia , ac morientia reliquerunt , non invenio quemadmodum dicam ad resurrectionem non pertinere mortuorum , quoscumque mortuos etiam in uteris matrum . Sed utrumlibet de his quisque sentiat , quod de iam matris infantibus dixerimus , hoc etiam de illis intelligendum est , si resurgent . Et Capite XIV. scribit : Quid ergo de infantibus dicturi sumus , nisi quia et in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate quae mortui , sed quod eis tardius accessurum erat tempore , hoc sunt illo Dei opere miro atque celerissimo recepturi . In sententia quippe Domini , ubi ait : Capillas capitis vestri non peribit , dictum est non defuturum esse quod fuit , non autem negatum est adfuturum esse quod defuit . Defuit autem infanti mortuo perfecta quantitas sui corporis , profecto quippe infanti deest utique perfectio magnitudinis corporalis , quae quum accesserit , iam statura longior esse non possit . Hunc perfectionis modum sic habent omnes , ut cum illo concipiantur atque nascantur , sed habent in ratione non male , sicut ipsa membra omnia iam sunt latenter in semine , quum etiam natis nonnulla adhuc desint , sicut dentes , & si quid eiusmodi . In qua ratione uniuscuiusque materia indita corpori iam quodammodo , ut ita dicam , innatum esse videtur quod nondum est , imo quod latet , sed accessu temporis erit , vel potius adparebit . In hoc ergo infans iam brevis aut longus est , quod brevis longusque futurus est . Secundum hanc rationem profecto in resurrectione corporis detrimenta corporis non timemus , quia & si aequalitas futura esset omnium , ita ut omnes usque ad Giganteas magnitudines perveni-

veni-

venirent, nec illi qui maximi fuerunt minus haberent aliquid in natura, quod eis contra sententiam Christi periret, qui dixit, nec capillum capitis esse perituum, creatori utique, qui creavit cuncta de nihilo, quomodo deesse posset unde adderet, quod addendum esse mirus artifex nosceret? Ita Augustinus, qui sequentibus capitibus solvit obiectum de aequo omnium staturae modulo, & de similitudine imaginis filii Dei, ita inquit; Si utique Christus in ea mensura corporis, in qua mortuus est, resurrexit, nefas est dicere quum resurrectionis omnium tempus venerit, accessuram corpori eius eam magnitudinem, quam non habuit, quando in ea discipulis, in qua illis notus erat, adparuit, ut longissimis fieri possit aequalis. Si autem dixerimus ad dominici corporis modum etiam quorumcumque corpora maiora redigenda, peribit de multorum corporibus plurimum, quum ipse nec capillum perituum esse promiserit. Restat ergo ut suam recipiat quisque mensuram, quam vel habuit in iuventute etiam si senex est mortuus, vel fuerat habiturus si ante est defunctus. Atque illud quod commemoravit Apostolus de mensura aetatis plenitudinis Christi, aut propter aliud intelligamus dictum esse, idest ut illi capiti in populis Christianis accedente omnium perfectione membrorum aetatis eius mensura compleatur; aut si hoc de resurrectione corporum dictum est, sic accipiamus dictum ut nec ultra nec infra iuvenilem formam resurgant corpora mortuorum, sed in ea aetate & robore usque ad quam hic Christum pervenisse cognovimus. Circa triginta quippe annos desinierunt esse etiam saeculi huius doctissimi homines iuventutem, quae quum fuerit proprio spatio terminata, inde iam hominem in detrimenta vergere gravioris ac senilis aetatis; & ideo non esse dictum in mensuram corporis.

corporis vel in mensuram naturae, sed in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Illud etiam quod ait praedestinos fieri conformes imagini filii Dei, potest & secundum interiorem hominem intelligi: unde nobis alio loco dixit; Nolite conformari huic saeculo, sed reformamini in novitate sensus vestri. Vbi ergo reformamur ne conformemur huic saeculo, ibi conformamur Dei filio. Potest & sic accipi ut quemadmodum ille nobis mortalitate, ita nos illi efficiamus immortalitate conformes, quod quidem & ad ipsam resurrectionem corporum pertinet. Si autem etiam in his verbis qua forma resurrectura sint corpora sumus admoniti, sicut illa mensura, ita & ista conformatio non quantitatis intelligenda est, sed aetatis. Resurgent itaque omnes tam magni corpore, quam vel erant vel futuri erant iuvenili aetate, quamvis nihil oberit etiam si erit infantilis vel senilis corporis forma, ubi nec mentis nec ipsius corporis ulla remanebit infirmitas. Unde etiam si quis eo corporis modo in quo defunctus est resurrecturum unumquemque contendit, non est cum illo laboriosa contradictione peragendum, Haec ille.

Respondet Augustinus iis, qui de resectis capillis, & unguibus opponunt, deque macie & pinguedine.

C A P. VIII.

Quid iam respondeam de capillis atque unguibus? sunt Augustini verba L. XXII. de Civ. Dei Cap. 19.) Semel quippe intellecto nihil perituum esse in corpore, ut deforme nihil sit in corpore, simul intel-

telligitur ea, quae formae factura fuerunt enormitatem massae, ipsi accessura esse, non locis in quibus membrorum forma turpetur: velut si de limo vas fieret, quod rursus in eundem limum redactum totum de toto iterum fieret, non esset necesse ut illa pars limi quae in ansa fuerat, ad ansam rediret; aut quae fundum fecerat ipsa rursus faceret fundum: dum tamen totum reverteretur in totum: idem totus ille limus in totum vas nulla sui perdita parte remearet. Quapropter si capilli toties tonsi, unguesve defecti, ad sua loca deformiter redeunt, nec tamen cuique resurgenti peribunt, quia in eandem carnem ut quemcumque ibi locum corporis teneant, servata partium congruentia materiae mutabilitate vertentur. Quamvis quod ait Dominus, capillus capitis vestri non peribit non de longitudine, sed de numero capillarum dictum multo aptius possit intelligi. Vnde & alibi dicit: Capilli capitis vestri numerati sunt. Neque hoc ideo dixerim quod aliquid existimem corporis cuique periturum quod naturaliter inerat, sed quod deforme natum fuerat, non utique ob aliud, nisi ut hinc quoque ostenderetur quam sit paenalis conditio ista mortalium, sic esse rediturum, ut servata integritate substantiae sola substantiae deformitas pereat. Si enim statuam potest artifex homo, quam propter aliquam causam deformem fecerat, conflare & pulcerrimam reddere, ita ut nihil inde substantiae, sed sola deformitas pereat, ac si quid in illa figura priore indecenter exstabat, nec parilitati partium congruebat, non de toto unde fecerat amputare atque separare, sed ita conspergere universo atque miscere, ut nec faeditatem faciat nec minuat quantitatem, quid de omnipotente artifice sentiendum est? Ergo ne potuerit quasque deformitates humane

rum

rum corporum non modo usitatas, verum etiam raras, atque monstruosas; quae huic miserae vitae congruunt, abhorrent autem ab illa futura faelicitate sanctorum, sic auferre aut perdere, ut quaecumque eorum fuerunt, & si naturalia, tamen indecora excrementa substantiae corporalis, nulla eius diminutione tollantur. Ac per hoc non est macris pinguibusque metendum, ne ibi etiam tales sint, quales si possent, nec hic esse voluissent. Omnis enim corporum pulcritudo est partium congruentia cum quadam coloris suavitate, ubi autem non est partium congruentia, aut ideo quid offendit quia parvum est, aut ideo quia parum, ubi & quae parva sunt corrigentur, & quod minus est quam decet, unde creator novit, inde supplebitur: & quod plus est quam decet, materiae servata integritate detrahatur. Coloris porro suavitas quanta erit? ubi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui? quae claritas in Christi corpore, quum resurrexit ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse quam defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille a suis ita deberet attendi, ut posset agnosci, &c. Ita Augustinus.

Quod in resurrectione mortuorum natura corporum quibuslibet modis dissipatorum in integrum undecumque revocanda erit.

C A P. I X.

Nescio quo autem modo (pergit Augustinus Cap. XX.) sic afficiamur amore martyrum beatorum, ut velimus in illo regno in eorum corporibus videre, pul-

dere vulnerum cicatrices , quae pro Christi nomine pertulerunt . Et fortasse videbimus . Non enim deformitas in eis , sed dignitas erit , & quaedam quamvis in corpore non corporis sed virtutis pulchritudo fulgebit . Nec ideo tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra , sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum , quibus dictum est : capillus capitis vestri non peribit . Sed si hoc decebit in illo novo saeculo , ut indicia gloriosorum vulnerum in illa immortalī carne cernantur , ubi membra ut praeciderentur percussa vel secta sunt : ibi cicatrices , sed tamen eisdem membris redditis non perditis , adparebunt . Quamvis itaque omnia , quae acciderunt corpori , vicia tunc non erunt , non sunt tamen deputanda vel adpellanda vicia , sed virtutis indicia . Absit autem ut ad resuscitanda corpora , vitaeque reddenda non possit omnipotentia creatoris omnia revocare , quae vel bestia vel ignis absumsit , vel quidquid in pulverem cineremve collapsum , vel in auras est exhalatum . Absit ut sinus ullus secretumque naturae ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris , ut omnium creatoris aut lateat cognitionem , aut effugiat potestatem . Deum certe volens sicut poterat diffinire Cicero , tantus auctor ipsorum . Mens quaedam est , inquit , soluta & libera , & secreta ab omni concretionē mortali , omnia sentiens & movens , ipsaque praedita motu sempiterno : hoc autem reperit in doctrinis magnorum Philosophorum . Ut igitur secundum ipsos loquar , quomodo aliquid vel latet omnia sentientem , vel irrevocabiliter fugit omnia moventem ? Unde eam etiam quaestio illa solvenda est , quae difficilior videtur ceteris , ubi quaeritur quum caro mortui hominis etiam alterius sit viventis caro , cui potius eorum in resurrectione reddatur . Si enim

K

quis-

quispiam confectus fame atque compulsus vescatur eadaveribus hominum, quod malum aliquoties accidisse, & vetus testatur historia, & nostrorum temporum infelicia experimenta docuerunt, non quisquam veridica remotione contendat, totum digestum fuisse per imos meatus, nihilque in eius carnem mutatum atque conversum, cum ipsa macies quae fuit & non est, satis indicet quae illis escis detrimenta suppleta sint. Iam itaque aliqua paulo ante praemisi, quae ad istum quoque nodum solvendum valere debebunt. Quidquidenim carniū exhausit fames, utique in auras est exhalatum. Vnde diximus omnipotentem Deum posse revocare quod fugit. Reddetur ergo caro illa homini, in quo esse caro humana primitus coepit, ab illo quippe altero tamquam sumpta deputanda est, quae sicut aes alienum reddibenda est, unde sumpta est. Sua vero illi, quem fames exinaniverat, ab eo qui potest etiam exhalata revocare reddetur. Quamvis & si omnibus perisset modis, nec ulla eius materia in ullis naturae latebris remansisset, unde vellet eam repararet omnipotens. Sed propter sententiam veritatis qua dictum est, capillus capitis vestri non peribit, absurdum est ut putemus, quum capillus capitis perire non possit, tantas carnes fame depastas atque consumptas perire potuisse. Quibus omnibus pro nostro modulo consideratis atque tractatis, haec summa conficitur, ut in resurrectione carnis in aeternum eas mensuras habeat corporum magnitudo, quas habebat perficiendae sive perfectae cuiuscumque indita corpori ratio iuventutis, in membrorum quoque omnium modulis congruo decore servato. Quod decus ut servetur, si aliquid demtum fuerit indecenti alicui granditati in parte aliqua constitutae, quod per totum spargatur, ut neque id
pe-

percat, & congruentia partium ubique teneatur, non est absurdum ut aliquid inde etiam naturae corporis addi posso credamus, cum omnibus partibus ut decorem custodiant id distribuitur, quod si enormiter in una esset utique non deceret. Aut si contenditur in eam quemque statum corporis resurrecturum esse, in qua defunctus est non pugnaciter resistendum est, tantum absit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omnisque corruptio, & si quid aliud illud non decet regnum, in quo resurrectionis & promissionis filii aequales erunt angelis Dei si non corpore, non aetate, certe felicitate. Haecenus o παύρ. Etsi vero ita egregie disseruerit *Augustinus*, non tamen omnem de plano difficultatem atrovit, quae ex feris Anthropophagorum moribus, & foedo victu, a nonnullis obiicitur, & praecipue ab *Avicenna* Cap. III. De *Almahad*, & a nostrae aetatis heterodoxo homine *Tb. Buruetio* Libro De *Statu Mort.* & *Resurgent.* Cap. IX. Nam seriem, exempli gratia, Anthropophagorum ponamus, qui per mille & amplius annos sibi successerint, omnesque humana sui invicem carne aliti, & satiati, fuerint. Certe fieri posse videtur, ut caro unius hominis in decem aut quindecim alios successive transferit, substantia unius in alterius substantiam transeunte; totaque iam unius substantia, aliena carne existente; adeo ut, si caro sua aliis reddenda est, huius substantia destruat necesse sit. Quamquam vero id captu per quam difficile sit, quomodo scilicet sua huic caro & substantia reddi possit, sine detrimento aut destructione aliorum; aut aliis sine huius interitu & defectu: facile tamen id esse Dei omnipotentiae credendum est, ut monebat *Augustinus*; & captu etiam non impossibile. Certe enim Anthropophagi illi, & hominum voratores, non semper fue-

re ; sed primus aliquis fuit , qui morem immanem invexit . Hic autem primus corpus , & substantiam , recipiet , quam habuit ante quam ex comestis hominibus pinguesceret ; adeoque voratis illis hominibus sua caro reddenda erit , quae in primi huius carnem transferat . Quod si & hic primus ab aliis hominibus voratus fuerit ; & ab his eius caro auferetur , ut ei restituatur , ex quo iterum hominibus ab eo devoratis reddenda est ; id quod & in infinitum progrediendo dicendum erit . Nam facile est divinae omnipotentiae huiusmodi opus per infinitos gradus retexere . Quod si quis nullam aliam substantiam haberet , quam quae ex aliarum hominum carnibus existit , tunc huic alicuius aetatis substantia relinqui poterit ut existat ; & aliorum aetatum auferri , ut aliis restituatur ; sicuti aliis alia reddi , non ea , in qua vorati fuere . Nam , quod latius capite insequenti disputabimus , non propria cuique hominis aetati universa & solida substantia homini reddetur , ne pro hominibus montes restituantur , quod prudenter *Avicenna* animadvertibat ; sed tanta ex eadem substantia restituetur , ut idem homo , & eadem caro , & integrum perfectumque corpus pristinum , dici possit . Id quod ab antiquis nostris Theologis non satis animadversum , vel non satis declaratum , & praecipue ab *Augustino* , ut ex superiore *Capite VIII.* patet , ubi nimius est , & plusquam oportet sollicitus , in tota etiam capillorum & unguium materia restituenda ; nam illi substantiam nostram in fluxu esse , nec eandem nos semper habere , forte non animadverterunt ; quamquam animadvertit *Avicenna De Almahad. Cap. III. Membra* , inquit , *continuo resolvuntur & restaurantur . Et partes membrorum continue resolvuntur ;*
per-

permutantur in nutrizione ; & quaedam eorum nutriuntur ex nutrimento alterius superfluo , & sic est impossibile ut resurgat idem corpus cum eisdem membris , & cum tota materia quam habuit toto tempore vitae suae . Aliter enim homo cum membris suis resurgeret cum quantitate excessiva , sicut mos .

Quid Th. Burnetius de carnis resurrectione senserit ; & eius opinionum confutatio .

C A P. X.

Nos quidem adversum Philosophos tantum de carnis resurrectione disputare decreveramus ; Christianos homines omittentes , qui circa hoc dogma turpiter lapsi sunt ; eorumque confutationem aliis relinquere ferebat animus , qualem *Nat. Alexander* praeclariter exsequutus est . Sed quum videam nostrae aetatis hominem *Th. Burnetium* eo libro , quem *De statu mortuorum & resurgentium* inscripsit , multa circa hoc placitum peccare , magis Philosophum , quam Theologum , agentem , dum plus suae ratiocinationi concedit , quam divinis oraculis , & Patrum traditionibus , desert ; adridet quaedam etiam adversus eum , sed breviter , & via compendiaria , disserere .

Ille igitur *Capite* sui Operis VIII. censet , atque adseverat , corpus resurgentium minime *organicum* fore ; illudque ex materia caelesti refingendum , ita ut sit *instar flammae , aetheris , aut lucis liquidae* ; adeoque idem vocat *inorganicum , & inconcretum* .

Hinc etiam *Capite* insequenti, veluti confectarium adituere conatur, non eandem carnem, non idem corpus resurrecturum, sed alio spiritali & aethereo animas indutum iri, ut iam de eo prope possimus pronunciare, quod de Luciano haeretico scripsit Tertullianus *De Carn. Resurrect.* Videtur unus aliquis Lucanus, nec huic quidem substantiae parcens, quæm secundum Aristotelem dissolvens, aliud quid pro ea subiicit tertium, quiddam resurrecturum, neque anima, neque caro; idest non homo, sed *Vrsus* forsitan, tamquam Lucanus. Quibus rationibus & argumentis id confirmare conetur, iamiam videbimus; interim observabo Th. Burnetium hoc suo consulto, & resurrectionem e medio tollere, quemadmodum Origenes, & sequaces fecerunt; & *identitatem* hominum, ac personam etiam iuxta quosdam, destruere; & contra coelestium litteratum, & Sanctorum Patrum traditionem, & auctoritatem, venire. Et quod primum attinet, exploratae fidei est, & ex ipsa vocis significatione manifestum, resurrectionem dici tantum de eo, quod cecidit; id quod a Ioanne Damasceno, & Michaelis Glyca nostro, late & recte ac prudenter observatum fuit, & ante illos a Tertulliano *De Resurrect. Cathis.* Quum audio resurrectionem homini imminere, quaeram necesse est, quid eius cadere sortitum sit. Si quidem nihil resurgere, expectabit, nisi quod ante succiderit. Si ergo eadem corpora, quae cadavera iam lapsa & corrupta fuerant, animae in resurrectione non adsumunt; de quo nam resurrectio dici poterit? Num de anima, quae numquam moritur, quae numquam cadit? Verum id impossibile. Num de corpore coelesti, & ex materia aetherea constanti, quod numquam antea fuerat, quod tunc primum con-

condetur? Sed tunc creatio erit, non resurrectio. Resurrectio igitur hoc erratico decreto destruitur.

Sed tamen sibi minime constans *Burnetius* Resurrectionem esse vult. At si resurrectio futura est; quo esse possit, necessarium erit, ut Deus id, quod cecidit, cadavera scilicet, quae dilapsa fuerant, ac perierant, mirabili sua virtute resuscitet. Iusta igitur, & digna, & necessaria erit causa, cur ad divinam omnipotentiam provocemus. Quorsum igitur illa insubida & temeraria *Burnetii* verba: *Nec ad omnipotentiam divinam provocandum est sine causa iusta, digna, & necessaria. Quum vero plane inutile sit, easdem (numero aut specie) nos habere partes in corpore immortalis, quas habuimus in mortali, circa rem inutilem occupare non licet summam Dei potentiam. Quum autem ne quid inutile fieret tam bene providisset, etiam Dei quieti consulere satagit, & ne operando fatigetur sollicitus timet. Miraculum esset, inquit, ut ita dicam operosissimum omnium cadaverum humanorum, ab origine mundi ad eiusdem finem, recolligere pulveres & pulvisculos; dehinc separatim referre unumquemque ad suam massam vel cumulum; illamque massulam exinde in veterem corporaturam resingere & recomponere: huiusmodi miraculi, multifarii, & sine fructu, nullum adhuc novissemus exemplum. Qui ita de Deo, eiusque virtute, disserit, nil mirum si & de resurrectione tam male sentit atque iudicat; nam & credit aliquid Deo minus aut magis operosum contingere posse; & miraculorum insolentiam refugit; atque id, quod suis paralegismis minus aptatur, minime Deo convenire statuit. Verum id parum esset, nisi & Deo de potentia litem moveret, & eius infinitam virtutem sua curta intelligentia*

metiretur. *Haec de rei, inquit, inutilitate & ambagibus: ceterum an sit in censu possibilem, a multis ambigitur; quum eadem pars materiae non possit esse simul in diversis locis, aut in diversis corporibus.* Ac deinde Anthropophagos in medium adducit, & cadaverum particularum in sexcentas diversas species transmutationem proponit, divinae, si Deo placet, potentiae inextricabilem. Sed huiusmodi difficultatem merito contemnentes ad *Cap. IX.* huius Dissertationis Lectorem amandamus, ubi ei sufficienter occursum est, atque satisfactum. *Egregie Tertullianus: Restitutionem carnis faciliorem credas institutione.*

Ridiculum pariter est & plane exhibendum, quod deinde, eandem prope difficultatem amplificando, obiicit, materiae partes quotidie ex uno genere in aliud transire, mutatis earum figura, & magnitudine, aliisque subinde qualitatibus. *Caro non manet caro, inquit, neque sanguis, sanguis, a principio ad finem mundi, vel a cuiusque obitu ad ipsius resurrectionem. Rem clarius explico. Quaelibet species, vel ordo corporum, constat ex particulis sibi propriis, & distinctis ab aliis figura, mole, motu aut quiete. Quibus particulis certo modo dispositis, debito situ, missione, aut textura, sit corpus talis, aut talis speciei, ordinis, & nominis. Ponamus itaque carnem, exempli gratia, aut sanguinem constare particulis sibi propriis: hae particulae non sunt immutabiles: quumque putrefacto cadavere, solutae fuerint, & transferint in alia corpora, fieri non potest, quin varios subeundo poros, & dissimiles meatus in corporibus dissimilibus, figuras & magnitudines mutarint, cesserintque eo ipso in alius generis particulas: ac proinde si recollectae essent, &*

com-

*conmixtae non constituerent denuo carnem & sanguinem, sed alterius generis substantias aut succos. Quomodo enim cum sibilis non exculcetur ab omnibus hoc ratiocinium? Quasi difficile futurum sit ei, qui partes has omnes & dispersas, & transmutatas, colligere iterum potuerit, etiam in pristinam figuram restituere, cuius ope & carnem & sanguinem, aliasque corporis humani partes componere iterum & constituere possint. Nihil dico, quod controversum, & Peripateticis omnibus impugnandum, figurarum immutatione, & diversa modificatione texturae, generationem & corruptionem rerum fieri; quare non adeo infirmum fundamentum praeiiciendum fuerat, cui stabile dogma inniteretur. Ergo certum Ecclesiae placitum eiurandum erit, ut tam incertis dubiisque ratiociniis fidem adhibeamus? Quid si suam *ὁμοιομεσίαν* Anaxagoras nobis haud venditet? Iam quanti faciendum est illud epiphonema, quo exclamat: *Haec pauca, ni fallor, palam faciunt, inutile ac operosum esse, si non prorsus impossibile, ut unum idemque habeamus corpus in hac vita & futura; perpensis scilicet omnibus quae in illa identitate includuntur?**

Quum igitur corporis *identitatem* neget, & *identitatem* hominum destruat necesse est. Imo ipsum hominem. Audi *Tertullianum de Resurrectione carnis*: *Hominem autem memento carnem proprie dici, quae prior vocabulum hominis occupavit: & fecit Deus hominem limum de terra. Iam homo, qui adhuc limus. Quamquam enim persona immutatis substantiis eadem secundum quosdam permanere possit, si sui, suarumque actionum, conscia anima, vel quaecumque res cogitans, perseveret, quod late exsequitur acutissimus *Lokiur**
Lib.

Lib. II. De Intellectu humano Capite XXVII. Non tamen est amplius idem homo, idem animal, si idem corpus, & eadem corporis structura destruat. Praeclariter idem eximius Philosophus laudato Capite 9. VI. Id ostendit etiam in quo eiusdem hominis identitas consistat, in eo solo videlicet, quod eadem vita gaudet, quae per materiae partes in perpetuo fluxu existentes continuatur; quae tamen partes ita sibi succedentes eidem corpori organis instructo vitaliter uniuntur. Quicumque autem hominis identitatem in alia re consistere adseverabit, quam in ea, quae ceterorum animalium identitatem constituit, hoc est in corpore bene disposito & organis instructo certo temporis puncto, & quod exinde in ea vitali organizatione, per diversarum materiae particularum, quae ei uniuntur, successionem, perseverat, difficulter efficit ut embryo, homo adultus, furiosus & sapiens, sint idem homo, ob hypothesein, ex qua consuetudinem non existit fieri posse, ut Seth, Ismael, Socrates, Pilatus, Sanctus Augustinus, & Caesar Borgia, sint unus & idem homo. Nam si sola animae identitas efficit ut homo idem sit, & nihil sit in materiae natura, quod, ut idem spiritus individuus diversis corporibus uniri possit, impediat; possibile certe erit hos homines, qui diversis saeculis vixerunt, & diversi temperamenti fuerunt, unus & idem homo olim fuerint. Modus quidem loquendi, qui niteretur insolenti usu adplicandi vocem homo ideae, a qua corpus formaeque exterior excluderetur. Hic loquendi modus difficilior etiam accommodaretur rationibus illorum Philosophorum, qui Metempsychosin admittentes, opinantur hominum animas in criminum poenam in ferina corpora transire, tamquam in domicilia brutis adfectibus explendis propria & idonea.

Haud

*Haud enim ipse crediderim aliquem persuasum, Helio-
gabali animam in aliquo suorum porcorum existere,
dicturum illum porcum esse hominem, aut eundem
hominem atque Helioabalum. Et ex intervallo :
Animal est corpus vivens organis instructum ; & con-
sequenter idem animal est, ut animadvertimus,
eadem vita continuata, quae cum differentibus ma-
teriae particulis communicatur, dum sibi succeden-
tes huc corpori organizato & iam vita praedito
ununtur : & quidquid de aliis definitionibus dicatur,
sinceræ observatio nos profecto docet, ideam, quam in
mente habemus, eius, quod vocè homo significatur,
nil aliud esse quàm ideam animalis cuiusdam certa,
& determinata forma praediti ; id est, de quo nullo
pacto dubito. Puto enim mihi audacter proferre lice-
re, quicumque nostrum animal videret factum fictum-
que, ut semetipsum, etsi numquam plus rationis
ostendisset quàm Felis, aut Psittacus, tamen illud ho-
minem adpellaturum ; & e regione, si videret Psit-
tacum recte sapienterque loquentem non setus ac Phi-
losophum, non vocaturum & non crediturum illum
nisi Psittacum ; & de priori horum animalium di-
cturum, hominem esse hebetem, stolidum, & ratio-
ne carentem ; de posteriori autem, esse Psittacum in-
geniosum, & ratione exornatum. Et mox : Opinor enim,
id, quod in plerisque ideam hominis constituit, non
esse solum ideam entis cogitantis & rationalis, sed
etiam illam corporis certo modo formati ac dispositi,
quod illi enti coniunctum est. Itaque si ea est homi-
nis idea ; idem corpus constans partibus successivis,
quae non omnes simul & eodem tempore dissipantur,
concurrere debet aequè ac spiritus immaterialis ad
eundem hominem constituendum. Haecenus perspicua-
cissimus ille Philosophus. Opinio igitur Burnetiana
homi-*

homines destruit resuscitandos , nec eosdem unquam restituit ; etsi eadem persona non perimeretur . Quod quidem Lokiana doctrina facile demonstratur ; non autem illis futilibus rationibus , quas Burnetius adfert , atque ita habent : *At dices forsitan non fore eandem personam , nisi idem sit corpus , saltem quoad partem ipsius maximam . Imo vero nullam licet partem haberet anima corporis demortui ; quinimo nullum licet omnino haberet corpus , esset tamen eadem persona . Sanctus Paulus ait se raptum esse in tertium coelum , & nescivisse an in corpore fuerit , vel extra corpus . Ponamus eum raptum extra corpus , ideo ne non fuit Paulus adhuc , atque eadem persona ? Et quae sequuntur . Quid si negarem tunc fuisse hominem ? Nonne etiam Paulus esse desisset ? Nam Paulus designat certum hominem individuum , qui quidem per separationem animae a corpore destruitur : homo enim nec anima est , nec corpus ; sed ex utroque constans . Praeclariter Tertullianus De Resurrectione carnis : Porro nec anima per semetipsam homo , quae figmento iam homini appellato postea inserta est : nec caro sine anima homo , quae post exsilium animae cadaver inscribitur . Ita vocabulum homo consertarum substantiarum duarum quodammodo fibula est , sub quo vocabulo non possunt esse nisi cohaerentes . Sed si minus est Paulus , ut etiam Lokius adfirmat , quorsum illa Burneti ? Ideo ne non fuit Paulus adhuc ? Quin quum subiungat atque eadem persona ; eminet illum personam cum homine confundere ; adeoque quum homo interierit , etiam persona necessario destructa est ; quod Burnetium minus sibi constantem evinceret . Idem dici potest de Latronis , & Martyrum , & Prophetarum , exemplo quod minus apte & utiliter Burnetius profert . Nam &*

it, qui personam in alio, quam in conscientia, conlocant (id quod Orthodoxis faciendum videtur, ne duas in Christo personas cum Nestorianis admittant, ad quod *Lokius* cogi censeatur, etsi forte defendi possit) facile concedent, & Latronem fuisse in Paradiso cum Christo, & ibidem esse Martyras & Prophetas, & esse easdem animas, quae minus proprie Martyres & Prophetae ex communi usu dicuntur, quomodo & divinae litterae saepe loquuntur; sed non esse iam easdem personas humanas, quales post resurrectionem futuri sunt. Dicerent insuper interim praemia non dari personae, quae iam destructa est, sed parti hominis incorruptae & aeternae; donec completa & perfecta beatitas post iteratam corporum adsumptionem etiam personae restitutae contingat. Quare incassum clamat: *Omnes denique defuncti, sive boni sive mali, ante resumta corpora eadem manent personae, ut patet ex cuiusque sorte propria, & ab aliis omnibus diversa.*

Ex doctrina autem Lokiana quam superius adtulimus, etiam aliam non contemnendam *Burnetii* difficultatem facile amoliri est. Inquit enim: *Dispiciendum itaque in primis, quid in se contineat, & includat illa sententia de identitate utriusque corporis, terrestris & coelestis: quae commoda aut incommoda, & si qua etiam repugnantia. Paulo supra notavimus, corpus nostrum in hodierna vita esse multiplex; dissipatur & resarcitur in dies, & post aliquot annos fit ex integro novum. Proinde in curriculo totius vitae, sex aut septem habemus diversa corpora; & adhuc quidem plura, si vivaces & longaevi simus. Hoc facit ut mihi veniat in mentem quaestionis a Sadducaeis male propositae, de femina quae septem*
ba-

habuisset maritos. Quemnam scilicet ex iis habitura esset in resurrectione. Femina illa sit anima, quae septem habuit corpora, quasi coniuges: quaeritur ex his septem quodnam habitura sit in resurrectione? Omnia enim habuit. Illud & septem, opinor, dices, quod habuit ultimum. Ceterum fieri potest, animam multo plus boni aut mali perpetrasse in alio corpore, quam in novissimo: proinde illud aliud potius scitum habere deberet suae gloriae aut miseriae. Praeterea dedecet aulam coelestem, coetusque Angelicos corpus aut victum & attritum, aut pusillum & infantile: & in horum alterutro maxima pars humani generis fatis concedit. Quod si corpusculum illud infantile ad florem aetatis promovere velles, aut eodem reducere corpus senio confectum, tot tantisque opus esset additamentis & interpolationibus, ut, instar navis Argus centies reparatae, nomine tenui tantum idem esset corpus. Denique malleum ego aedificium de coelo novum, quam tugurium torrenum quomodocumque adauctum, aut refarcitum. Haec ille. An non huiusmodi officiis respondere possim, etsi corpus nostrum, si vita longaeva sit, forte septies totum immutetur, ad hominis identitatem fore satis in resurrectione ut unum ex illis septem corporibus animae restitatur; quum viderimus eam identitatem ex organizatione certa certi corporis certo temporis puncto dependere, & sufficere ut substantia illa sit, quae aliquando certi hominis fuit, ut ex his, quae Lokius egregie disputavit, elucet atque eminet. Id quod alias plures difficultates solvit, & praecipue de iis, qui ab Anthropophagis devorantur. Iis enim etsi idem corpus, in quo absorti fuerunt, non redderetur; tamen alia substantia restitui posset, quae olim hominem

minem illum eiutque corpus constituit, & iam effluxit & dispersa est. Sed de his alibi latius egimus superius *Cap. IX.* Si vero hoc corpus minoris meriti esse potest, quam illud quod non restituetur; quæ quidem una rationum est, cur Theologi *identitatem* exigant; id quidem minus officit, quum satis videatur ut generatim eidem homini integro & perfecto præmia dentur; & poenae, iuxta meritum, infligantur. Nec est quod *Burnetius* argumentationem hanc, qua corporis identitatem exigunt, esse prorsus ἀφιλόσοφον, nulli aut falso innixam fundamento, proclamet. *Noque enim*, inquit, *præmii aut poenæ, doloris aut gaudii, capax est materia quaecumque: semper insensilis, sive in hodierno corpore, sive in futuro. Anima sola non tantum vult & intelligit, sed etiam sola sentit, sive dolorem, sive voluptatem, solaque habet adfectus, bonos aut malos, &c.* Ipse primum regeram, si res ita habet, nullam causam intelligi, cur & suum illud corpus caeleste animæ tandem dandum sit, quum aequè beata ac misera sine illo esse possit. Deinde adiiciam in confesso non esse apud omnes Philosophos materiam omni sensu destitui, nec doloris aut gaudii esse capacem: plerique enim Philosophorum corporalem & ex materia constantem animum esse dixerunt, & tamen sensu & intellectu præditum illum agnoverunt. Quin & multi Sancti Patres fuisse, qui nihil incorporale, præter Deum, esse arbitantes, & animum humanum corporeum esse dixerunt, inter quos eminet *Tertullianus* Carthaginiensis. Nec impossibile videtur *Lukio Lib. IV. Cap. III.* ut Deus materiae sensum & intelligentiam donet; adeoque, ut materia cogitet, & intelligat. Quare si minus ἀφιλόσοφος est *Burnetii*

netii disputatio , certe adrogans nimis est , atque insolentis hominis propria , qui pro certo & explorato venditat , quod inter Philosophos controversum est . Sed sola anima sit quae vult , & intelligit , & sentit ; certe donec corpori unita est , non vult , neque intelligit , neque sentit , sine corpore ; & eius voluntatis , & intelligentiae , & sensus , organum & instrumentum corpus est ; & mira quaedam inter animam & corpus consensus est ad omnes operationes exercendas . Cur igitur nolit Deus , ut quae per corpus agens & operans bene vel male in vita meruit ; per corpus etiam praemia poenaeve participet ? Quod si dicat id non esse necessarium ; respondebo non fuisse quoque necessarium ut in hac vita corpore instrueretur , quo bene , vel male ageret ; & tamen Dei conditoris voluntate sine corpore non fuisse , quemadmodum Dei restitutoris iussu corpori iterum coniungenda in resurrectione est . Egregie Tertullianus De Resurrectione Carnis : *Quem enim naturae usum , quem mundi fructum , quem elementorum saporam , non per carnem anima depascitur ? Quid ni ? Per quam omni instrumento sensuum fulciatur , visu , auditu , gustu , odoratu , contactu : per quam divina potestate respersa est , nil non sermone perficiens vel tacite praemisso . Et sermo enim de organo carnis est ; artes per carnem . Studia , ingenia , per carnem . Opera , negotia , officia , per carnem : atque adeo totum vivere animae carnis est , ut non vivere animae nil aliud sit , quam a carne divertere . Sic etiam ipsum mori carnis est , cuius & vivere . Porro si universa per carnem subiacent animae , carni quoque subiacet per quod utaris (quum eo utaris) necesse est . Ita caro dum ministra & famula animae deputatur , con-*
fors

foris & coheres invenitur : si temporalium , cur non aeternorum ? Deinde cur anima non cum corpore iudicanda ? Audi iterum Tertullianum . Haec erit tota causa , imo necessitas resurrectionis , congruentissima scilicet Deo destinatio iudicii : de cuius dispositione dispicias , an utrique substantiae humane diiudicandae , censura divina praesideat , tam animae quam & carni . Quod enim congruet iudicari , hoc competet etiam resuscitari . Dicimus plenum primo perfectumque credendum iudicium Dei , ut ultimum iam atque exinde perpetuum . Vt sic quoque iustum , dum in aliquo minus . Vt sic quoque Deo dignum , dum pro tanta eius patientia , plenum atque perfectum . Itaque plenitudinem perfectionemque iudicii , non nisi de totius hominis repraesentatione constare . Totum porro hominem ex utriusque substantiae congregatione parere , idcircoque in utraque exhibendum , quem totum oporteat iudicari : qui nisi totus , utique non vixerit : Qualis ergo vixerit , talem iudicari : quia de eo quod vixerit , habeat iudicari . Vita est enim causa iudicii ; per tot substantias dispungenda , per quod & functa est . Age iam scindant adversarii nostri carnis animaeque contextum , prius in vitae administratione , ut ita audeant scindere illud etiam in vitae remuneratione . Negent operarum societatem , ut merito possint etiam mercedem negare . Non sit particeps in sententia caro , si non fuerit & in causa . Sola anima revocetur , si sola accedit . At enim non magis sola decedit , quam sola decucurrit . Illud unde decedit vitam hanc dico . Adeo autem non solum anima transigit vitam , ut nec cogitatus licet solos , licet non ad adfectum , per carnem deductos auferamus a collegio carnis . Siquidem in carne , & cum carne , & per carnem agitur ab anima , quod agitur in corde . Hanc denique carnis

L

spe-

speciem , arcem animae etiam Dominus in fugillationem cogitatus taxat . Quid cogitatis in cordibus vestris nequam ? Et , Qui conspexerit ad concupiscendum , iam adulteravit in corde . Adeo & sine opere , & sine effectu , cogitatus , carnis est actus . Sed & si in cerebro , vel in medio superciliorum discrimine , vel ubi philosophis placet , principalitas sensuum consecrata est , quod hegemonicon adpellatur , caro erit omne animae cogitatorium . Numquam anima sine carne est , quamdiu in carne est . Nihil non cum illa agit , sine qua non est . Quaere adhuc an cogitatus quoque per carnem administrentur , qui per carnem dignificentur extrinsecus . Volutet aliquid anima , vultus operatur indicium : facies interiorum omnium speculum est . Negent factorum societatem , cui negare non possunt cogitatorum . Et illi quidem delinquentias carnis enumerant : ergo peccatrix tenebitur supplicio . Nos vero etiam virtutes carnis opponimus : ergo & bene operata tenebitur praemio . Et si anima est , quae agit & impellit in omnia , carnis obsequium est : Deum non licet aut iniustum iudicem credi , aut inertem : iniustum , si sociam bonorum operum a praemiis arceat : inertem , si sociam malorum a suppliciis secernat : quum humana censura eo perfectior habeatur , quo etiam ministros facti cuiusque deposcit , nec parcens , nec invidens illis , quo minus eum auctoribus aut poenae , aut gratiae communicent fructum . Quae vero de corpore vieto & attrito ; aut pusillo & infantili habet , ea nihili sunt ; quum servata quomodocumque substantia & forma , immutari , & perfici , & gloriosum reddi debere esse , communis Theologorum Christianorum doctrina sit , de qua late superius Cap. VII. & seqq. egimus ; ubi & de interpolationibus & additamentis huiusmodi

di corporum magnus *Augustinus* egregie disseruit. Prudentius de his loquutus est *Io. Clericus* in *Notis ad Grotium De Veritate Religionis Christianae*, qui tantum protulit, ubi de identitate corporis in resurrectione agitur, non nimis subtiliter & scrupulose procedendum, quum corporis substantia in fluxu sit, nec eadem semper permaneat. Si vero ipse mallet aedificium novum de coelo, quam tugurium terrenum quomodocumque refarcitum, nescio an alii eodem desiderio teneri possint aut velint, metuentes ne forte nullum sic habituri sint, quum ignorent an fomniata a *Burnetio* materia illa coelestis, unde corpora demum fabricentur, vere existat, & ullibi sit; ut nihil dicam de amore animae erga suum corpus, de quo nonnulla Platonici pronuntiaverunt, sed ita ut scelestis & malis animis illum tribnerent, ut in *Phaedone* videre est; nec subeat modo illam excitare quaestionem, *An coniugium animae cum corpore sit delectabile*, quam video a quodam nostrae aetate paulo curiosius institutam.

At id quod peius est, sua opinione *Burnetius* caelestibus oraculis, & sanctorum Patrum documentis, adversatur. Id quidem & ipse fatetur non invitus dum scribit: *Secundum hypothesein litteralem Scripturae, idem corpus, quod cecidit, resurrecturum est; idem cadaver, quod iacet in sepulcro, proditurum est. Ad vocem Christi, vel ad sonitum tabae, mare eiciet mortuos suos, terra suos itidem, & quodlibet elementum aut regio huiusce mundi inferioris, quae absorbuerat & recondiderat cadavera, in apricum proferet, vel intacta vel redintegrata. Haec mihi videtur idea resurrectionis in sacris litteris maxime obvia, & vulgo quidem accommodatissima,*

sima, &c. Fatetur igitur saltem hoc placitum divinas litteras sensu obvio prae se ferre; sed illud admittere posse negat, & quia aliud latenter occulteque eadem litterae insinuant; & ratio ipsa repugnat. Quas rationes huc usque a Burnetio pro sua opinione adlatas expendimus, eas futes esse & minus subsistere vidimus; quanti aliae faciendae sint, suo loco inferius ad examen revocabimus. Iam quomodo sacras litteras sacris litteris opponat videamus. Sunt autem praeterea, inquit, in iisdem sacris litteris, corporis quod habituri sumus in resurrectione characteres quidam occultiores, qui rei naturam penitus inspicientibus, satis indicant, quem erimus ἰσαγγελοι, & conformes gloriae & luminis ipsius Christi, alterius ordinis ab hodierno fore corpus nostrum, & tam materia quam forma, diversissimum ab hac membrorum compage, viscerumque & humorum farragine. Ac proinde aliam esse doctrinam arcanam, sive hypothesein rationalem, aliam vulgarem, in hoc argumento. Iam illud ex hac rationatione absurdum existat loca divinae Scripturae plana & aperta, quaeque nulli difficultati obnoxia sunt, per occulta, & obscuriora, perplexa atque ambigua, illustrari & explicari debere, contra omnem regulam, quam quidem aut Tychonius, aut alius Patrum, excogitaverit. Nam ut vere ac recte Augustinus Lib. III. De Doctr. Christi. Cap. XXVI. inquit, Locum unum sacrae scripturae exponere per alium eiusdem Scripturae clariorem, optima interpretatio est Sed Burnetius e regione obicit. Idque saepe accidit in stilo sacrae Scripturae, & rem exprimi aut repraesentari populariter & ad captum vulgarem, nonnullis in locis; in aliis tamen non desesse indicia, quibus sedulus investigator latentem ve-

rita-

ritatem eruere possit. Et mox. Nulli non notum est, & in confesso, Scripturam sacram saepius ἀνδρωπολογεῖν, more loqui humano, in tractandis rebus abstrusioribus. Et fallor nisi tam scena iudicii generalis, quam scena resurrectionis generalis, more humano repraesentantur, in prima sui facie, & adparatu exteriori. Ipse quidem credo in hoc Burnetium falli; nam divinas Scripturas saepe ἀνδρωπολογεῖν, humano more loqui, ubi res aliter explicari vulgaris sermonis consuetudo, aut captus humani imbecillitas, facile non patitur, ut quum Deo membra, & humanos adfectus tribuunt, verissimum est: sed ubi nihil locus id exigit, cur faciat, aut cur facere intelligendum sit, haudquaquam video. Nam ut egregie *Basilius* in *Hexaem. Congress. IX.* ait, *Litteralis expositio maxime commendatur, ubi commode fieri potest.* Et verissimum est quod *Hieronymus* in *Epistolam ad Galatas* observat: *Allegoria aliud praetendit in verbis, aliud significat in sensu. Non tamen quaerenda est in praeceptis, quae ad vitam pertinent, aut in his quae perspicua & manifesta sunt. Nam haec regula sanctarum Scripturarum est.* Et profecto quid opus habebant sacrae Scripturae pronunciandi, eosdem homines resurrecturos, e sepulcris prodituros, ab elementis cadavera redditum iri, si nihil horum fieri debebat? An non eadem rei intelligentia, & humano captui vulgarique accomodatissima, si dixisset Deum caelestia corpora olim animis daturum, & alia forma praedita, nec decere moribunda, & caduca, & iam dilapsa & corrupta membra, iterum iis circumdari? Quae rei & narrationis qualitas exigit, ut illis ambagibus, & verborum perplexitatibus, haec involvantur? Fateor igitur non invitus Scripturam divinam aliquando ἀνδρωπολογεῖν; sed

quum non ubique id faciat, eas heic notas ac characteres non habeo, ex quibus coniciam & heic more humano loqui, quum res tamen diversissimas, quam littera praeferat, significare velit. Ad rem Tertullianus De resurrectione carnis: Quis ergo discendi magis ad finis, quam praesumendi: & credendi diligentior, quam contendendi: & divinae potius sapientiae religiosus, quam suae libidinosus, audiens aliquid a Deo destinatum in carnes, & cutes, & nervos, & ossa, aliud quid haec commutabitur, quasi non in hominem destinatur, quod in istas substantias praedicatur? Aut enim nihil in hominem destinatur, non liberalitas regni, non severitas iudicii, non quodcumque est resurrectio: aut si in hominem destinatur, necesse est in eas substantias destinatur, ex quibus homo structus est, in quem destinatur. Illud etiam de argutissimis istis demutationibus ossium, & carnum, & nervorum, & sepulcrorum requiro, cur si quando in animam quid pronuntiatur nihil aliud animam interpretantur, nec transfigunt eam in alterius rei argumentum; quum vero in aliquam speciem corporalem quid dicitur, omnia potius adseverant, quam quod nominatur. Sed quomodo, inquit Burnetius, conciliandi sunt cum hac resurrectionis idea characteres illi resurrectionis occultiores, qui in sacris litteris abunde & luculenter insinuantur? Corporis, ait, immortalis nostri formam, an futura sit organica, vel inorganica, respicere & indicare videntur hi quatuor Characteres sacri. Non opus habebit ventre aut escis. Non conabitur carne & sanguine. Erit ἀχειροποίητον, & denique ἰσάγγελον. Hi quatuor characteres examinandi sunt singillatim ut quantum quisque valeat, quid ipse involvat, quousque pertingat, discerpamus. Quo-
ad

ad primum, de quo sic loquitur Apostolus I. Cor. VI. 13. Escas ventri, & venter escis. Deus autem & hunc & illas abolebit. Quando vero abolebit? Non in hac vita, ergo in futura; non in hoc corpore mortali, ergo in corpore glorioso & immortali. O mirabilem interpretationem! Iam ridiculum est & exhibilandum, characterem resurrectionis certum, eruere ex loco obscuro, ambiguo, & qui non unam recipit interpretationem; & quem certe omnes Enarratores diverso modo edisserunt & exponunt. Quis tibi revelavit, *Burneti*, te unum veram huius loci intelligentiam percepisse, omnes alios viros doctissimos falsos esse? Ecce *Chrysostomus*, *Theodoreus*, *Theophylactus*, *Nicetas Heracleensis* a me editus, *Beda*, *Thomas de Vio*, *Fromondus*, *Calmetius*, quos ego consului, aliter exponunt, & aut gulositatem destructum iri intelligunt, aut usum tantum escarum & ventris, in futura resurrectione. Quin *Theodoreus* censet id commode de abolitione per mortem intelligi posse; finem enim haec una cum corpore acceptura sunt. Sed quidquid de Theodoretii opinione sit, evidens prope est ea vocari a Apostolum, quae luculenter indicet usum tantum harum rerum, non ventris substantiam, destructum iri. Audi igitur edifferentem *Fromondum*: Destruct: *Græce* otuari faciet, seu evacuabit, ut idem verbum Rom. III. v. 3. *nos*ter vertit, *καταργήσιν*; venit a nomine *ἄργος* quasi *ἄργος*, idest otiosus, & sine opere. Venter, inquit, escas, victus, amittus, res sunt viles & minimae, quarum usum cum mortali & brevi hac vita, Deus otuari, & cessare faciet, nec postea in vita immortali eorum erit amplius usus. Non igitur ventris peribit substantia, sed usus. Quorsum igitur tua illa consecraria? Quod

Ventre careat illud corpus, carebit etiam visceribus, & parenchymati, aliisque quibuscumque intra ventris cavitatem contentis, &c. Et mox: Praeterea ubi nulla est esca, nulla erit nutritio: Nutritioni autem subserviunt plures facultates & organa: quae pariter abolenda sunt una cum esca. Huiusmodi sunt organa gustus, &c. Nam quum haec de ventre dici non possint, nec de aliis organis profectio enunciare fas erit: non enim destruitur substantia, sed usus. At ex non usu Burnetius inducit organa, & membra illa omnia, quibus nunc corpus instruitur, fore inutilia, adeoque omnia abolenda: Haec igitur inferiora omnia erunt ita abolita; ut nullius usus & supervacanea. Sed cui usui erit corpus illud suum inorganicum? Nulli profecto. Quorsum igitur animi informi illa mole implicandi? Vt male igitur philosophum dialecticumque agit Burnetius! Aut omnia neget, aut omnia concedat, quorum par ratio est. Insuper nullo modo quoque erit necessarium, quum animi corpore soluti, totum exsequuturi sint, quod cum Burnetiano corpore facerent. Quid si vera esset Theodoreti opinio, escas scilicet & ventrem morte tandem aboleri, & Scholasticus aliquis, ut Mastrius aut Lauria, ne Iesuitam Blasuccium nominem, non secus ac Muhammedes in suo Alcorano Sur. XXXVII. XXXVIII. & LV. & apud Avicennam De Almabad. Cap. III. affirmaret homines post resurrectionem voluptatibus sensilibus explendos, corporalibusque oblectationibus in Paradiso & coelo demulcendos? Idque & adductis utrumque sacrae Scripturae testimoniis, & rationibus non minus probabilibus, quam Burnetianae sint, confirmare conaretur? At nonne quidam etiam censuere Adamum, si minus peccasset, sensili cibo non usurum, ut quidem vult

vult *Glycas* notter *Epist.* II. & cum eo *Gregorius Nyssenus*, *Anastasius Sinaita*, *Ioannes Damascenus*, *Ambrosius*, aliique, de quibus *Petavius Tom.* III. *Theologic. Dogmat. Lib.* II. C. VII. Et tamen Adamus corpore suis organis omnibus instructo praeditus fuisset, iuxta illos; adeo non repugnat habere organa, quae tamen cessent, & integritatem conservent. Deinde respondere quoque est cum *Tertulliano De carnis Resurrectione*: Licet officiis liberentur, sed iudiciis retinentur: ut quis referat per corpus, pro ut gessit. Saluum enim hominem tribunal Dei exigit: saluum vero sine membris non liquet cum ex quorum non officiis, sed substantiis constat. Nisi forte & navem sine carina, sine prora, sine puppi, sine compaginis totius incolumitate, salvam adseverabis. Sed opponatur nullum in resurrectione fore sexuum discrimen, statuisset *Athanasium Sermone* III. contra *Arianos*, *Hilarium Canone* III. in *Matthaeum*, *Basilium* in *Psal.* CXIV. *Theodoretum Quaest.* XXXVII. in *Genesim*, *Macarium Homil.* XXIV. ut de *Michaele Glyca* nostro taceam, qui tam multa de his *Epistola* VI. superius disputavit, & differentiam huiusmodi nullam fore contendit. Sed facilis est responsio; nam ad corporis humani, quale primum creatum fuerat, integritatem sexuum discrimen pertinere illi non crediderunt; quod ex *Glycae* laudata *Epistola* intelligere est. Sed quantum probabiliter falsi sint, qui ita censuerunt, ostendimus ad dictam *Epistolam* in *Observationibus* pag. 4. & 10. Non enim videtur dubitandum de iis, quae doctissimus *Augustinus Lib.* XXII. *De Civit. Dei* Cap. XVII. habet, dum ita differit: Non est enim vitium sexus femineus, sed natura: quae tunc quidem & a concubitu, & a partu

partu immunis eris. Erunt tamen membra feminea; non accommodata usui veteri, sed decori novo; quae non adlixiatur adspicientis concupiscentia, quae nulla erit, sed Dei laudetur sapientia, atque clementia, qui & quod non erat, fecit, & liberavit a corruptione quod fecit. Et infra: Qui ergo utrumque sexum instituit, utrumque restituit. Denique & ipse Iesus interrogatus a Sadducaei cuius septem fratrum erit uxor, quam singuli habuerunt? Erratis, inquit, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. Et quum locus esset ut diceret: De qua me interrogatis, vir erit ipsa, non mulier; non hoc dixit, sed dixit: In resurrectione enim neque nubent, neque uxores ducent: sed sunt sicut Angeli Dei in coelo. Nuptias ergo Dominus in resurrectione negavit esse, non feminas; & ibi negavit, ubi talis quaestio veritabatur, ut eam negato sexu muliebri, celeriore facilitate dissolveret, si eum ibi praemitteret non futurum.

Sed iam videamus quid Burnetius de alio suo caractere deliret. Quum differuisset, inquit, Apostolus de qualitatibus corporum beatorum, addit in fine sui sermonis, Hoc autem dico, Fratres, quod caro & sanguis regnum Dei hereditare non possunt. Non possunt, inquit. Est aliqua repugnantia, ut videtur, inter statum coelestem, & conditiones carnis & sanguinis: proindeque necessitas quaedam, ut corpus, quod anima induit in coelis post resurrectionem, sit ἀσάρκον καὶ ἀσπικτον, carne & sanguine careat. Sed & heic rursus Burnetio regeo: Cur potius crediderim tuam huius loci interpretationem esse veram atque sequendam, & litteraliter hunc locum esse accipiendum; quam aliorum doctissimorum virorum enarrationes, qui mystico, & allegori-

porice illum intelligendum esse arbitrantur, mihi amplexandas? Saltem loci sensus controversus est, & iure quidem; quum alias aliis apertissimis Scripturae locis adversari videatur, qui de eadem carne restituenda loquuntur. Quare non gratis, ut ais, moralem sensum inducimus; sed necessitate quadam ad id faciendum compellimur; & nomine carnis & sanguinis, & corruptionis, opera carnalia iure intelligimus. Sed & si litterali sensu Apostoli verba intelligere volumus non video ex illis consequi, quod *Burnetius* contendit; quum perspicue Apostolus sese explicet, & indicet evidenter quid nomine carnis & sanguinis intelligat, ubi corruptionem statim subiicit; significat enim carnem & sanguinem hanc corruptibilem, qualem in hoc corpore mortali habemus, regnum Dei non heredituros; sed caro & sanguis, qui incorruptibiles evaserint, quum corpus e terrestri spiritale & coeleste effectum fuerit. Egregie de more suo *Fromondus*: Caro & sanguis, idest; corpora animalia constantia carne, quae alitur, & sanguine eam alente, qualia scilicet gestamus in hac mortali vita. Et mox: Hereditare non possunt: nisi scilicet officia illa animalis carnis & sanguinis exsuant; idest corpora resurgentium debent non animalia, sed spiritualia esse: unde iterum se interpretans; Neque corruptio: idest corpus corruptibile, abstractum pro concreto, &c. Quae optime iam differebat *Augustinus* *Consentio* scribens *Epist. CXLVI.* Quod ergo legitur apud Apostolum, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt: solvitur quidem quaestio etiam isto modo quem tu commemorasti, ut carnis & sanguinis nomine, opera carnis & sanguinis intelligantur: verum quia non de operibus, sed de modo resurrectionis loquebatur Apo-

stolus

*Solus ; & eam quaestionem disputando versabat , melius eo loco intelligitur caro & sanguis , pro corruptione carnis & sanguinis posita . Si enim nomen carnis significat operationem , cur non significet etiam corruptionem , sicut dictum est , omnis caro foenum ? Nam & hic ipsa corruptibilitas significata est . Sequitur enim . Et omnis honor carnis ut flos foeni : foenum aruit , flos decidit . Et ex intervallo Quum igitur de resurrectione corporis Apostolus disputans , doceret nostrae corpora futura ex corruptibilibus incorruptibilia , ex contemptibilibus gloriosa , ex infirmis fortia , ex animalibus spiritalia , hoc est , ex mortalibus immortalia , subiicit unde agitur , atque ait . Hoc autem dico fratres , quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt . Et ne quisquam putaret secundum substantiam carnis hoc Apostolum definisse , aperuit quid diceret subiungendo : Neque corruptio incorruptionem possidebit . Tanquam diceret , quod dixi , Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt : ideo dixi , quia corruptio incorruptionem non possidebit . Hoc ergo loco nomine carnis & sanguinis corruptionem mortalitatis intelligi voluit . Denique tamquam ei diceretur : Quomodo caro erit , & caro non erit ? Caro quippe erit , quoniam Dominus post resurrectionem ait . Palpate & videte , quia spiritus ossa & carnem non habet , sicut me videtis habere . Caro autem non erit , quoniam caro & sanguis regnum Dei non possidebunt . Exponit quid dixerit , adiiciens . Ecce mysterium vobis dico . Et ecce obvia Apostolicorum verborum , & literalis expositio , ex qua nihil minus defluit , quam quod Burnetius pertendit , ut expositionem pariter litteralem D. Irenaei Lib. V. advers. Haeres. Cap. IX. silentio transiliam . Non me latet quid ipse replicet . Coelum terrae , inquit , miscent ,
qui*

qui corruptibile & incorruptibile hoc modo confundunt. Sanguis incorruptibilis id mihi videtur, quod Logici adpellant contradictionem in adiecto. Stamina enim sanguinis sunt admodum dissolubilis texturae & mixtionis: iisque dissolutis, sequitur corruptio vel putrefactio. Atque idem dici potest de carne; quae sanguinis, similisve succi est quoddam coagulum. Id quod latius alibi ad nauseam ingerit, pluribus haec omnia diducens. Quid nam homini Christiano ita ratiocinanti nunc regeram? Certe hic sanguis, haec caro eadem haberi a resurgentibus non potest, nisi Dei virtus omnipotens dispersos eorum cineres, dispersasque substantias, iterum collegerit, atque in eandem formam redegerit, & animis iisdem coniunxerit; opus difficillimum iuxta Burnetium, & in quo divina potentia prope deficiat, si credere dignum est. Sed qui labor, quae deinde tam grandis difficultas ei, qui tam operoso negotio carnem dilapsam dispersamque restituerit, eandem iam restitutam & compactam aeternum servare? Servarunt cadavera succis & opobalsamis quibusdam illita Aegyptii, & ea sic medicata haecenus durant; Deus non poterit viventia corpora perpetuum servare sua omnipotentia, quia qui id fieri possit Burnetius non capit? An Burnetii sesquipedale ingenium divinae potentiae mensura erit? Si resurrectio carnis futura est, totum id miraculum erit, divinae potentiae effectus: quid quaeris amplius? Et si maius admittis, quid de minori sollicitus es? Egregie Augustinus Epistola CXLVI. ad Consentium. Ex consuetudine rerum expertarum, in experta opera divina, infirmitas metitur humana, & argutule se garrere arbitratur, quum dicit, si caro est, & sanguis est: si san-

*si sanguis, & ceteri humores, si ceteri humores ergo
 & corruptio: Eo modo diceret. Si flamma est, & ardet:
 si ardet, & urit: si urit, ergo virorum trium in
 fornacem ignis ab impio rege missorum corpora incen-
 dit. Si autem hoc in tribus viris miraculum fa-
 ctum esse non dabitur, quisquis de divinis operibus
 recte sapit, cur non creditur qui fecit illa corpora
 non posse igni corrumpi, fecisse illud corpus, nec
 igne, nec fame, nec morbo, nec senio, nec ulla vi a-
 lia, qua solet humana corpora labefactare corruptio?
 Quod si quisquam dicit non carni trium illorum vi-
 rorum additam contra ignem incorruptionem, sed
 ipsi igni detractam corrumpendi facultatem, quid
 veremur ne carnem facere nequiverit non posse cor-
 rumpi, qui fecit ignem non posse corrumpere? Nam
 si illud non de carnis, sed de ignis mutatione intel-
 ligitur, multo est mirabilius. Simul enim & homi-
 num corpora non urebat, ne posset nocere, & ligna
 fornacis urebat ut posset ardere. Sed qui etiam ista
 non credunt, nimium de divina potestate diffidunt,
 nec cum eis, vel ad eos, nunc sermo nobis est. Qui
 autem ista credunt, ex his etiam illa utcumque
 coniciant quae fideliter quaerunt. Valet igitur divi-
 na potentia de ista visibili atque tractabili natura
 corporum quibusdam manentibus auferre, quas volu-
 rit qualitates: ac per hoc valet etiam membra mor-
 talia formae liniamenti manentibus, corruptione
 vero mortalitatis emortua, stabili vigore firmare, ut
 absit labes, adsit effigies: adsit motio, absit fatiga-
 tio: adsit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas.
 Iam video Burnetium neque admissurum Adamum,
 si non peccasset, immortalem cum tota sua poster-
 itate futurum fuisse, quod tamen sacrae litterae, &
 Patres omnes concorditer docent, ut apud Dionys.*

Peta.

Retaviu Tom. III. *Theolog. Dogmat. Lib. II. Cap. VI.* videre est.

Et hoc modo etiam de Christi corpore ratiocinari debes, *Barneti*, ne tua te philosophia destituat. Quid enim sibi volunt illa : *Christus post suam resurrectionem alia atque alia forma comparuit* (*Marc. XVI. 12. Luc. XXIV. 16. Iohan. XX. 15. & XXI. 3.*) se visibilem aut invisibilem praestitit, pro arbitrio *Luc. XXIV. 31.* Clausisque foribus bis ingressus est aedes, ubi erant discipuli. *Iob. XX. 19. & 26.* Et tamen se praebebat osseum & carneum suis discipulis, ut, iis dubitantibus, fidem faceret suae resurrectionis. Quibus indiciis satis ostendit se corpus suum in tenue & volatile resolvere ; aut in concretum crassumque recolligere potuisse. Denique quum adscendit coelum more alitis Angeli, quale fuit ipsius corpus aut vehiculum ? Erat leve & mobile instar curtus igneus, quo vectus olim *Elias*, coelum vivus adiit. Pariter quum postea visus est *Christus* a Sancto *Ioanne* in *Pathmo*, Oculi erant, ut flamma ignis ; pedesque similes *Chalcolibano*, velut in fornace ardentes : ut antea a *Danielo* visus fuerat filius hominis. Denique rediturus est tandem in eadem forma gloriosa, lucida, flamma : aliter habitantibus terram haud visibilis esset in alto aethere, nocte dieque. Quia etiam illa Gloria Patris, quacum appariturus dicitur, est ipsissima haec forma lucida : prout pater, vel antiquus dierum, ab eadem *Propheta* describitur, cum adparatu flammanti & luminoso. Et ex intervallo : His ita expositis statuendum esse videtur, Corpus Christi gloriosum quod in coelis gerit, esse instar flammæ, aetheris, aut lucis liquidæ. Ipse quidem risu abstinere non possum, quum hæc audio. Christum post resurrectionem

nem alia atque alia forma specieque comparuisse ; ex locis Evangeliorum adlegatis numquam *Burnetius* evincet . Nam *Ioannes* XX. 15. & XXI. 4. non dicit Iesum facie adspectuque mutatum fuisse ; sed Mariam Magdalenam eum hortulanum , quum bene non animadverteret prae stupore , censuisse ; & eius discipulos stantem in littore non statim cognovisse , ob distantiam forte , vel quod omnes tenebrae noctis penitus dissipatae nondum fuissent . *Lucas* autem XXIV. 16. ait tantum discipulorum oculos retentos fuisse , ne Iesum adgnoscerent ; non ergo Iesus alia specie adparuit , sed vis divina illos , ne statim adgnoscerent , impedivit . Quod vero *Marcum* XVI. 12. attinet , qui scribit quod Iesus *ostensus est in alia effigie* , id non ad corpus , sed ad habitum vestemque referendum est . Egregie ad hunc locum *Bernard. Lamius Harmon. Evangel. Lib. V. Cap. XLII.* Dominus autem *ostensus est ἐφ' ἑτέρῳ σώματι* adparuit , in alia effigie ἐν ἑτέρῳ ποσώῳ , idest vestitu , sive habitu alio , quam quo uti solebat , ideo advenam putabant ; formam enim nativam retinuit , ut ex eo liquet , quod retentione oculorum opus erat , ne ipsum discipuli adgnoscerent . Sic in historia transfigurationis , verbum μεταμορφώσθαι , ad habitum refertur . Ita *Marcus* cum *Luca* facile conciliatur ; primus dicit alium fuisse habitum Christi ; sed nec alium vultum ; alter divinitus impeditos oculos discipulorum , quominus eum ex vultu adgnoscerent . *Manichaeus* cum *Burnetio* aliter sentiat , non ego . Ad rem *Hieronymus Epist. ad Hedibium Quaest. V. de Maria Magdalena* loquens : Quumque videret Angelos ; & quos cernebat , ignoxaret ; stupore perterrita huc atque illuc faciem circumferebat , nihil aliud nisi Dominum videre desiderans ; conversaque retro , vidit Iesum
stan-

stantem: & nesciebat, quia Iesus erat: non quod, iuxta Manichaeum, & alios haereticos, formam Dominus vultumque mutasset; ut pro voluntate diversus ac varius videretur: sed quod Maria, stupens miraculo, hortulanum putaret, quem tanto studio requirebat. Quamquam & Glycas noster in Burnetiana sententia est Epist. V. ad quam tamen eum opportune castigavimus. Si se aliquando invisibilem reddidit, quomodo id factum fuerit videndum est. Nam illud Lucae, *Evannit ex oculis eorum, ἀπαρτος ἰγένετο*, Syrus, & Arabs, existimare videntur factum subita loci mutatione. Epiphanius discipulorum oculis potius obductam caliginem putat; id quod verosimillimum ex iis quae antea habet Lucas: *Oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent*. Quid si solo id suae omnipotentis voluntatis arbitrio fecisset, sine ulla sui corporis immutatione? Si autem clausis foribus ingressus est, easdem hic difficultates patitur corpus tenue & liquidum, ac corpus crassum & solidum; nam duo corpora, qualiacumque sint, non possunt esse simul in eodem loco. Num fluens, ut aqua; & spirans, ut ventus, per ostiorum rimulas penetravit? Sed quid tunc de forma humani corporis faciemus? Quo per foramen ingrederetur, oportuit ut in funiculi longitudinem se tenuaret atque protenderet; ut rimam subiret, veluti bractea tenuissima evaderet necesse habuit. Proteum de Christo, Burneti, iam facis. Iam Burnetio non replicem Christi corpus etiam passibile & caducum, ubi ille natus est, per clausa Deiparae claustra divina virtute transisse; nam homo haereticus de virginitate in partu Deiparae facile litem una cum Ludovico ἀπαρτος movebit, contra receptam Ecclesiae traditionem, ut apud D. Pe-

tavium T. VI. Theol. Dogm. Lib. XIV. Cap. VI. videre est; etsi inficiandum non sit quosdam antiquos Patres in contraria fuisse sententia, ut *Tertullianum, Origenem, Irenaeum, Athanasium, Epiphanium, Basilium, Isidorum Pelusiotam, Gregorium Nyssenum, Amphilochem, Rufinum, Nicephorum Callistum*, quorum tamen nonnulli commodam recipiunt interpretationem. Non osseum modo & carneum se praebet, modo tenue & volatile corpus Christi; sed divina eius virtus sola voluntate modo facit ut videatur & tangatur; modo inadspicuum & impalpabile reddit. Quemadmodum eadem virtus Babylonicae fornacis ignem non extinxit, non immutavit, sed ne pueros combureret effecit; non mutavit naturam & qualitatem rei, sed impedivit effectum; non aliam rem fecit, sed igni actionem in sanctos illos denegavit. Si Christus ab oculis discipulorum evanuit, non immutatione corporis fecit; videndi se illis abstulit facultatem. Non fuit sui corporis transformatio; sed fuit spectantium infirmitas, ut egregie de more *Augustinus Lib. XII. de Civit. Dei Cap. XIX.* docet, cuius verba superius pag. 144. produximus. Idem dicendum de Christi corpore in coelum adscendente. Etsi aere gravius fuisset, tamen illud divina virtus elevabat. Ferrum in flumine Deo volente supernatat; corpus Christi, etsi grave, Deo volente in coelum non evolabit? Sed a tua ratione, a tua philosophia non recedamus. Ignis fit, flamma, aether, corpus Christi; certe semper materiatum, semper corpus, semper grave. Ne me ludas cum *Torricellio*, & omnia levia esse dicas; nam saltem magis vel minus levia inter se erunt. Si ignis igitur, aut aether, certe aere levior. Sed quum in confinio aeris erit, quae vis, quae

quae pressio illud sublevabit : ultra aerem, vel aether, vel nihil. Si aether, aequilibre erit nec adscendet; si nihil, multo minus adscendet. Sed si corpora mutuo gravitant, & mutuo sese adtrahunt; iam corpus igneum semper gravitabit in terram, & a terra adtrahetur; non igitur a terra recedet, nisi alia vis illud impellat. Sed quae nam haec vis erit, quae in caelum illud ferat? Et si talis vis adest, cur & ad corpus crassum & solidum in coelum tollendum non adfit? Sed quae nam vis huiusmodi? Nulla profecto, nisi virtus divina. Vbi nunc tua ratio, ubi tua philosophia? Cur susque deque omnia misces, si eadem difficultates etiam in tua sententia recurrunt? At, inquiet, corpus beatorum, iuxta Paulum, erit potens, ἐγέρπεται ἐν δυνάμει, erit igitur actuosum, & potentia corporis consistit in motu, aut in vi movendi seipsum, & alia. Quod facile & celeriter se movet de loco in locum, dicitur agile, &c. proinde ut corpus sit agile, necesse est ut partes ipsius sint in motu, ut in aere, vento, flamma, & luce. Quid si potens erit, ut fuit Sanfonis corpus, quod a capillis vim accipiebat? Quid si beatorum corpus, non a capillis, sed ab anima glorificata suam virtutem recipiat, cui quidem iam plenum in tale corpus concedit. Si nunc, quando corpus quod corrumpitur adgravat animam, anima tamen illud movet tam facile & agit; quid non faciet illa ubi ab incorruptibili corpore non adgravabitur, quod aliquatenus expendebat Augustinus superius Cap. VI. pag. 124. adductus? Quid quod videmus, quo corpus robustius est & bene compactum plus habere potentiae; cur non & tunc fieri id credam? Quod si potentia est alia impellere &

movere; quanto maiore vi aliquando corpora solida & densa alia impellunt, quam tenuia & subtilia?

Si igitur corpus Christi lucidum est, si flammum, si gloriosum; ne credas quoad substantiam, sed quoad gloriam. Nam nec quum in monte transfiguratus est, resurrexerat, & carneum corpus adhuc gerebat, & tamen resplenduit sicut sol, & mirae gloriae ac lucis radios coruscabat. Non propria haec corporis sunt, sed corporis dotes sunt adcessoriae, & extrinsecus advenientes. Quidquid tu blateres, & proprium fuisse corpori contendas, & ex eo tamquam ex penito fonte emicare. Sed te vel *Glycas* noster confutare potest, qui licet in multis tibi aduleatur, tamen in hoc a te maxime discrepat, docetque corpora etiam terrena hominum, luce mira & radiis interdum munere divino insigniri, *Epist. III. & V. pag. 279.* Iam prope te dicerem Palamitam, etsi non divinitatis essentiam, sed ipsius corporis effluvium, splendorem illum esse dicis. Quamquam multum Palamitis accedis ubi de Christo transfigurato ita loqueris: *Christus dum in terris esset, se totum lucidum reddidit in sua transfiguratione: non lumen aliunde illapsum reflectendo; sed ex se ipso virtutem illam emisit, quae corpus, vultum, & vestitum, gloria imbuuit, luce inundavit, & immerisit.* Sed si minus Palamita es, Christum saltem in laternam oclusam ridicule convertis, ignem lucisque fontem altius in corpore suo servantem, & ubi libuerit, emittentem atque patefacientem. Nec eum iuvet quod *Augustinus Lib. XXII. De Civit. Dei Cap. XIX.* ait: nam ibi de glorioso corpore, & Christo a mortuis excitato, loquitur; non autem de corpore corruptibili, & morti obnoxio. Insuper aliter quomodo id fiat exponit.

Non

Non est haec corporis terreni natura ; sed Dei glorificantis donum . Non est lumen e passibili Christi corpore erumpens ; sed est splendor , quem Deus inhabitans creando coruscat . Ita autem de glorioso Christi resurgentis corpore differendo , nulla superest de forma clavorum in eodem corpore inhaerente difficultas ; nulla de eius manducatione ; nulla de eo quod tangi potuit . Atque ita explicandi sunt Patres , qui id totum συγκαταβάσις fuisse aiunt . *Clemens* enim *Alexandrinus VI. ερωμ.* de Christi resurgentis comestione id pronunciat , quod Christus tunc cibo non indigeret ; sed ut suae resurrectionis , & sui veri corporis , fidem faceret comedit & bibit . Eodem sensu loquitur *Ioannes Damascenus Lib. IV. De fide Orthodoxa Cap. I.* Eodem pariter modo accipiendi *Theophylactus in Caput XXIV. Lucae , & Beda in Cap. XX. Ioannis ;* quamquam maiorem obicem opponere videtur *Chrysostomus Homil. LXXXVII. in Ioannem .* Dignum autem , inquit , dubitatione quomodo corpus incorruptibile formam clavorum acceperit , & mortali manu tangi potuerit . Sed hoc te non perturbet , hoc enim permissionis fuit συγκαταβάσις . Corpus enim tam tenue & leve , ut clausis ianuis ingrederetur , omni crassitudine carebat ; sed , ut resurrectio crederetur , talem se exhibuit ; in cuius sententiam it quoque *Glycas noster Epist. V.* Sed male heic Philosophum agit *Chrysostomus ;* nam vere ostensum est , corpus licet tenuissimum , ut lucem , non posse aliud corpus penetrare ; & si per poros & exiles meatus subeat , disgregari & disrumpi eius partes ; ergo alia virtute Christi corpus clausis ianuis ingrediebatur . Quare iam non melius de forma clavorum , si eodem sensu acceperit , philosophatus est ; quum nulla neces-

M 3

sit

fitas fuerit , & nullum argumentum suppetat , credendi corpus Christi gloriosum omni crassitudine caruisse . Quidquid corpus est , qualecumque est , tangi potest ; & lux ipsa atque aer tangitur , eorumque impulsus sentimus . Sed quid faciemus *Epiphanius in Concilio Nicaeno II. Act. VI.* Iconoclastarum illud effatum adprobanti , Christum cum Patre iam sedere , & tandem huc rediturum οὐ μὲν σάρκα , οὐκ ἀσώματον δέ , ut videatur ab iis a quibus compunctus est , & maneat Deus extra crassitudinem carnis ? Quae quidem deducta sunt ex *Oratione XL Gregorii Nazianzeni* , de eadem materia agentis , & iisdem verbis utentis . Sed illa verba , *Non amplius quidem carnem , nec tamen vacantem corpore* , ab insequentibus explicantur ; non carnem scilicet crassam & ponderosam , sed tenuem ac levem . Hinc ita haec concipiuntur ; *Vt maneat Deus extra CRASSITUDINEM carnis* . Et in *Gregorio Nazianzeno . Vt Deus MOLIS omnis , & CRASSITIEI expertus maneat* . Quae quidem verba citavit etiam eruditissimus *Glycas Epist. V. pag. 270.* carnem negans corpus nostrum in resurrectione futurum ; quod quidem ibidem falsitatis revicimus . Ergo non ad substantiam carnis , sed ad qualitates illi respiciunt . Et his in rebus non omnia a nobis nosci credendum est . Quare idem *Nazianzenus* ait ibidem de Christo : *Sed augustius diviniusque corpus habentem , qualeque ipse solus novit* . Praeclare igitur *Augustinus Epist. CXLVI. ad Consentium* : *Quaeris utrum nunc corpus Domini ossa & sanguinem habeat , aut reliqua carnis lineamenta . Quid si adderes , utrum etiam vestimenta ; nonne augeretur quaestio , qua causa , nisi quia ea quae in usu vitae huius nostrae corruptibilia novimus , sine corruptione cogitare vix possumus , quum divinarum mi-*

rachu-

raculorum quaedam documenta iam data sint, ex quibus liceat coniectare maiora? Nam si vastis Israelitarum per tot annos in eremo sine tritura esse potuit, si morticina pellis calceamentorum tamdiu sine labe duravit, potest ubique Deus quorumlibet corporum, per quantum voluerit tempus, incorruptam protendere qualitatem. Ego proinde Domini corpus ita in coelo esse credo, ut erat (in terra) quando ascendit in coelum. Dixerat autem discipulis, ut in Evangelio legimus, de sua resurrectione dubitantibus, & illud quod videbant, non corpus sed spiritum esse putantibus: Videte manus meas & pedes, palpite & videte, quia spiritus ossa & carnem non habet, sicut me videtis habere. Sic eorum quum esset in terra contrectatus est manibus, sic eorum est quum iret in coelum deductus adspectibus; ubi vox angelica sonuit: Sic veniet quemadmodum eum videtis euntem in coelum. Fides adsit, & nulla quaestio remanebit. Nisi forte de sanguine requirendum est, quia quum dixisset, Palpite & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet: non addidit, sanguinem. Non ergo & nos addamus inquirere, quod ille non addidit dicere. Et de compendio si placet, finita sit quaestio. Fortassis enim, accepta occasione sanguinis, urgebit nos molestior perscrutator, & dicet: Si sanguis, cur non & pituita, cur non & fel flavum, & fel nigrum, quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari etiam medicinae disciplina testatur. At non video qui sibi constet Burnetius, ubi alibi de Christi corpore ait: Praeterea convenit pariter utrimque, ni fallor, corpus Christi, quum resurrexit a mortuis, iisdem, quibus antea, constitisse particulis: & quum ascendit in coelum, eandem etiam retinuisse, & ad puritatem

*coelestem evexisse virtute sui spiritus vivifici. Sed video quid opinetur, factam scilicet fuisse fusionem & resolutionem illarum partium, qualis sit quum corpora terrena purificantur, aut convertuntur in flammam. At hic quo concessit eius Philosophia? Nam si ita erit, quale tandem corpus futurum est? Aut quomodo tandem non absumetur? Quum videamus omnia quae ignescunt & accenduntur, consumi tandem deficiente materia, & interire? Num ad Dei potentiam recurre? Sed quae tunc necessitas, ut dixi, nostram reiiciendi sententiam, quae divinae potentiae ratione habita, tua Chemica portenta in resurrectione non somniat? Memini, quum Lugduni essem, Dominum quemdam *A Campis*, qui mihi se verum philosophum dictitabat, quod in transmutationem metallorum stolide incumberet, adseruisse quondam, ubi dies mundi extremus advenisset, omnia inflammanda esse, & igne in crytalli & vitri speciem convertenda, ita ut mirari esset Lugdunum & alias urbes, vitreas omnes: homines vitreos, vitrea, animalia, vitreas arbores & plantas; sed si ad haec efficienda idonea vis ignis esset iuxta illum, *Burnetius* tamen non vitrea vult corpora vi ignis fieri, sed ignem ipsum, flammam, lucem; qua vi & quomodo ipse novit. Magna certe utriusque capitis deliramenta.*

Quum igitur constiterit quale sit corpus Christi; & exploratae fidei sit corpus nostram gloriosum conforme futurum glorioso corpori Christi, iam patet quale & ipsum futurum sit, quamque circa illud *Burnetius* desipiat; patet quomodo gloriosum, hoc est lucidum sit; quomodo sit *εξοπερισσοῦ*, ut illud vocat *Apostolus II. Cor. V. 1.*

hoc

hoc est, divina virtute perfectum & immutatum; non quod ille somniat, *inorganicum*: nam praeter absurdam potestatem voci subiectam, nullum corpus vivens fingi potest, quod inorganicum sit; etsi eadem, aut omnia, organa integra non servet. Et quidem quum Apostolus ἀλληγορικῶς ibi loquatur, & nostrum corpus *tabernaculum* nuncupet, quo eius mortalitatem insinuet; ut allegoriam servet, quum tabernacula manu fiant, debuit adpellare corpus immortale & coeleste *non manufactum*, ut immortalitatis donum a Deo concessum indicet, & non ab homine; tabernaculumque esse doceat multo hoc temporario praestantius; quod video aliquatenus sensitisse etiam Io. Chrysostomum & Theophylactum. Sed quid sibi vult illud, corpus nostrum erit spiritale? Non quidem quod vult Burnetius, corpus erit igneum & aethereum, spiritusque evadet, sed quale illud Augustinus describit Epistola ad Consentianā. CXLVI. Spiritale autem corpus, quod iam cum spiritu immortale est: quamvis nonnulli arbitrentur tunc fieri corpus spiritale, quum iam & ipsum corpus mutatur in spiritum, & quod homo erat ex corpore & spiritu; utrumque ac totum spiritus erit: quasi dixerit Apostolus: Seminatur corpus animale; surget corpus spiritale. Proinde sicut animale corpus non est anima, sed corpus; ita & spiritale corpus non spiritum debemus putare, sed corpus. Et ut exponit etiam Lib. XIII. De Civ. Dei Cap. XX. a quo non discrepat Glycas Epist. V. 253. At inquit Burnetius, ἱσάγγελλοι erimus, Christo ipso id docente. Concedo profecto. Sed quid inde? Nullum aliud confectarium video ex hoc, quam quod non nubemus, quum Christus huc respexerit quando id dixit; & quod immortales erimus sicut Angeli; unde

unde & nuptiae tamquam supervacaneae excluduntur. Id enim volunt illa *Lucae XX. ἀποθανὲν ἔχουσιν δυνάμεις, ἰσχυροὶ γὰρ εἰσι*. Nec enim mori possunt amplius, pares enim sunt Angelis. Sed de his latius inferius agemus. Verum iuxta *Paulum*, inquit, beatorum corpus caeleste erit; & quum dicitur coeleste, notat id materiam ex qua componitur. Quenadmodum enim hodiernum corpus constat ex materia terrestri; ita corpus quod coeleste dicitur, ex materia coelesti constabit. Sed qualis est haec materia coelestis? Ecce respondet, tamquam e tripode Sybilla, *Burnetius*: Non est dura aut solida, instar vitri, crystalli, aut glaciei; ut e veteribus nonnulli somniabant. Sed est purissima aut tenuissima, sicut aer aut aether: huiusmodi proinde erit corpus nostrum coeleste. Quid si materia coeli fumus esset, ut voluit esse primum coelum *Mahammedes* in *Alcorano* Sur. III. fumeumne corpus nostrum futurum est? Sed quo tunc ignis, & flamma, & lux? Quam male ignis fumo permutatur? Quid si dicam nullam esse coeli materiam? Omne quod coelum vocatur esse vacuum; quod quidem caerulei coloris esse videtur, mixtione tenebrarum vacui, & candidorum radiorum lucis, ut id explicant *Newtoniani*? An non potius coeleste corpus dicitur, quod qualitates coelestes induerit?

Nunc illud expendam quod *Burnetius* ait, ideam resurrectionis iuxta obviam coelestium Scripturarum intelligentiam esse qualem vulgo tenemus & credimus; sed revera id procedere quod divinae Scripturae permittitur intellectae non fuerint, quum de duabus resurrectionibus illae loquantur; & de prima verum sit quod vulgo creditur; de secunda quod ipse adfirmat. Scribit enim: *Est aliud praeteron observandum,*

unde

inde suborta est in tractando hoc argumento aliqua obscuritas aut confusio. Ex eo scilicet, quod non satis distinxerint iidem Auctores resurrectionem primam & secundam, ex mente veterum. Has enim distinxerunt ex antiquissimis Patribus multi, atque aliud nos genus corporis habituros esse in prima resurrectione, aliud in secunda, statuerunt. In prima quidem, corpus carneum, osseum, & sanguineum, instar bodierui: sed purius & perfectius, quale fuisse creditur Adami corpus in Paradiso. In secunda autem resurrectione erit corpus spirituale, coeleste; Christi, secundi Adami, glorioso corpori conforme: sine carne & sanguine, quale describitur a Sancto Paulo in suo sermone de resurrectione ad Corinthios. Atque haec duo genera corporum post hanc vitam distinguebant Patrum quotquot (utique nec pauci, nec exigui nominis) millenne Christi regnum tuebantur. Aeque adhibita distinctione, quaestionibus supra propositis, de natura & de identitate corporum in resurrectione, alio atque alio modo respondendum, prout de prima aut secunda resurrectione quaestionem intellexeris. Si de prima, corpus quidem erit carneum, sed non idem numero cum praecedenti. Si de secunda, erit quidem corpus idem numero cum proxime praecedenti, sed non carneum, neque terrestre. Proinde vides in hac lite nihil certo & exacte definiri posse, donec conventum fuerit de statu causae: de unica nempe; aut duplici resurrectione. Quaecumque autem differuimus supra de resurrectione, ex characteribus sacris, respiciunt resurrectionem ultimam & universalem, corpusque coeleste, quod tunc temporis habituri sunt sancti. Haec enim est notissima, & in sacris Litteris celebratissima resurrectio: de qua etiam, ut falsor, suam dissertationem unice instituit Apostolus Paulus.

lus. De prima autem resurrectione, in millenni regno Christi, & renovatione rerum, sequenti capite atturi sumus. Eaque exposita, quid de tota hac materia statuendum sit, clarius elucescet. Sed quam gratis haec adseruntur? Non me latet Papiam Hierapolitanum, Irenaeum, Iustinum Martyrem, Cyprianum, Lactantium, pluresque alios fuisse Chiliastras; sed haec sententia iam explosa est, & eiecta certissimis rationibus & argumentis. Burnetius tamen crambem hanc recoctam obgerere voluit, & Chiliastrarum errores homo fanaticus renovare non dubitavit integro tractatu, qui cum *Theoria sacra telluris* circumfertur. At num propterea haec opinio, quia eam Burnetius defendit ac substinet, vera est? At si falsa est, ut quidem est, lateque ostendit N. Alexander T. I. *Hist. Eccles. Dissert. XXVII. in Saecul. I. Art. II.* quid eius duplici resurrectioni fiet? Deinde & si opinio Chiliastrarum subsisteret, quomodo tam absurde scripturae loqui possent, ut resurrectionem, secundam vocarent, quae nihil aliud esset quam corporis, quod iam resurrexerat, immutatio in caeleste & spiritale? Resurrectio est eius quod cecidit, non eius quod stat & persistit, licet transmutetur. Nulla itaque est secunda resurrectio; nonnisi igitur de una Scripturae loquuntur; adeoque falsa est Burnetii opinio, utpote divinis oraculis contraria. Sed etsi secunda haec resurrectio esset, Burnetio minus prospere succederet; nam is qui tam operosa dissertatione, & prolixis ambagibus identitatem corporum excitandorum negavit, tunc sibi contradicens illam admitteret. Nam quum aliubi fateatur in prima resurrectione eadem corpora futura, & de ea loqui Scripturas, ubi eadem corpora excitatum iri adserunt; quidquid alibi

ali-

ulter dicat ; iam in secunda resurrectione eadem corpora remanebunt , sed immutabuntur tantum , ad incorruptibilem conditionem evecta . Quod quidem de his , qui vivi in resurrectione reperientur , ipse concedit his verbis : *Convenit , opinor , utrimque , quoad corpora eorum qui reperiuntur inter vivos in adventu Domini : Ea scilicet mutatum iri immediate , manentibus iisdem particulis , aut earum magna parte .* Insuper alibi addit : *Si quem vero tantus incessit amor sui corporis terrestris , ut eo carere nequeat , resurgat & reddatur ei per me licet , sub eadem forma & iisdem particulis , modo statim immutandum concedat illud corpus terrestre in coeleste alterius formae & qualitatum .* Non tamen cum eo convenimus , quod modum attinet ; neque id eventurum quum resoluta hac mortali compage membrorum , eadem materia (sordibus exceptis) transmutabitur in aliam formam & in alias qualitates : utpote in easdem quas habent corpora immortalia & incorruptibilia . Id quod nos haud quaquam admittimus , quum partes omnes a Deo immortales & incorruptibiles reddendas credamus . Mutabuntur enim non peribunt . Ad rem Tertullianus de Resurrect. Carnis : *Discernenda est autem demutatio ab omni argumento perditionis . Aliud enim demutatio , aliud perditio . Porro non aliud , si ita demutabitur caro , ut pereat . Peribit autem demutata , si non ipsa permanserit in demutatione , quae exhibita fuerit in resurrectione . Quomodo enim peribit , si non resurgit ; ita etsi resurgit quidem , verum in demutationem subducitur , acque perit . Aequè enim non peribit , si non resurrexerit . Et quod ineptum , si in hoc resurgit , ut non sit , quae potuit non resurrexisse , nec esse : quia non esse iam coeperat . Non miscebuntur omnino diversa , mutatio atque perditio , operibus*

bus utique diversa. Perdit haec, illa mutat. Quo-
 modo ergo quod perditum est, mutatum non est: ita
 quod mutatum est, perditum non est. Perisse enim
 est in totum non esse quod fuerit? Mutatum esse, ali-
 ter esse est. Sed porro dum aliter est, idipsum potest
 esse: habet enim esse quod non perit. Mutationem
 enim passum est, non perditionem. Atque adeo potest
 & demutari quid & ipsum esse nihilominus, ut &
 totus homo in hoc aëro substantia quidem ipse sit,
 multifariam tamen demutetur, & habitu, & ipsa
 corpulentia, & valetudine, & condicione, & di-
 gnitate, & aetate, studio, negotio, artificio, facul-
 tatibus, sedibus, legibus, moribus, nec quidquam
 tamen admittat homini, nec ita alius efficitur
 tur, ut cesset id esse: imo nec alius efficitur, sed
 aliud. Hanc formam demutationis divina etiam
 documenta testantur. Mutatur Mosci manus & qui-
 dem ad instar emortuae, exsanguis & exalbida, frigida,
 sed & recepto calore, & refuso colore, eadem caro &
 sanguis est. Mutatur postea & facies eiusdem, in-
 contemplabili claritate. Sed Moyses erat proinde qui
 non videbatur. Sic & Stephanus angelicum iam fa-
 stigium induerat, sed non alia genus in lapidatione
 fucciderant. Dominus quoque in secessu montis etiam
 vestimenta luce mutaverat, sed lineamenta Petro a-
 gnoscibilia servaverat. Vbi etiam Moyses & Helias,
 alter in imagine carnis nondum receptae, alter in
 veritate nondum defunctae, eandem tamen habitudinem
 corporis, etiam in gloria perseverare docuerunt. De
 quo exemplo instructus & Paulus: Qui transfiguravit,
 inquit, corpus humilitatis nostrae conformale corpori
 gloriae suae. Quod etsi transfigurationem & conver-
 sionem in transitum substantiae cuiusque defendis:
 ergo & Saul in alium virum conversus, de corpore
 suo

suo excessit. Et ipse Satanas quum in Angelum lucis transfiguratur, qualitatem suam amittit. Non opinor. Ita & in resurrectionis eventum mutari, converti, reformari licebit cum salute substantiae.

Sed & Patrum traditioni huiusmodi opinio contraria est, quoad ex iam dictis satis elucere arbitror; & unus pro cunctis audiatur Hieronymus Pammachio & Oceano scribens, & Burnetianum errorem in Origene, sectatoribusque confutans. *Credimus, inquit, resurrectionem futuram corporum. Hoc si bene dicatur, pura confessio est. Sed quia corpora sunt coelestia & terrestria, & aer iste & aura tenuis, iuxta naturam suam corpora nominantur: corpus ponunt non carnem, ut Orthodoxus corpus audiens, carnem putet: haereticus spiritum recognoscat. Haec est eorum prima decipula, quae si deprehensa fuerit, instruunt alios dolor, & innocentiam simulant, & maliciosos nos vocant, & quasi simpliciter credentes, aiunt: Credimus resurrectionem carnis. Hoc vero quum dixerint, vulgus indoctum putat sibi sufficere, maxime quia idipsum & in symbolo creditur. Interroges ultra; circuli strepitus commovetur, fautores clamitant: Audisti resurrectionem carnis: quid quaeris amplius? Et in perversum studiis commutatis, nos sycophaniae: illi simplices adpellantur. Quod si obduraveris frontem, & urgere coeperis, carnem digitis tenens, an ipsam dicant resurrecturam, quae cernitur, quae tangitur; quae incedit & loquitur: primo rident, deinde adnuunt. Dicentibusque nobis, utrum capillos & dentes, postus & ventrem, manus & pedes, ceterosque artus ex integro resurrectio exhibeat: tunc vero visum se tenere non possunt, cachinnoque ora solventes, iocutores nobis necessarios & placentas, & medicos, ac*
su-

futores ingerunt. Vtroque interrogant, utrum credamus & genitalia utriusque sexus resurgere, nostras genas hirtas, feminarum leves fore, & habitudinem corporis pro maris ac faeminae distinctione diversam. Quod si dederimus, statim expetunt vulvam & coitum, & cetera quae in ventre sunt & sub ventre. Singula membra negant, & corpus quod constat ex membris, dicunt non resurgere. Non est huius temporis contra dogma perversum, rhetoricum iactare sermonem. Non mihi dives Ciceronis lingua sufficiat: non fervens Demosthenis oratio, animi mei possit implere fervorem, si velim haereticorum fraudulentias prodere, qui verbo tenus resurrectionem fatentes, animo negant. Solent enim mulierculae eorum, mammam tenere, ventri adplaudere, lumbos & femora & putres attrectare axillas, & dicere: Quid nobis prodest resurrectio, si fragile corpus resurget? Et futurae Angelorum similes, habebimus & naturam? Dedignantur videlicet cum carne & ossibus resurgere, tum quibus resurrexerit & Christus. Haecenus quidem Hieronymus. Sed regerit Burnetus: Quidquid statuerint, sive Concilia, sive Patres, cedendum est sacris litteris & rationi. Bona verba quidem. Iam sacras litteras Burnetio adversari demonstravimus, nec sua ratione multum proficere. Non enim Burnetii ratio, ea ratio est, quae cuncta dirigit ac disponit, aeternaque lege omnia ducit ac colligat. Sed sunt deliria, qualia iam multa redarguimus, ut corpus terrenum in coelo consistere non potest, quod quam falsum sit ostendimus Capite VI. corpus tenue alia corpora penetrare potest, & ianuis clausis in aedes ingredi, quod quam rationi contrarietur, statim vidimus; & id genus sexcenta somnia, & paralogismi. Num cedendum est huic ratio-

rationi? Sed recta ratio sit quam *Burnetius* persequitur, numquid si quid ratio humana in Christianae sapientiae placitis minus intelligere ac comprehendere potest, statim non est admittendum? Numquid divina potentia eos faciendi fines sibi praescripsit ut nihil moliretur, nisi quod homines intelligere & comprehendere possent? Humanus ne captus omnipotentiae mensura erit? *Paulus* dicit resurrectionem mortuorum *mysterium esse*. Quis igitur cognovit sensum Domini, aut consiliarius eius fuit? Nihil quidem a Deo contra rationem fit; multa tamen supra rationem humanam. Nam quidquid Deus facit ratione facit, quum ipse ratio ipsa sit; & ratio numquam sine ratione esse possit. Ideo satis & luculenter superius ostensum est, nihil eorum, quae in resurrectione mortuorum eventura Ecclesia docet, rationi repugnare, etsi ea mens humana minus intelligat.

Burnetii opiniones ulterius confutantur; & De Angelorum Daemonumque corporibus iuxta veteres Theologos, Platonicosque, disseritur.

CAP. XI.

Sed res *Burnetio* confecta videtur, si ostendat corpora beatorum, esse eadem cum Angelorum corporibus. Sed audiamus ipsum ita *Cap. VIII.* scribentem; *Ultimus character desumitur a paritate Beatorum*

N

torum

verum in coelo cum Angelis. Christus dicit ad Saddu-
 ceos, filios resurrectionis fore ἰσάγγελους, similes An-
 gelis. Quod quidem ad spectu primo respicit nuptias &
 concubitum, aliis tamen non exclusis. Imo, ea ac-
 censione, sententiam magis generalem Christus edidisse
 videtur, quae paritas filiarum resurrectionis cum An-
 gelis, ad plura possit, & debeat extendi. Et ad plu-
 ra quidem extenditur a Sancto Luca, qui hoc dictum
 Christi ita proferit: Qui vero digni habitui fuerint,
 qui saeculum illud consequantur & resurrectione-
 nem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque
 nuptui dantur. Neque enim mori posse amplius,
 dicendum est pares enim sunt Angelis, ἵνα
 γὰρ ἀποθάνειν δύνωται, ἰσάγγελοι γὰρ εἰσι. Ex
 his verbis, primo, constare mihi videtur, Angelos
 habere corpora; deinde nos talia habituros esse corpora,
 qualia habent Angeli: ac proinde inorganica. Quoad
 primum. Si paritas illa Beatorum cum Angelis con-
 sistit tantum in parte spiritali utriusque, non in
 corporibus: tum corpora nostra, post resurrectionem,
 possunt esse mortalia, non obstante hac paritate. Chri-
 stus autem dicit, propter hanc paritatem nos am-
 plius mori non posse. Oportet igitur, corpora utriusque
 siue partem corporalem respiciat haec paritas: mori-
 mur enim, seu mortales sumus, ratione corporis
 tantum: siue in hac vita, siue quavis alia. Prae-
 terea haec immortalitas & paritas cum Angelis, de
 quibus loquitur Christus, sunt privilegia resurrectio-
 nis, vel nobis accedunt post resurrectionem, aut im-
 mortalitas animae semper fuit: & quae nobis adve-
 nit per & post resurrectionem, est immortalitas cor-
 poris. Haec igitur respectu futuri sumus pares Ange-
 lis. Denique singulos effemus Angelis potius ante re-
 surrectionem, quam post, si Angeli non habent cor-
 pora.

pora. Angelos non esse nudas substantias spirituales, sed vestiri corporibus sui generis & ordinis, id praeterea demonstrare mihi videtur, quod constituturi sint comitatum & satellitum Christi in suo adventu glorioso. Oportet igitur, ut sint visibiles & corporibus induti, iisque nobilioris ordinis: ut coelestis illius pompae maiestatem & magnificentiam augeant & expleant. Nec sustinebis, opinor, dicere, habituros quidem corpora tunc temporis, sed mutabilia, vel facta ex aere, pro re nata; dissipanda iterum, aut deponenda, ubi finitam fuerit spectaculum. Haud patieris, inquam, hoc dici, Christum quidem reditum esse comitatissimum, sed phantasmatibus: fugitivis umbris milles mille, & inanibus visis; & huiusmodi larvatos Angelos solum Dei in coelis circumdare. Porro, quum dicitur in sacris Litteris, Satanam se transformare quandoque in Angelum lucis: illa metamorphosis supponit Angelum lucis habere aliquam externam formam, aliquam speciem visibilem, qua dignoscitur & distinguitur. Id vero, quidquid sit, habere non possunt absque omni corpore. Et quoad malos Angelos in genere, quum sint capaces poenae & cruciatus per ignem corporeum, eoque destinati, exinde patet hos spiritus degeneres sua habere qualiacumque corpora. Dein ex altera parte, Sanctis & Beatis nihil societatis aut commercii intercedere potest cum bonis Angelis, nisi hi, perinde ac illi, sint aliquo modo visibiles & incorporati. Denique, ut hoc addam, equis sanae mentis, atque operum Dei aequus aestimator, rem secum reputans, credere potest bona fide & ex animo, regiones coelestes & aethereas, quantas quantas, vacuas esse omni creatura intelligente visibili, omni animali ratione praedita praeter pauculas animas humanas? Quantas oportet

et fingere in rerum natura solitudines & eremos?
 Ad quas tamen suis incolis replendas, Deo Optimo
 Maximo, rerum Conditori, nec potentia defuit, nec
 bonitas. Quod si nobiseum statuas, Angelos habere
 corpora sui generis & ordinis: non quidem organica:
 (Quid Angelis enim cum ossibus, artubus, visceri-
 bus, aqualiculo, aut membrorum compage?) sed lu-
 cida & aetherea: quemadmodum e Patribus non pau-
 ci statuerunt, ut alibi dictum est: atque his corpori-
 bus Angelicis nostra fore similia si concedas; Ex hac
 hypothese, Deo, universitatis Opifici, constabit suis
 honos: Coelo suus adparatus, & illustrium incola-
 rum exercitus: Nobis denique cum Angelis vitae so-
 cietas, iisque par & cognata corporis animique in-
 doles & immortalitas.

Sed expendamus singula. Iam quod ex Evangelio
 adducitur, nos scilicet in resurrectione similes Ange-
 lis futuros, a nuptiis abstinentiam, & immorta-
 litatem tantum respicit, quod superius Augustinus
 luculenter ostendit pag. 170. & nos pariter ani-
 madvertebamus. Quod ergo ait, ex hoc loco consta-
 re Angelos habere corpora, confectarium non exsi-
 sit; multo minus quod ea corpora sint inorgani-
 ca. Nam si inde similitudinem corporum Angelorum
 cum corporibus resurgentium inferre licet, potius
 ea esse organica confirmabimus: Nam ea Christi
 verba iuxta Hieronymum, organa corporis, & se-
 xuum discrimen indicant. Nam, ut ipse ait, Non
 de lapide & ligno dicitur, non nubent neque nuben-
 tur, quae naturam nubendi non habent; sed de iis
 qui possunt nubere. Id quod & Augustinum deduxisse
 pag. 170. superius vidimus. Et totum id, quod deinde
 disputat, usque ad illud si Angeli non habent corpora,
 falsa hypothese innititur, hoc est, quod Christus di-
 xerit

xerit nostra corpora futura corporibus Angelorum similia ; quum alium omnino significare voluerit , ut ostensum est . Sed , inquit , *Augustinus in Psalmum LXXXV.* ad illa verba ; *Eruisti animam meam ex inferno inferiori* , Talia , inquit , erunt corpora nostra post resurrectionem , qualia sunt Angelorum corpora . Et in *Psalmum CXLV.* non procul ab initio , corpus nostrum caeleste adpellat corpus Angelicum . *Tertullianus* suo modo adpellat , carnem Angelificatam *Libro De Resurrect. carnis Cap. XXVI.* & demutationem in substantiam Angelicam *Lib. III. contra Marcionem Cap. ultimo.* *Lactantius* , transformationem in similitudinem Angelorum *Lib. VII. Cap. XXVI.* Deinde rogat ut consulamus , quum vacat , plura loca *Augustini* , ubi eundem prodit sensum , ut *Epistola III. ad Fortunatian. Lib. II. de Genes. ad litter. Cap. XVII. Lib. III. Cap. X. Lib. XII. Cap. XXXV.* Ipse autem *Burnetium* rogo , ut attentius Opera laudatorum Patrum legat , & illis loquutionibus quid vere sibi voluerint , melius intelligat . Certe si evolvat , quae ex *Augustino* superius *Cap. IX. pag. 147.* attulimus , numquam dicet *Augustino* haec in mentem venisse ; & multo minus si perlegat ea etiam , quae de carnis resurrectione in *Enchiridio ad Laurentium* dissertat . Rogo autem in primis ut *Tertullianum* laudato libro *De Carnis resurrectione* legat & perlegat , totumque consideret , ne in suam sententiam invitum *Tertullianum* trahat , qui eodem libro suam *Angelificatam* carnem ita exponit , ut nec nos ludificet , & *Burnetium* mendacii & malae fidei revinciat : Sed huic disceptationi , finem dominica pronuntiatio imponit . Erunt , inquit , tamquam Angeli . Si non nubendo , quia nec moriendo , utique nec ulli simili necessitati succidendo corporalis conditionis .

nis. Quia & Angeli aliquando tamquam homines fuerunt, edendo & bibendo, & pedes lavacro porrigendo. Humanam enim induerant superficiem, salva intacta substantia propria. Igitur si Angeli facti tamquam homines in eadem substantia spiritus carnalem tractationem susceperunt, cur non & homines facti tamquam Angeli in eadem substantia carnis, spiritalem subeant dispositionem, non magis solemnibus carnis obnoxii, sub Angelico indumento, quam Angeli tunc solemnibus spiritus sub humano? Nec ideo non permansuri in carne, quia non & in solemnibus carnis, quum nec Angeli ideo non & in spiritu permanserint, quia non & in solemnibus spiritus. Denique non dixit, erunt Angeli, ne homines negaret: sed, tamquam Angeli, ut homines conservaret. Non abstulit substantiam, cui similitudinem attribuit. Ecce verus verborum laudatorum Patrum sensus; ecce ut contra Burnetium Iuriconsulti axioma procedit, quod habetur in *L. Incivile ff. de Legibus*. Quam melius divina dicta Muhammedanus Avicenna intellexit *Cap. III. De Almahad* nil aliud percipiens in illo erunt sicut Angeli Dei in coelo, quam quod erunt sicut Angeli non comedentes, neque bibentes, neque coeuntes, quae sunt eius ipsissima verba, ut ab Andrea Alpago in Latinum ex Arabico conversa fuere.

Alia autem argumenta, quibus Burnetius Angelis corpora vindicare conatur, levia admodum sunt, & quae facile solvi queant, ut a Theologis, & Philosophis doctissimis iam ostensum est. Nam non video cur in comitatu Christi etiam Angeli sine corporibus esse non possint; cur transfiguratio Satanæ in Angelum lucis ἀλλογορισμὸς accipienda non sit; cur Daemones sine corporibus cruciari non valeant?

Cur

Cur coeli regiones non possint habere alios incolas corporibus instructos praeter Angelos; aut si Angeli corporibus nudi eas habitant, non satis habitatae sint & frequentes?

Sed quoniam vult *Burnettius* ut, an Angeli corpora habeant, consideremus, & in corporum Angelicorum naturam & qualitates inquiramus, illis verbis: *Quere illis auctor sum, ut primum expendant, num Angeli habeant corpora; dein quibus sint;* proferam haec Dissertationem, quam olim vernante adhuc aetate conscripsi, *De Angelorum & Daemonum Jure*, dum Theologiam Platoniam cum Christiana contenderem; ut cognita Angelicorum corporum, si verum esset Angelos iis instrui, natura & indole; videamus etiam quam falso ea *invenientes* a *Burnettio* dicantur; & quam id solus ipse somniaverit. Nam exstabit, siminus eadem organa ac nos Angeli habeant, tamen aliis organis nostris non omnino dissimilibus eos praeditos esse, ex veterum Theologorum, Philosophorumque sententia. Hinc eorum praesentiae, eorum Epulae, eorum concubitus, eorum colloquia, ambulationes, incursus, comitatus, peregrinationes, & quaecumque propria hominum sunt; & quae sine instrumentis humanis similibus peragi perficique non possunt. Et pro lubentia eam Dissertationem profero, quae perspectius habet multa in ea iuxta etiam Philosophorum Ethnicorum placita tractari, quae frustra in aliis, qui de Angelorum corporibus egerunt, ut *Petavio*, *Gregorio a Valencia*, ceterisque quaesiveris. Illa autem est quae sequitur.

De Angelorum & Daemonum Statu
Digressio.

Et si nonnulla, quae ad statum Angelorum pertinere videri possunt, obiter iam superius attigimus, huius rei modo tractatio instituenda est, de eaque late differendum. Virum egregium, & multa doctrina praestantem, *Augustinum*, animarum nomine Angelos alicubi indigitasse memoravimus, delevisse itidem, seu potius retractasse deinde, quod dixerat, *L. I. Retract. Cap. XI.* quod numquam id divinis litteris animas Angelis vendicari liquido comperisset; cui tamen mirificus ille *Adamantius* praehuxerat, *L. II. περὶ ἀρχῶν*, caelestium oraculorum testimoniis animis Angelos esse praeditos probari posse negans; quamquam eosdem esse animantes nullus dubitat, quod & rationibus evincere nititur. Cui libenter & ad sensum praestet *Augustinus*, qui *L. III. De Genes. ad lit. Cap. X.* Apuleii, ceterorumque Platoniorum omnium vestigiis insitens, aerea daemones animalia esse praedicat, corpora ex aere concreta illis tribuens, sicuti Angelis coelestia. Quae quum ita se habeant, tum esse quidem animalia & fateantur & doceant, & habere animas adfirmare reformident, haud plane intelligi, quum animalia non nisi ex anima & corpore coalescere perspicuum sit. Verum parum nostra adest, quum mente id dixerint, pervestigare, quomodo illud tam firmumque sit, nullo omnino corpore Angelos adseruisse numquam, sed vel coelestibus vel aereis corporibus uniter aptos existimasse. Quae quidem sententia illustrissimos alios Ecclesiae Patres fautores habet, quandoquidem in eam iverunt inter Gre-

cos

cōs *Irenaeus* Lugdunensis Episcopus, *Iustinus* Martyr & Philosophus, *Tatianus* Assyrius, *Athenagoras*, *Clemens* Alexandrinus, *Methodius*, *Athanasius* pariter Alexandrinus, *Eusebius* Caesariensis, *Basilius Magnus*, *Caesarius* Gregorii Nazianzeni frater, & *Ioannes* Thessalonicensis, quibus addere iuvat Iudaeum Historicum *Iosephum*, & Christianum Philosophum *Michaelem Psellum*; inter Latinos vero in hac haerese sunt, *Caecilius Cyprianus*, *Minutius Felix*, *Lactantius*, Stridonienſis *Hieronymus*, *Severus Sulpitius*, *Claudianus Mamercus*, *Gregorius Magnus*, *Bernardus* Claravallensis, quibus facile adiungerem *Tertullianum*, *Hilarium* Pictaviensem, *Ioannem Cassianum*, *Faustum* Regiensem, *Paschasium* Romanae Ecclesiae Diaconum, *Rupertum* Abbatem, *Raimundum Lullum* si minus viderem eos non tantum corpora adnata Angelis adserere, quantum omnino corporeos, & totos corpora illos praedicare, quamquam tenuia, & exilia, & quae vel tantum intelligentia percipiantur, quum nihil prorsus praeter Deum incorporeum admitterent; & forte nec ipsum Deum *Tertullianus*. Verum quum ista a Platonica doctrina quam maxime abhorreant, & iam omnium Theologorum iudicio eiecta sint, atque excultata, & nos haud iniuria reprobamus, & ullam eorum rationem habere negligimus. Virum tamen & scientia, & dignitate eminentissimum haud fas praetermittere, qui quamquam proximis saeculis floruerit, antiquiorum tamen sententiae non parum momenti sua auctoritate addiderit, *Thomam* Caietanum; hic enim *Comm. in Cap. II. Epist. ad Ephes.* veterum placita sequutus, Daemones aerea animalia esse dicit; & ne haec ab illo quasi dictata reddantur, ratione ad hoc conquistata firmare contendit. Nos tamen non multum, quibus haec

haec naturalibus rationibus comprobentur, soliti sumus, in hoc unum incumbentes, ut Platonis in hoc decreta Christianae Philosophiae consona demonstramus; quapropter sacrarum tantum Scripturarum testimonia adferemus in medium, quibus sententiam suam laudati Scriptores conantur adstruere. Et primum *Origenes Proem. in lib. περὶ ἀρχῶν* argumentum ad huius opinionis veritatem indicandam minime contemnendum existimat, altum in coelestibus litteris de natura ulla incorporea silentium, ignotumque ipsis ἀσώματου vocabulum; iure floeci pendens id, quod ex libro *Aprocryho*, cui titulus est *Doctrina Petri*, in contrarium adducitur, Christum scilicet Apostolis colloquentem dixisse: *Non sis Daemonium incorporatum*; simulque animadvertens, & si forte umquam in Scripturis sanctis *incorporei* vocabulum occurrat, eo sensu illud demum accipiendum, ut non simpliciter, sed comparate dictum intelligatur; incorporeum scilicet videri id, quod subtile, & tenue est, & prope insensibile, crassis & solidis, tactuque obnoxiiis, quibus nos circumdamur, corporibus comparatum. Id quidem, quod ceterum fecit Thessalonicensem Praefulem *Ioannem*, qui quum adversus sacrilegos Iconomachos in quinta Synodo ageret, obiicem omnem, qui Venerabilium Patrum sententiae resisteret, remoturus haec addidit: *οὐδέ τις εὐροῖς ἀσώματος καλεμένου τὸς ἁγγέλους, ἢ δαίμονας, ἢ ψυχὰς, ὡς μὴ ὄντας ἐκ τῆς σωματικῆς πᾶν ὑλικῶν τεσσάρων στοιχείων, καὶ τοιαῦτα σώματα πάχους καὶ ἀντίτυπα, ὡς ἡμεῖς περικεμένα, ὥπως αὐτοὺς προσηγόρευσαν. τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἀόρατοί ἐσθιν.* hoc est, *Si umquam vero Angelos, seu Daemones, siue animas, incorporeos adpellari repereris, tamquam non ex commixtione quatuor materialium ele-*

elementorum constantur, neque corpora crassa, & solida, prout nos, habentes, ita illos appellaverunt. Ei enim, qui quemadmodum nos, se habet, minime sunt adspectabiles. Quibus forte verbis illorum se turbae adgregat, quos nihil, praeter Deum, incorporei admittere dignantes postremo loco recensuimus. Hinc vis omnis elanguet, & plane deficit momentum, illius argumenti, quod ex ambiguis constitutionis, quam Concilium in Aedibus Lateranensibus tertium coactum edidit, verbis, satis imbecillum, conficitur a contraria sentientibus. Quamquam enim in illa Deum simul ab initio temporis utramque de nihilo condidisse creaturam, spiritua-lem & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam, verbis fere totidem, verissime definitum est; haec tamen Origenis, & Ioannis expositionem, & haud quidem invita, receperint, quod & recentiores Theologi recte observarunt. Sed ne Origenis argumentum videatur infirmius, utpote quod sola nititur taciturnitate Scripturarum, a quibus non omnem semper veritatem pandi exploratissimum habemus; laudati Caesarius, & Ioannes, & Viennensis Ecclesiae sophista Claudianus, perspicuum ex indubitatis oraculis testimonium ad suam sententiam roborandam confirmandamque adferunt, illud scilicet divini Cantoris, a Paulo Apostolo deinde ad Ebraeos scribente repetitum: *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem, seu flammam ignis*. Et si quis ἀληγορικῶς locum hunc conetur exponere, lapidem lavare, ut aiunt, & oleum & impensam perdere, memoratus Claudianus existimat. At idem insuper Scriptor acutissimus Eusebii Hieronymi, & Ioannis Cassiani, opinioni favens satis explicite Angelorum seu Daeemonum corpora a di-

vo Paulo indicari arbitratur , prima ad Corinthios Epistola corpora coelestia , & corpora terrestria memorante . Quod si apertius adhuc desideretur oraculum , quamquam & huius postremi auctoritate id persuasissimum habet *Michael Psellus* , illud adferat abstrusioris doctrinae homo , *Caietanus* , qui docte & perspicue sapiens , aerea Daemonibus corpora a Paulo vindicari censet , ubi ad Ephesios scribens , ait : *Secundum Principem potestatis aeris , spiritus qui nunc operatur in filios dissidentiae* . Quae quidem omnia pluribus exequuti sumus , ut a Christiana doctrina Platonem minime dissentire liqueret , Deos Daemonesque certis sui generis corporibus innexos circumseptosque introducentem in *Timaeo* , & *Epinomide* . Si vero lubet illorum Platonice sententiae accedere , qui & Deos quosdam nullo corpore ut supra innuimus , esse adfirmant , quos quidem ὑπερσπουδαίους adpellant , Dei summi contemplationi tantum addictos , Platonis dogmata partim cum Theologorum illorum credulitate conciliabimus , qui Angelos esse corporis prorsus exfortes persuasibiliter docent . *Augustino* vero , qui pravis Daemonibus tantum , *Libro III. de Genesi ad litteram Cap. X.* corpora tribuere videtur , concordem illos multo magis dixissem , si minus postea , quamquam dubitanter , reprobis Angelis vindicaret ibidem , & alibi quidem adfereret adfirmate in *Enchiridio* . Hic tamen blanditi *Porphyrio* videretur scribens *De divers. quaest. LXVIII. spiritualiter summos Angelos vivere , infimos vero animaliter* , nisi audacius dictum de infimis , quam ut posset vel Scripturis Sanctis , vel ipsis rebus ostendit ; quia & si forsitan posset , difficillime posset , adsumpta in seipsum virga censoria notasset *Retract. L. I. Cap. XXVI. Porphyrinus enim*

enim si *Iamblycho De Myſter.* fides Deos puros intellectus eſſe dixit, Daemonas vero intellectus animales, a quo non multum diſcrepare *Plotinum*, liber quem hic *De Amore* inſcripſit *Cap. VI.* haud obſcure indicat. Pereruditus ille *Fauſtus*, qui de ſuae Eccleſiae nomine Regienſis adpellatur, *Tract. Quod nihil ſit in rebus creatis incorporeum*, Claudianum Mamerquum ἀνταγωνιſτὴν cauſa poene periclitatum oſtendit, quod Angelos fatali ruina de ſedibus coeleſtibus deturbatos, concreta ex aere corporum involucra ſuperinduiffe contenderet; atque ita in ea fuiſſe ſententia ſubindicat, ut Angelos corporatos partim, partim corpore omni ſolutos exiſtimaret. Verum quum illum mendacii & calumniae arguat *Claudianus L. 3. De ſtat. an. Cap. VII.* ſe id umquam dixiſſe vel ſenſiſſe negans, haud quidem laudatorum Platoniorum fidei ſuppettias tulerit. Ratio illis potius faveret, qua Patrum nonnulli ad corpora Angelis tribuenda impelluntur, eos ſcilicet a Beato Apoſtolo λειτουργικά πνεύματα dici εἰς διακονίαν ἀποſελλόμενα διὰ τῶν μίλλοντας πληρονομῶν ſωτηρίαν, *miniſtratorios*, videlicet, *ſpiritus in miniſterium miſſos propter eos, qui ſunt hereditatem ſalutis adituri.* Quomodo ergo, exclamat hic Claravalleniſis Praeſul, *Serm. V. in Cantic.* implent miniſterium ſuum abſque corpore, praefertim apud viventes in corpore? Denique non eſt diſcurrere, nec de loco ad locum tranſire, niſi corporum, quod frequenter Angelos facere tam indubitata, quam nota probat auctoritas. Hinc eſt quod & viſi ſunt Patribus, & ad eos intraverunt & manducaverunt, & pedes laverunt. Ita quidem Bernardus, cui iam Gregorius Magnus facem praeſtulerat in *Moralibus*. Sic enim eos tantum corporibus adnatis implicari opinandum occurreret, quos
homi-

hominum curae & tutelae destinatos, & veluti ministeria, intelligimus, quemadmodum & quos orbis terrarum praesides, & tamquam huius universitatis aedituos divina providentia constituit; reliquis circumiecto cuiuslibet corporis integumento liberis, ut qui tantum Dei contemplationi incumbentes perpetuo illum cultu & observatione venerantur. Pravis quoque Daemonibus necessaria esse corpora facile comprehendimus, qui nihil antiquius habent, quam insidias mortalibus struere, & qua aperta vi, qua clandestinis conatibus luctam cum illis exercere perpetuam. Sed quum generaliter Angelos omnes ministratorios spiritus adpellet *Apostolus*, vereor ut falso corporibus partim illigatos, solutos exemptosque partim quis inde subspicetur. Haud tamen hic animadvertere superfederim, simplicius faciliusque ea, quae de Angelorum praesentis, & occurribus, in litteris arcanis habentur, explicaturos esse nos, si illos habere corpora non diffitebimur; quando absurdum alioquin incongruensque videtur, eas naturas, quae hominum curae & ministeriis addicendae erant, iis instrumentis, quibus ad sua munera obeunda maxime indigerent, naturaliter infitis deficere; sed adsumtis adventitiisque formis, non tam hominibus adparere, quam illudere. Verum de hisce unusquisque sentiat, ut lubet, nullum enim reperire est certum explicatumque Ecclesiae scitum, quod rei dubietatem dirimat, & rixas incertorum Theologorum componat. Contrariam certe sententiam communi recentiorum poene omnium consensu receptam esse, & calculi; frequentioribus comprobata, animi parum ingenui esset dissimulare; inficiari, etiam impudentis. Antiquorum nonnullis, ut *Gregorio Nazianzeno*, *Iohanni Chrysostamo*, *Dionysio*,
cui

eni. falso Arcopagitæ cognomentum adscribitur ; quicumque ille sit , *Iovanni* itidem Damasceno hoc idem placuisse liquet ; quamquam de *Dionysio* levem admodum esse coniecturam dicendum , ex eo quod *Angelos* *νομῶν καὶ νοστῶν* intelligentes & tantum sub intelligentiam cadentes adpellat , ut iis , qui antiquorum Patrum , & Platoniorum Philosophorum volumina eolverint , haud ignotum esse potest . Sed tunc demum huius opinionis admiratio percrebuit , quum tenebras illas , quas litteris liberalibusque artibus armorum furor , & Barbarorum incursum , tristi iussitio disciplinis indicto densissimas effuderat , nonnullus Peripateticæ doctrinæ discit fulgor , ex Arabia ad nos bono an malo nostrorum fato haud dictu facile , sub undecimum sæculum transmissus . Tunc Aristotelis nomen scholæ omnes sive philosophorum , sive *Σχολαστικῶν* resonare ; tunc quidquid illa effutiisset , admirari , & tamquam de tripode dictum accipere . Tunc mentes nescio quas minime materiatas , nullo corpore , coelestibus orbibus adfixas , ratarum coeli conversionum causas , volentibus & nolentibus passim ingerere , atque inculcare . Quæ tamen a me ita dicta velim , ut nemo ex hisce *νομομαχῶν* Theologorum sententiæ me contraire calumnietur , luculentam siquidem illam magnificamque demiror , & maiestatis nescio cuius amplitudine supra ceteras attolli , atque eminero . Cui quidem haud quaquam verendum est ne quintæ Synodi *τῆς εἰκοσιμικτῆς* scita resistant , ubi *Iovannis* Thessalonicensis oratio laudatur , adprobaturque . Quum enim in eo confesso de sacrilegis Icenochastarum ausis compescendis ageretur tantum ut , adversus sacras imagines cultus , & religio sacra & tecta , ut aiunt , atque

in-

inviolata servaretur , ad asserendam divinis fimm-
 lacris venerationem omnis Patrum respiciebat, inten-
 tio. Hinc laudati quidem *Ioannis* ex iure manu con-
 ferentis , & observantiam Dei & Angelorum imagini-
 bus vindicantis actionem adclamantes commenda-
 runt : rationes tamen & argumenta , quibus rem
 ita se habere , atque haud secus factio opus esse ,
 probabiliter persuasibiliterque demonstrare nitebatur ,
 comprobasse pariter Patres , nulla nos credere cogit
 auctoritas , aut necessaria convenientia suadet. Sed
 eo minus Aristotelis sententiae adversari lubet ,
 quo eidem Platonem blandiri video , & ab animis
 corporis prorsus expertibus caelestes revolutiones fieri
 posse suspicantem. Ita enim de siderum anima a-
 gens scribit *L. X. Leg. Vel tertio, quamvis ipsa nu-
 da sit corpore , quia tamen alias vires supra modum
 mirabiles habet , facile ducit. Immo Iamblichus De
 Mysteriis* quomodo substantiae incorporeae corporibus
 uniantur , edisserens , rem ita exponit ut modis
 omnibus Platonicum placitum non multum ab
 Aristotelis sententia discrepare videatur. *Incorporeae
 substantiae , inquit , non sunt in corporibus : sed ex-
 strinsecus ea ducunt , dantque eis aliquid , non acci-
 piunt. Igitur nec una cum his commutantur , neque
 ad eorum distributionem distribuuntur. Non enim sunt
 habitus corporum , vel materiales formae , sed sub-
 sistentes , separabilesque , immo iam separatae & ante
 corpora vivunt.* Attamen quum res in incerto sit ,
 iuxta illorum fidem , qui aptos alicui corpori An-
 gelos censent , quod & Platoniorum placita maxi-
 me probant , de illorum corporibus curiose & dili-
 genter inquirendum est , & qualia illa sint , vel
 esse dicantur , haud iniucunda quidem tractatione
 differendum. Et primum Platonis , & asseclarum
 ve-

vestigiis inhacrentes diversa, nec eiusdem generis
 corpora, diis, & daemonibus tribuimus. Differen-
 ter enim & quoad corpora se habere haud vero qui-
 dem ab simile, quos in diversos ordines dissimilis
 omnino conditio discriminat. Est deorum quidem
 corpus tenue admodum, & liquidum, nec admixtio-
 ne ulla concrevit, rebus propemodum incorporeis
 adnumerandum. Illi potissimum convenient, quae
 doctus, & acutus homo, Iamblicus de coelestibus
 corporibus litterarum monumentis consignavit. *Coe-
 leste corpus*, inquit, *rebus est incorporeis cognatis-
 simum*, propter naturam simplicem, indivisam,
 constantem, & actionem unam, idest, circuitum,
 & vitam sibi congenitam, atque lucem. Non sit in
 coelo compositio ex anima & corpore in tertiam natu-
 ram unam, sed prorsus ad naturam animae trahi-
 tur, atque est quasi ad spectabilis quaedam anima.
 Hinc merito idem philosophus docet; numina super a ni-
 bil in se habere quod pati possit; & hoc quidem natura,
 non virtute consequuta esse. Haud aliter Origenes
Proem. πρὸ ἀρχῶν Angelorum corpora, tamquam
 auram, tenuia & subtilia esse ait: Caesarius vento,
 aut fumo, aut igni, aut aeri adsimilat: quos ideo
 Ioannes Thessalonicensis λεπτοσώματος, ἢ ἀερῶδεις,
 ἢ πυρώδεις adpellat. Platonice ad miraculum adsti-
 pulatur Augustinus, qui Libro de Genesi ad litteram
 tertio Cap. X. quum bifariam elementa partitus esset,
 haec quidem ad patiendum, humorem scilicet, &
 humum distribuit: ad faciendum illa, aerem &
 ignem videlicet. Ex igne autem corpora Angelica,
 quae coelestia vocat ille, compingit, utpote quae
 perpeffionis expertia: in aeream vero degenerasse
 qualitatem corpora perduellium Angelorum opinatur,
 ut aliquid ab igne, elemento naturae superioris,
 O pati

pati possent : aeri tamen nescio quid vapidum , & caliginosum admiscet , quo id contingat : sed aerem in eis praevalere dicit , ut actuosi elementi efficientia illorum dissolutio prohibeatur. *Augustino Claudianus Mamercus* , *Regiensis Faustus* , *Petrus Lombardus* , contrastare non audent : *Caecilius Cyprianus* , & *Firmianus Lactantius* etiam favent. Ille enim *Lib. Quod Idola dii non sint* , & *De habitu Virg.* scribit daemonas a vigore coelesti terreno contagio recessisse : Hic *L. II. Inst. div. Cap. XV.* Deum misisse Angelos ad tutelam , cultumque generis humani , iisdemque praecepisse ante omnia , *ne terrae contagione maculati substantiae coelestis amitterent dignitatem*. *Platonici* quoque crassiora corpora daemonibus tribuunt , quam diis : quorundam etiam adspectabilia , ut *aquatilium* , inducit *Plato* in *Epinomide* , & in hoc nostris maxime concinens. Verum de his plura , ubi de Deorum praesentis agetur. Interim animadvertere est , non omnino a Christianis philosophis dissidere *Platonem* in *Epinomide* , dum non uniusmodi omnia omnium daemonum corpora infert , sed alia quidem aetherea , aerea alia , & aquea : quandoquidem , quum *Augustinus L. III. de Genes. ad Litt. Cap. X. & L. II. Cap. XVI.* aethereos quosdam Angelos memoret , cui & *Ioannes Damascenus L. I. De Fid. Orthodoxa Cap. IV.* assentit , hosce perduellionis reos e pristinae dignitatis culmine deiectos cecidisse in ima , atque animalia evasisse autumans ; statim video & corpora , elemento , in quo collocati fuerant , cognata gessisse olim , atque ita *Augustinum* , & *Ioannem* *Platonicae* sententiae adulari quodammodo. Quid quod daemonas partim caelestes , partim terrenos , invehit *Lactantius Lib. II. Cap. XV.* Nonne & diversas corporum qualitates distribuat illis

illis necesse est? Sed iam tempus Michaelē Psellum philosophum profecto non spernendum, de Angelorum Daemonumque corporibus differentem audire: Non est, inquit, corpus idem cognatum Angelis atque Daemonibus. Angelicum enim corpus radios quosdam effundens alternis oculis sustineri non potest, eis penitus evanescens: Daemonicum vero si unquam tale fuerit, eloqui nescio. Videtur autem tale aliquando existisse, quum Isaias nominet Angelum, qui cecidit, Luciferum; nunc vero alioquin obscurum, tenebrosumque existit, ac si coniugato lumine nudatum oculis offeratur, molestum nobis occurrit. Et Angelicum quidem materiae penitus expers, quapropter & per universum solidum penetrat, atque pertransit, minusque etiam quam solis radius passionibus est obnoxium. Solis namque radium per corpora diaphana atque translucida procedentem, sive ingredientem obstacula terrena & opaca obstantia detinent, adeo ut subsineat fractionem, utpote qui ad malum cognationem habeat: Corpori vero Angelico nihil horum obstat, utpote quod nullam a quoque oppositionem patitur, quippe cum horum nullis in ordine congruat, vel natura. De Daemonum autem corpore haec habet. Corpora vero Daemonica quamvis ob tenuitatem natura cerni non possint, attamen materiata quodammodo sunt, passionique obnoxia, praesertim quaecumque loca subterranea subiere. Haec adeo concreta sunt, ut tactui subiiciantur, pulsataque doleant, & igni adpropinquantia comburantur, adeo ut horum quaedam cinerem quoque relinquant. Quod quidem apud Nursios Italiae populos accidisse historia traditur, neque haec loquor, quasi poeticam fabulam, monstraque in medium adferens Cretensem Phoeniciūque more, sed ex ipsis Salvatoris verbis persuasus

O 2

his haec adfirmo, quae tractatus Daemones igne torqueri, utpote, qui propterea quod corporei sunt, pati possint. Quae quidem Pselli verba nos admonent naturae daemonum patibilis, ut quidem & Platonieis placet. Quamquam refragatur omnino Iamblichus De Mysteriis negatque patibilem esse daemonum, deorumque naturam, nec perturbationum umquam, adfectuumque motibus concitari; quod tamen Porphyrius adferuit. Sunt tamen & hanc in rem eiusdem Michaelis non minus elegantia verba, quae quamvis pluscula, tamen e re huius tractatus fore arbitror, si adferantur in medium. Sed numquid corpora Daemonum pulsari possunt? inquit. Possunt sane atque dolere, solido quodam percussa corpore. Verum quo nam pacto quum sint spiritus, neque solida neque composita natura, & compositorum est sensus? Sed profecto in iis, quae sentiunt, non nervus ipse est, qui sentit, sed qui ei spiritus inest. Quapropter si atteratur nervus, si frigescat, si quid aliter patiatur, spiritu videlicet in spiritum misso, fit dolor. Nempe compositum nunquam per se doleret, sed quando participat spiritum, quo quidem privatum privatur & sensu. Daemonicum itaque corpus per totum se naturaliter sensuale secundum partes singulas absque medio videt, audit, tangit, patiturque tangendo, & divisum dolet sicut corpora solida. Sed hoc interest quod corpora quidem solida; divisa quum sunt, aut vix, aut numquam restituntur: corpus vero daemonicum ubi secatur, mox in se iterum recreatur, & coalescit, sicut aquae, aerisque partes, quando aliquid intercidit solidum, sed & dictu velocius daemonicus spiritus in se revertitur. Dolet tamen interea dum dividitur, quoniam aciem ferri metuit, idque animadvertentes, qui fugare Daemones moluntur,

tar, tela & inses in rectum ibi constituunt, quo no-
 dent daemones adventare, atque alia machinamenta,
 tum oppositis passionibus propulsantes, tum congrua
 quantum adfectione mulcentes. Haec laudati philosophi
 oratio mirum est dicere, quantum lucis adferat iis,
 quae a duobus principibus Poetis, Homero, & Vir-
 gilio, gravibus, & philosophiae plenis, carminibus
 ornate decenterque finguntur. Ille enim Circem in-
 ducens Vlyssi suadentem, ut ad inferos descendat,
 & vatis Tiresiae animam conveniat, quum primum
 quae sacra facienda, quae inferenda libamina, quae-
 cumque rite peragenda, ut vita suñctorum animas
 adliceret, & evocaret, monstrasse illam dixisset,
 cautum quoque Heroem fecisse ait, ut omnium pri-
 mam Tiresiae umbram accedere permitteret, eam-
 que adloqueretur, reliquis iterum, erepto vagina
 gladio, ab sacri sanguinis poculis adpropinquando
 deterritis, & procul manere coactis.

Αὐτὸς δὲ ξίφος ὄνυχ' ἐρυσσάμενός τε παρὰ μὲν
 Ἡόδῳ, μὴ δὲ εἰς ἀν' ἑκὼν ἀμυνεῖν καρήνῃ

Αἰματος ἄστρον ἴμεν πρὶν τερπείδῃο πρὸς ὄσδοι.

Quae commodè Latine reddi possunt

A femore ipse autem rigidum quam eduxeris ensē

Adsideas, minimeque sinas ut luce carentum

Debilis accedunt capita, & prope sanguinis undam

Delibent; sed Tiresiam prius ipse rogaris.

Hic vero quum non absimilem Aeneae ad inferos Si-
 bylla duce descensum recte sapienterque commentus
 esset, sacris rite peractis, & iam adventante Proserpi-
 na, conclamantem vatem inducit, & procul abscedere
 profanos imperantem, atque ita praecipientem Aeneae,

Tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum;

Nunc animis opus, Aeneā, nunc pectore firmo.

Tantum effata, furens antro se immisit aperto.

Ille ducem haud timidis valentem passibus aequat.
 Et profecto tali quidem prudens admonitu, quum
 per loca nocte silentia late graderetur, & obviae
 sibi obscenae pestium variarum formae frequenter
 occurrerent, corripit.

— *subita trepidus formidine ferrum*

Aeneas, strickamque aciem penientibus offert.

Nec quod sequitur sententiam nostram infirmat, ita
 enim exponendum est, ut Dux Troianus incassum
 aerea corpora verberaturus intelligatur, quod &
 ietibus cedant, & omnino irritos non resistendo
 conatus efficiant. Versus sunt:

Et ni docta comes, tenuis sine corpore vitas

Admoneat volitare cava sub imagine formae,

Inruat, & frustra ferro diverberet, iuras..

Verum si patibilis naturae sunt Daemones, vulne-
 ribusque inflicti dolent, & vel ignis vi, vel coeli
 intemperie, misere adficiuntur, non secus ac reli-
 qua mortalium animantium saecula, dissolutioni
 & interitu obnoxios eos dicere, haud profecto ab-
 sonum existimabitur. Nam *Lucret. L. V.*

Nec ratione alia mortaleis esse videmur

Inter nos, nisi quod morbis aegrescimus iisdem,

Atque illi, quos a vita natura removit.

Et quidem mortales esse Daemones, & certis vitae
 curriculis peractis interire haud vero absimile *Plu-
 tarcho De def. Oracul.* videtur, apud quem ita *Cle-
 ombrotus* differit: *Quin etiam Hesiodus censet certis*
temporum curriculis Daemones interire. Nam in per-
 sona *Naidis*, etiam tempus illud significans ait,

Terna virescentum ter vixere garrula cornix

Secla virum iusto vivendi limite fertur:

Et quater egreditur cornicis saecula cervus:

Alipcedem cervum ter vincit corvus, at illum

Mul-

*Multiplicat novies Phoenix, Iovis alma propago,
 Quem decies vestro Nymphae praevertitis aevo.
 Temporis huius immensam summam conficiunt, qui
 saeculum perperam accipiunt, quum sit annus, ut si
 in assem colligas, novies mille septingenti viginti anni
 Daemonum vitae tribuendi sint: ut Mathematicorum
 plurimi summam aevi minorem censeant; maiorem
 ne Pindarus quidem dicat, qui aequali arborum &
 confatali eis sine canit Nymphas frui, ac proinde
 Hamadryadas eas adpellat. Haestus Cleombrotus,
 cui aliisque doctis viris, qui a Plutarcho de natura
 Daemonum disputantes inducuntur, interloquens op-
 portune Philippus, fabulam seu potius historiam re-
 fert de cuiusdam daemonis obitu, Thamo nescio
 cui navis gubernatori Echinadas insulas praeter na-
 viganti, audita repente voce, nuntiato: quamquam
 hunc Pana, hoc enim nomine extinctus daemon
 designatus fuerat, non vere daemonem fuisse cen-
 set Proculus L. I. in Timaeum p. 35. sed animam
 quamdam ex una in aliam generationem certa re-
 volutione migrantem. Et huius narrationem exci-
 piens Cleombrotus, & se talia quaedam commemo-
 rare posse ait, sed iam satis sibi esse proposito ni-
 hil repugnare, neque impedimentum sic ei ullum
 adferri. Quamquam non me latet, inquit, Stoicos
 non solum mecum de daemonibus sentire, sed etiam
 in tanta deorum populo, unum sempiternum & im-
 mortalem, alios nativos & interituros existimare.
 Quod tamen in Chrysippo, & Cleanthe, haud
 quidem iniuria, Plutarchus Stoicorum insectator
 acerrimus De Contrad. Stoic. & De commun. not. adv.
 Stoic. carpit, reprehenditque vehementer. Sed &
 antea rationem adtulerat, cur mortales omnino dae-
 mones habendi sint, adversus Heracleonem aliter*

opinantem insurgens Cleombrotus; *Quo tute*, illum veluti obiurgans ait, *potius ipse imprudenter, quod concedis, id tollis?* Nam qui esse daemones fateris, quum tamen neque improbos, neque mortales esse censeas, iam hoc ipso ne daemones quidem tueris. Quid enim inter Deos & Daemones intererit, quum si naturam spectemus, interitus: si virtutem, perturbationum atque peccatorum sint expertes? Istorum sententiae accedere videtur Porphyrius L. II. *De Sacrific.* qui corpora Daemonum esse dissolubilia arbitratur. *Ficinus Argum. in Apolog.* tamen advertit aqueos tantum Daemones, qui infimi ordinis sunt, habitos esse mortales, utpote non perpetuos sed longaevos tantum; quamquam ceteri fere Platonicis repugnant quamaxime, & *Iamblichus* praecipue, & *Maximus Tyrius Sermone XXVII.* Quorum ille corpora minime patibilia Daemonibus adserit in *Mysteriis*: hic eatenus patibiles esse Daemones dicit, quatenus antiqua studia, & vitae anteaetae imitamina (animos enim corpore exsutos, Daemones esse censet) adhuc exercere intelligantur. *Xenocrates* certe Platonis sodalis apud *Plut. De Def. Orac.* triangulo lateribus aequabili; Deum comparans: inaequabili, homines: cruribus exaequato, Daemones, satis aperte significat Deum omni ex parte parem & aequalem: homines vero totos undique dispares: naturam vero daemonum aequalem partim, partim inaequalem, utpote quae & mortalium perturbationem, & deorum potestatem, aeternitatemque miscet. Quam quidem sententiam sua auctoritate fulciunt *Plotinus*, & *Iamblichus*, & *Maximus Tyrius*, & *Madaurensis Apuleius*, praeter alios plerosque, utpote Platonis documentis consonam, & mirifice convenientem. Hic enim ita Deum Daemones adloquen-

quentem proponit in *Timaeo* : Quamquam omne colligatum solvi potest , est tamen certe mali velle dissolvere , quod convenienti & bona cohaeret harmonia . Quare quum orti sitis immortales , certe quidem ex toto non estis , nec indissolubiles , nec tamen unquam dissolvimini , nec mortis fatum subibitis . Nam mea voluntas maius potentiusque vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram , quam illa quibus estis colligati . Atque ita quidem ille , qui huiusmodi verbis mihi ea in mentem revocat , quae de Angelorum seu Daemonum perpetuitate clarissimi Ecclesiae Proceres serio iudicatoque senserunt ; eos quidem immortales aeternosque esse adfirmantes , non tamen natura , sed Dei conditoris dono & voluntate , quam quidem rei cuiusque naturam merito adpellat magnus *Augustinus* , maius potentiusque vinculum ad illorum perpetuitatem , quam ipsa natura sit , ab augustissimo philosophorum graviter magnificeque iam dictam . Et hunc loquendi modum , ubi de naturarum , quae tantum intelligentia percipiuntur , aeternitate sermo est , & apud Lugdunensem Antistitem *Irenaeum* , & Philosophum Christianaeque veritatis testem *Iustinum* , & duo Ecclesiae lumina , *Ambrosium* , & *Augustinum* , & Acta pariter septimae Synodi τῆς οἰκουμενικῆς facile inveneris . Quin & *Ioannes Damascenus* , qui fere omnium primus diviniore philosophiae tractationem certa via , ac ratione digessit , explicavitque ; quique in ea fuit haeresi , quae Angelos incorporeos omnino , & materiae expertes censet , eos tamen non natura immortales perpetuosque dicit , sed Dei tantum munere ab interitus corruptione , veluti privilegio , exemptos fuisse arbitratur . Et hi quidem Ecclesiastici scriptores , rerum humanarum divinarumque con-

consultissimi, philosophis maxime assentari videntur, apud quos illud loco certissimi oraculi habitum, & passim decantatum, nativa quaecumque sunt, & ab aliquo temporis principatu genita, haec eadem natura esse corruptioni & mortalitati obnoxia, & aliquando interitura. Verum id quibusdam Christianae sapientiae antistitibus adeo fuit persuasum, ut Angelos longinqui temporis mora, gravique labore & diuturno vexamine adflitos vel posse mori prope iam dixerint. *Tatianus* enim Iustini philosophi auditor in hanc rem hisce verbis scripsit: *Non facile autem moriuntur (de Daemonibus loquitur) isti, quum carnei non sint: sed viventes negotia mortis exercent, toties nimirum & ipsi morientes, quoties illos, quibus praecunt, peccatis imbuunt.* Cui quidem haud dissentire videtur Hipponensis Theologus, qui certe parum abest, quin Daemones dissolvi posse, atque interimi, existimet, *L. III. de Genes. ad lit. Cap. X. Quapropter, inquit, etsi Daemones aerea sunt animalia, quoniam corporum aereorum natura vigent, & propterea morte non dissolvuntur, quia praevalet in eis elementum, quod ad faciendum quam ad patiendum est aptius, &c.* At mitum videri non debet, si qui ex Christianis philosophis ambiguum prope dixerim, aut saltem inbecillam Daemonibus perpetuitatem vendicent, quum non aliam & animis nonnulli, Stoicis velut adstantes, tribuere videantur. *Iustinus* quidem Martyr *Dialog. cum Tryphon.* sene quodam interlocutore inducto, hominis animam esse immortalem verbis disertissimis inficiatur. Cui tamen mantelum quaeritur, si advertamus, non tam inibi animae immortalitatem negare, quam Platoniorum impugnare rationem, qua animam esse aeternam, mortisque expertem, evincere con-

ten-

tendunt : eam nimirum nullum habuisse principium , & propterea nec finem ullum habituram aliquando dicant. Quam quidem *Iustini* verborum expositionem ii , qui cum illo summo iure agunt , veram & plausibilem tandem agnoscent , si ad ea , quibus alibi animorum immortalitatem adstruit , animum advertant . Non tam facile fortassis quis a *Tatiani* ambagibus , involutisque verbis sese explicet , & *Ariadnes* alicuius industriam , favoremque imploret , ut sinuosos inextricabilis erroris anfractus vel relegat , vel evadat . *Non immortalis est anima* , inquit , o *Græci* , *sua pte natura , sed mortalis ; eadem tamen ne moriatur fieri potest .* Et rursus de anima pariter verba faciens : *Moritur* , inquit , & *dissolvitur cum corpore , quæ veritatis ignara est ; resurgit ac postea in consummatione mundi una cum corpore , mortem in ipsa immortalitate per cruciatum & poenam sentiens .* Et rursus . *Anima quæ Dei cognitione instructa est , licet ad tempus solvatur , non moritur . Siquidem anima per se tenebræ est , & nihil habet lucis . Hinc illud in sacris litteris pronunciatur : Tenebræ non comprehendunt lucem . Non enim spiritus ab anima servatus est , sed ipse animam servavit & lux comprehendit tenebras . Est autem ratio lux divina , anima imperita tenebræ .* Sed pone virorum doctissimorum vestigia sequentes ab dubiæ locutionis diverticulis in regiam apertissimæ doctrinæ viam , una virum doctum & eruditum deducentes , spero nos reversuros . Et primum considerandum est , quod *Syrus* ille philosophus de animæ aeternitate , non natura illi , sed alio quocumque modo convenienti ait , nil aliud profecto præseferre , quam id , quod plerisque Ecclesiæ Patribus , quorum nonnullos supra recensuimus , ut ferebat illius ætatis

Theo-

Theologia, placuit: esse Angelos nimirum & animos non natura, sed Dei tantum effectoris munere & liberalitate perpetuos. Quod quidem aliis eorum animis haesisse comprehendimus, dum illos fere omnes nil in Angelis, nil in nostris animis, nisi corporeum & materiatum adgnovisse, quod profecto natura perpetuum & indissolubile esse non potest, haud quaquam ignoramus. Quae vere expressius deinde explicatiusque de animae interitu, & resurrectione Sophista ille Syrus adfirmat, enarrabimus fortasse, nec procul omnino a vera ratione ferri demonstrabimus, si penitissima secretioris philosophiae adyta, ut certe initiatis fas est, rite subeamus. Summatim igitur breviterque indicandum est, quod tamen alibi opportunius latissime retractabitur, quosdam philosophos, ut Platonicos certe, triplicem in homine excogitasse substantiam, animam scilicet, & corpus, & tertiam quamdam naturam, quae inter animam corpusque esset media, quaeque ista disparia alioquin, & inter se maxime discrepantia apto nexu, & amicabili, veluti foederata, coniungeret. Eam quidem diversis nominibus indigitarunt; Vehiculum, dixere Platonici; Spiritus vero nomine interdum significari in sacris litteris, haud vero ab simile est; sed Animae, probabilius, frequentiusque. Quod quidem nomen libentius amplexati sunt nostri, *Melito* in primis Sardorum Episcopus, *Tatianus*, cuius verba edisserere nitimur, *Origenem Adamantium*, alique, quos per censere longum est. Iam, adrectis animis, ubi *Tatianus* de animae interitu loquitur, de ista natura media verba facere intelligamus. Eam interim dissolvique, haud quidem absonum, quod latius alibi apertiusque demonstrabitur, spiritu interim, mente scilicet, sive

sine principatu, incolumi atque immortali manente. Quamquam huic explicationi doctissimus Praeful Bot. Daniel Huetius in *Origenianis* repugnat. Iam *Tatiani* verba intellectu facillima, iam & *Iustinus* a calumniis vindicatus; sicubi enim vitali spiritu secreto diductoque animam corrumpi & extingui docet, iam quid animae nomine intelligat, perspicuum manifestumque est. Non igitur hic Stoicis adulatur: non ille Arabibus, animas cum corpore perimi, in resurrectione iterum excitandas, somniantibus, adsentitur. Et haec quidem exposita atque explicata nos traduci ambiguos non sinunt, quin & iuxta Procerum Christianae sapientiae placita daemones & quoad corpus patibili natura sint, & doloribus variisque incommodis affligerentur, quod quidem expresse incluto *Augustino*; & *Claudiana Mamerco*, *Faustoque Regienſi* probatur, quorum primus ita L. III. de *Genes. ad lit. Cap. X.* scriptum reliquit. Si autem transgressores illi, antequam transgredereantur coelestia corpora gerebant, neque hoc mirum est si conversa sunt in aeream qualitatem, ut iam possint ab igne, idest, ab elemento naturae superioris aliquid pati. Verum si res ita se habet, inquisitione dignum videtur, ntrum corpus daemonicum patiendo, & cruciatus doloresque experiundo, suo robore & vigore ullo modo periclitetur, ita ut, vel infirmetur, vel imminuatur, vel mancum mutilumque plagis vulneribusque reddatur. Et quidem si Platonicae sectae homines consulantur, corpora quidem Daemonum & plagis percelli, & vulneribus caedi, adfirmate respondeant, quod iam supra satis indicavimus ipsissimis *Misbaelis Pselli* verbis, ita tamen ut recreentur statim & convalescant, ne forte aegritudine & imbecillitate diu-

diutius immanente, dissolvantur prorsus ac pereant; labore vero aliisque incommodis ita eos vexari, frangique adfirmant, ut corpora eorum languescant quodammodo, deperdant aliquid, quod reparari oporteat, prout ceterorum animantium corpora lassescunt, cibo potuque sumto, reficiuntur iterum, vegetanturque. Hinc non defuerunt, qui alii Daemones, ciboque & potu roborari, & pinguescere, existimarent, inter quos *Porphyrus*, librorum, quos *De Sacrificiis* inscripsit, secundo, haec litteris commendavit; *Hi sane sunt dumtaxat (de pravis tamen daemonibus loqui hic advertendum) qui libamine, nidoreque carniū oblectantur. His enim spiritale corpus eorum pinguescere solet. Vivit namque hoc vaporibus fumigationibusque, atque varie admodum (ut par est) per vana, nidoreque sanguinis & carniū vires adsumit. Psellus vero ut est in Daemonum natura, & ingenio persequendo diligens, & curiosus, & quomodo se nutriant, congruamque recipiant alimentum, ex Marci Eremitae relatione, distincte admodum tradit. Nutriuntur sane, inquit Marcus (sunt laudati Pselli verba) alii quidem inspiratione, veluti in arteriis & nervis viget spiritus. Alii vero humore, sed non ore, immo vero sicuti spongiae, atque ostrea, exsugentes quidem humorem extrinsecus adiacentem, rursus autem quod in humore concretius est secernentes. Id vero non patiuntur omnes, sed solum genera Daemonum materiae proxima genusque Daemonum quod odit lucem, & aquatile, atque subterraneum. His tamen repugnat Iamblicus solertissimus, negatque daemones cibis, qui ex materia elementisve consistunt, capi, vel vesci, tostiarumque carniū nidore delectari, utpote qui corpus habeant, ut ille ait, immutabile, nec patibile*

bile, lucidum, nec indigum, ut nihil effluat inde, nihilque necessarium sit infuere. Et si aluntur, de quo tamen dubitat, nil nostri esse indigos prudenter adfirmat, nec quasi coenipetas, & parasitos nostras adpetere & venari epulas, cibosque corporibus nostris convenientes exposcere, sed suo quodam more ali nobis ignoto, & suae naturae maxime congruo, aliisque omnino escis, quam nobis comminisci aut excogitare liceat. Quae quidem divi Iamblichi sententia illud in mentem revocat, quod Angelus Raphael Tobiae, filioque dixisse traditur Cap. XII. v. 19. Videbar, nimirum, quidem vobiscum manducare & bibere: sed ego cibo invisibili & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor. Quamquam panem Angelorum a divino Cantore memorari liquet, quem quidem Magnus Basilii Orat. I. de Ieiun. eorumdem cibum esse censet, siquidem Angeli cibo & nutritione indigent, scribit enim alicubi: εἰδὲ καὶ ἀγγέλων ἐστὶ τις τροφή, ἄρτος ἐστὶν ὡς φησὶν ὁ προφήτης, ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος· οὐ κρέα, καὶ οἶνος, καὶ ὅσα τοῖς δούλοις τῆς γαστρὸς διασπούδασαι. Hoc est, Si vero ulla est Angelorum esca, panis est, ut ait Propheta: Panem Angelorum manducavit homo: non caro, non vinum, non aliquid eorum, quae servis ventris studiose conquiruntur. Verum ubi de Daemonibus sermo est in Porphyrii, Psellique sententiam eunt Iustinus Martyr, Tatianus, Origenes, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Cyprianus, Eusebius, Minutius Felix, Basilii, Ioannes Chrysostomus, Hieronymus, eosque sibi pabula propria vidoris & sanguinis procurare, simulacris & imaginibus oblata serio arbitrantur: quos ideo Stridioniensis Theologus Epist. CXLVI. ad Damas. porcorum Evangelicorum siliquis vescen-

vescentium , & coeno sordibusque gaudentium nomine intelligit , iam ab Alexandrino illo veteri eruditionis promptuario , & laedoris hoc eodem nomine impetitos , & merita illusione derisos in *Protrept.* *Ipsi certe Daemones fatentur* , inquit , *suam ingluviem libaminis & nidoris* , ut qui dicant *sortiti sumus hoc munus* . Quamnam aliam vocem edirent , si vocem acciperent dii Aegyptiorum , nempe *feles* , & *mustolae* , quam *Homericarum* & *Poeticarum* , qui placet *nidor* , & *condimentum obsoniarum* ? Porro mirari non subit , quod *Septimius Tertullianus De Anim. Cap. VI. & Cap. XXXII.* epulis inhiare Daemones censet , suffituque , & libamentis , carniūque niddore saturari , passim & sine more belluantes ; quum & animae cibum & alimentum necessarium existimet , ne deficiat , corpus alioquin deserturæ . Scio *Pythagoram* (apud *Laert. in Vita*) qui animam sanguine nutriri dixit , & *Soranum* methodicae medicinae eruditissimum Q. *Septimio* praeluisse : adluisse autem *Lactantium* ex nostris *De opif. Dei Cap. XI. & XVII.* & saepe memoratum *Faustum* , si *εὐταγὴν* *Claudiano De Stat. Anim. L. I. Cap. XVII.* fides adhibenda est . *Augustinum* video *Lib. de Vita Beat.* quaedam argumenta ad idem comprobandum , acute exiliterque comparantem , non hic tamen prementem vestigia , sed , sententiae demum acclamantem *Platoniorum* , scientiam , & rerum notitiam , atque intellectum esse animae alimentum recte & sapienter adstruere . Haud igitur *ταπεινός* , philosophorum nonnullos Daemonibus , tamquam servis demensum praebere , quasi cum *Plautino* liberto insistent inclamentque sibi opus esse , quod pappent : quum nec animos quidam huic indigentiae subtrahant , sed eos una cum corpore convivari , & comessari

ri dicitent, immunes tamen, nec symbolam dare eoactas. Haec autem omnia ad poetarum facile principem, *Homerum*, illustrandum maxime conferant, apud quem animae ab inferis evocatae atrum victimarum sanguinem avidè bibunt, quod quidem haecenus notare distulimus, quodque ille de animabus vita functis iucundo commento praedicat, & Daemonibus commode aptari possint; ut egregii Vatis carmina de curatione & cultu Daemonicorum corporum tractationem decenti, & ornata clausula terminarent. Apud Poetam igitur Vlysses sibi ita loquutam Tiresiae umbram dicit:

Ἀλλ' ἀποχάζεο βόθρου, ἄπ' οὐχὶ δὲ φάσγανον
ὄξυ,

Αἵματος ὄφρα τίω, καὶ τοι νημέρτια ἔπω.

Ὡς φάτ'. ἐγὼ δ' ἀναχασσάμενος ξίφος ἀργυροῦλον

Κούλεω ἐγκατέπηξ', ὃ δ' ἐπὶ τίττι αἷμα καλαινόη.

Sed fovea abscede, & gladium removeto rigentem,

Sanguinis ut potu satier, tibi veraque dicam.

Sic ait. Ipse autem argento praesigne recondo

Vagina ferrum: nigrum bibit ille cruorem.

At quum plenam & absolutam, quatenus operis ratio contextusque patitur, de Daemonum substantia & corporibus disputationem instituerimus: atque omne corpus certis finibus claudi, & alicuius figurae lineamentis circumscribi, perspicuum, evidensque sit: investigandum superest qua facie, qualique totius corporis habitu, Daemones sint perficianturque. Et primum, quae de forma corporum Daemonicorum *Porphyrus* commentatus sit, videamus. Hic *Libro II. De Sacrificiis* hac super re ita scribit:

P

Sunt

Sunt autem hi omnes (scilicet Daemones malefici) tum quos divisimus ab his, diversi (probi benefique videlicet) invisibiles, nec prorsus humanis sensibus manifesti, non enim solido corpore vestiuntur. Praeterea nec unam omnes formam habent, sed figuris plurimis insignites. Et formas, quae illorum spiritum obsignant, alias quidem adparent, alias vero nequaquam, aliquando vero & formas mutant, illi scilicet, qui deteriores sunt. Spiritus autem eorum, quae quidem ratione corporeum quiddam est, passioni obnoxium est, atque dissolubile: sed quae ab animis ita devinctum, species eius diu perseverare potest, neque tamen est aeternum. Consentaneum est aliquid ab eo semper effluere atque nutriri. In commensuratione quidem corpus honorum consistit, quemadmodum & corpora nobis manifestorum, sed maleficorum Daemonum inconcinna sunt, ac affectione passiva locum incolunt terrae vicinum. Non multo aliter Psellus, Marci fidem & narrationem sequutus, de facie daemonum loquitur: Tum Marcus, inquit, dubitationem meam animadvertens, ait; nullus Daemon suapte natura mas est, vel femina. Compositum enim sunt huiusmodi passiones: corpora vero Daemonum simplicia sunt, directu flexuque facilia, ad omnemque configurationem naturaliter apta. Sicut enim nubes suspicimus nunc hominum, nunc ursorum, nunc draconum, aliorumque praeferre figuras, sic & corpora Daemonum. Sed hoc interest quod nubes externis agitatae ventis figuras varias agunt, Daemones autem proprio consilio, prout ipsi volunt, corporum formas in se variant, & modo in breviorum molem contrahuntur, modo rursus in longiorem se extendunt. Quemadmodum lumbricis videtur accidere ob substantiam molliorem ductuque facillimam: neque solum

magnitudine in eis diversitas accidit ; verum etiam, figuras coloresque variant multiformes : corpus enim Daemonis ad utrumque est natura paratum . Qua enim ratione est natura facile cedens , sic in varias figurarum species facile transformatur , qua vero aereum est , diversos aeris instar colores subit . Verum quum Psellus ita loquens de malis noxiisque daemonibus tantum verba faciat , Porphyrio *De Sacrif. L. II.* valde consonant , qui praeter ea , quae superius ex illo in medium attulimus , eos itidem alibi dicit omniformibus figuris imaginibusque abundare , a quorum sententia non omnino recedere audentem egregium Augustinum video , immo in eam magis quam in aliam propendere , nisi quod & sanctis coelestibusque Angelis nativorum corporum transfigurationem tribuit , & in varias multiplicesque formas , prout libet , conversionem : quum illos de Daemonibus tantum loqui certum sit , & his quidem maleficis & pravis . Sed iam Antistitem coelestis sapientiae clarissimum , quamquam incertum , dubitanterque *L. III. de Trin. C. I.* differentem audiamus : Sed fateor , inquit , extendere vires intentionis meae , utrum Angeli manente spiritali sui corporis qualitate , per hanc occultius operantes adsumant ex inferioribus elementis corpulentioribus quod sibi coaptatum quasi aliquam vestem mutant , & vertant in quaslibet species corporales etiam ipsas veras : sicut aqua vera in verum vinum conversa est a Domino . An ipsa propria corpora sua transforment , in quod voluerint , accomodate ad id quod agunt . Sed quodlibet horum sit , ad praesentem quaestionem non pertinet . Et quamvis haec , quoniam homo sum , nullo experimento possim comprehendere , sicut Angeli , qui haec agunt , & magis ea norunt , quam ego novi : quatenus mutetur

corpus meum in adfectu voluntatis meae, sive quod in me, sive quod ex aliis expertus sum, quid bonum tantum ex divinarum Scripturarum auctoritatibus credam nunc non opus est dicere, &c. Haecenus Augustinus, qui & in *Enchiridio* Cap. LVIII. suam servat indifferentiam, quaestionem definire non ausus ne determinaret cum discrimine, quod sine crimine nesciebat. Ut vero hic fluctuat incertus, animumque modo huc, modo dividit illuc, ita & Tertullianus, qui doctrinae certe apud nostros summum obtinet, hac super re se tradit ambiguum, modo enim Angelos, ubi Patribus visi sunt, conversos in effigiem & corpulentiam humanam adfirmat *L. de Carne Christi*; modo *L. III. adver. Marc.* non putativam fuisse in eis carnem, sed *verae & solidae substantiae humanae*, insolentia opinionis mirabili scribit. Quamquam neve hic eius stat gradus, sed *legentium*, utrum malint, relinquit arbitrio, modo carnem Angelos, *undeundo sumtam, & quomodo omnino dimissam*, mentitos non esse, adversus Marcionem phantasmata & larvas tantum invehentem, firmet atque adstruat. Attamen quum in alteram sententiam inclinare videatur animum, nullum est dubium, quin humanam Angelis formam, eamque perpetuam, vindicet; non enim sub alia specie & pedes eis lavit Abraham: & manibus ipsorum creptus est Sodomitis Lothus; constat quoque homini Angelus toto corporis pondere, dimitti desideravit ab eo, a quo detinebatur. Quam quidem formam daemonibus tribuisse *Proculum*, haudquaquam dubito, quandoquidem & sexuum diversitatem inter eos explicate adfirmateque constituit. Videre enim est apud eum primo commentariorum, quos in Platonis Timaeum exaravit, *Δεὸς Δαιμόνας & Δεὸς*

θεῖας δαίμονιδας divinos Daemones, divinasque Dae-
 monides, diserte memoratos: ψυχικὰς item δαί-
 μονας & ψυχικὰς δαίμονιδας, quemadmodum σω-
 ματικὰς & σωματικὰς animales scilicet Daemones,
 & animales, si ita vertere fas est, Daemonissas,
 corporales pariter utrosque; sexuum certe differen-
 tia a diverso corporis habitu sumta: ordinum,
 a ministerio, & procuratione praefecturarumque
 discrimine. Et quidem ita sentiendo non multum
 ab Epicuri sententia abluere *Proculum* video: ille
 enim apud *Cic. I. de Nat. deor.* & mares Deos, &
 feminas esse dicit, & humana specie, & figura
 praeditos, utpote quae omnium pulcerrima, &
 absolutissima existimanda sit; multum insuper va-
 nissimis populorum superstitionibus adulari, nil nisi
 Deorum Dearumque amores, rivalitates, coniugia,
 proles, adulteria, scortationes, commentis obscaenif-
 simis ingerentium, quos quidem errores poetae,
 pictores, opifices, ad miraculum auxerunt. Verum
 haec nobis attingere lubuit, ut ea quae diis puden-
 da & nefaria passim a veteribus tribuuntur, ea
 daemonibus tantum convenire una cum *Plutarcho*
 moneremus, qui plerumque magnorum scelerum
 labe temerati, naturae similitudine Deorum famae
 & aestimationi nocuerunt. Quae quidem omnia lu-
 cem *Platoni* foenerantur, Deorum Dearumque amo-
 res in *Cratilo* memoranti, eorumque prosapiam &
 generationes expediendi in *Timaeo*. Attamen parum
 nostra interest si & diis sexus discrimen adseratur,
 quum non me fugiat *Septimium Tertullianum De An.*
Cap. IX. & XXXVI. illud & nostris animis nimis
 confidenter adiudicare, quod & antea *Apelles* non
 pictor, sed haereticus, a *Philumena* edoctus, prae-
 dicaverat: a quorum sententia non multum abhor-

fuisse *Vincensium Victorem*, dum corporis, quod
 circumtulere, formam servare animas morte
 obita dixit, luculenter testatur *Augustinus L. IV. De*
Anim. & eius orig. Cap. XX. Valentinus quidem fe-
 minas illas omnes censuisse videtur, dum illas se-
 cundum obitum nuptui tradit, Angelisque legis Papiæ
 multam metuentibus connubio iungit. *Tertullianus*
adv. Valentinum mares propterea Angelos esse arbitra-
 tur ne potius oscitantem hallucinari dicam, quam ple-
 rosque Ecclesiae patres eosdemque & sanctitate & do-
 ctrina conspicuos, eius partibus in hoc favere pro-
 babilissimum videam, humanam ideo formam an-
 gelis vindicare cum *Tertulliano* censendos. Cur enim
 alia figura potius, quam humana, Angelos circum-
 scriptos eos existimasse crediderim, quos hominum
 ritu, deliciis delinitos, & voluptatibus deditos, mu-
 lieribus concubuisse praedicarunt. In hac haeresi
 fuerunt *Iustinas Martyr*, *Irenaeus*, *Clemens Alexan-*
drinus, *Athenagoras*, *Methodius*, *Tertullianus*, *Cy-*
prianus, *Caesariensis Eusebius*, *Minucius Felix*, *La-*
tantius Firmianus, *Ambrosius Mediolanensis*, ut
Iudaicum Philonem praeteream, variosque Ebraeo-
 rum magistros, quorum modo rationem habere
 negligimus. Sed quae tanta fuit causa, cur haec
 illi de Angelis, reiecta postmodum ab omnibus,
 atque exhibita, sentirent? Geminam illam esse
 video, ni cum viris doctissimis fallor: geminas
 scilicet divinorum scriptorum auctoritates. Prima
 est sacrorum Bibliorum, iuxta septuaginta interpre-
 tum versionem, ut *Hieronymus Quaest. Hebraic. in*
Genes. observat; ubi enim in *Genesi VI.* secundum
Aquilam legitur: *Videntes filii Deorum filias homi-*
num quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores
ex omnibus, quas elegerant. *Symmachus* vertit
 Viden-

Videntes filii potentum filias hominum, &c. Vulgata vero translatio habet ; *Videntes filii Dei filias hominum, &c.* Vetustissima illa translatio, atque etiam Italica, habebant : *Quum vidissent Angeli Dei filias hominum, &c.* Et de Italica quidem testantur *Ambrosius, Augustinus, Procopius*. Altera vero est libri, qui Enochum vulgo praeferbat auctorem, doctrina, quem quidem divinum diximus, ut prius Ecclesiae seculis proprie omnium ferebat opinio : & qui si *Nourrio*, ubi de Angelorum concubitu iuxta Martyrem *Instinum* agit, credere dignum est, forte ab Enocho exaratus est, vel si minus, illo Enochi fensa & documenta Noemi industria posteritatis memoriae commendata. Et istud quidem ex *Tertulliano* exploratissimum habemus ita in libro, cuius titulus est, *De cultu Feminarum*, scribente. *Per Angelos autem peccatores demonstrata sunt, qui & ipsas materias prodiderunt : & operositas cum raritate commissa preciositate, ex ea libidine possidendae preciositatis feminarum. Quod iidem Angeli qui materias eiusmodi illecebras detexerunt, aurum dico, & argentum illustrium, & opera eorum tradiderunt, etiam calliblepharum vellerumque tincturas inter cetera docuerunt, damnati a Deo sunt, & Enoch refert. Sed quamquam haec olim plausibilia fuerint, iam quod communibus insequentium Theologorum suffragiis probatum est, firmiter atque inconculse teneamus, nullum videlicet sexum esse in Angelis, & divi Hieronymi Epist. CXLIII. Damaso, verba fedule memoriae mandemus ita scribentis : Nec putandum sexum esse in virtutibus Dei, quum etiam ipse Spiritus Sanctus, secundum proprietates linguae, femineo genere proferatur Ruach, Graece neutro, τὸ πνεῦμα, Latine masculino, Spiritus. Ex*

quo intelligendum est, quando de superioribus disputatur, & masculinum aliquid, seu femininum ponitur, non tam sexum significari, quam idioma sonare linguae. Quae quidem verba consulto de scripto recitata transcripsimus, ne si forte aliquando in divinis literis alicuius coelestis virtutis femineum nomen occurrit, statim sexum designatum subspiciamus, ut quum Regina coeli nominatur: hac enim adpellatione coelestem aliquam potestatem significari censet Origenes *περί ἀρχῶν*. Verum & illud insuper animadversum velim, non illico fortassis vetustissimos illos Ecclesiae Proceres, quibus Angelos mulieribus se miscuisse placuit, eos humana specie, & figura formatos credidisse indubitate censendos: potuerunt enim & alia forma praediti feminis libidinoso congressu copulari, quod, licet dubitanter, indicat ὁ πᾶν *Augustinus* in haec verba scribens L. XVI. De Civ. Dei Cap. XXIII. Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis, qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse confirmant, *Silvanos & Faunos*, quos vulgo Incubos vocant, improbos saepe extitisse mulieribus, & earum adpetiisse & peregisse concubitus: & quosdam Daemones, quos *Busios Galli* nuncupant, hanc assidue immunditiam & tentare, & efficere, plures talesque adseverant, ut hoc negare impudentiae videatur: non hinc aliquid audeo temere diffinire, utrum aliqui spiritus elemento aereo corporati, nam hoc elementum etiam quum agitur flabello, sensu corporis tactuque sentitur, possint etiam hanc pati libidinem, ut quomodo possunt sentientibus feminis misceantur. Sed & vir eruditione & scientia praesignis *Plutarchus* in *Vita Romuli* apertissime scribit non absurde putari *Aegyptios* dicere, nihil

ibit prohibere quin balitus Dei adpulsus mulieri principia generationis infundat, quod satis ostendit haudquaquam humana forma opus esse Daemonibus ut mulieribus congrediantur. Immo *Iustinus* ipse, qui ceteris forte Patribus in hac opinione praeluxit; nihil minus, quam speciem humanam Angelis in feminas insanientibus vindicare videtur; eos enim per spectra mulieribus adparuisse, atque ita iis illuisse manifeste declarat *Apol. I. Daemones*, inquit, *perpectra adparentes ἐπιφανέας ποινσάμενοι*, mulieres constuprarunt, & pueros imminuerunt, & terribulae menta hominibus exhibuerunt. Verum hisce omnibus reluclatur non spernendae eruditionis Monachus, *Ioannes Cassianus Collat. VII. Cap. XXI.* & haud iniuria fortassis, Daemones feminis concumbere ullo modo posse inficiatur. At memoratos longa recensione Patres, humanae figurae lineamentis Angelos circumscriptis postremum suadet, prolem ex eorum congressu genitam vultu & facie reliquis hominibus similem, robustiori tamen longiorique corporis habitu paternae originis excellentiam, & generosita tem adtestantem, serio iudicatoque existimasse. Inde enim ortos esse Gigantes autumarunt, immani corpore homines, & incredibilis adrogantiae fastu tumidos, quod tradit *Augustinus L. XVI. De Civ. Dei Cap. XXII.* ut praecipue sensit *Athenagoras*, quorum animas Daemones illos evasisse dixit, qui circa terram obversantes, seducunt, decipiuntque mortales, assidueque illis insidias callidissimi meditantur, cui quidem non abludere Caesariensem *Eusebium* video *Prepar. Evang. L. II. Cap. IV.* Quamquam aliter se rem habere apud *Iustinum* video: non enim Gigantes ex Angelorum coitu, sed Daemones esse ortos disertissime *Apolog. II.* scribit:

An-

Angeli, inquit, dispositionem illam (Dei) transgressi, cum mulierum, concubitus causa, amoribus sunt victi, tum filios procreaverunt eos, qui Daemones dicti sunt, atque insuper reliquum genus humanum in servitutem redegerunt. Eadem sentientem Tertullianum adverto. In celebri enim Apologetico Cap. XXII. ita scribit: Sed quomodo de Angelis quibusdam sua sponte corruptis corruptior gens daemonum evaserit damnata a Deo cum generis auctoribus, & cum eo quem diximus principe, apud literas sanctas ordine cognoscitur. Verum omnium clarissime istorum opinione, adhaerens Firmianus L. II. div. Instit. Cap. XV. Qui autem, inquit, sunt ex his procreati, quia neque angeli, neque homines fuerunt, sed mediam quamdam naturam gerentes, non sunt ad inferos recepti, sicut in coelum parentes eorum. Ita duo genera daemonum facta sunt, unum coeleste, alterum terrenum. Ex quo intelligere est hybridas, secundum istos, quosdam Daemones procreatos fuisse, quos satis congruenter & lepide, ut iam semideos in Protept. irrigit ἡμιόους, hoc est mulos, adpellasset Clemens Alexandrinus. Hisce non dissona sunt, quae Plato de Heroibus scribit in Cratylo, medio quodam scilicet genere inter Deos & homines, illos nimirum vel ex amore Deorum erga mulieres humanas, vel ex amore virorum erga Deas, fuisse genitos. Hinc idem Plato, & Pythagoras, & Xenocrates, & Chrysippus priscos sequuti Theologos Typhonem, & Osiridem, & Isidem, Daemones illos fuisse subindicantes, excellentiores quam homines fuisse adfirmant, ut Plutarchus quidem auctor est Lib. de Iside. Sed & hi fortassis Gigantes Daemones esse sub humana specie censuerunt, ut in Libro Enochii habetur, & Iustinus opinatur, quodque non adeo a nobis remota

mota aetate *Paulus Burgenfis* defendit. Quae quidem omnia si vera essent, nimium demisse de Daemonum fecunditate sensisset *Pfellus*, vel potius solitudinum cultor *Marcus*, qui *Pfello* interroganti utrum *Daemones* pati possent. Et valde quidem respondit, adeo ut nonnulli *Daemonum* semen iaciant, atque in pusilla quaedam animalia oriantur: Tum instanti, incredibile videri, *Daemones* excrementa habere, & membra genitalia. Habent quidem, inquit ille, membra, sed non talia. Excrementum vero aliquod ex illis emanat. Ut iam confirmet, quod supra dixisse vidimus, *Daemones* scilicet nec mares esse, nec feminas. Et haec quidem de specie & figura Angelorum, & Daemonum iuxta utriusque philosophiae decreta dicere habuimus, quae tamen omnia mirabilis, & praeter omnium opinionem, *Tertulliani* alas illis adfingentis sententia concludat: *Omnis spiritus ales est*, inquit. *Hoc Angeli & Daemones*. Igitur momento ubique sunt. Haud tamen silentio praeteritum velim, ut dilucida & absoluta de Patrum circa Angelorum cum mulieribus congressum sententia tractatio sit, eos duas in classes secerni distribuique. Et hos quidem de pravis tantum, & perduellibus ista sensisse: illos, de bonis quidem, at sensim tandem illecebrosa voluptate delinatis, & ad deteriora delapsis. A priorum partibus, si demum alterutris subscribendum esset, staret *Augustinus L. XV. de Civ. Dei Cap. XXII.* verum in hoc *Solonis* legem sibi rogatam negat, & utramque opinionem impugnat prorsus, refellitque.

Τα τιμιωτάτη Μοναχῶ
κυρῷ ἡσαΐα· περὶ τοῦ
ἔστε προκόπτην οἱ δι-
καιοὶ μέλλουσι κατὰ γε-
γῶσιν, καὶ δόξαν, ἔστε
καὶ μὴ μετὰ τὴν ἑκάσθε
ἀποκατάσασιν.

Λόγος ἡ.

*Admodum Venerando Mo-
nacho Domino Esaiæ. V-
trum iusti proficere de-
beant scientia, & glo-
ria, vel non, post eam,
quæ ibi erit, restitu-
tionem.*

Epistola VIII.

ΠΡῶτον μὲν οὖν ἐ-
πὶ τούτοις ἀ-
ναγκαῖον εἰπεῖν θεοεί-
κελε ἄνερ ὅποῖά τις ἐ-
στὶν ἢ ἐκάσθε τοῖς δικαί-
οις ἀποταμιους μένη κα-
τάσασιν· καὶ ὅπως αὐ-
τῶν ἑκάστος καὶ τίνα
τρόπον μετὰ ἐνθέρου
βιοτὴν ἀναπαύσεται·
οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἡ πε-
ρὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ
δε συζήτησις ἐκφαντι-
κωτέρα γενήσεται τοῖς
προσέχουσιν· εἰ γὰρ
καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰη-
σοῦ χριστοῦ ἐν εὐαγγε-
λίοις ἠκούσαμεν λέ-
γοντος· ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ
τοῦ πατρός μου πολ-
λαὶ μοναὶ εἰσιν, ἀλλ'
οὐ

Primum quidem
igitur de his di-
cere necesse est, divi-
nevir, qualis videlicet
conditio est, quæ i-
bi iustis reservatur;
& quomodo ipforum
quilibet post hanc vi-
tam requiescet. Ita
enim & de capite hoc
quaestio attendenti-
bus evidentior fiet.
Si enim & servato-
rem nostrum Iesum
Christum in Evan-
geliis dicentem au-
diamus, in domo Pa-
tris sui multas esse
mansiones, non uti-
que domiciliorū dif-
ferentiam hac & il-
lae

οὐ διαφορὰν οἰκημάτων
 εἶναι κακεῖσθαι ἐγει-
 γερμένων καὶ τοῖς δι-
 καίοις ἀποκεκληρωμέ-
 νων· χαρισμάτων δὲ
 ἰδιότητος ὁ εὐαγγελι-
 κὸς καὶ θεῖος λόγος ἐν
 τεῦθεν ὑπομνημήνατο
 περὶ τοῖς χαρίσμασιν
 λοιπὸν τὸ διάφορον· ἡ
 γὰρ μονὴ μία καὶ οὐ
 πολλάι· τίς δὲ ἡ μονὴ
 ἐκείνη καὶ πόθεν τοῖς
 δικαίοις ἀπονενέμνται
 τὰ χαρίσματα αὐτὸς ὁ
 κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χρι-
 στὸς τοῖς πᾶσι πάντα
 τότε καθεῖσται· αὐτὸς
 ἐστὶν ἡ μοιή, καὶ ἡ ἀ-
 νεκλάλητος τῶν δικαί-
 ων χαρά· αὐτὸς ἡ ἀ-
 πόλαυσις, αὐτὸς ἡ
 πάντων ἀνάσασις· καὶ
 τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν ὁ
 θεολόγος γενόριος ἔ-
 πως οὔρηται λέγων·
 οὐκέτι λοιπὸν ἀδεή-
 σω τὰ ὁμολογηθέντα
 μοι ἐν τῷ βαπτίσμα-
 τι, ἵνα μὴ τῆς ἐπεῖ-
 θεν

lac excitatorum, &
 a iustis hereditate a-
 deundorum, sed cha-
 rismatum proprieta-
 tes evangelicus & di-
 vinus sermo inde cō-
 memoravit. Cete-
 rum charismatum di-
 scrimen est, una e-
 nim mansio, non mul-
 tae. Quae vero man-
 sio illa, & unde iu-
 stis charismata di-
 stribuantur, ipse Do-
 minus noster Iesus
 Christus cunctis om-
 nia tunc constitutus
 est. Ipse est mansio, &
 ineffabile iustorum
 gaudium; ipse frui-
 tio, ipse omnium re-
 surrectio. Et id ma-
 nifestum ex iis, quae
 Theologus Gregorius
 ita dicere reperitur.
*Ceterum ne amplius
 contemnam, quae in
 Baptismo confessus sū,
 ne illa beatitudine ex-
 cidam. Haec autem est*
 Tri-

θυν ἐκπέσω μακαριό-
 πτος. ἡ δὲ ἐστὶν ἡ τῆς
 τριάδος ἐκτυπωτέρα
 καταληψίς· πρὸς τοῦ-
 τοις δὲ καὶ ὁ ὁσιώτα-
 τος βαρλαάμ, τίς ἐ-
 σιν ἡ βασιλεία τῶν
 οὐρανῶν ἐρωτηθεὶς τοι-
 αύτην πρὸς τὸν ἰωά-
 σαφ ἐκείνον ἐποίησατο
 τὴν ἀπόκρισιν, ὡς ἐκ
 λαφῆς μεμάθηκα ἐ-
 γωγε τὸ πλησίον γε-
 νέσθαι τῆς θεωρίας
 τῆς ἀγίας τριάδος· καὶ
 ἀνακαλυμμένῳ τῷ
 προσώπῳ τὴν δόξαν
 αὐτῆς ἐνοπτρίζεσθαι·
 ἔνθεν τοι καὶ τῷ νοη-
 τῷ μὲν ἡλίῳ ἐπετρα-
 νίσουσιν ἅπαντες δι-
 καιοὶ, καὶ τοῦ Θεοῦ ἐ-
 κείνου φωτὲς γενήσου-
 νται μέτοχοι, εἰ καὶ μὴ
 ἐπίσης ἅπαντες· ἀλ-
 λά κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ὁ-
 μως καθαρότητα ἑκά-
 στος, καθάπερ γὰρ ὁ
 αἰσθητὸς οὗτος ἥλιος
 κοινὸς εἰς θεῶν ἅπα-
 σφο-

*Trinitatis expressa
 comprehensio. Insuper
 & sanctissimus Bar-
 laam, quid sit regnū
 caelorum interroga-
 tus, talem Ioasapho
 illi responsonem
 dedit, Vt ex scriptura
 ipse didici. contempla-
 tioni sanctae Trinita-
 tis proximum fieri, &
 revelata facie gloriam
 eius intueri. Hinc &
 intelligibilem quidē
 solem intuebuntur
 omnes iusti, & divi-
 nae illius lucis parti-
 cipes fient, licet non
 ex aequo omnes, sed
 iuxta suam pariter
 munditiam quilibet.
 Sicuti enim sensilis
 hic sol communis ad
 spectaculum omni-
 bus proponitur, &
 huic minus, illi vehe-
 mentius radios suos
 emittit; sed pariter
 iuxta oculorum di-
 spositionem quilibet,*

ci-

σι πρόκειται καὶ οὕτω
 μὲν ἔλασσον τῷ δὲ
 σφοδρότερον τὰς ἀκτί-
 νας αὐτοῦ ἐπαφίησιν·
 ἀλλ' ὅμως κατὰ τὴν
 πῶν ὁμμάτων διάθεσιν
 ἕκαστος, καὶ τὴν ἑλ-
 λαμψιν ἐκείθεν εἰσδί-
 χεται, οὕτω καὶ ἐπὶ
 τῆς ἀπροσίτου ἐκείνης
 μαρμαρυγῆς καὶ τῶν
 ἐπεντραπισάντων αὐτῇ
 τινὶ αὐτὰ γινῆσθαι
 πίστευε· κατὰ γὰρ τὸν
 μακάριον παῦλον μέ-
 ταχηματίζει τότε τὸ
 σῶμα τῆς ταπεινώσε-
 ως ἡμῶν ὁ σωτὴρ εἰς
 τὸ γινῆσθαι σύμμορ-
 φον τῷ σώματι τῆς δό-
 ξης αὐτοῦ· αὐτὰς λοι-
 πὸν ὑπάρχει τὸ φῶς·
 αὐτὸς ἡ ἀνεκλάλητος
 ἐκείνη χαρὰ· αὐτὸς αἱ
 πολλαὶ μοναὶ· αὐτὸς
 οἱ θρόνοι· αὐτὸς ἡ
 τράπεζα αὐτὸς ἡ βρῶ-
 σις, καὶ ἡ πόσις, καὶ
 πᾶν, εἴτι ἕτερον ἥδυ-
 σμα· αὐτὰς εἰσιν τῶν
 οὐκ

& inde fulgorem re-
 cipit; ita & de illo in-
 accesso splendore,
 & eis, qui ipsi inhae-
 rent, tunc fore cre-
 de. Iuxta enim bea-
 tum Paulum trans-
 formabit tunc hoc
 nostrum humile cor-
 pus Servator, ut
 corpori suo confor-
 me fiat. Ceterum i-
 pse lux est; ipse in-
 effabile illud gaudiū;
 ipse mansiones mul-
 tae; ipse sedes; ipse
 mensa; ipse, cibus,
 & potus, & omne,
 si quid aliud, quod
 suave sit. Ipse est bo-
 norum illorum par-
 ticipatio, quae ocu-
 lus non vidit, nec
 auris audivit, nec in-
 cor hominis ascende-
 runt. Quid enim ad-
 mirabilius & ineffa-
 bilius quam per visio-
 nem ipsi eius faciei
 adstare? Norunt illi
 inau-

ἀγαθῶν ἐκείνων ἡ μὲν
 θείεις· ἃ ὁφθαλμός
 οὐκ οἶδε καὶ οὐς οὐκ
 ἤκουσεν καὶ ἐπὶ καρ-
 δία ἀνθρώπου οὐκ ἀ-
 νέβη· τί καὶ γὰρ πα-
 ραδοξότερον τι καὶ ἀρ-
 ρητότερον τοῦ διὰ θε-
 οῦ αὐτῷ καὶ αὐτοῦ προ-
 σῶπως οὕτω παρίστα-
 σθαι· ἴσασιν ἐκείνοι
 τὴν ἀνεκδιήγητον ταύ-
 πην, καὶ ἀνήκυστον ἀ-
 γαλλίασιν, οἱ παρ'
 αὐτοῖς τοῖς κρατοῦσι
 παρρησίας μετέχον-
 τες· οἱ δὲ ἡνεκῶς πα-
 ριστάμενοι καὶ τί χρὴ
 πολλὰ λέγειν, καὶ ἀ-
 παριθμεῖν κατ' ἑκά-
 στον; αὐτὸς ἡ πάντων
 ἀνάπαυσις· αὐτὸς καὶ
 ἡ κόλασις· καὶ δῆλον
 ἐξ ὧν ὁ θεολόγος γε-
 γόριος ἔλεγεν· ὦ τριάς
 ἀγία πᾶσι τότε γνω-
 σθῆσομένη· τοῖς μὲν
 τῇ ἐλθάμῃ, τοῖς δὲ
 τῇ κολάσει καὶ αὐθις·
 φῶς ἐκείθεν τοῖς κε-
 σι-

enarrabilem hanc &
 inauditam exultati-
 onem, qui apud ipsos
 imperantes libertatē
 dicendi participant,
 qui continuo adstant.
 Et quid multa dicere
 oportet, & singula
 enumerare? Ipse est
 omnium requies; i-
 pse est punitio. Et
 exploratum ex iis,
 quae Theologus Gre-
 gorius dicebat: *San-
 cta Trinitas omnibus
 tunc cognoscetur, his
 quidem splendore, il-
 lis vero punitio*. Et
 iterum. *Lux illic pa-
 ris Dei visio, quam
 & regnum caelorum no-
 minamus; tenebrae ve-
 ro mente excoecatis Dei
 alienatio*. Ceterum
 stant iusti tunc mi-
 rabiliter fulgore per-
 fusi, & fulgentes,
 ut corpus pellucidum
 splendorem solis ex-
 cipiens. Stant ineffa-
 bi-

καθαρμένοις ἢ τοῦ θεῷ
 θεωρία, ἣν δὴ καὶ βα-
 σιλείαν οὐρανῶν ὀνο-
 μαζομεν· σκότος δὲ
 τοῖς τὴν διάνοιαν τυ-
 φλώττεσιν, ἢ τῷ θεῷ
 ἑλλοτρίωσις ἴσονται
 λοιπὸν οἱ δίκαιοι τότε
 παραδόξως ἐλλαμπό-
 μενοῖτε καὶ λάμποντες
 καθάπερ τὸ σῶμα δια-
 φανὲς μαρμαρυγὴν ἡ-
 λίου δεχόμενον· ἴσαν-
 ται τῆς ἀρρήτου ἐκεί-
 νης φωτοχυσίας μετέ-
 χοντες κατὰ τὴν ἐαυ-
 τοῦ ἑκαστος, ὡς εἴρη-
 ται, καθαρότητα ἴσαν-
 ται τὴν ἀπερινόητον
 ἐκείνην δόξαν περινοέ-
 μενοι· ἥς μέτοχοι γενέ-
 σθαι κατηξιώθησαν·
 ἥς οὐκ ἔστι κόρος, λοι-
 πὸν· οὐκ ἔστι μέτρον,
 οὐκ ἔστι τελείωσις· ἀλ-
 λά μὴ ξένον τὸ πρᾶγ-
 μα ἡγοῦ· εἰ γὰρ ἀφ-
 ἄρτων βασιλεὶ παρι-
 σάμενος κόρον οὐκ εἶ-
 δε τῆς ἐκείνου δέας,

bilis illius lucis effu-
 sionis participes, iux-
 ta suam quisque,
 ut dictum est, puri-
 tatem. Stant, intel-
 ligibilem illam glo-
 riam comprehendentes,
 cuius participes
 fieri digni fuerunt;
 cuius nulla deinde sa-
 tietas, nullamensura,
 finis nullus. Sed ne pe-
 regrinam rem hanc e-
 xistimato. Si enim in-
 corruptibili regi ad-
 flans satietatem non
 novit spectaculi illi-
 us, & conversationis;
 sed quantum ipse fru-
 atur, tantum deside-
 ret, & liceat ob eam
 deliciis adfluere; mul-
 to magis is qui ineffa-
 bili illa gloria im-
 pleri & deferri di-
 gnatus fuerit. Bene
 igitur heinc iusti &
 gloria & cognitione
 proficere dicuntur;
 & audi quid dicat

καὶ

Q

San-

(1) Videtur locus esse corruptus.

ἀφ' ὁμιλίας· ἀλλ' ὅσον
 εἴν αὐτὸς ἀπολάυσιτο
 τοσοῦτον ἐφίεσται, καὶ
 ἐξέστι ταύτης κατὰ
 τρυφᾶν; πολλῶ μάλ-
 λον ὅς τις ἀρρήτου δό-
 ξης ἐκείνης ἐμφορεῖσ-
 θαι τότε καταξιώθει-
 εν· καλῶς οὖν ἐπὶ τέ-
 τοις οἱ δίκαιοι καὶ δόξη
 καὶ γνώσει προκόπτειν
 λέγονται· καὶ ἄκουε τί
 φησιν ὁ τῆς κλίμακος
 ἀγιάτατος ἰωάννης. τι-
 νὰ μὲν τῶν γεγονότων
 καὶ τέλος παρὰ τοῦ
 πεποινηκότος ἐσχήκα-
 σιν· οἷον, ἡγεμονία
 βασιλεία καὶ πλοῦτος.
 ἡ ἀρετὴ δὲ τὸ πέρας
 ἀπέραντον κέκτηται·
 ἐν ἣ προκόπτοντες ἐ-
 δέποτε καταλήξομεν·
 οὐ κατὰ τὸν παρόντα
 αἰῶνα, οὐ κατὰ τὸν
 μέλλοντα· φωτὶ φῶς
 γνώσεως προσλαμβά-
 νοντες· κατὰ ταύτην
 μὲν οὖν τὴν διαληφθεῖ-
 σαν δηλονότι ἀπόδει-
 ξιν,

Sanctissimus Ioannes
 a Scala : Quaedam
 vero eorum, quae facta
 sunt, ab eo, qui fecit,
 finem habuerunt, ve-
 luti imperium, regnum,
 & divitiae; virtus
 autem finem infinitum
 possidet, in qua profi-
 cientes numquam quies-
 cemus; non hoc sac-
 culo, non futuro; luce
 lucem scientiae accipi-
 entes. Iuxta hanc igitur
 sumtam demonstra-
 tionem manifestum est,
 quod neque intelligibi-
 les substantias non pro-
 ficientes ego dixerim;
 gloriam vero gloria
 semper magis excipe-
 re, & scientiam, supra
 scientiam, de finio, sicut
 deiloquus & magnus
 dixit Dionysius. His
 igitur laudati Joan-
 nis, & divinissimi De-
 masцени verba omni-
 no concinunt; dicit
 enim & ipse, pote-
 sta-

ἔιν, οὐδὲ τὰς νοεράς
 ὁσιίας ἀπροσκόπτως
 γινώσκω εἰποιμὶ ἂν, δό-
 ξαν δὲ δόξῃ μᾶλλον
 εἰς προσλαμβάνεσας,
 καὶ γινώσκω ἐπὶ γνώ-
 ρει ὀρίζομαι, καθὼς
 Θεοφάντωρ καὶ μέ-
 γας ἔφη διονύσιος· τέ-
 τισ μὲν οὖν τοῖς τοῦ
 βιαληφθέντος δηλαδὴ
 αἰώνου, καὶ τὰ τοῦ
 θειοτάτου δαμασκηνῶ
 πάντ᾽ ἀπασὶ συμφωνεῖ·
 λέγει γὰρ καὶ αὐτὸς ἐ-
 ξουσίαν ἔχειν τοὺς ἀγ-
 γέλους μένειν καὶ προ-
 ὀπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ
 καὶ οὐ μόνον τοὺς ἀγ-
 γέλους, ἀλλὰ καὶ αὐ-
 τὸν τὸν πρωτόπλα-
 στον ἄνθρωπον· εἰ ποί-
 ουν καὶ ὁ πρῶτος ἐκεί-
 νος ἀδάμ ἐξουσίαν
 ἔχει μένειν, καὶ προ-
 ὀπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ,
 ἵφορὰ δὲ ὁμῶς καὶ τὰ
 τῆς ἀναστάσεως εἰς τὴν
 ἐρχάαν ἐκείνην, καὶ
 πρώτην κατὰ σασιν, ὡς
 ὁ νουσ.

statem habere Ange-
 los manendi, & pro-
 ficiendi in bono, &
 non solum Angelos
 sed & ipsum proto-
 plastum hominem.
 Si igitur & primus
 ille Adam potestati
 habuit persistendi,
 & proficiendi in bo-
 no; respiciunt vero
 pariter, quae resurre-
 ctionem attinent, ad
 antiquam illam &
 pristinam conditio-
 nem, ut Nyssenus
 divus Gregorius dixit;
 exploratum omnino
 est & ipsos Angelos
 scientia & gloria pro-
 ficere, ut praecedens
 sermo manifestavit.
 Et propterea ne mi-
 rere. Si enim & my-
 steria quaedam tunc
 ut discant futurum
 est, quae hic ob eo-
 rum tenuitatem cō-
 prehendere non po-
 tuere, ut Theolo-
 Q. 2 gus

ὁ νύσσης ἔφη Θεῖος
 ρηγηγόριος εὐδήλον πάν-
 τως καὶ αὐτὲς τοὺς ἀγ-
 γέλους κατὰ γε γνῶ-
 σιν καὶ δόξαν προκόπ-
 τειν, ὡς ὁ λόγος φθά-
 σας ἐγνώρισεν· καὶ τέ-
 τε χάριν μὴ θαύμαζε.
 εἰ γὰρ καὶ μυστήριά τι-
 να τότε μεμαθηκέναι
 μέλλουσιν, ἅπερ ἐν-
 τεῦθεν διὰ τὸ ἀδιάλη-
 πτον αὐτῶν καταλα-
 βέσθαι οὐκ ἴχυσαν,
 ὡς ὁ Θεολόγος ἔφη
 ρηγηγόριος, πῶς οὐχὶ
 καὶ γνῶσιν ἐπὶ γνώσει
 φαίη τις ἂν τοῖς τοι-
 οῦτοις προσίδεσθαι;
 καὶ τεῦθεν προκόπτειν
 αὐτοὺς καὶ τοῖς ἐμπρο-
 σθεν ἐπεκτείνεσθαι
 διὰ τῆς τῶν τριούτων
 μαθήσεως; εἴγε καὶ
 μᾶλλον ὁ ἡμέτερος νῦν
 προκόπτειν εἴωθε τοῖς
 μαθήμασιν, ὡς ὁ μέ-
 γας φησὶ βασιλείος.
 τοῦτο μὲν τοι τὸ δόγ-
 μα, καὶ ὁ πάμμεγας
 παῦ-

gus *Gregorius* ait,
 quomodo non & sciē-
 tiam supra scienti-
 am, dicat qui talibus
 non addi, ac proin-
 de proficere ipsos, &
 iis, quae antea pos-
 sidebant, adiungere,
 per rerum huiusmo-
 di doctrinam; si &
 magis nostra mens
 proficere consuevit
 disciplinis, ut ma-
 gnus *Basilius* inquit.
 Hoc certe placitum
 & omnino magnus
Paulus aperuit ita
 dicens: *Ex parte si-*
quidem cognoscimus;
Et ex parte propheta-
mus; quum autem per-
fectio venerit tunc ex
parte evacuabitur; tunc
cognoscemus sicut ali-
que Et cogniti sumus.
 Non igitur rationa-
 bile est amplius dubi-
 tare. Si enim idem
 Theologus Dominū,
 quum arcana illa di-
 gnis

καὶ οὗτος ἐνέφηνεν οὕτως
 ἡμῶν ἐκ μέρους ἄρτι
 γινώσκουμεν, καὶ ἐκ
 κέρους προφητεύομεν·
 ἵταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλει-
 ν τότε ἐκ μέρους κα-
 ταργηθήσεται· τότε ἐ-
 πιγνώσομεν καθὼς ἄ-
 ρα καὶ ἐπιγνώσθημεν·
 οὐκοῦν ἀμφιβάλλειν
 ἐπὶ πλεόν οὐκ εὐλο-
 γον· εἰ γὰρ αὐτὸν ὁ Θεο-
 λόγος τὸν κύριον ἡνίκα
 τὰ πῶν ἀπορρήτων ἐκεί-
 νων τοῖς ἀξίοις παρα-
 γυμνοῖ τρέφεσθαι λέ-
 γει κατὰ νόμον ἀνθρώ-
 πινον· τροφή γάρ ἐστιν
 ἡ διδάξις καὶ τὴ λέγον-
 τος, τί χρὴ καὶ λεγεῖν
 περὶ τῶν διδασκομένων
 αὐτῶν, καὶ τραφήσου-
 νται πάντως τοῖς ἐκεί-
 νων διδάγμασιν, καὶ
 πνευματικὴν ἐπίδοσιν
 ἐπιδώσουσιν, ὥς ὁ λό-
 γος φθάσας ἐγνώρι-
 σεν· οὕτω μὲν οὕτω καὶ
 ταῖς ὑπερτάταις ἔσαι
 δυνάμεσι. πολλὰ γὰρ
 καὶ

gnis denudaverit, a-
 li dicit iuxta huma-
 nam legem. Alimen-
 tum enim est doctri-
 na etiam dicentis ;
 quid oportet dicere
 de his, qui docentur
 & alentur omnino
 illorum documentis,
 & spiritalem accessio-
 nē adiicient, ut prae-
 cedens sermo exposu-
 it. Ita quidem ita etiā
 supremis erit pote-
 statibus: multa enim
 & hae discunt, ut
 diviniſſimus *Dionysius*
 inquit: & vide ante a-
 lia ipsa sex alias in-
 structa Seraphī, quo-
 rum Propheta *Esaías*
 spectator fuit. Nisi
 enim divina gloria
 repleta fuissent, ni-
 si identidem quibus-
 dam scientiae splen-
 doribus fulgurassent,
 non utique mirabili-
 tate percussa suis se
 alis abscondissent ;

Q 3 non

καὶ ταῦτα διαδιδά-
σκουσιν, ὡς ὁ Θεός τα-
τός φησι διανύσιος, καὶ
ὅρα πρὸ τῶν ἄλλων
αὐτὰ τὰ ἐξαπτέριγα
σεραφίμ, ὧν ὁ προφή-
της ἡσαΐας θεωρὰς ἐ-
χρημάτισεν· εἰ μὴ γὰρ
ἐπὶ δόξης ἐπληροῦτο
Θεοπρεποῦς, εἰ μὴ
καθ' ὅραν ἡτράπτον-
το μαρμαρυγαῖς τισι
γνώσεως, οὐκ ἂν ὑπερ-
εκπληπτόμενα ταῖς ἐ-
αυτῶν ἐκαλύπτοντο
πτέριξιν, οὐκ ἂν εἰς
πρὸς τὸν ἕτερον ἀτενί-
ζοντες οὕτως καὶ κε-
κραγένοι παρεβιάζον-
το, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος
κύριος· τοῦτο γὰρ ὁ
χρυσόρρημων ἰωάννης
φησὶν ἀνεκδιηγήτως ση-
μεῖον ἐκπλήξεως· εἰ
δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει
πάντως ἐπαπορεῖν σε
οὐκ ἄξιον, εἴγε τοὺς
ἁγίους κατὰ γε γνῶ-
σιν καὶ δόξαν προκό-
πτειν ἐς διηνεκές οἱ
Θεοὶ

non utique unum, in
aliud intendens ita
& clamare compelle-
retur: *Sanctus, San-
ctus, Sanctus, Domi-
nus*. Hoc enim aurea
verba fundens *Ioan-
nes* ait ineffabilis stu-
poris signum. Si ve-
ro haec ita habent,
ambiguum te tradu-
cere indignum om-
nino est, an Sanctus
secundum scientiam
& gloriam continuo
proficere divini Pa-
tres tradiderint. In-
comprehensibilem e-
nim adgredientes tūc
intelligere quomodo
ab huiusmodi impe-
tu quiescent, & quod-
ammodo adiiicient
terminum adgressio-
ni? Incomprehen-
sibile tunc comprehen-
dere conantes, quo-
modo desiderii cōpo-
tes sint, si umquam
progredientes cursus
fi-

Θεῖοι πατέρες παραδιδώκασιν· τὸν γὰρ ἀκατανόητον ἐπιχειρῶντες τότε κατανοῆσαι οἱ δίκαιοι πῶς τῆς τριαύτης ὁρμῆς ἀποπαύσονται· καὶ τίνα τρόπον ἐπιθήσονται πέρας τῷ ἐγχειρήματι τὸν ἀκατάληπτον τυνηκαῦτα καταλαβέσθαι πειρόμενοι, πῶς τῆς ἐφέσεως αὐτῆς ἐπιτύχωσιν, ἢ ποτε προβαίνοντες τοῦ δρόμου τέλος εἰσδέξονται; ἐφίενται μὲν τῶν ἐμπροσθεν, καὶ ταῖς ὁρμαῖς ἀναλόγως προκόπτειν νομίζουσιν ἕκαστος, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τὸ πέρας ἀφικέσθαι οὐ δύνανται· πῶς γὰρ ὅλου αὐτοῦ περιλαβέσθαι ἰχύσσειν ἀπρόσιτον ὄντα παντάπασιν, καὶ ἀκατάληπτον; ταῦτη τοι καὶ δίδωκουσι μὲν, οὐ καταλαμβάνουσιν δὲ, γινώσκουσιν αἰεὶ προσλαμβάνοντες ἐπὶ

finem adsequantur. Concupiscunt quidē ea, quae ante habuerunt, & impetibus congruenter proficere putant quilibet; sed ad ipsum finem pervenire non possunt. Quomodo enim ipsum totum comprehendere valebūt, quum sit omnimodis inaccessum, & incomprehensibile. Sic persequuntur quidē, non autem comprehendunt, scientiam semper supra scientiam recipientes, & profectū supra profectum. Sed super pleno existente eo, quod comprehenditur, quomodo erit terminata huiusmodi comprehensio? Aliquando vero delationis ad ulteriora obliti fuerint, aliquando proficientes stabunt, ali-

Q 4 quan-

ἐπὶ γνώσει· καὶ ἐπὶ
 προκοπῇ προκοπὴν·
 ἀλλ' ὑπὲρ πλήρους ὄν-
 τος τῷ κατανοουμένου,
 πῶς ἔσται τούτοις τε-
 λεία τοῦ τοιοῦτου κα-
 τὰληψις; πότε δὲ καὶ τῆς
 ἐπὶ τὰ πρόσωφο
 ρᾶς ἐπὶ λάθωνται πό-
 τε προκόπτοντες σή-
 σονται· πότε τῆς ἐκεί-
 θεν δόξης ἐμφορούμε-
 νοι κορεσθήσονται·
 ἀλλ' εἰ καὶ κορησθῇ
 ναί ποτε δόξουσιν ἐπὶ
 πλεόν αὐτοῖς διψόντες
 εὐρίσκονται καὶ τοιοῦ-
 το πᾶχειν εἰκάσιν ὁ
 ποῖον οἱ πρὸς τι τῶν
 ὄντων ἐρωτικῶς διακεί-
 μενοι· πόθου μὲν γὰρ
 αὐτοῖς ὑπανάπτεται
 φλόξ· οὐ σβέννυται
 δὲ, εἴγε τοῦ ποθοῦμέ-
 νου, καὶ μάλιστα κατα-
 πολαῦσαι οὐ φθάσ-
 σι· καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ
 περ ἡ ἀγία γραφή τὸν
 θεῖον ἐκείνον ἐρωτα
 παριστᾶσά φησιν· οἱ
 τρώ-

quando illa gloria de-
 lati satiabuntur. Sed
 et si unquam satiati
 esse videbuntur, am-
 plius iterum sitien-
 tes invenientur. Et
 tale quid eis contin-
 gere videtur quale
 iis, qui aliquam crea-
 turarum perditie a-
 mant. Desiderii e-
 nim ipsis succendi-
 tur flamma, non ex-
 tinguitur vero, si qui-
 dem eo, quod desi-
 derant, maxime frui-
 sci non adsequuntur.
 Et hoc est, quod
 sancta Scriptura di-
 vinum illum amo-
 rem exhibens dicit:
Qui manducant me,
esurient, & qui bibunt
me, sitient. Haec igitur
 sanctorum est ibi
 conditio. Inde pro-
 fectus iustis supera-
 diicitur: inde scien-
 tia ipsis multipliciter
 superaugetur; inde
 iu-

τρώγοντές με πεινά-
σας, καὶ οἱ πίνοντές
με διψήσωσιν· αὕτη
μὲν οὖν ἡ παρὰ τοῖς ἀ-
γίοις ἐκεῖσε κατὰ σα-
σις· ἐντεῦθεν ἡ προ-
κοπὴ τοῖς δικαίοις
προσεπιγίνεται, ἐν-
τεῦθεν ἡ γνῶσις αὐ-
τοῖς εἰς πληθοῦς ἐπαύ-
ξεται, ἐντεῦθεν ἡ τῶν
δικαίων δόξα πολυ-
πλασιάζεσθαι εἶωθε·
διὰ τί δὲ ταῦτα καί τι-
νος ἕνεκεν εἰδέποτε προ-
κόπτοντες ἴσανται· ὅ-
τι τὸν ὑπὲρ πλήρη καὶ
ἀκατάληπτον κατα-
χεῖν ἐπὶ πλεόν ἐφίεν-
ται· μὴ οὖν ἐπὶ πλεόν
ἀμφίβαλλε· τοιαύτας
ἤδη καὶ περὶ τέτε τὰς
ἀποδείξεις, καὶ ποσαύ-
τας δεξάμενος.

iustorum gloria mul-
tiplicari consuevit .
Cur vero haec? & cu-
ius rei gratia num-
quam proficientes
stant? Quia illum ,
qui superfluit & in-
comprehensibilis est
continere amplius
desiderant . Ne igi-
tur ambiguum te tra-
ducito quum huius-
modi iam de hoc de-
monstrationes, & tā-
tas, acceperis .

Τῷ

Εἰ-

Τὰ αὐτῷ, εἰ χρὴ προσ-
 ἔχην τοῖς λέγουσιν,
 ὅτι φθαρτός ἐστιν ὁ
 παράδεισος, καὶ ὅτι
 μετὰ τὸν σαυρόν αὐτί-
 κα οὐκ εἰσῆλθεν εἰς
 αὐτὸν ὁ ληστής.

*Eidem utrum oporteat at-
 tendere dicentibus, cor-
 ruptibilem esse Paradi-
 sum, & post crucem
 non statim in eum in-
 troiisse latronem.*

Λόγος δ'.

Dissertatio IX.

Εἶδε καὶ περὶ αὐ-
 τοῦ τῷ παραδεί-
 σου βούλει μαθεῖν ὁ-
 ποῖός τε τὴν φύσιν
 ἐστὶ καὶ ὅπου μέχρι
 καὶ τήμερον ἔστι καὶ χερ-
 σὶ Θεοῦ κατ' ἀρχὰς
 φυτευθεῖς, ἄλλον εὖρε
 μωσέα θειότατον ἐπι-
 λύειν δυνάμενον τὰ κε-
 κρυμμένα τῷ πνεύμα-
 τι ὅς ἐφθασε μὲν ὄρους
 ἐπιβῆναι τῆς πρακτι-
 κῆς ἀρετῆς· εἴσωτε χω-
 ρῆσαι νεφέλης τῆς θεα-
 φικῆς ἐπικρύψεως. ὁ-
 μιλήσαι Θεῷ τῷ πρῶ-
 τῳ φωτὶ καὶ κεῖθεν ἑλ-
 λαμψιν δέξασθαι·
 δῆλα ποιῶσαν τὰ κε-
 κρυμμένα, καὶ ἐκφορα-
 τῶ.

SI autem & de i-
 pso Paradiso vis
 discere qualisque na-
 tura sit, & ubi huc-
 usque stetit Dei ma-
 nibus a principio plā-
 tatus, alium inveni
 Mosendiviniſſimum,
 qui spiritu occulta
 resolvere possit. Qui
 potuit quidem mon-
 tem practicae virtu-
 tis ascendere; intus-
 que penetrare nubes
 arcani scripturarum;
 conversari cum De-
 o prima luce, &
 inde, splendorem
 accipere, manifesta
 facientem occulta,
 & vulgata. Hunc in-

VC-

τῷτον εὖρε· καὶ κεῖνον
 ἐρώτα περὶ παραδεί-
 σου καὶ μένθανε· ἡ-
 μεῖς γάρ, θεοεἰκελὲς ἄ-
 νερ, ἀμαθεῖς ἐπὶ το-
 σουτων ὄντες καὶ χα-
 μαὶ συρόμενοι φρονη-
 μα, πῶς ὑψιλοτέρων
 ἄψασθαι νοημάτων
 θάρρησαιμεν; πῶς δὲ
 καὶ κινήσαι τὴν γλῶσ-
 σαν ὅλως τολμήσαι-
 μεν, ἐφ' οἷς ὁ ὑποφή-
 της τοῦ πνεύματος οὐκ
 οἶδ' ὅπως τὰ πλείω
 σεσίγηκεν; ἀμήχανον
 πάντως ἀμήχανον· ὅ-
 θεν ἐγγωνιάζειν, καὶ
 ἡμᾶς ἐπρεπε, τὰ πλεί-
 στα τε σιωπᾶν· καὶ τί
 γὰρ ἕτεραν δράσαιμεν
 ἐφ' οἷς οὐχ εὖρομεν τὸν
 συγγραφεὰ ὁμοῦ κα-
 θηγητὴν καὶ διδάσκα-
 λον· ἀλλὰ συνήθως ὅ-
 μως ἐπικλινόμενοι τοῖς
 σοῖς ἐπιτάγμασιν ἐ-
 κόντες ἀέκοντες καὶ τῶν
 ἀνεφίητον ἤδη κατατολ-
 μῶμεν· ἐκεῖνα καὶ μό-
 λης

veni, & illum de
 Paradiso interroga,
 & disce. Nos enim,
 divine vir, indocti
 super talibus ac tan-
 tis quum simus, &
 sensum humi tra-
 hentes, quomodo su-
 blimior omnibus
 aliis cogitationem
 attingere audeamus;
 quomodo vero & mo-
 vere linguam omni-
 no audeamus super
 his, quorum Spiritus
 Sancti Propheta ne-
 scio quomodo plura
 conticuit. Impossi-
 bile omnino impossi-
 bile. Vnde recedere
 & nos decet, & plu-
 rima silentio transi-
 lire. Quid enim a-
 liud fecerimus in
 his, in quibus non
 invenimus scripto-
 rem ductorem pariter
 & magistrum. Sed
 de more pariter ad
 tua mandata nos in-
 cli-

λισ προσφέροντες ὁ-
 σαπερ ἔνθεν καὶ ἔθεν
 ἐφθάκειμεν ἄκρις ὡ-
 σὶν ἐνωτίσασθαι καὶ
 πηνικαῦτα τοῦ θειοτά-
 του ἰωάννου τοῦ δα-
 μασκηνοῦ κατὰ λέξιν
 οὕτω περὶ παραδείσου
 λέγοντος ἄκουε· ἐπει-
 δὴ δὲ ἔμελλεν ὁ θεὸς
 ἐξ ἀοράτου τε καὶ ὁρα-
 τῆς κτήσεως πλασθρ-
 γεῖν τὸν ἄνθρωπον
 κατ' οἰκίαν εἰκόνα τε
 καὶ ὁμοίωσιν προκα-
 θήκησιν οἷόν τι βασί-
 λειον, ἐν ᾧ διαιτώμε-
 νος μακαρίαν ἔξει ζω-
 ῇ· τί δὲ τῶτό ἐστιν; ὁ
 θεῖος παράδεισος θεῶ
 χερσὶν ἐν ἐδέμ πεφυ-
 τευμένος ἐν ἀνατολῇ
 μὲν πάσης τῆς γῆς ὑ-
 ψηλότερον διακείμενος
 φυτοῖς αἰθαλέσι κω-
 μῶν· εὐοδίας πλήρης,
 φωτὸς ἔμπλεως, ὅρας
 ἀπάσης αἰσθητῆς καὶ
 κάλλους, ὑπερβαίων
 ἐπίνοιαν· θεῖον ὄντως

χω-

clinantes, volentes
 nolentes, & quod
 inaccessum est iam
 audeamus; illa vix
 adferentes quaecum-
 que hinc & inde in
 antecessum summis
 auribus excepimus;
 & interim divinissi-
 mum Ioannem Da-
 mascenum de Para-
 diso ad verbum ita
 loquentem audi: Quo-
 niam Deus ex invisibi-
 li, & visibili crea-
 tura hominem forma-
 turus erat ad propriā
 imaginem & similitu-
 dinem, praecedenter
 veluti regiam consti-
 tuit, in qua degens,
 beatam vitam duceret.
 Haec autem est divi-
 nus Paradisus Dei
 manibus in Edē plan-
 tatus, in oriente qui-
 dem universa terra su-
 blimius positus, plan-
 tis semper virentibus
 comans; odore plenus,

λυ-

χωρίον καὶ ἄξιον τοῦ
κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐνδι-
αίτημα· ἐν ᾧ οὐδὲν ἄ-
λόγων κυλίετο· μό-
νον δὲ ὁ ἄνθρωπος πῶν
Θείων χειρῶν τὸ πλα-
σούργημα· καὶ ταῦτα
μὲν ὁ διαληφθεὶς οὐ-
τος Θεῖος ἀνὴρ περὶ
τῷ παραδείσου διέξει-
σιν· ἀφ' ὧν ἐξέσι τῷ
προσέχοντι καταμα-
θεῖν, κτῆμά τε Θεό-
τερον αὐτὸν εἶναι, καὶ
τῆς διεφθαρμένης ταύ-
της ἀνώτερον κτίσεως·
εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν ἔκ
ἀν' ὁ ἀδάμ ἐκείνος ἐν
αὐτῷ διατρίβων ἡ-
γαλλιάσατο καὶ ἔχαι-
ρεν· οὐκ ἂν ὁ ἀφθαρ-
τος ἐν φθαρτῷ διαι-
τώμενος μακαρίας ἦν
ἀπολαύων ζωῆς· ὅτι
δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει,
καὶ ὅτι τὸ χωρίον ἐ-
κείνο τοιοῦτον ἦν καὶ αὐ-
τὸς ὁ μέγας βασιλει-
ος ἀριδύλως ὑπέδειξε
περὶ παραδείσου, καὶ

τὰ-

*luce adfluens, cuius-
cumque spectaculi sen-
sibilis, & pulchritudi-
nis, superas intelligenti-
am; divina omnino
regio, & dignum eo,
qui ad imaginem Dei
factus esset, habitacu-
lum, in quo bruto-
rum animantium nati-
um versabatur; homo
vero tantum divina-
rum manuum opificium.
Et haec quidem lau-
datus hic divinus vir
de Paradiso differ-
tat. Ex quibus licet
animadvertenti edi-
ficere, creaturam i-
psam esse diviniorē,
& hac corrupta na-
tura superiorem. Ni-
si enim hoc esset,
non utique Adamus
ille in eo commo-
rans exultasset &
laetaretur, non uti-
que incorruptus incor-
ruptibili degens bea-
ta vita frueretur.*

Haec

πᾶδε διειληφθεῖς οὕτω
 καὶ τὸ ἐνδιαίτημα τῷ
 ἀνθρώπου τῆς ἰδίας
 αὐτοῦ χειρὸς ἔργον ἐ-
 ποίησε τόπον ὑπερ-
 φέροντα τῆς ὅλης κτή-
 σιος, ἐν περιόπτῳ
 κείμενον ἀνεπισπότη-
 τὸν διὰ τὸ ὕψος ἐὺο-
 ρατον, οὐ λαύλαψ ἐ-
 κείσε, οὐ πρηστῆρ, οὐ
 χάλαζα, οὐ χειμερινή
 πῆξις. γῆ πίων καὶ μα-
 λακή, κατὰ ῥύτος ὕ-
 δασιν γονιμωτάτοις·
 ἀλλὰ πῶς εἰς ὄφιντα
 τῆς πατρίδος ἐκείνης
 ἀγάγωσιν; ὅπως ἐκ τῆς
 ἐξορίας ταύτης εἰς αὐτὸν
 ἀνακαλῶσιν; μάνθανε
 οὖν ἐντεῦθεν ὦ ἱερα
 κεφαλὴ, ὁποίας ἐστὶ φύ-
 σιος ὁ παραδεισος·
 εἰ γὰρ καὶ δῶμεν πρὸς
 τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, καὶ
 αὐτὸν τῷ κυκλοῦντι
 πᾶσαν τὴν γῆν ὡκεα-
 νῷ περιορίζεσθαι, κα-
 θάπερ οἱ πλείους ὡή-
 θησαν, ἀλλὰ τῆς ἀλ-
 λου-

Haec autem ita ha-
 bere, & locum illum
 huiusmodi esse, & i-
 pse magnus *Basilias*
 manifeste demonstra-
 vit etiam haec dis-
 fertans: *Ita & babi-*
taculum hominis suae
propriae manus opus
fecit, locum omni crea-
tura excellentiorem in
circūspectabili positū,
tenebris inaccessum, &
ob sublimitatem maxi-
me spectabilem; non ibi
procella, non turbo, non
grando, non hiberna cō-
cretio; terra pinguis ac
mollis, irrigua aquis
foecundissimis. Sed
quomodo in conspectum
tuū quae in illa patria
sunt adducam? quomo-
do ex hoc exsilio in ip-
sam te revocem? Disce
igitur inde, o sacrum
caput, qualis natu-
rae sit Paradisus. Li-
cet enim conceda-
mus una cum aliis
 om-

λοιουμένης ταύτης, καὶ
καθ' ὧραν μεταβαλ-
λομένης, ζῶντος ἀνώτερον
ὑπολάμβανε· εἰ μὴ
γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐν
περιόπτῳ κείσθαι ἐ-
λέγετο· οὐκ ἂν ἀπά-
σης τῆς γῆς ὑψιλότε-
ρος. οὐκ ἂν αἰεθαλέ-
σι φυτοῖς καὶ ἀθανά-
τοις κατακοσμούμενος.
ἅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔ-
χει, καὶ ὅτι τῆς γῆς
ταύτης ὑπερθεὶς ὁ πα-
ράδεισος, καὶ ὁ παρὰ θεῶν
σοφὸς ὑπέδειξε θεο-
δώρητος οὕτως εἰπὼν·
ἐξ ἀπάσης μὲν οὖν τῆς
γῆς ὥσπερ τινὰ ἔξοχον
τόπον κατ' ἀνατολὰς ὁ
θεὸς ἐκλεξάμενος ἐδέμ
ὀνομαζόμενον, ἐν αὐτῷ
δὴ τὸν παράδεισον κα-
τεσκεύασεν· ἐν ᾧ δὴ
τιμῆσαι βουληθεὶς γε-
γονότα τὸν ἄνθρωπον
ἐπαξεν οἰκεῖν· πρόσε-
χε οὖν· φαίνεται γὰρ
ἐντεῦθεν ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ
ἢ ὁ παράδεισος· εἰ μὴ
γὰρ

omnibus, etiam i-
psam Oceano, qui
terram universam
ambit, circumscri-
bi, sicuti plures ar-
bitrati sunt, tamen
hac, quae variatur,
& qualibet hora im-
mutatur, vita, prae-
stantiorem existima.
Nisi enim hoc esset,
non utique in loco
circumspectabili po-
situs diceretur; non
utique universa ter-
ra sublimior; non
utique semper virē-
tibus plantis, & im-
mortalibus exorna-
tus. Haec autem ita
habere, & hac ter-
ra sublimiorem esse
Paradisum etiam di-
vinarum rerum pe-
ritus Theodoretus in-
dicavit ita dicens:
*Ex universa igitur
terra, veluti quemdam
excellentem locum in
Oriente Deus quum e-*
le-

γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν
 ἐν αὐτῷ τιμῆσαι βου-
 λόμενος τὸν ἄνθρωπον
 εἶθετο· καὶ ταῦτα περὶ
 πάσης τῆς ἀγίας γρα-
 φῆς παραχθῆναι τοῦ-
 τον ἄφθαρτον μαρτυ-
 ρουμένης· καὶ τί χρὴ
 πολλὰ λέγειν; ἄφθαρ-
 τος ἦν ὁ παράδεισος
 εἰ τῷ κυκλοῦντι πλά-
 σαν τὴν γῆν ὡς φασιν
 ὠκεανῷ περιεγράφετο
 ἔφθασεν ἂν ἐξ ἀνάγκης
 ὁ παγκόσμιος ἐ-
 κείνος κατακλυσμός,
 καὶ αὐτὸν συνδιαφθεῖ-
 ρε μετὰ τῶν ἄλλων ὡς
 φθορᾷ ὑποκείμενον, εἴ-
 γε τήνικαῦτα τὸ ὕδωρ
 ὡς φασιν ἡ γραφὴ ἔ-
 ρους ὑπερθεῖν ὑψώθη
 παντός ἐπὶ πῆκεσι
 πέντε καὶ δέκα· εὐδη-
 λον οὖν κἀντεῦθεν ὅτι
 τῆς ἀλλοιουμένης ταύ-
 της ζωῆς ἀνώτερος ὁ
 παράδεισος· εἰ δὲ τῆς
 ζωῆς ταύτης ἀνώτερος
 εὐδὴλον ὅτι καὶ ἄφθαρ-

*legisset Edem cognomi-
 natum, in ipso Para-
 disum construxit; in
 quo quum vellet hono-
 rare hominem, quem fe-
 cerat, eum habitare
 iussit. Attende igitur.
 Adparet enim inde
 corruptionis expertem
 fuisse Paradisum. Ni-
 si enim hoc esset, non
 utique in ipso, quum
 honore adficere vellet,
 hominem conlocasset.
 Et haec de omni
 Sancta Scriptura pro-
 ductum fuisse hunc
 corruptionis exper-
 tem attestante. Et
 quid oportet multa
 dicere? Corruptionis
 expertis erat Pa-
 radisus; & si ambien-
 teterram universam,
 ut dicunt, Oceano
 circumscribebatur,
 debuit utique neces-
 sario generale illud
 diluvium & illum
 una cum aliis cor-
 rum-*

πος· εἰ δὲ ἄφθαρτος
 ἀνάγκη πᾶσα, καὶ τὰ
 ἐν αὐτῷ πάντα φυτὰ
 φθορᾶς εἶναι ὑπέρτε-
 ρα· εἰ γὰρ καὶ τινες
 οἴονται φθορᾶ καὶ ἄλ-
 λοιώσει ταῦτα ὑπό-
 κειντο καὶ τὸ γεύομε-
 νον πάντως αὐτὸν τὸν
 αἰσθητῆς βρόσειος ἐν
 μετουσίᾳ γεγόμενον καὶ
 τί χρὴ πολλὰ λέγειν;
 εἰ φθαρτὸς ἦν ὁ παρά-
 δεισος οὐκ ἂν ὁ θεό-
 πατος ἀμβρόσιος καὶ ὁ
 τοῦ χριστοῦ μάρτυρ ἱε-
 ρῆνος αἰσχροὺς εἶναι ἐ-
 λεγον τὸ φάσκεν τὴν
 τοῦ θεοῦ λόγου προ-
 σκηνή τὴν θεϊότητα σὺν
 αὐτῷ τῷ δικαίῳ λησῇ
 εἰς ῥεύσθον παράδεισον
 εἰσελθεῖν καὶ τὸν μα-
 κάριον παῦλον ὡσαύ-
 πως ἐν ῥεύσῳ παραδεί-
 σω ἀκοῦσαι, ἅπερ ἐν
 τῷ τρίτῳ οὐκ ἤκουσεν
 οὐρανῷ, ἀλλὰ μὴ ἐν-
 δειν καθεῖθεν περιπλα-
 νάσθω σου ἡ διάνοια·

μὴ

rumpere, ut corru-
 ptioni subiectum, si-
 quidem tunc aqua,
 ut scriptura ait, ele-
 vata est super univer-
 sū quindecim cubitis.
 Exploratum igitur est
 heinc, mutabili hac vi-
 ta sublimiorem esse
 paradisum. Si vero
 hac vita superior, ma-
 nifestum est esse cor-
 ruptionis expertem;
 si vero corruptionis
 expers, necessarium
 omnino est, & om-
 nes plantas, quae in
 eo sunt, corruptione
 superiores esse. Si e-
 nim, ut quidam pu-
 tant, corruptioni &
 mutationi haec su-
 biiciebantur, & cum,
 qui in mutatione po-
 situs erat, gustasse sē-
 filem cibum omnino
 dicendum est. Et quid
 opus est multa dice-
 re? Si corruptibilis
 erat paradisus, non

R

uti-

μὴ παράδεισος ἄλλος
 ἀσυντάκτως οὕτω ζη-
 τείσθω σοι· ὃν γὰρ ἡ
 τοῦ πρωτοπλάστου πα-
 ράβασις ἐκκλείσει, τοῦ-
 τον ἢ τοῦ ληστοῦ μετα-
 νοία παραδόξως ἀνέω-
 ξε· *τηνικαῦτα καὶ ἡ*
φλογίνη ρομφαία σρε-
φομένη τε ἦν ἀληθῶς
καὶ τοῖς ἀφικομένοις ἐ-
κεῖσε παρέχουσα πά-
ροδον· ἅμα τε γὰρ κα-
τὰ πλευρὰς ὁ κύριος
τὴν ρομφαίαν ἐδέχετο,
καθὰ φησιν ὁ τὴν
γλῶτταν χρυσοῦς καὶ
ἅμα σρεφομένη ἐφένετο
ἡ φλογίνη ρομφαία πᾶ
νῶτα πᾶσιν ἐδείκνυεν ἡ
κατὰ πρόσωπον ἀπαν-
τῶτα τὸ πρῶτον· μὴ
τοίνυν ἐν οὐρανοῖς πα-
ράδεισον ἕτερον φύτει·
μηδὲ τὸν ληστὴν ἐκεῖσε
παράπειτε κεκλεισ-
μένον ἐκείνον ἀφίς τῇ
φλογίνῃ ρομφαίᾳ πε-
φυλακμένον κατ' ὃν ἡ
παράβασις γέγονεν·
 ἐκεῖ

utique diviniſſimus
Ambrosius, & Christi
 martyr *Iustinus*, tur-
 pe esse dixissent ad-
 firmare, divini verbi
 inhabitantem divini-
 tatem cum ipſo iuſſo
 latrone in fluxum
 paradifum intrare; &
 beatum *Paulum* pa-
 riter in fluxo paradi-
 ſo audiſſe, quae in
 tertio coelo non au-
 divit. Sed ne huc &
 illuc animum tuum
 divide nec alius Para-
 diſuſtemere ita quae
 ratur abſte Quem e-
 nim protoplaſti tran-
 ſgreſſio clauſit, hunc
 latronis poenitentia
 mirabiliter aperuit.
 Tunc & flammeus
 gladius verſatilis e-
 rat vere, & adeunti-
 bus ibi tranſitum
 praebens. Simul enī
 latere Dominus gla-
 dium excepit, ſicuti
 linguam Aureus dicit,
 et ſi-

ἐκεῖ καὶ γὰρ εἰσῆλθε
 ληστὴς ὅθεν ἀδάμ ἐξε-
 λήλυθε· ὡς ἐντεῦθεν
 εἶγε χρὴ καὶ μικρόν τι
 χαριεντίσασθαι· τὸ
 παριομιῶδες ἐκείνο πέ-
 ρας ἐπὶ τῷ διαβόλῳ
 τὸ λέγον· ὁ ποιήσεις
 ἐκείνο πάντως καὶ πά-
 θης· ἔφθασε μὲν γὰρ
 ἐν παραδείσῳ ποιῆσαι
 τὴν κλοπὴν τοῦ ἀδάμ·
 ἀλλ' ἔπαθεν ὑπεροντὴν
 ἀφαίρεσιν τοῦ ληστοῦ·
 κατὰ γὰρ τὴν τοῦ κυ-
 ρίου φωνὴν, ἐδέθη μὲν
 ὁ ἰσχυρὸς τὰ σκεύη καὶ
 αὐτοῦ διαρπάγμα γέ-
 γονεν· ὅθεν ἔν τὸν ἀ-
 δάμ ἐκπεσεῖν ἐποίησε
 διὰ τῆς παρακοῆς ἐκεῖ
 διὰ μετάνοιας ὁ κύριος
 εἰσῆγαγε τὸν ληστὴν·
 μηκέτι λοιπὸν ἀμφί-
 βαλλε περὶ τούτου· μη-
 δὲ λογισμοῖς ἀλόγοις
 ἐπόμενος ἀποφάσει
 μόνη νόμιζε τὸν ληστὴν
 τοῦ παραδείσου γενέ-
 σθαι οἰκήτορα, καὶ
 πεί-

& simul versatilis ad-
 paruit flammeus gla-
 dius, & terga cun-
 ctis monstrabat con-
 tra faciem primū oc-
 currens. Ne igitur in
 coelis paradisum ali-
 um planta. Neque
 latronem illuc mitte.
 Clausum illū dimitte
 flammeo gladio cu-
 stoditum, in quo trās-
 gressio facta est. Illuc
 etenim intravit latro,
 unde Adamus exivit.
 Ita inde, si oportet
 & parum aliquid gra-
 tificari, proverbialis
 ille finis de diabolo
 dicens: *Quod facies
 illud omnino passurus
 es.* Praevenit enim in
 Paradiso facere Ada-
 mi furtum, sed pas-
 sus est posterius sibi
 latronem auferri. Iu-
 xta enim Domini vo-
 cem, colligavit qui-
 dem fortis vasa, &
 eius rapina fuerunt.

R 2 Vn-

πείθου τῷ χρυσορρή-
 μοι προὐ τῶν ἄλλων
 ἰωάννη ἐν τῷ εἰς τὴν
 μεγάλην παρὰσκευὴν
 λόγῳ αὐτοῦ περὶ τοῦ-
 των οὕτω διαλαμβά-
 νοντι . δύο σήμερον
 θαύματα ὁ κύριος ἐ-
 κάλεσε πράγματα .
 καὶ τὸν παράδεισον ἀ-
 νέωξε, καὶ τὸν ληστὴν
 εἰσηγάγεν σήμερον .
 πρόσεχε οὖν· τὸ γὰρ
 σήμερον δις εἰπὼν , ἐ-
 δεῖξε προφανῶς , ὅτι
 τὸν παράδεισον οὕτως
 εὗρεν ἀληθῶς ὁ ληστὴς
 ὥσπερ ἀληθῶς αὐτὸν
 ἀπώλεσε· ὁ ἀδάμ· ἔκ-
 τοτε οὖν ἀκωλύτως οἱ
 δίκαιοι πρὸς αὐτὸν εἰ-
 σάγονται τὸν παράδει-
 σον· οὐδὲ γὰρ πρὸς
 τὸν ληστὴν μόνον, ἀλ-
 λά καὶ πρὸς πᾶσαν ἀ-
 γίου ψυχὴν διεβίβα-
 σθη ἡ λέγουσα θεῖα
 φωνή· σήμερον μετ' ἐ-
 μοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παρα-
 δείσῳ. καὶ τούτου χά-
 ριν

Vnde igitur Adamū
 excidere fecit per in-
 obedientiam , illuc
 per poenitentiam Do-
 minus latronem in-
 trodixit. Ne ulterius
 igitur dubita. Neque
 ratiocinationibus ir-
 rationabilibus inhae-
 rens enuntiatione nō
 mansionis puta latro-
 nem paradisi esse ha-
 bitatorem , & crede-
 aurea verba funden-
 ti prae aliis *Ioanni in*
Oratione in magnam
Parasceven de his ita
 differenti : *Duo bodie*
miracula Dominus a-
ctiones vocavit, & Pa-
radisum aperuit , &
latronem in eum bodie
induxit . Attende i-
gitur , bis enim bodie
dicens ostendit ma-
nifeste ita vere a la-
trone Paradisum in-
ventum fuisse , ut ve-
re ipsum Adamus
perdidit . Ex tunc i-
 gi-

ριν μὴ θαύμαζε· κα-
θ' ὅπερ γὰρ ἡ ἀρχαία
ἐκείνη κατὰρα πρὸς
αὐτὸν μὲν ἀπελύετο
τὸν πρῶτον ἄνθρω-
πον· γῆ γάρ, φησιν, εἰ
καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ·
ἀλλ' ὅμως τὴν ἀρχὴν
ἐκεῖθεν λαβοῦσα κα-
τὰ παντὸς ἐχώρει τοῦ
γένους ἡμῶν· οὕτω καὶ
ἡ πρὸς τὸν παράδει-
σον εἰσάγουσα θεῖα
φωνή, ἐπ' αὐτοῦ μὲν
τοῦ ληστοῦ λαμβάνει
τὴν ἀρχήν· δι' αὐτοῦ
δὲ πρὸς πᾶσαν ἀγίου
διαβιβάζει ψυχὴν, καὶ
ὥσπερ οὐκ ἀπόφασις
ἐτύγχανε μόνον ἐκεῖ-
να δὴ τὰ κατὰ τοῦ ἀ-
δάμ· ἀλλ' ἐπικολέθη
τῷ λόγῳ καὶ τὰ τῆς
μαΐσιγος, οὕτως οὐ
λόγοι μόνον φίλοι ταῦ-
τα δὴ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ
τοῦ ληστοῦ· εἰ γὰρ τῷ
το δόσωμεν καὶ ἄδι-
κος ἂν ὁ δίκαιος εὐρε-
θεῖν θεός· εἶγε τὸν
μὲν

gitur sine ullo impe-
dimento iusti in ip-
sum Paradisum in-
troducuntur. Neque
enim ad latronem tā-
tum, sed etiam ad
omnem sancti ani-
mam confirmata est
divina vox dicens·
*Hodie tecum eris in
Paradiso.* Nec pro-
pterea mirare. Sicut
enim antiqua illa ma-
ledictio ad ipsum qui-
dem primum homi-
nem amandata est.
Terra, enim inquit,
*es, & in terram reverte-
ris.* Sed pariter quum
inde initium accepis-
set in universum no-
strum genus conces-
sit; ita & in Paradi-
sum inducens divina
vox, ab ipso latrone
exordium sumit. Per
ipsum vero in omnē
sancti animam per-
transit; & sicuti non
enunciatio fuere tan-

R 3 tum

μὲν ἄδὰμ ἁμαρτήσαν-
 τα τὴν καὶ τοῦ πα-
 ραδείσου ἐξήγαγε τὸν
 δὲ λησὴν ὁμολογήσαν-
 τα μετὰ χρόνους εἰ-
 σάξειν ἐκείσε ὑπέσχε-
 το· ἀλλ' οὐκ ἐστὶ τοῦτο
 οὐκ ἐστὶν ὅτι καὶ δικαίος
 ὁ θεὸς καὶ φιλόανθρω-
 πος· καὶ εἰ μὴ πείθῃ
 τοῖς λεγομένοις, αὐτῶ
 τῶ μεγάλῳ ἀθανασίῳ
 καὶ τῶ ἀγίῳ γρηγορίῳ
 τῶ διαλόγῳ πείσθη-
 τι· λέγουσι γὰρ μὴ
 μόνον ἐν τῷ παραδεί-
 σῳ τὴν τοῦ ληστοῦ δια-
 γειν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ
 πᾶσας ὁμοῦ τὰς τῶν
 λοιπῶν ἀγίων ψυχὰς.
 ἀμφιβάλλειν οὖν ἐπὶ
 τούτοις οὐκ εὐλογον.
 εἰ μὴ γὰρ ποῦτε ἦν,
 εἰ μὴ τὸν παράδεισον
 ᾗκησε παρευθὺς ὁ λη-
 σὴς, οὐκ ἂν ὁ δαμα-
 σκηνὸς ἰωάννης, καὶ
 ἐν ᾧ δού μετὰ τῆς ψυ-
 χῆς ἔλεγεν εἶναι τὸν
 θεόν, καὶ ἐν παραδεί-
 σῳ

tum illa quae contra
 Adamum gesta sunt,
 sed sermonem flagel-
 lum consequutum
 est; ita non sermones
 quidem nudi tantum
 haec profecto quae
 cum latrone gesta
 sunt. Si enim hoc
 censeamus & iniu-
 stus utique iustus De-
 us reperiatur. Si qui-
 dem Adamum quum
 peccasset tunc e Pa-
 radiso eduxit; latro-
 nem vero, quum
 confessus sit, post
 multum temporis il-
 luc iducere sustine-
 bat. Sed non ita res
 habet, non ita; quia
 & iustus Deus, & be-
 nignus erga homines.
 Et si his, quae dicū-
 tur, non persuaderis,
 ipsi magno *Atbana-*
sio & sancto *Gregorio*
Dialogo fidem adhi-
 be. Dicunt enim non
 solum in Paradiso la-
 tro-

σω διάγειν μετ' αὐτοῦ
 τοῦ λητοῦ, καθὼς ἐ-
 κείνος ἔφησε πρὸς αὐ-
 τόν· σήμερον μετ' ἐμῶ
 ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ
 ἐκ τότε οὖν ἀκωλύτως
 οἱ ἅγιοι πρὸς αὐτὸν,
 ὡς προείπομεν, εἰσα-
 γοῦνται τὸν παράδει-
 σον· ἀλλὰ καὶ πρὸς
 οὐρανοὺς ἀνάγεσθαι
 οὐκ ἀπείργονται. καὶ
 ταύτην γὰρ τὴν ὁδὸν
 αὐτὸς ὑπέδειξεν ὀχρι-
 σός· κατὰ τὸν μακά-
 ριον παῦλον ὁ ἐκείσε
 πρόσδρομος εἰσελθών.
 ἔτι εἰ φθαρτός ἦν ὁ
 παράδεισος πῶς ἐν
 αὐτῷ τὸν ἀδάμ ἀφ-
 θαρτον ὄντα κατ' ἀρ-
 χὰς ἔθετο ὁ θεός; διὰ
 τί δὲ καὶ πρὸς κερου-
 κότα, κἀντεῦθεν φθο-
 ρῇ περιπέσοντα δια-
 τρίβειν αὐτὸν ἐν αὐ-
 τῷ οὐκ ἔα; πῶς δὲ καὶ
 τὴν ἐκείθεν ἐκπτωσιν
 οἶον ἀποκλαδέμενος
 ὁ θεολόγος γρηγόριος
 καὶ

tronisi animam dege-
 re, sed & omnes pa-
 riter ceterorum san-
 ctorum animas Am-
 biguum igitur in his
 se amplius traducere
 rationi consonum nō
 est. Nisi enim hoc ef-
 fet; nisi Paradisum
 statim latro incoluif-
 set, non utique Da-
 mascenus *Ioannes*, &
 in inferno cum ani-
 ma diceret esse Desi,
 & in Paradiso dege-
 re cum ipso latrone,
 sicut ille ei dixit: *Ho-
 die mecum eris in Pa-
 radiso*. Ex tunc igi-
 tur sine ullo impedi-
 mento sancti in ipsū,
 ut superius diximus,
 paradisum inferun-
 tur; sed & ad coelos
 adduci non prohiben-
 tur, & hanc enim vi-
 am ipse Christus o-
 stendit, iuxta Bea-
 tum *Paulum*, qui il-
 luc praecursor in-
 gres-

καὶ τὸ χωρίον ἀποσε-
μνήνων ἐκείνον, καὶ τὰ
δε φησί. ὁ ἀδάμ τῆς
ἐντολῆς ἐπιλαδόμε-
νος. ὁμοῦ τε τοῦ ξύλου
τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πα-
ραδείσου καὶ τοῦ θεοῦ
ἐξόριστος γίνεται. εὐδη-
λον οὖν ἐντεῦθεν, ὡς
οὔτε φθαρτὸς ἔκτι-
στο κατ' ἀρχάς, οὔτε
φθαρέντι συνεφθάρη-
το ἀδάμ, καθάπερ,
ὁρώμενη αὐτὴ κτήσις
εἰ γὰρ τοῦτο ἦν οὐκ
ἂν ἐκείθεν ὁ ἀδάμ ἡ-
μαρτηκῶς ἀπεριπίπ-
τετο. οὐκ ἂν ἡ φλογίνη
ρόμφαία φυλάττειν ἐ-
κείνον ἐκτάσσειτο διὰ
τί δὲ καὶ τινος ἕνεκεν
οὐ συνεφθάρη τῇ κτή-
σει ταύτῃ, καὶ αὐτὸς
ὁ παράδεισος, ἵνα
πρὸς αὐτὸν ἀφορῶμεν
αἰεὶ. ἵνα διηνεκῇ τὰ δά-
κρυα φέρομεν· καὶ ντεῦ-
θεν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ-
φεύγωμεν· δι' ἣν τῆς
μακαρίας ζωῆς ἐκείνης
ρί-

gressus est. Insūper
si corruptioni obno-
xius Paradisus est;
quomodo in ipso A-
damum corruptionis
expertem ab initio
Deus conlocavit? Cur
vero & transgres-
sum propterea que in
corruptionem inci-
dentem versari illum
in eo non sivit? Quo-
modo vero illum ex
eo lapsum veluti de-
plorans *Gregorius*
Theologus, loci il-
lius recordatus &
haec dicit: *Adamus*
praecepti oblitus, si-
mulque *ligni vitae*, &
paradisi, & *Dei*, ex-
sul sit. Manifestum i-
gitur hinc, neque
corruptibilem a prin-
cipio creatum esse,
neque una cum cor-
rupto Adamo cor-
ruptum fuisse, sicut
ipsa creatura, quae
videtur. Si enim hoc
es-

ρίφῃναι πόρρω κατεδι-
 κάσθημεν· ματαιάζει
 λοιπὸν τὸ γράμμα,
 ὅπερ ἐμφανίζεις ἡμῖν.
 εἰ γὰρ ὡς αὐτὸ περιέ-
 χει τοῦ παραδείσου
 τούτου καθ' ὃν ἡ πα-
 ράβασις γέγονεν, χρεί-
 αν ἄρτι οὐκ ἔχομεν ἄ-
 τε πρὸς ἕτερον οἰκητή-
 ριον ἐν οὐρανῷ διαβι-
 βαζόμενοι τροπικῶς
 οὕτω παράδεισον ὀνο-
 μαζόμενον. πῶς εἰς
 αὐτὸν ἀτενίζοντες ὡς
 οἱ ἱμαθῆται τοῦ χρι-
 στοῦ διωρίσαντο καὶ τὴν
 ἀρχαίαν ἡμῶν ὥσπερ
 ἐπικαλούμενοι πατρι-
 δα, πρὸς ἀνατολὰς
 ποιούμεθα τὴν προσ-
 σκύουσιν· δὲ ἐπὶ τοῦ-
 ταις ἀπὸ κρίσιν· ἔτι εἰ
 φθαρτὸς ἦν ὁ παράδει-
 σος, καὶ ἀλλοιώσιν
 ἂν τῷ χρόνῳ ἐδέετο·
 καὶ σὴ πεδὸν ὑπέπιπτε.
 φθαρτοῖς τε ὀφθαλ-
 μοῖς καθεοράετο καὶ βα-
 τὸς ἐσιν ὅτε τοῖς πα-

ρο-

esset, non utique in-
 de Adamusquum pec-
 casset eiiceretur; non
 flammeus gladius cu-
 stodire illum iubere-
 tur. Cur autem & cu-
 ius rei gratia non
 corrumpitur una cū
 hac creatura & ipse
 paradifus? Vt ad ipsū
 perpetuo respicia-
 mus, ut continuas
 lacrimas feramus; &
 inde peccatum fugia-
 mus, propter quod a
 beata illa vita longe
 proijci condemnati
 fuimus. Supervaca-
 nea est reliqua litte-
 ra, quam nobis osten-
 dis. Si enim id con-
 tinet, paradisi huius
 in quo transgressio
 facta est, usum ad-
 huc nullum nos ha-
 bere, siquidem in al-
 terum habitaculum
 in coelo adscendentes
 ita figurate paradifū
 nominatum, quomo-

do

ροδεύουσιν ἢ· ἀλλ'
 οὐκέτι τοῦτο οὐκέτι·
 ὅτι καὶ ἄγνωστος ὁ τοι
 ἔστος παντάπασιν· ὃν
 γὰρ τρόπον ἐπὶ τοῦ
 δικαίου ἐκείνου ἐνώχ
 ἔστιν ἰδεῖν. μετατεθῆ-
 ναι μὲν γὰρ αὐτὸν ἀ-
 κούομεν, ποῦ δὲ καὶ ποίῳ
 τρόπῳ καὶ ὅπως ἔχει
 σήμερον * γινώσκομεν·
 ὅτι καὶ σεσίγηται τῇ
 γραφῇ. οὕτω καὶ ἐπὶ
 τοῦ παραδείσου χρή-
 σε νοεῖν. φυτευθῆναι
 μὲν γὰρ ἀκούομεν κατ'
 ἀνατολάς· ποῦ δὲ καὶ
 τίνα τρόπον, καὶ ὅπως
 ἔχει θεσιῶς καὶ ἔξω
 οὐδενὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος
 ὡς οἶμαι διέγνωσαι·
 ὅτι καὶ τῷ παναγίῳ
 παῦτα σεσίγηται πνεύ-
 ματι. εἰ φθαρτός ἦν ὁ
 παράδεισος, οὐκ ἂν
 τὸν δίκαιον λησὴν εἰς
 αὐτὸν ὁ σωτὴρ ἐκάλε
 λέγων. σήμερον μετ'
 ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παρα-
 δείσῳ. ποία καὶ γὰρ
 ἀν-

* Videtur deesse αῶ.

do in ipsum intuen-
 tes, ut Christi disci-
 puli definierunt, &
 antiquam nostram
 veluti invocantes pa-
 triam, ad orientem
 versi orationem fun-
 dimus. Da super his
 responsum. Insuper
 si corruptibilis erat
 paradysus, & muta-
 tionem in tempore
 excipiebat, & putre-
 dinī obnoxius erat;
 & corruptibilibus o-
 culis videbatur, & per-
 vius erat praetereun-
 tibus. At non est hoc,
 non est. Quia & igno-
 tus huiusmodi erat
 omnino. Quomodo e-
 nim videre est in iu-
 sto illo Enoch. Trā-
 latum enim eum ef-
 se audimus, quo ve-
 ro, & qua ratione, &
 quomodo hodie ha-
 bet, nō cognoscimus,
 quia & a scriptura
 tacetur. Ita & de pa-
 tria-

ἐντίδοσις τῆς ἐπὶ σαυ-
ροῦ τοιαύτης ὁμολογί-
ας αὐτοῦ, τὸ εἰς ρεύ-
σὸν εἰσαχθῆναι παρά-
δεισον; εἰ φθαρτὸς ἦν
ὁ παράδεισος, πῶς τὴν
ἐν αὐτῷ θαυμάζων ὁ
παῦλος ἀρπαγὴν ἐκεῖ
μυσαγωγῆσθαι τὰ
ἄρρητα ἐκεῖνα ἔλεγε
ρήματα; μάνθανε οὖν
κάντεῦθεν ὡς ἀνάπαυ-
σις ἀντιλογίας κρεῖτ-
των ρεύσεως ὁ παρά-
δεισος. εἰ μὴ γὰρ τῷ-
το ἦν, οὐκ ἂν ὁ δίκαι-
ος ἀγωνοθέτης ὥσπου
φησὶ Θεοδώρητος τοῖς
ὑπὲρ ἀρετῶν ἀγωνιζο-
μένοις, ἔπαθλον ὥσ-
περ προῦθῃκε τὸν πα-
ράδεισον. οὐκ ἂν τὰς
καλλινίκας τῶν μαρ-
τυρων ψυχὰς μετὰ
τοσέτους καμάτων ἀ-
ναπαύσεως ἐνεκεν αὐ-
τὸς διεδέχετο. ὅτι φθα-
ρᾶς ἀνώτερος ὁ παρά-
δεισος, καὶ αὐτὸς ὁ
μέγας ἀθανάσιος ἐν
τοῖς

radiso oportet te co-
gitare. Plantatū enī
esse audimus in oriē-
te; ubi vero, & quomo-
do, qualiterque se ha-
beat, quoad positū ha-
bitumque nemini e-
orum, qui hucusque
vixere, ut arbitror,
cognitū est. Quia & s̄a-
ctissimus Spiritus hec
reticuit. Si corruptioni
obnoxius erat Pa-
radiso, nō utique iu-
stū latronem in ipsū
Servator vocasset di-
cens: *Hodie mecum e-
ris in Paradiso*. Quae
etenim retributio cō-
fessionis huiuscemo-
di ab eo in cruce fa-
ctae, in fluxum pa-
radisum induci? Si
corruptibilis erat Pa-
radiso, quomodo ra-
ptus in ipsum Pau-
lus admirans, ibi edo-
ctum arcane se esse
ineffabilia illa verba
pronuntiavit? Disce
igi-

τοῖς πρὸς ἀντίοχον οὕ-
τω φησὶν· πρὸς μὲν
πᾶς παρ' ἡμῖν καρπούς
καὶ παραδείσους
πάσης φθορᾶς ἐστὶν ὑ-
ψηλότερος· πρὸς δὲ
τὴν δόξαν τῶν μελ-
λόντων ἀγαθῶν ὁ ὁφ-
θαλμός οὐκ οἶδε, καὶ οὐκ
οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρ-
δίαν ἀνθρώπου οὐκ
ἀνέβη· καὶ πάννυέλας-
των ἐστὶν· ἀλλὰ καὶ ὁ
ὑμνογράφος μέγας κο-
σμάς οὕτω λέγων· ξύ-
λου γευσάμενος ὁ πρῶ-
τος ἐν βροτοῖς φθορᾷ
παρώκησεν· ἀριδήλως
ἐνέφανε τὸν παράδει-
σον ἀφθάρτον· εἰ γὰρ
καθ' ἅπερ εἴρηται φθο-
ρὰ μετὰ τὴν τοῦ ξύ-
λου γεύσιν ὁ ἀδάμ ἐ-
κείνος παρώκησεν, εὖ
λογον πάντως ὅτι πρὸ
τῆς τοιαύτης γεύσεως
ἐν ἀφθάρτοις χωρίοις
ἐποίητο τὴν οἰκισιν·
φθορᾶς μὲν οὖν ὑπερ-
θεῖν ὁ παράδεισος, καὶ

οἱ

igitur & heic ut a
contradictione cesses,
corruptione superio-
rem Paradisum fuisse.
Nisi enim hoc e-
rat, non utique iu-
stus Agonothetes, ut
ait *Theodoretus*, his
qui in virtutibus cer-
tant, praemium pa-
radisum ita propo-
suisset. Non utique
victorices martyrum
animas post tot ac
tantos labores, ut
requiescant ipse re-
ciperet. Corruptione
autem superiorem esse
Paradisum & ipse
magnus *Atbanasius*
in *Quaestionibus ad*
Antiochum ita ait: *Re-*
spectu fructuum autem
qui apud nos sunt, &
paradisorum, ille cor-
ruptione omni sublimi-
or est; respectu vero
gloriae futurorum bono-
rum, quae oculus non
vidit, & auris non
ακ-

οἱ ἐν αὐτῷ πάντες καρ-
 ποί· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο
 ἦν, οὐκ ἂν οἱ θεῖοι πα-
 τέρες αἰθαλῇ ἔλεγον
 εἶναι τὰ ἐν αὐτῷ φυ-
 τὰ καὶ ἀθάνατα· εἰ δὲ
 τὰ τῶν καρπῶν ἄφθαρ-
 τα, καὶ τοῦ βρωθῆναι
 πάντως ἀνώτερα. εἰ
 γὰρ καὶ τῆς ἀγίας γρα-
 φῆς οὕτω λεγούσης ἡ-
 κουσας ἀπὸ παντὸς
 ξύλου τοῦ ἐν τῷ πα-
 ραδείσῳ βρώσει φά-
 γης· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦ-
 το καὶ προσκόπτειν ἄ-
 ξιον τῇ γραφικῇ πεύτῃ
 συγκαταβάσει τε καὶ
 παχύπτι. οὐδὲ βρω-
 σιν αἰσθητὴν ἐντεῦθεν
 οἷεσθαι κατασημίνειν
 τὰ θεῖα ῥητά· τίτι καὶ
 γὰρ ἡ ρεύσῃ τράπεζα
 προύκειτο, εἴγε κατὰ
 τὸν χρυσοῤῥήμονα ἰω-
 ἀννην. ἀνώτεροι ἦσαν
 πάντων τῶν σωματι-
 κῶν οἱ πρωτόπλαστοι.
 εἰ γὰρ φθαρτὸς ἐκτί-
 ζετο κατ' ἀρχάς ὁ ἀδάμ
 καὶ

audivit, & in cor ho-
 minis non adscende-
 runt, omnino minor
 est. Sed & Hymno-
 graphus magnus Cos-
 mas ita dicens: Li-
 gnum quum gustasset
 primus mortalium cor-
 ruptioni inhaesit: per-
 spicue demonstravit
 corruptionis exper-
 tem esse paradisum.
 Si enim, sicuti di-
 ctum est, corruptio-
 ni, postquam lignum
 gustasset, Adamus in-
 haesit, manifestum
 omnino est, ante hu-
 iusmodi libationem
 in immortalibus locis
 domicilium habuisse.
 Supra corruptionem
 igitur Paradisus est,
 & eius fructus omnes.
 Nisi enim ita res se
 haberet, non utique
 divini Patres semper
 virentes dixissent e-
 ius plantas & immor-
 tales. Si vero fructus
 in-

καὶ ρευστῆς ἐξ ἀνάγκης
 ἰδέετο τροφῆς, ἥ κα-
 τὰ τὴν ἀγίαν γραφὴν
 πᾶσαν ἄφθαρτος ἐκεί-
 νος παρήγετο καὶ χρεῖα
 καρπῶν, οὐ μὲν ἦν
 πάντως ρευστῶν· ὅτι
 μηδὲ φθαρτῇ κεχρη-
 σθαι τραπέζῃ τὸν ἄφ-
 θαρτον εὐλογον. μὴ
 τοίνυν τὸν χερσὶ Θεοῦ
 πεφυτευμένον παρά-
 δεισον ρευστὸν ὑπολάμ-
 βανε· μηδὲ κατὰ τὸ
 γράμμα μόνον ἐπέρ-
 χου τὰ θεῖα ρητά· ὅ-
 ρα γὰρ ρουνεχῶς ὅτι
 καὶ τινες ἔπεροι τοῦτο
 παθόντες εἰς λογισ-
 μούς ἀτόπους ἐξεκ-
 βλίσθησαν· οἱ μὲν
 γὰρ ἐν σώματι εἶναι
 τὸν Θεὸν κατ' ἡμᾶς ἐ-
 δογμάτισαν· ἔπεροι δὲ
 καὶ τὰ θηρία νοερὰν ἔ-
 χειν ψυχὴν ὑπολήφα-
 σι. τοῦ Θεοῦ δὴθεν ἀ-
 κούσαντες τὰ πετεινά,
 καὶ τοὺς ἰχθύας εὐ-
 λογοῦντος. *μανιχαῖοι*

δὲ

in corruptibiles, e-
 tiam praestantiores
 omnino sunt, quam
 ut edi possint. Si enī
 & sanctam scripturā
 ita dicentem audisti,
*Ex omni ligno, quod
 in Paradiso est mandu-
 cabis; & non propte-
 rea offendere par est
 in hac scripturae in-
 dulgentia, & crassi-
 tie; neque sensilem
 manducationem divi-
 nis verbis hic signi-
 ficari putandum est.*
 Cur enim fluxa men-
 sa adponatur, si iux-
 ta aurea verba fun-
 dentem *Ioannem*, Pro-
 toplasti rebus omni-
 bus corporalibus su-
 periores erant. Si enī
 corruptibilis creatus
 est a principio Ada-
 mus, & fluxi neces-
 sario indigebat ali-
 menti, vel secundum
 cunctam sanctam scri-
 pturam incorruptibi-
 lis

δὲ μετὰ τοὺς πρωτο-
πλάστους ἄνδρες ὁμοῦ
καὶ γυναῖκες ἐν ἐκκλη-
σίαις γυμνοὶ συνάγε-
σθαι ἔπαρητήσαντο.
καὶ ἄλλοι δὲ ἄλλα τοι-
αῦτα κακοβέλως ἐφρό-
νησαν· ἐνδετοὶ καὶ οἱ
ἀρχαιότεροι τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν ἐξηγητῶν, φί-
λωντε ὁ φιλόσοφος καὶ
πῶν ἀποστόλων ὁμόχρο-
νος παπίας ἱεραπο-
λίτης, εἰρηναῖος ὁ λεγ-
δουρεύς, ἰευσῖνος ὁ
μάρτυρ καὶ φιλόσοφος,
κλήμης τε ὁ γραμμα-
τεὺς, καὶ οἱ καππάδοκες
θεῖοι γρηγόριοι, ἀνα-
τρέψαι μὲν καὶ τὰ αἵ-
σχιστα βεληθέντες ταῦ-
τα φρονήματα· ἐπεν-
τρυνίσαι δὲ ὅμως καὶ
τῇ θεοπνεύστῃ γραφῇ.
καθάρπερ παῦλος πα-
ρακελεύεται, τὰ περὶ
τοῦ παραδείσου, πάν-
τα πνευματικῶς ἐθεώ-
ρησαν· οἰκονομικῶς
τῶ

lis productus est, nul-
la erat omnino indi-
gentia fluxorum fru-
ctuum, quum neque
corruptibili uti men-
sa incorruptibilem
rationi consonum sit.
Ne igitur consitum
Dei manibus Paradi-
sum fluxum existi-
mato; neque secun-
dum litteram tantum
divina verba adi. At-
tente enim vide alios
quosdam id ipsum fa-
cientes in absurda ra-
tiocinia delapsos fuisse.
Hi enim corpora-
lem esse Deum quem
admodum nos, cen-
suerunt; alii vero a-
nima rationali bruta
esse praedita opinati
sunt; Deum scilicet
audientes volucris
& piscibus benedixisse.
Manichaei vero
post Protoplastos, vi-
ros & feminas in Ec-
cle-

(1) Legendum videtur ὁ γραμματεὺς

τῷ ὄντι τὰ ἑαυτῶν συν-
τάγματα μεταχειρι-
σάμενοι· ἀλλὰ τὸν
μέγαν ἴσως παράγεις
βασίλειον, τὸν χρυ-
σορρήμονα καὶ θεῖον
ἰωάννην, τὸν μακά-
ριον ἐπιφάνιον, καὶ τὸν
θεϊότατον κύριλλον·
καὶ λέγεις ὅτι κατὰ
τὸ γράμμα τὰ ἐν πα-
ραδείσῳ πάντα διήλ-
θον. οἶδαμεν τῷ τοῦ καὶ
ἡμεῖς καὶ οὐκ ἂν ἀρνη-
σαίμεθα· ἀλλ' ὅρα τὴν
τῶν θεῶν θεοφρόνων
πατέρων οἰκονομίαν.
ὅρα τὸ δαβιτικὸν ἐκεί-
νο ρητὸν πέρας ἐπ' αὐ-
τοῖς λαμβάνοντο λέ-
γον. σοφὸς ἀνὴρ οἰκο-
νομήσει τοὺς λόγους
αὐτοῦ ἐν κρίσει· τὸν
γὰρ κατάρατον εὐρόν-
τες ὠριγένην εἰς μυδι-
κάς τραγωδίας πᾶσαν
ἀλληγορήσαντα τὴν ἐ-
ξαήμερον μηδέν τι κα-
τὰ τὸ γράμμα νοήσαν-
τα· τὸν τε γὰρ ἀδάμ
καὶ

cteslis nudos congre-
gari non detre-
runt; alii vero alia
huiusmodi malo con-
silio fecere. Hinc &
vetustiores Ecclesia-
sticorum Exposito-
rum, Philoque phi-
losophus, & Aposto-
lis contemporalis Pa-
pian Hierapolitanus,
Irenaeus Lugdunen-
sis, Iustinus Martyr
& Philosophus, Cle-
mensque Stromate-
us, & Cappadoces
divini Gregorii, quī
vellent evertere tur-
pissimas has cogitati-
ones, & respicere si-
mul in divinitus in-
spiratam scripturam,
sicut *Paulus* iubet, ea,
quae paradisum atti-
nent, omnia spirituali-
ter contemplati sunt,
vere oeconomice sua
opera adgredientes.
Sed magnum forte
producis *Basilium* au-
rea

καὶ τὸν παράδεισον, ἀ-
 σωματίας ἐκευολόγησε
 πρὸ λοιπὰ δὲ πάντα
 νοητῶς ἐξελάβετο τὰς
 ἀλληγορίας ἀφέντες
 πρὸ εἰς τὴν ἑξαήμερον
 αὐτῶν συντάγματα κα-
 τὰ τὸ γράμμα καὶ πά-
 νυ σοφῶς ἐκλαβέσθαι
 διενοήσαντο. καὶ
 γὰρ τὴν συκὴν, ἐκ αὐ-
 τῆς συκῆς ἐκάλεσαν χυ-
 κὸν αὐτὸς τὸ ξύλον τῆς
 βρώσεως εἶπερ τινὸς
 ἤκουσαν ξύλου βρώσε-
 ως τὴν πρώτην ἐκείνην
 γυναῖκα ματαιολογί-
 σαντος ὅτι δὲ βρώσει
 αἰσθητὴν καὶ ἡσθιεν ἡ
 ἀδὰμ ἐν παραδείσῳ,
 καὶ αὐτὸς ὁ χρυσορρή-
 μων ἱωάννης ὁ συγκα-
 παβάσει τοσαύτην χρη-
 σάμενος ἐπὶ ταῖς εἰς
 τὴν ἑξαήμερον ὁμιλίαις
 αὐτοῦ προφανῶς ἰδει-
 ξεν, οὕτως εἰπὼν βί-
 ον εἶχε θαυμαστὸν ὁ ἀ-
 δὰμ, καθάπερ γὰρ
 ἄγγελός τις οὕτως ἐ-
 πί

rea verba fundentem
 & divinum Ioannem,
 beatum Eriphanium,
 & divinitimum Cy-
 rillum, & dicis ad lit-
 teram omnia de Pa-
 radiso exposuisse. Sci-
 mus hoc etiam nos,
 & non negamus. Sed
 vide divorum, divi-
 naque cogitantium,
 Patrū oeconomiam.
 Considera Davidicū
 illud dictum termi-
 num in ipsis recipi-
 ens, quod ait: Sapi-
 ens vir disponet ser-
 mones suos in iudicio.
 Quum enim reperis-
 sent exsectabilissimū
 Origenem in fabulosas
 tragoedias Hexaeme-
 ron per allegorias
 convertisse, & nihil
 ad litteram intelle-
 xisse, & Adamum &
 Paradisum incorpo-
 rales dixisse; reliqua
 vero omnia spiritualiter
 accepisse; allegorias

S.

va.

πὶ τῆς γῆς διέτριβεν
 ὁ ἄνθρωπος· σῶμα
 μὲν περικείμετος, ἔξω
 δὲ τῶν σωματικῶν ἀ-
 ναγκῶν ὑπάρχων· εἰ-
 ποῖντο πῶν σωματικῶν
 ἀναγκῶν ἀνώτερος ἦν,
 πῶς ἢ τίνα τρόπον εἰς
 βρῶσιν ἐφείλκετο· μή-
 τε διαπνεόμενος τὴν ἐ-
 αὐτῆς σάρκα, μήτε πα-
 ρὰ τῆς φύσεως αὐτῆς
 βιαζόμενος ὡς ἄκραν
 ἔχων ἀπάθειαν; φαί-
 νεται ἔν ἐντεῦθεν ὡς
 ἄλλη τις ἢ βρῶσις ἐ-
 κείνη ἐτύγχανεν, ἢν
 τὰ ἐν παραδείσῳ φυ-
 τὰ παρείχον τῷ ἀδάμ
 εἰπερ ἢ αἰσθητὴ βρῶ-
 σις αὐτὴ τῇ ὑπεκρεύ-
 σαντός ἐστι ἀναπλή-
 ρωσις. καὶ ταῦτα μὲν
 ἔπως ἔχει τὸν τρόπον·
 οὐ δὲ μὴ παροδοιτικῶς
 τὴν θεῖαν ἐπέρχου ρα-
 φὴν, μηδὲ τοῖς μὲν τῶν
 διδασκαλῶν προσέχειν
 αἰροῦ· τοὺς δὲ παρο-
 ρᾶν ἀπερισκέπτως καὶ
 ἀπο-

valere iubentes suas
 in Hexaemeron lucu-
 brationes secundum
 litteram, & sapien-
 ter omnino, accipe-
 re deliberaverunt. E-
 tenim ficum, non
 ficum vocaverant,
 & ficum iterum li-
 gnum comestionis, si
 quod audierunt li-
 gnum comestionis,
 in primam illam se-
 minam inani inter-
 pretatione converte-
 rant. Cibum autem
 sensilem ab Adamo
 manducatum non fu-
 isse in Paradiso, & i-
 pse aurea verba fun-
 dens Ioannes, qui
 tanta indulgentia u-
 fus, in suis Homiliis
 in Hexaemeron ma-
 nifeste ostendit, ita
 dicens: *Vitam habuit
 mirabilem Adamus;
 sicuti enim Angelus a-
 liquis, ita in terra ut-
 satus est homo; corpore
 qui-*

ἀποσρέφεισθαι . τοῦτο
καὶ γὰρ οὐκ ἀκίνδυνον
ἀλλὰ πάντα ὁμῶς σπέν-
δαζε συμβιβάζειν κα-
λοθελῶς ὡς ἐν ἐνὶ καὶ
τῷ αὐτῷ λαλήσαντας
πνεύματι . εἰ δὲ καὶ
διαφωνεῖν ἴσως πρὸς
ἀλλήλους δοκοῦσι, μὴ
τοὺς διδασκάλους αὐ-
τὰς ἀλλὰ τοὺς κει-
ρὺς αἰτιῶν καὶ τὰ πράγ-
ματα . κερδῆσαι γὰρ
καὶ ἔτοι κατὰ τὸν μα-
κάριον παῦλον ἅπαν-
τας, μηχανώμενοι οἰ-
κονομικῶς τοῖς πράγ-
μασι μετεφέροντο πρό-
σεχε ἐν οἷς μὲν ἀρχαιό-
τεροι τῶν ἐξηγητῶν, ὡς-
που φησὶν ὁ Θεότατος,
πνευματικῶς τὰ περὶ
παραδείσου ἐθεωρή-
θισαν, τοὺς ρεύσων
φρονήσαντας τὸν παρά-
δεισον, καὶ πάνυ σο-
φῶς ἐκμέσου ποιούμε-
νοι . οἱ δὲ μετ' ἐκείνων
θεοφόροι πατέρες τὰ
ἐαυτῶν συντάγματα
κα-

*quidem circumdatus ,
extra vero corporales
necessitates existens .
Si igitur corporali-
bus necessitatibus su-
perior erat , quomo-
do & qua ratione ad
cibum transibat ?
Neque per transpi-
rationem suam car-
nem exhalans , neque
ab ipsa natura com-
pulsus , ut summam
habens passionum va-
cuitatem . Patet igi-
tur hinc alium quem-
dam cibum illum fu-
isse , quem Paradisi
plantae praebebant
Adamo ; siquidem se-
tilis cibus ipse eius ,
quod occulte effluit ,
repletio est . Et haec
quidem ita habent .
Ne vero obiter ad di-
vinam scripturam ac-
cedas , neque elige at-
tendere his magistris ;
illos vero inconsulte
despicere , & averfa-*

S. 2

ri.

κατὰ τὸ γράμμα ἐξέ-
 φετο . τὰ τῶ ματαιό-
 φρονος ὠριγένους ἀνα-
 τρέποντες . ληρωδήμα-
 τα ἕτεροι δὲ τῶν δι-
 δασκάλων μέσῃν τινὰ-
 τάξιν ἐβλάδισαν . καὶ
 ἔτε διόλῳ ρεύσῳ τε
 καὶ αἰσθητὸν ἐδόξασαν
 τὸν παράδειτον . εἰ γὰρ
 τοιοῦτο ἦν , οὐκ ἂν ὁ κύ-
 ριος πῖν ἐν αὐτῷ δια-
 γωγὴν , ὥσπερ τι ἐ-
 ξαίρετον τῷ λησῇ ὁ-
 μολογήσαντι ἐδώρη-
 σατο . ἔτε πάλιν κατὰ
 πῖν μέλλουσαν ἐκείνην
 ἀφθαρσίαν τε καὶ ἀθα-
 ρασίαν αὐλὸν τε καὶ
 πνευματικὸν εἰς ἅπαν
 ἐκείνον ἐφρόνησαν . εἰ
 γὰρ τοιοῦτο ἦν οὐκ ἂν
 ἐκεῖθεν ἐλέγοντο τὰ νει-
 λῶά τε καὶ εὐφρατήσια
 ὑδατα . ἐνθέντε καὶ δι-
 πλοῦν οἱ θεῖοι πατέ-
 ρες προήχθησαν τὸν
 παράδεισον αἰσθητὸν
 ἅμα καὶ πνευματικόν .
 καὶ πνευματικὸν μὲν ,
 ὅτι

ri . Id enim periculo
 non caret . Sed om-
 nes aequè stude con-
 ciliare bona volun-
 tate , ut eos qui uno
 eodemque spiritu lo-
 quuti sunt . Si vero
 & dissentire forte in-
 vicem videntur , non
 doctores ipsos , sed
 tempora & res causa-
 re . Lucrari enim &
 hi iuxta beatum Pau-
 lum cunctos conten-
 dentes , per dispen-
 sationem rebus ipsis
 deferebantur . Atten-
 de igitur . Antiquio-
 res quidem Exposito-
 res , ut ait Divi-
 nissimus , spiritualiter
 ea , quae Paradisum
 attinent , considera-
 vere ; eos qui fluxū
 Paradisum dixere , &
 omnino sapienter , e
 medio tollentes . Dei-
 feri vero Patres , qui
 eis succedere , sua o-
 pera secundum libe-
 re

ὅτι τὸν δίκαιον ληστὴν
καὶ τὸν μακάριον παύ-
λον ὡσαύτως ἐδέξατο.
αἰσθητὸν δὲ πάλιν ὅ-
τι τὸν ὄντα τὰ φύσιν τε
καὶ τὰ ὕδατα τὸν ἀδάμ
τε καὶ τὴν εὐάνην αὐ-
τῷ τυγχάνειν ἀληθῶς
ἡμισυαῖκον· βέλβλος ἰ-
σορῆσεν αὐτὴν ἐν τῇ
αἰνίᾳ· ὅτι ἡ οἱ πατέρες
διπλοῦν, ὡς εἴρηται,
ἐλάττωσι τὸν παρὰ δε-
ξιαν· τοῦτο μὲν τὸ
κόσμημα καὶ ὁ δαμασκη-
νὸς ὑακίνθος ἐν τῷ πε-
ρὶ παραδείσου κεφα-
λαίῳ καταδεχόμενος
φαίνεται κατὰ ῥῆμα καὶ
γὰρ ἔτι καὶ ἐκείναι διέ-
ξειαι· τίνας μὲν τὸν
παρὰ δεξιὸν αἰσθητὸν
ἐφαντάσθισαν, ἕτεροι
δὲ νοητὸν· πλὴν ἄρτοι
για δοκεῖ, ὅτι ὡς περ
ὁ ἀνδρῶνα αἰσθητὸς
ἅμα καὶ νοητὸς διδου-
μένοντο, ἔτι καὶ τὸ
ἱερώτατον πνεῦμα τέμε-
ρος αἰσθητὸν ἅμα καὶ

νοη-

teram exposuere, stulti Origenis ineptias evertentes. Alii vero doctores mediā quamdam viam intierunt; & neque omnino fluxum & sensibilem Paradisum putavere. Si enim huiusmodi esset, non utique Dominus vitā in eo degere, tamquam aliquid eximium latroni, qui confessus erat, donavisset. Neque rursus secundum futuram illam incorruptibilitatem & immortalitatem, materiae expertem, & spiritalem intoutum, idum censuere. Si enim tale quid erat, non utique inde esse Niloticæ Euphraticæque aquæ decerentur. Indequè duplicem divini Patres induxere Paradisum, sensibilem

S 3

fi-

ροπὸν καὶ διπλοῦν ἔχον
 ἔμφασιν· πρόσκεινται ἔν
 ακριβῶς· ὅτι καὶ ὁ
 θεὸς οὗτος ἀνὴρ τὸν
 αὐτὸν καὶ ἕνα παράδει-
 σον αἰσθητὸν ἅμα λέ-
 γει καὶ νοπτόν καὶ δι-
 πλῆν ἔχοντα ἔμφασιν.
 πιαῦτα μὲν ἔν καὶ το-
 σαῦτα περὶ παραδεί-
 σου τοῖς διαληφθεῖσιν
 ἀνωθεν πατράσι διεί-
 ληπται. εἴτε δὲ ἄφ-
 θαρτος ὁ τοῦτο εἴτε
 καὶ μὴ, τῇ σῇ μεγαλο-
 νοίᾳ διασκεψασθαι τὰ
 περὶ τούτων ἀφίημι
 καὶ τοῖς ἀγνοῦσιν ὡς
 εἶδος ὑποτυπῶσας.

simul et spiritalem.
 Et spiritalem quidē
 qui iustum latronem,
 et beatum Paulum
 pariter excepit; sen-
 silem vero iterum,
 quod serpentem, plā-
 tasque, et aquas, A-
 damumque et Evam,
 in se continuisse, ve-
 re Mosaicus liber me-
 moriae prodidit. Ea-
 dem igitur est causa,
 propter quam Patres
 duplicem, ut dictum
 est, Paradisum arbi-
 trantur. Hoc quidem
 placitum etiam Ioan-
 nes Damascenus in
Capite de Paradiso re-

cepisse videtur. Ad verbum enim ita ibi
 differit. Quidam certe Paradisum sensi-
 lem imaginati sunt, alii vero intelligibi-
 lem. Verumtamen mihi videtur quod,
 sicuti homo sensibilis simul et intelligibilis
 conditus est; ita et huius sacratissimus
 lucus sensilem simul et intelligibilem et
 duplicem adspēctum habeat. Attende igi-
 tur diligenter; quia et divinus hic vir u-
 num et eundem Paradisum sensibilem si-
 mul

mul et intelligibilem, et adspēctum habere duplicem, dicit. Talia igitur et tanta de Paradiso laudatis superius Patribus disputata sunt. An vero incorruptibilis huiusmodi fuerit, vel non, tuae magnae intelligentiae considerandum relinquo, quum tantum iis de more descripserim, qui haec ignorant.

Τίτοι ἵπκω ἐν ἑσάτοις
 αἰμαῖσι θάρκεσθι ὁ κύ-
 ριος. καὶ διὰ τί μὴ πολ-
 λὰ πρότερον εἰς τὸν κό-
 σμον ἐληλυθεῖ· καὶ γὰρ
 ἐπὶ προλαβὺν ἐποίησε πα-
 τρὸς οὐκ ἔτι ἀγνοίας ὁ
 ἀπὸ τῆς ἀγνοίας ἐκείνης
 λαὸς ἐν ἀσεβείᾳ κατέ-
 λυσε τὴν ζωὴν.

Cum in ultimis temporibus
 Dominus incarnatus sit,
 & non multo prius in
 mundum venerit; si e-
 nim prius fecisset hoc,
 non utique ex ignoran-
 tia immensus ille populus
 in impietate vitam fini-
 sset.

Λογὸς Ι'.

Disputatio X. (1)

Bonav. Vulcanio Interprete.

Κ Αὐ τοῦτο τοῦ κρα-
 ταιοῦ καὶ ἁγίου
 ἡμῶν βασιλέως ἐπα-
 ποροῦντος οὕτω καὶ λέ-
 γοντος· εἰ ἐπὶ σω-
 τη-

DE hoc etiam in-
 victo & sancto
 Imperatore⁽²⁾ nostro
 dubitante, atque ita
 dicente⁽³⁾: Si propter
 ho-

(1) Haec Epistola ex Gregorio Nysseno, Cyrillo Ale-
 xandrino, & Ioanne Damasceno, conflata est. Vul-
 canius quum Codicem harum Epistolarum recenti
 manu scriptum valde corruptum habuisset, huic E-
 pistolae suas castigationes & coniecturas adiecit.

(2) Hic Imperator esse potuit Manuel Palaeologus,
 seu eius successores Ioannes vel Constantinus Palaeo-
 logis; nam his temporibus floruisse Glycas mihi cum
Allatio, & *Oudino* videtur.

(3) Vide Thomasinum Tom. III. Theol. Dogmat.
 Tract. V. ubi hanc eandem quaestionem tractat.

τηρία τῶν ἀνθρώπων
ἢ τοῦ Θεοῦ λόγου γέ-
γονεν ἐνανθρώπησις
διὰ τί μὴ πολλῶ πρό-
τερον αὐτὴ ἐγένετο ὥ-
στε καὶ αὐτοὺς ἐκείνας
ἐπιγινῶναι τὸν κύριον;
ὅσοι δὲ ἀγνοοῦν ἐν ἀ-
σεβείᾳ τὸν βίον κατέ-
στειλαν· τοιαύτην ἐνώ-
πιον αὐτοῦ τὴν ἀπό-
κρισιν ἐποιήσαμεν λέ-
γοντες*. ἐπ' ἐχάτων
μὲν οὖν ὁ Θεὸς λόγος
ἐπὶ σωτηρίᾳ πῶν ἀν-
θρώπων ἀληθῶς ἐν-
ανθρώπησεν. ἐφ' ᾧ καὶ
ἀπορήσειεν ἂν τις· ἴ-
να τί λέγων μὴ κατὰ
τοὺς ἔμπροσθεν χρό-
νους, τὰ τῆς ἐνσάρ-
κου οἰκονομίας ἐγένε-
το.

hominum salutem ,
humanam Dei Ver-
bum naturam adsum-
sit , qua de causa non
multo ante id factum
est , ut & illi omnes ,
qui ex ignorantia vi-
tam in impietate fi-
nierūt , agnoscerent
Dominum ? Talem
coram ipso responsio-
nem dedimus , atque
ita differuimus ⁽¹⁾ .
Novissimis quidem
tēporibus divinū Ver-
bum pro salute ho-
minum humanam ve-
re naturam adsum-
sit , eaque de causa
etiam dubitaverit a-
liquis , dicens : Qua-
re non prioribus tem-

po-

* Huc usque in Codice *Bonaaventurae* *Vulcanii* i-
nitium huius Epistolae deerat , quod ipse ex Codice
Riccardiano supplevi , & interpretatus sum .

(1) Επ' ἐχάτων μὲν οὖν . *Vulcanius* ita corrigit .
pro οὖν lege καρῶν . Sed *Codex Riccardianus* , quo
utor , eodem modo habet , quo *Codex ille Vulcanii* .
Quare quidquam mutandum esse non censeo .

το· ὡς ἐντεῦθεν ἅπαν-
τας τὸ κατὰ χρίσιν ἐ-
πιγινῶσαι μυστήριον·
ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ κυρίου
ἐν ἐπαγγελίοις ἡκού-
σαμεν λέγοντος· πά-
τερ ἐλήλυθεν ἡ ὥρα,
τούτεστιν ὁ προσήκου-
σας· ὁ καὶ πρὸ κα-
ταβολῆς κόσμου ἐπι-
σσωπρία πῶν ἀνθρώ-
πων προορισμένος· εἰ
μή

poribus haec⁽¹⁾ huma-
nae carnis adsumptio
non contigit ut heinc
omnes Christi my-
sterium cognoscerēt.
Ceterum quum Do-
minum in Evange-
liis dicentem audive-
rimus: *Pater venit
hora*, hoc est, con-
veniens tempus quod
ante constitutionem
mun-

(1) Τὰ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας· Vox οἰκονομία
ab Ecclesiasticis Scriptoribus varie accipitur. Modo
enim ἐνανθρώπησιν ἡτοι ἐνσάρκωσιν τοῦ μονογενοῦς,
Humanaationem, ut ita dicam, & *Inarnationem* *Uni-*
geniti significat; modo consilium divinum, & dispen-
sationem, atque administrationem, qua Deus usus est
in generis humani instauratione; ut passim apud e-
os videre est, & praecipue apud *Isidorum Pelusio-*
tam, & *Cyrillum Alexandrinum*. Adverbium quo-
que οἰκονομικῶς apud *Isidorum* laudatum *Epist.* 407.
Libri I. certo consilio interpretandum esse videtur;
quemadmodum apud nostrum *Michaelē Glycā* in
Epist. Porro notandum est vocem οἰκονομία a *Tertullia-*
no contra *Praxeas* de divina Trinitate agente pro Di-
vinitatis in tres personas distributione usurpari. *Ca-*
ssiodietur, inquit, οἰκονομίας sacramentum, quae u-
nitatem in Trinitatem disponit, tres digerens, *Pa-*
trē, & *Filiū*, & *Spiritū Sanctū*. Et mox.
Non intelligentes unicum quidem, sed cum sua οἰκο-
νομία esse credendum, exravescent ad οἰκονομίας.

μη γὰρ τοῦτο ἦν, ἐκ
 αὐτοῦ λέγειν ὁ μὲν υἱὸς τῷ
 ἀνθρώπῳ ὑπάγει κα-
 τὰ τὸν ὀρισμένον· τίς ἐ-
 πί τοσοῦτον ἐαυτῷ τε-
 θάρρηκεν, ὡς οὕτω φα-
 νερώς ἀντιπίπτειν, ἐν
 οἷς αὐτὸς ὁ κύριος
 ἀποφαίνεται· προσή-
 κων δὲ ὁ καιρὸς οὗτος
 ἐφαίνετο· καὶ πρὸς γε
 τὸ θεῖον βούλημα εὐ-
 δετος, ὅτι ἡ πᾶναγ-
 γος ἡ τῷ κατὰ χριστὸν
 μυστηρίῳ ὑπηρετήσου-
 σα τότε παρήχθη τῷ
 κόσμῳ. καὶ ὅτι τῇ
 καὶ τῆς κακίας νό-
 σος παρήκμαζε. κατὰ
 τὸν νουσαέα θεῖον γρη-
 γόριον, ἡ ἀρχὴθεν ἐν
 σκῆψασα τῇ φύσει τῆς
 ἀνθρωπότητος. εἰ γὰρ
 προσλαβὼν ἐν ἡνθρώ-
 πῳ

πῇ-

vi-

(1) Κατὰ τὸν ὀρισμένον. *Vulcanius* censet locum
 esse corruptum, & forte esse legendum καίρον πρῶ-
 τισμένον. Attamen ita etiam habet Codex Riccardia-
 nus; quare nihil mutandum.

(2) Ἀντιπίπτειν ἐν οἷς αὐτὸς &c. *Vulcanius* vult,
 τὸ ἐν παρέλκειν. Sed ita etiam habet Codex, quo
 nos usi sumus.

·πῆσεν, οὐκ ἀνείδομεν
·χοῦσα ἡ κακία εὐπύ-
·πας τοῖς φαρμάκοις ὑ-
·πέπιπτεν· οὐκ ἂν τὰ
·ἔθνη τηρικαῦτα καλέ-
·μενα ἤκουσεν· οὐ γὰρ
·ἐνδιδού ωμόν εὐν τὸ
·πάθος καθά τις ἔφη
·σοφός, τουτέστιν εἰς
·βάθος ὁ διεφθορὸς χυ-
·μὸς ὑδρασμένος, ὡν
·ταῖς ὀλκαῖς τῶν φαρ-
·μάκων οὐ ραδίως ἐφέλ-
·κεται. εὐκαιρῶς οὖν ἐ-
·πὶ τῆς γῆς ὡς εἶρηται
κα-

vinus ille Gregorius
Nyssenus ait) defer-
buerat; qui ab initio
naturae humanitatis
inhaeserat. Si enim
anticipato hoc tem-
pore incarnatus fuisset,
malitia quae in-
tus infederat non fa-
cile medicamentis ces-
sisset, neque gentes
tunc vocatae audis-
sent, neque enim ce-
dit crudus existens
viciosus adfectus, que-
mad-

(3) Aliter sensisse videtur *Isidorus Pelusiota* Epist.
CCCXXIX. Lib. scribit enim: ὅτε οἱ ἀλιτήριοι
δαίμονες μετὰ τοῦ στρατηγοῦντος αὐτοῖς διαβόλου, οὐ-
δὲν ἠΐσαν ἐν τάξει μένιν ἀλλὰ πάσης ἀδικίας καὶ
πλεονεξίας ἐμποροῦμενοι καὶ ὑβρεως κόρον οὐκ ἤδου-
ναι, ἐπὶ τὸ ἑκάστον τῶν παθῶν τοὺς ἀνδράποους ἀ-
πῆλασαν· τότε δὲ τότε ὁ τῶν ἀπάντων βασιλεὺς ὁ
πατὴρ λόγος, τῶν μὲν μισήσας τὴν τυραννίδα, τῶν
δὲ οἰκτίρας τὰς συμφορὰς ἀνθρωπείαν ὑποδύς φύσιν
ἐπὶ τῆς παρατάξεως ἔστη. τὰ πάντα τριγάρουν τὰ μὴ
ἔσηκε· τὰ δὲ ἡγήρατο· τὰ μὲν ἦν ἐν ἐλπίσι. καὶ
τὸ μὲν βάρβαροι τῶν δαιμόνων εἶδος μετὰ τοῦ στρα-
τιγοῦ τὰς συμφορὰς ἔπεναν· αἱ φύσεις δὲ ἀνθρωπείαις
ἐλευθερίαν ἀνέστρεχε. *Quum scelerati Dæmones cum*
duce suo Diabolo, nihil in ordine manere sumpserant,

σε-

κἄτεισιν ὁ Θεὸς ὅτε
 γάρ φησιν Παῦλος, ἡλ-
 θε τὸ πλήρωμα τοῦ
 χρόνου ἐξαπέστειλεν ὁ
 Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ,
 εὐκαίρως λοιπὸν καὶ τὰ
 τῆς θεραπείας μετα-
 χειρίζεται. οὐ γὰρ προ-
 δήλως ἡμῖν ὡς Θεὸς ἐ-
 κεδήμισεν, οὐδὲ θείῃ
 δυναστείᾳ ἐχρήσατο ὥ-
 στε καὶ ἄκοιτα τὰ ἔθνη
 πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπά-
 σασθαι. ὅτι μηδὲ τὸ αὐ-
 τεξόρσιον ἡμῶν ὅπως
 δὴ-

madmodum doctus
 quidam ait, hoc est
 malum alte humo-
 ribus impactum, at-
 tractionibus medica-
 mentorum non faci-
 le evellitur. Tempe-
 stive itaque in terrā,
 dictum est, descendit
 Deus. Quum enim,
 inquit Paulus, ve-
 nit plenitudo tem-
 poris, emisit Deus
 Filium suum, atque
 opportune remedia
 ad-

verum omni iniquitatis & violentiae genere se ingur-
 gitantes, nullaque iniuria & protervia se exfatian-
 tes, homines ad extrema mala redegerunt; tum vero
 omnium rex ille Patris Sermo, & illorum tyrannidem
 exosus; & horum aerumnas miseratus, humanam su-
 biens naturam in aciem prodiit. Quocirca trophaea
 partim quidem fixa sunt, partim erecta, partim spe-
 rata manserunt; & atrox quidem illud Daemonum
 agmen cum dace suo malo accepto doluit: humana ve-
 ro natura in libertatem denuo est adferta. Cyrillus quo-
 que Alexandrinus Libro adversus Anthropomorphitas
 Cap. XXIV. late disserit, atque adfirmat, tunc a Ver-
 bo divino humanam naturam adsumtam fuisse, quum
 ad mensuram summam nequitiae caligo excrevisset;
 & superabundasset peccatum. Ipse etiam medici e-
 kem-

δήποτε λυμίνασθαι ἤ-
 θελεν· εἰ γὰρ τοῦτο
 ἦν, τάχα ἂν καὶ κατὰ
 τοὺς ἔμπροσθεν χρόνους
 ἐνανθρώπησας, αὐθεν-
 τικῶς οὕτω τὴν ἡμῶν
 σωτηρίαν εἰργάσατο· καὶ
 μή μοι λέγε, ὡς ἀνεύ-
 θυνοι λοιπὸν οἱ πρὸ
 τοῦ χριστοῦ πάντες εἰ-
 σὶν· εἰ γὰρ προσλαβὼν
 ἐννηθρώπησεν, οὐκ ἂν
 οὕτως ἐξ ἀγνοίας ἀπόλ-
 λοντο οἱ ἐν ἀπιστεί· τὴν
 ζωὴν καταλύσαντες·
 τοιοῦτόν τι λέγε μηδὲν·
 ὅσοι καὶ γὰρ, ὡς ὁ δα-
 μασκηνὸς ἰωάννης φη-
 σὶν, βίον ἀσκητικόν τα-
 πν ἔχον· εἰ καὶ λανθάνον-
 τες περὶ τὴν πίσιν
 ἀπεπλανήθησαν, ψυ-
 χῆς τε τοσοῦτον ἦσαν
 εὐπειθοῦς καὶ εὐγνώ-
 μονας, ὡς ἰδόντες τε
 καὶ ἀκούσαντες ἐτοί-
 μως πισεῖν, ἐκεῖνοι
 πί-

adhibet. Neque eōs
 magno cum adpara-
 tu atque auctoritate
 Deus ad nos venit,
 neque divina poten-
 tia est usus, ita ut e-
 tiam invitas ad se tra-
 xerit gentes, quod
 neque arbitrii nostri
 libertatem ullo modo
 labefactare voluerit.
 Si enim hoc ita esset,
 fortasse prioribus tē-
 poribus homo factus
 fuisset, atque ita pro
 sua auctoritate salu-
 tem nostram opera-
 tus fuisset. At ne id-
 circo mihi dixeris om-
 nes, qui ante Chri-
 stum fuere, culpa va-
 care. Si enim antici-
 pato hoc tempore
 factum fuisset, non
 ita ex ignorantia pe-
 riissent, qui expertes
 fidei ex hac vita de-
 ces-

xemplo utitur, sed plane ad contrarium insinuandum.
 Ceterum Glycas hæc eadem disserit III. *Parte An-*
nalium.

πίστευε οὐκ ἀπώλλοντο. οὐδὲ γὰρ ὁ φύσει ἀγαθὸς θεὸς τὴν ἀγαθὴν τε αὐτῶν προκρίσειν, καὶ τὸν τῶν καμάτων ἀπειρεν εἰς καιρὸν ἀποβῆναι ἠνέχετο. ἐνθεντοι καὶ πρὸς τὸν ἄδην νόμῳ φύσειως κατιόντος αὐτοῦ κακεῖσε κυρύξαντος καὶ προσεδέξαντο οὗτοι τὸ κύρυγμα καὶ ἐπίστευσαν· εἰ δέ γε ἀμβλυωπίαν ἐκ πονηρίας νοσοῦντες, οὐ μόνον ἐπεντρανίσαι οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ τέλειον ἀπετυφλώθησαν τοῦ νοητοῦ ἡλίου, ὡς ἔφημεν, ἐκεῖθεν ἀστράφαντος αὐτὸ κοῦτο, καὶ ὁ ἐν θεολογίᾳ διαπρέφας μέγας γρηγόριος υπεμφαινων ἔλεγεν. ἀρα πάντα ἐσωσεν ἐπιφανεῖς ὁ κύριος, ἢ κακεῖ τοὺς πιστεύσαντας· καὶ

cesserunt. Nihil tate dixeris. Quotquot ⁽¹⁾ enim, ut Ioannes Damascenus ait, vitam laboriosissimam in exercitio pietatis duxerunt, etiam si imprudentes circa fidem aberrarunt, quique animo erant adeo obediēte, & grato, ut si vidissent atque audissent prompti paratique ad credendū fuissent; illi, crede, non perierunt. Nec immensos illorum labores Deus suo fructu destitui permittet. Idcirco quum etiam in infernum ipse descendisset, ibique praedicasset, & amplexi sunt hi praedicationem, & crediderunt. Qui vero caecutientia ex malitia la-

(1) Deerat γὰρ in Codice *Vulcanii*, sed ipse ex coniectura supplevit. Codex *Riccardianus* habet ὅσοι καὶ γὰρ.

οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας ἐπιφάνιος ἐν τινι τῶν αὐτοῦ λόγων, οὗ ἡ ἀρχὴ τοῦτο, σιγὴ πολλή, καὶ τὰδε κατὰ ρῆμα διέξεισι· τί οὖν πάντας ἀπλῶς σώζει ἐπιφανὴς ὁ θεὸς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πιστεύσαντας· τίμες δὲ οἱ πιστεύσαντες, ἢ πάντως οἱ ἐν ἀσθενείᾳ μὲν τὴν ζωὴν διαλύσαντες πιστεύσωσι δὲ ὁμῶς ἑτοιμον ἔχοντες· καὶ τὰ περ ἐνεκεν μὴ ἀμφίβαλλε· ἔχεις γὰρ πρὸ τῶν ἁλλων κορυφαῖον πέτρον οὕτω περὶ τούτου λέγοντα· καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορεύεις· ἐκήρυξεν ἀπειθήσασιν ποτὲ· ἐντεῦθεν οὖν καὶ ὁ μέγας ὁρμώμενος, κύριλλος ἐλάλει, ὥσπερ οὖν τοῖς ἐκ σαρκὸς καὶ μετὰ σαρκὸς συν-
σπρά-

laborant, non solum manifeste obtueri nō potuerunt, verum etiam tandem excacati sunt, intellectu illi illo sole, ut diximus, illic coruscante. Hoc ipsum excellens ille in rebus divinis Gregorius magnus subindicans dixit: Quo circa Dominus quum in inferno adparuit, omnes servavit, vel etiam illic non credentes ad credendum tamen paratos (1). Non haec autem solum, sed & magnus Epiphanius in quodam suo sermone, cuius initium *quid hoc silentium multum*, & haec ad verbum differit: Quid igitur omnes simpliciter salvet Deus

(1) In Vulcanii editione deerat ab οὐ ταῦτα usque ad καὶ τούτου ἐνεκεν, quod nos ex Codice Riccardiano supplevimus.

εράφη ὁ θεός, οὕτω
 καὶ ταῖς ἐν ἁδὴ ψυχαῖς
 διεκήρυξεν, ἰδίον ἔχων
 φρόνημα τὴν ἐνωθεῖσαν
 αὐτῷ ψυχὴν· οὐχ ἥτ-
 τον δὲ τὰ περὶ τούτου
 καὶ ὁ θεϊότατος διείλη-
 φε δαμασκηνός, λέγων.
 ὥσπερ τις ἐν γῇ ἐνήγ-
 γελίσατο εἰρήνην, καὶ τοῖς
 μὲν πισεύσασι σωτη-
 ρίας γέγονεν αἷτιος·
 τοῖς δὲ ἀπειθήσασιν ἀ-
 πιστίας ἐλεγχος, οὕτω
 καὶ τοῖς ἐν ἁδὴ· οὐκ
 οὐν ἐμμεθόδως τὰ πάν-
 τα οἰκονομῶν· ὥς μήτε
 τοὺς ἀγαθοὺς ἐξ ἀγνοί-
 ας ἀπωλίσαι τὴν αὐ-
 τῶν ἀγαθότητα· μήτε
 τοὺς πονηροὺς οἱ ἂν δὴ
 τινα ἔχειν πρόφασιν
 λέγοντας, εἰ εἶδομεν ἐ-
 πιστεύσαμεν ἂν, κηρύτ-
 τει καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἁ-
 δὴ ὥς εἴρηται παρα-
 πλησίως τοι ἄνω κήν-
 τεῦθεν ἐπισπᾶται τοὺς
 ἐπι-

us praesens? Non
 sed eos qui & ibi cre-
 diderunt. Quidam
 vero, qui crediderunt
 vel omnino vita in
 impietate excessere,
 ad credendum autem
 parati erant. Atque
 hac de causa ne du-
 bita. Habes enim prae
 aliis etiam ipsum.
 Principem Aposto-
 lorum ita de hoc
 dicentem: Et his,
 qui in carcere erant
 spiritibus veniens
 praedicavit, qui in-
 creduli fuerant ali-
 quando. Hinc itaque
 etiam magnus ille
 Cyrillus impulsus di-
 xit: *Quemadmodum i-
 taque cum iis, qui in
 carne erant, cum car-
 ne versatus est Deus:*
ita etiam animabus in
Inferno praedicavit,
proprium habens ⁽¹⁾ *ge-
 sta.*

T

(1) Codex Vulcanii legebat: φρόνημα. Ipse recte cemen-

ἐπιτιδείας ἐλόντας ἔλ-
κισθαι καὶ οἱ ἅτις λαμ-
πρὸς ἀριστεύς, σὺν αὐ-
τοῖς ἐκείθεν ἐπάρεισιν.
εἰ γὰρ καὶ πᾶσι κοινῶς
ἐχαρίσατο ἐγερθεῖς ἐκ
νεκρῶν τὴν τελευταίαν
ἐκείνην ἀνάστασιν, ἀλλ'
οὐχὶ πάντες αὐτῷ συν-
ανῆλθον. ἐξ ἁδου ἀ-
νερχομένῳ μόνοι καὶ οἱ
πιστεύσαντες, ὡς ὁ θεο-
λόγος ἔφη γρηγόριος,
ἐντεῦθεν οὖν ἀποδέδει-
κται· ὅτι καὶ κατὰ και-
ρὸν ἐννηθρώπησε τὸν
προσθήκοντα, καὶ ὡς οὐ-
δεὶς ἐξ ἀγνοίας ἀπώλε-
το, εἴγε πάντες ὡς εἴ-
πομεν, κατήκοι γέγο-
νασι τῷ θεῷ κηρύγμα-
τος. καὶ ἡμεῖς μὲν το-
αὐτὴν ἐπὶ τῷ ἀπορήμα-
τι

stamen unitam sibi ani-
matam. Neque vero se-
cus de his statuit di-
vinissimus Damasce-
nus, dicens: Quema-
modum iis, qui in terra
erant, adnuntiavit pa-
cem, atque iis quidem
qui crediderunt salu-
tis auctor exstitit: ino-
bedientes vero incredu-
litatis arguit: ita eti-
am iis qui sunt in in-
ferno. Optimo itaque
ordine omnia dispen-
sans, ita ut neque
bonis per ignorantia-
am bonitas ipsorum
pereat, neque mali
ullam omnino excu-
sationem habeant, di-
centes: Si scivissemus
credidissemus atque,
prae-

emendans posuit: φόρημα, quum animadvertisset hunc
locum mutuo acceptum fuisse a Cyrillo libro de In-
carnatione Unigeniti, qui in latina editione sic ha-
bet: *Perinde atque iis, qui adhuc in carne versan-*
tur; ita etiam animabus in Inferno praedicavit pro-
prium suum gestamen habens animam sibi unitam. Ta-
men codex etiam Riccardianus φρόνημα habet.

τι δεδώκαμεν τὴν ἀ-
πόκρισιν. ὁ δὲ πλήρης
πάσης συνέσεως βασι-
λεὺς οὐκ ἐπὶ πλέον ἐν-
τέπεσε, μᾶλλον μὲν ἐν
ὑπερηγήσατο τοῦ Θεοῦ
τῷτο κατ' οὓς οἶδε τρό-
πους οἰκονομήσαντος.

praedicat etiam in In-
ferno, ut diximus, si-
militer atque iis qui
in terris degunt; at-
que hinc extrahit, qui
apti sunt beneque cō-
parati ad trahendum,
& veluti illustris qui-
dam princeps cum eis

illinc adscendit. Tametsi enim etiam om-
nibus communiter largitus est, suscita-
tus e mortuis, extremam illam resurrectio-
nem, non tamen etiam omnes cum ipso
venerunt ex inferno redeunti, soli vero qui
crediderunt, ut inquit Gregorius Theolo-
gus. Ex his itaque demonstratum est, quod
& convenienti tempore homo factus sit,
quodque nemo per ignorantiam perierit,
siquidem ut diximus, divinae praedicationi
obedientes fuerint. Et nos quidem tale ad
quaestionem sive dubium responsum dedi-
mus. Imperator vero omni prudentia ple-
nus, non ultra est refragatus, quin potius
summopere admiratus est Deum hoc ratio-
nibus ac modis ipsi cognitis dispensare.

T 2

T Ω

(1) Hanc eandem sententiam *Glycas* defendit ac
substinet *III. Part. Annal.* auctoritatibus *Petri* Apo-
stoli, *Gregorii* Nazianzeni, & *Iohannis* Damasceni
in medium adductis, sed *Petrus* & *Gregorius* ei con-
cinere non videntur.

QUUM Vir Clarissimus *Scipio Maffei* Marchio, Veronenſis, pro ſua ſingulari humanitate Codicem Graecarum Epiſtolarum a recentioribus Graecis ſcriptarum mihi commodaverit, & minus tempeſtivum mihi fuerit XI. Glycae Epiſtolam huic volumini addere; partem Epiſtolarum ineditarum *Maximi Margunii* Cytherorum Epiſcopi heic adtexere iniucundum & inutile Lectori fore non putavi; adeoque hanc earum portionem a reliquo memorati Codicis textu ſeparatam ſelegi, quae heic ederetur; cuius Latinam interpretationem in alio volumine quamprimum praeſtabo.

Τ Ω Ι Π Α Ν Ι Ε Ρ Ω Τ Α Τ Ω
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ

Καὶ ἐν χρισῷ παναδελσιμωπάτω πατρὶ κύριφ γαβριήλ
τῷ σεβήρῳ, μάξιμος ἐλάχις ἐρομένου αχός
ὁ μαργούνιος, εὖ πράττειν.

ΤΟΣΟΥΤῳ μείζωνμοι ὁ τῆς Θείας σου καὶ ἱε-
ρᾶς κεφαλῆς ὁ σημέραι πόθος ἐγγίνεται,
πανιερώτατε δέσποτα, ὅσωμοι λυπηροτέρα κα-
θέσηκεν ἢ ἐνταῦθα διατριβή, καὶ εἰ μὴ εὐελπὶς
ἦν ἐπίγεαυτῷ, ἢ ὅτι τάχιστα εἰς τὴν πατρίδα ἐπα-
ναστράμεῖν, ἢ καὶ τῆς ἄλλης ἐπιφερούσης κατὰ-
ψεσθαι, τάχ' ἂν ἀπαραμυθῆτως εἶχον παν-
τάπασι, πλὴν καὶ τέτοιον θάτερον ἐμοίγε θυμηρε-
ξέρως, καίμου ἐπικλινεσέρως πῶς ἔχει πρὸς
τὰ ὑμέτερα ἡ ψυχὴ· καὶ γὰρ καὶ πρὸ τοῦδε, σοῦ καὶ
μάλα παρεχνηκόσπε, καὶ νῦν οὐδὲν ἥττον πα-
ρέξοντος ἂν τὰς ἀφορμὰς· ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ-
του

τῷ θεῷ μελετῶ, ὧγε καὶ τὰς τῆς προαιρέσεως
 ἀνατίθημι. περί δὲ τῶν ἐνταῦθα μελετωμένων
 τί ἄνσοι καὶ γράφοιμι; προκαθίηται φεῦ πα-
 χώμιος, οἷος ὥδημε καὶ νόμοι, τῆς τοῦ χυ-
 ἐκκλησίας προσάτης, καὶ τὴν πῶν πολλῶν ἐφ'
 ἑαυτῶν ἐπιμέλειαν ἀράμενος, οὐ σωμάπων, καὶ
 γὰρ ἀνεκτότερον ἂν ἦν τὸ κκκόν, ἀλλὰ ψυχῶν
 τὸ δεινότατον. τὸ δ' ἐπὶ τούτοις πῶν μητροπό-
 λεων αἱ πλείους οἷς ἂν βουλομένοις εἴη εὐωνύ-
 τατοι· σκέψις δὲ τούτων, ἡ περὶ τῆς ἐκκλησίας,
 φησὶν οἰκονομία, καὶ γὰρ ἄλλως τυραννικῶν χει-
 ρῶν οὐκ ἂν ἡλευθέρωτο, τῆς ἀναισχυντίας. καὶ
 πῶς ἂν τὰ τοῦ ψεύδους σαίη, εἰ μὴ που τι, καὶ
 ἡμεῖς παραπαίιαμεν, καὶ ἀληθείας ταῦτ' ἐχε-
 σθαι, καὶ ὁπωσοῦν διιχυρίζαίμεθα· τὰ δὲ με-
 τὰ ταῦτα, αὐτὸν μὲν ἄλλοι ἄτε δὲ ἐπιβάτην καὶ
 παρανόμως προκαθεσθέντα ἐκβαλεῖν, ἑαυτοῦς
 δὲ ἀντικατασηῆσαι ἐπείγονται, οὐ μὴν οὐδ' οὐ-
 τοι, πῶς οἶε, ἐπὶ τῷ τῆς ἐκκλησίας, τὸν ἐ-
 μὸν εἰπεῖν, συμφέροντι, ἀλλ' ὡς ἂν αὐτοῖς ἐ-
 ξείη, καὶ μᾶλλον τοῖς οἰκείοις, χρῆσθαι θελή-
 μασιν· τοῦτο τοῦτο ἐστὶ τὸ κακὸν ὅπερ ἡμᾶς ἀπο-
 λώλεκε· διάτοι τοῦτο καὶ τυραννικῇ δυνάμει ὑπο-
 κείσθαι παραχωρούμεθα, αὐτοὶ ἑαυτοῖς
 δογματῶντε καὶ ἐκκλησιαστικῶν θεισμῶν ἀνα-
 τροπῆς γιγνόμενοι αἵτιοι· ἀλλὰ τί ἂν πράττοι-
 μεν; κρεῖττον γὰρ τῷ ὄντι ἢ τῆς κατ' ἡμᾶς
 δυνάμεως ἢ τῶν πειούτων ἀπαλλαγὴ. σὸν τοί-
 ρον ἂν εἴη λοιπὸν καὶ πῶν κατὰ σε αὐτὸν θειό-
 θεον ἐπιζητεῖν. οἷδε γὰρ θεὸς τὸ θέλημα τῶν

φοβουμένων αὐτὸν ποιεῖν, καὶ ἐπικάμπτεσθαι
 φιλανθρώπως τοῖς ὅλη ψυχῇ τέτε ἑαυτῶν καὶ
 καὶ τῆς τοῦ πλησίου σωτηρίας διωκοῦσιν. ἔρρω-
 σόμοι, πανιερώτατε δέσποτα, καίμου ἐν ταῖς
 θείαις προσευχαῖς μὴ ἐπιλανθάνοιο δέομαι,
 καὶ ἀνταποσεῖλκέ μοι ἀπαξιώσεως. χαριεῖ
 γάρ μοι τὰ μέγιστα.

Ἐκ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς κυρίας τῆς
 χρυσοπηγῆς τοῦ γαλατᾶ, σκιρρόφοριῶνος ἐ-
 φθίνοντος· κατὰ τὸ αλφδ' ἔτος, ἀπὸ τῆς τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν ἐνσάρκου οἰκονομίας.

Τῷ σεργῷ ἀνδρὶ καὶ ἐντιμοτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ ἀδριάνῳ
 τῷ σπύργῳ, μάλιστα ὁ μαργουνιος, ταπεινός
 ἐπίσκοπος κυδῆρων σωτηρίαν παρὰ θεοῦ.

ΠΩς οἶει; δι' ὅχλουμοι τὰ τῆδε, καὶ ὅτι
 μάλιστα ἀνδρῶν, ὡς θαυμάσιε, καὶ τοσοῦ-
 τον, ὅσον πῶν ὧν ἤδη ἐπήγγελμαι καὶ πάντη
 ἀλλότρια· τί δ' αὖ καὶ πάθοιμι ὅπου γε τὸ
 πῶν ἀμαρτιῶν φορτίον καὶ ταῦτα συνεπεσπάσα-
 το, ἅπερ δὴ μὴ τοῖς πεφθακόσιν ἡγαπηκός; ποῦ
 γὰρ πρὸς τῷ φιλίου, μοναχῶν ταῖς ἐνταῦθα
 διατριβαῖς ἐμφιλοχωρεῖν, πολὺ μὲν πρὸς τὸ
 θωπεύειν ἐπιρρέπεις. πλεῖον δὲ τὸ πρὸς ἡδο-
 νὰς ἐπαγωγόν, καὶ οὐχ ἥττον τὸ θορυβῶδες ἐ-
 χούσαις· τὸ δὲ χεῖρον ὅτι καὶ τὰ τῆς ἡνεγκα-
 μένης μοι ὅσα γ' ἐμὲ οἰκάσαι, λοιπὸν ἀποκέ-
 κλεισαι, τῶν κακῶν· ἐγὼ γ' οὖν καὶ οὕτως οὐκ
 ἀπολέγομαι τὴν ψυχὴν, καὶ τι καὶ πρὸς παρα-
 μυ-

μυθοῦμαι πῶς ἐμαυτόν. τί γάρ οἶδας κατ'
 ἐμαυτόν φημι δύσῃνε, εἰ καὶ ταῦτα πρὸς τὸ λυ-
 σιτελέστερον ἐπικέκλωσαι· ἔσω γάρ, ἀπέγνω-
 σαῖσσι τὰ τῆς φιλτάτης, ἀλλ' οὐχ οὔτω καὶ τὰ
 πρὸς σωτηρίαν τὴν σὴν τόγε μείζον καὶ εὐκταϊότε-
 ρον, ξυμβάλλοντα· ἐξέσαι γάρ σοι ἐπ' ἐξουσί-
 ας τὴν ἐπὶ τὸ ἅγιον ὅρος φέρουσαν ὁδεῦσαι καὶ
 τὴν φίλην ἡσυχίαν ἀναζητῆσαι καὶ ἐφευρεῖν,
 ὡς ἂν ῥᾶον προσέχοις σαυτῷ, καὶ τί καὶ κρεῖτ-
 τον προσεπικτήσαιο, αὐτόθεν τε ὁρμώμενος,
 καὶ ὧν συναγελάσῃ τοῖς ὑποδείγμασιν· ὁρᾷς
 ὡς ἐξ ὑπογείου μοι τὰ τῆς παραμυθίας, καὶ ὅτι
 μάλιστα ευῶνα· ἐδ' ἂν καὶ προσπαραμυθοίης
 δίκαιος ὧν, τοῖς τε ἐμοῖς λόγοις, ἔκγε τῶν ἐν-
 όντων. συμπέφυκε δέ σοι καὶ πολλὰ καὶ κα-
 λὰ, συνηγορῶν, καὶ τῇ ξυνήθει σου καλοκαγα-
 θία τὰ δυνατὰ προσεπικερῶν. τὴν γάρ ἐπίτε-
 ταῖς φθάσασι, καὶ ἄντοι ἐπιγεννησομένοις σου
 περὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπιμέλειαν καὶ τηλικαύ-
 πην φροντίδα, καὶ ἡμεῖς μὴ οἶοιτε ὦμεν. τὸ
 γοῦν θεῖον πολλῶν γε τῷ περιόντι καὶ πλεῖοσι
 καὶ μείζοσι δωρεαῖς ἀνταμείβεται· καὶ ταῦτα
 μὲν μέχρι τούτου εἰρήσθω· αὐτὸς δ', ὃ θαυμά-
 σιε, ἐκατέροντε ὑγιαένοισι τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἡμῖν
 δ' ὅσης αἰδέως ἄγασσι τὰ σὰ, ἀντεπιστέλλων μὴ κα-
 τοικνοίης θεόμεθα. κύσαις δ', ὡς ἐπ' ἐμοῦ τὰ
 χεῖρε τοῦ εὐγενεστάτου κυρίου ἀνδρείου τοῦ
 τέλλου· καὶ ἐν μέρει τῶν φίλων τὰς λοιπὰς κα-
 τασπάσαιο· ἐν δὲ τοῖς μάλιστα τὸν σου εὐγε-

νέσατον πατέρα, καὶ τὸν σὸν ἀγχίνουτε καὶ
χαριέσασιν αὐτάδελφον.

Ἐνετίηθεν ἀνθεστηριῶνος δεκάτῃ φθίνον-
τος, κατὰ τὸ ἀφπζ' ἔτος τὸ σωτήριον.

Τῷ υἱίῳ καὶ σοφῷ ἱερομονάχῳ κυρίῳ μελετίῳ τῷ
βλαστῷ, μαξιμῷ παπινῷ ἐπίσκοπος κυδύνων,
εὖ πράττειν.

Π Ἀντερπνάσου τὰ τῆς ἐπισολῆς, ἱεράμοι
καὶ φίλη κεφαλὴ μελέτιε, καὶ γὰρ εὐμε-
θόδως καὶ ἀριστοτελικαῖς ὑπερείδεται αὕτη κομ-
ψείαις, καὶ τῆς σπουδαίας μερίδος ὅτιτι πλεῖσα
συνεπιφέρεται, καὶ οὐ μᾶλλον οἶμαι τῆς ἐκ τοῦ
περιπάτου, ἢ τινι τῶν πάντων τῶν ἐκ τῆ ἀριοπά-
γου κατηκολούθηκας, ἐκ τῶν ἑκατέρᾳ μερίδι
δεδογμένων συναρμολογῶν ἀριστα καὶ τεχνουρ-
γῶν τὴν τῶν λόγων παρασκευὴν. ἐγὼ μὲν οὐκ
ἀρχαῖός τις ὢν καὶ παμπάλαιος τῷτο καὶ μόνον
ἔδα καὶ μέτρον, καὶ ἐπίνοιαν εἶναι ἐπισολῆς,
τὴν χρεῖαν. ταύτη τοι καὶ τῷ ἀνεπιτηδεύτῳ τῷ
χαρακτῆρος, εὖγε τῷ ἐπισέλλειν κατὰ κόρως
κεχρησθαι μεμάθηκα· ποῦ γὰρ ἂν καὶ εἴη φιλο-
σόφος χῶρα πρὸς τῆς ἐμφιλοσόφου σου μελέτης
μελέτιε, παρ' ἀνδράσι τῷτο καὶ μόνον ἐν ἀμοιβαι-
οῖς γράμμασιν ἐπαγγελλομένοις πληροῦν, τὸ
οἰκείωτέρα ἐντυγχάνειν τοῖς φίλοις, καὶ πρὸς
τῆς οἷς ὠκείονται ἐλευθέρως τὰ ἑαυτῶν μηνύ-
ειν βουλευμάτων καὶ διανοήματα; εἰ δέ που τι τὰ
χα τῷ φιλοσοφεῖν καὶ γράμμασι προσενέμ-
ται,

ται, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς πάνυγε τοῦτο, οὐ δ' ἐφ'
ὄτωρ. τὸ γὰρ δημοσίᾳ φιλοσοφεῖν καὶ τοῖς
πυθαγόρου μῦσαις ἀπείρητο. οὐκ ἐχέμευθον δὲ
ἢ ἐπισολὴν ἀλλὰ καὶ μάλα ἐπίκοινον· φιλοσο-
φίας δὲ καὶ ἄλλως τῆς κατ' ἡμᾶς, καὶ τὰ πλείω
ἀπορρήτοτερα, εἴ μὴ τις ἐκεῖνα λέγοι τὰ δι' ὧν
ὁ πολὺς δῆμος, ἢ τῇ τῶν ὀδυνηρῶν ἀπειλῇ
ἐκδεδείκτεται, ἢ τῇ τῶν χρηστέρων ἐλπίδι
παραθαρρήνει. εἰγὲν ὅσα τοιαῦτα τοῖς πολλοῖς
ὄντα κοινότερα. ἢ μέντοι ἱερὰ φιλοσοφία πολ-
λῶ τῷ σκότῳ ἐπιηλυγάζεται, καί μοι πρὸς τῷ-
το δοκεῖ ἀποβλέψας ὁ ψαλμωδὸς ἐν ἱεροῖς ὕμ-
νοις, τὸ, ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτῷ, ἐπει-
πεῖν, καὶ ἔστιν ἄρα ὡς, ἔστι δ' ὡς μὴ φιλοσοφεῖν
ἐν γράμμασιν ὡς ἂν μὴ ἐξορχοῖτο τοῖς ἀμυή-
τοις τὰ ἀπόρρητα· καὶ ὡς περ τοῖς κυσὶν ἐ-
πιρρίπτειν τὰ ἅγια, τοῖς τε διδουῖσιν αὐτοῖς
καὶ τοῖς δεχομένοις ἐπιζήμιον, καὶ τὸ περὶ τύ-
πων ὅπως δήποτε κοινολογεῖν, οὐκ ἀνεύθυνον·
ἐγὼ γ' ἐν καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν τὸ περὶ τὸν δῆμόν
σου φιλάνθρωπον, καὶ διδακτικόν, ἐπὶ τοῖς φθά-
σασιν ἐμοῖς πρὸς σέ γράμμασιν ἐπαινέσαι προ-
ῆγμαι, οὐτίγε τὸ φιλοσόφον τῶμόν εἰπεῖν, ἐ-
πιτήδευμα· ὁποτέρως δ' ἐν ἂν ἔχοι, ἐπειδὴ σοι
οὕτω φίλον νοεῖν, τοιοῦτόν σε ὄντα φιλῶ· καὶ τῷ-
το ἐν τοῖς μάλιστα φιλοσοφεῖν σε ἐπεύχομαι,
τότε καρτερικὸν ἐν τοῖς δεινοῖς, καὶ τὸ εὐφυ-
χον καὶ γενναῖον τῷ φρονήματι ἐν τοῖς μὴ κα-
τὰ γνώμην συμβαίνουσιν. Ἰδεις γὰρ ἂν καὶ ἐ-
φεξῆς πολλὰ τοιαῦτα διὰ μοχθηρίας ἀνθρώπων
γνώ-

μας ἐπιγινόμενα· ἄλλως γὰρ ἄλλος περὶ τῶ αὐτῷ, καὶ μὴν καὶ περὶ ἑτέρου παρ' ἑαυτῷ βεβούλευται, καὶ χεδὸν τοσαῦται γινώμαι ὅσοι καὶ ἄνθρωποι· φιλοσόφον δ' ὄντα τὸ ἐπιτήδευμα, καὶ οὐχ ὅτι γε μέλει ὀνόματος τῶν πάντων ὑπερῆρθαι δεῖ, καὶ ἑαυτῷ φιλοσοφεῖν τὰ ἄριστα, ἀχάλλειν δὲ προσηκόντως ἐφ' οἷς ἄλλως ἄλλοι πεπλάνηται. Ἐρρώμενος μοι διαβιώης, ἀδελφέ ἐν χριστῷ ὁσιώτατε, καὶ πολλὰ φρονόιης τῷ πάντα τὰ τῇδε παρ' ἐδὲν τίθεσθαι καὶ ἀνεπτερωσθαι αἰεὶ πρὸς τὰ μένοντα.

Ἐνετίηθεν, ἐλαφηβολιῶνος ἐῖσαμένου κατὰ τὸ ἀφσ' ἕτος τὸ σωτήριον.

Ο ΛΥΤΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ.

Εἰ γὰρ καί σου συνήδομαι νῆ τῶς λόγους τῇ τῶν καλῶν ἐπιδόσαι ἱερέων ἐν χριστῷ ἀδελφὲ μελέτιε, καὶ τῇ πατρίδι, ἐφ' οἷς σε τοιῶτον ὄντα πρὸς τοῖς ἄλλοις πεπλήτηκεν, ἄνδρα τῷ ὄντι, καὶ ἑαυτῷ καὶ πῖς πλησιάζουσι, καὶ ἀκροωμένοις τὰ πρόσφορα, καὶ πρὸς σωτηρίαν ὅτι μάλιστα φέροντα προνοοῦντα ἅμα καὶ μελετῶντα διηνεκῶς ἕως ὀναίμην τῆς τε πρὸς σὲ φιλίας καὶ τῆς περὶ τὴν ἱεράν σωτηρίαν σπευδῆς, καί γε ἐκ οἷδα πότερόν σε τῆς τοιαύτης προαιρέσεως ἐπαινέσω, ἢ τῶς ἐν τῇ πατρίδι τῆς πρὸς τὰ καλά σφίσις ἐμπεφυκυίας ὁρμῆς, ἢ καὶ ἅμα, ὃ δὴ καὶ πράττων τυγχάνω, καὶ σὲ κακείοις καθ' ὑπερβολήν· ἀλλὰ γὰρ ὀφιλεῖ, ἐμπεπήγασί πως ἐσθ'.

σθ' ὅτε ταῖς ἀρεταῖς αἱ καίαι, ἀλλότριον
 τι περιτιθέμεναι προσωπείον, καὶ ἄκοντας εἶναι
 καὶ τοὺς σπουδαίους τέχνας τισὶν ἀπρόοπτοις
 μεθ' ἑαυτὰς μεθελκεῖν εἰώθασιν εἴτε ἐξ αὐτῶν
 ἐκείνων τὰς ποιαύτας λαμβάνοντας ἀφορμὰς,
 ταῖς ἀρεταῖς μὴ ὡς προσῆκε χρωμένων, εἴτε
 καὶ ἐκ τῶν ἑξωθεν ἐπιηρεαζόντων, εἴτε δαίμων
 τις εἴη ὁ ποιητὸς, εἴτε καὶ ἐνσώματός τις ζιζανί-
 ων ἐπεισπορεύς, ὡς ἂν καὶ ἀκάνθαν συνανα-
 θάλλοιεν ἄνθρωποι, ὁ τῶν δυσδιακρότων καὶ μά-
 λιστα πέφυκε. τῶν ἐγὼ τοῦ μὲν προτέρου ἀ-
 ναίτιόν σε καὶ πάντῃ νερόμικτα. τῷ δὲ δευτέρῳ, σὲ
 μὲν, ἀλλ' ἔ' προηγεμένως τουτὶ προαιρέμενον,
 ὅτι δέσσοι τάχα συνεπιδίδωσι τῷ χρόνῳ ἡ ἀρε-
 τή, ὅπερ καὶ λίαν ἐπίφθονον. ἀλλ' εἰ μὲν τέτω,
 συμμάχῳ τῷ ὧπερ φέρῃ καὶ χρηστοπνεύματι πρὸς
 τὴν τῷ αἰτίου ἀναίρεσιν, σαυτόντε ἐν τούτῳ φαι-
 νομένης γὰρ ἀπαλλάττων αἰτίας, κακείνης, τῷ
 ὧ κεκράτηνται ἐναντίῳ πνεύματος. εἰ δὲ καὶ αὐτὸς
 συνεισφέρεις τί πρὸς τὸ δεύτερον, ἐκ ἂν φθάνοις
 σεαυτὸν πρότερον θεραπεύων, ἢ ἄρα τόπι-
 ση ἔχη καὶ τὸ πρὸς τῆς ἄλλης θεραπείας. μὴ
 τραῦμα τῷτο, ἢ σύμμικτόντινα φύσιν εἰκότως
 τῷτο ὑποποτάζοντας· τῶς γὰρ πολλὰς ἐκ ἐξ ὧν
 λέγουσιν, ἀλλ' ἐξ ὧν πράττεσι μᾶλλον, ὅποῖ-
 οἱ ἂν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς εἴεν, διατεκμαιρόμε-
 θα, ἄλλως τε δὲ καὶ εὐαγγελικῶν μαθημάτων
 ὡς καὶ αὐτὸς οἶσθα καὶ τῷτο ἐξήρηται. ἐγὼ μὲν ἐν
 τὴν πρὸς τὰ κρείττω σε καὶ θειότερα πρόοδον,
 καὶ ὅσον οὐκ ἂν τις ἐξείπε ποσῶν. πῶς γὰρ ἔ',
 ὅπου-

ὅπου γε ταύτης καὶ τοσούτου πλείδους σωτηρία ἐκ
κρέμαται, μυσαγωμένους τ' ἀγαθὰ. καὶ δὴ καὶ τέ-
τε εἶπε τι τοιοῦτον οὕτω ξυμβαίνει φθόνῳ τῷ χαί-
ρεκάκε δαίμονος· καί σοι ἂν θρώπῳ ὄντι καὶ μικρὸν
παραμεμένηκε, κακῶς ἀναίρεσιν, ταῦτα σοι ἐξ ἐν-
νεσάτης τῷ πρὸς σέ προϊόντα γνώμης ἐπισεί-
λαι διέγνωκα· αὐτὸς δὲ τὴν ἡμετέραν ὁρμὴν
ἐν καλῷ θέμελιος ἀντεπισείλειαι, καὶ ἔτι καὶ μαλ-
λον τὴν ἐμὴν ψυχὴν τοῖς σοῖς κατορθώμασι κα-
θηδύνειας, οὐ πάντως οὐδὲν ἄν μοι γένοιτο χα-
ρίεστερον. Ἐρρωμένον σε διαφυλάττοι ὁ κύριος
ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἀδελφεῖ ἐν χριστῷ προσφι-
λέστατε.

Ἐνετίηθεν μιμημακτηριῶνός σ' φθίνοντος
κατὰ τὸ αἴσ' ἔτος τὸ σωτήριον.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ.

Α Φείλετό με πρὸς πῖς ἄλλοις τὴν γηπονίαν
ὁ δαίμων, ἱερωτάτη ψυχὴ μελέτιε, καὶ τὸ ἄ-
ροτρον παρὰ τὸ ἀεργὲς ἐξίτηλον γέγωνε, καὶ λει-
μῶν παρ' ἐμοὶ ἐδ' ἐν ὀνείροις, αὐχμὸς δὲ πάν-
ποθεν, καὶ ἀνυδρία, καὶ ἀποξήρανσις καὶ ἀκανθῶν
ἐμπλεων καὶ μόνον τὸ λήϊον, καὶ πᾶς λοιπὸν οἱ
παρὰ τῆς ἱερᾶς σου κεφαλῆς ἐπισημόνως πᾶ-
ν ἐπινοηθέντες τερπνοὶ παράδεισοι, καὶ τὸ δῶ-
δες πῶν ἀνθέων καὶ πάγκαρπον· ἢ ἐκ πῶν σῶν
διατεκμαίρη τὰ κατ' ἐμέ, καὶ τοῖς ἐπικαρπί-
οις καὶ ἡδυσμοῖς εἰς κόρον κατετρυφῶν, με-
τοχετεύειν ὅπως ποτε καὶ εἰς ἡμᾶς κατεπείγη
την

τὴν χάριν τῷ ζωογόνου σου ὕδατος, ὥς ἂν ὁ πῶς-
 ἔν γ' ἐν καταρδοίμεθα, ἀποδέχομαις τὸ τῷ τρό-
 πῳ φιλάνθρωπον, καὶ μᾶλλον ὅτι ἀντιτέχνως πρὸς
 τὰς ὁμοτέχνους διάκεισαι· πλεονεκτῶσιν ἐκεῖνοι
 τὰς γείτωνας καί τι τῶν μὴ οἰκείων γηδίων προσ-
 φετερίζονται, καὶ εἴπερ ἐνὶ σφισι ποιῆσαι,
 μὴ καὶ ἀδιαφόρως ἐπιχειῖσθαι τὸν ὑετὸν καὶ τὸ
 ἂν κατεθάρρησαν καὶ πᾶν καὶ παρὰ τῷ εἰκότως
 ἅντις ἀγασθείησου τὴν προαίρεσιν, καὶ τὸ πᾶ-
 νυ περὶ τὸ προευνῶς φιλοδωρεῖσθαι φιλότι-
 μον. ἀμέλειτοι ἀνατεθήκασιν ἡδὴ, παρ' ἐμοί,
 καὶ γε τῷ δοκεῖν πρὸς δὲ καρπίαν παρασκιάζε-
 ται, εἰ μόνον μὴ ἀποκάμοις αὐτὸς προσεπιδα-
 φιλόων τὴν χορηγίαν τῷ ὕδατος καὶ κατάρδων
 συντόνως τὰς αὐλακας ἀλλὰ μή μοι τοῖστος γέ-
 νοιτο, οὐχ ἥττον γὰρ ἂν ἢ πρότερον ἀτυχεῖς δι-
 εμένομεν· ἔσαι δὲ καί σοι πλέον ὑπὸ τῆς πενι-
 χραῆς ἡμῶν πεδιάδος, ἀνθ' ὧν παρὰ σὲ δι-
 πεπόνθαμεν, ἢ σπανίᾳ τινὸς εἵδους τάχα φυτῶν
 ἀπόλαυσις· ἄλλοι γὰρ ἄλλοις κατακωμῶσι φυ-
 τοῖς παράδεισοι, καὶ γὰρ ἡδὴ καὶ ταύτη ὑποσοι-
 γει αἰτίῳ ἡμεῖς τὰ παρ' ἡμῖν καλεῖν ἀποτεθαρ-
 ρήκαμεν. Ἐρρώμενος μοι διαβιώης ψυχῇ τε καὶ
 σώματι ἀνδρῶν ὁσιώτατε καὶ σοφώτατε, καὶ αἰετ-
 ρόις ὀχετοῖς τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος κα-
 ταρδεύοιο. Ἐνετίηθεν.

Μεταγειτνιῶνος δ'· φθίνοντος κατὰ τὸ ἀφσά-
 εἶδος τὸ σωτήριον.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ .

ΜΟ'λις ποτὲ τοῖς τῷ Θεοφυλάκτῳ εἰς τοῦς
 ἱερὰς διαγγελιστὰς ἐκπονηθεῖσι περιετύ-
 χομεν , ἱεράμοι καὶ φίλη κεφαλὴ μελέτιε· καὶ γὰρ
 σπάνια τῶν συγγραμμάτων ταῖς τοιαῦτα , παροῖς
 προτίθενται ὧνια , αἷτιον δὲ , τὸ καὶ τῶς μετερ-
 χομένους τότε νῦν εἶναι σπάνια εὐρίσασθαι .
 ἀπόλαυε δὴ τῷ ζητήματος σου τῷ ἴδιῳ καὶ τοῖς
 ἄλλοις κοινῇ διὰ τῶν πῶν ἱερῶν λογίων κηρύγμα-
 τος , ἐπωφελὲς ὅσον σθένος γιγνόμενος . ἀποδώ-
 σεις δὲ τὴν ἐπὶ ταύτῃ τῇ βίβλῳ τιμὴν , ὅς
 ἂν σοι ταύτην παρακατάθῃται· εἰ δέ τοι καὶ
 ἄλλου προσδεπήσης , πρόσαττε . ἐγὰρ ἡμεῖς ὁκ-
 νήσομεν τὰ δυνατά σοι πειθαρχῶντες , οὐτ' αὖ-
 τὸς τῶν ἀμοιρίσεις , δίκαιος ὢν ἐξυπηρετεῖσθαι
 καὶ μάλισα , καὶ ὑφ' ὧν τινῶν ἐν κατέξαιρετον δὲ
 παρ' ὧν ἐκτόπως , διὰ τὴν ξυνῆσαν καλοκα-
 γαδίαν τῶν τρόπων καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς καλοῖς πῶν
 ἐπιτηδεύμάτων ἐπίδοσιν , ἡγαπήθης· προσ-
 θέσω δὲ καὶ ὅτι , ἐδὲ μετρίως τῶς ἀγαπῶντας
 ἀνταγαπᾶς· Ἐρρώμενημοι διαφιλέττω οἱ ἱερεῖς
 καὶ ὅτι μάλισα φίλημοι κεφαλὴ καὶ τῶς τῇ σῇ
 προσωκειομένους φιλία , καὶ παρ' ἐμοῦ προσή-
 σεως ἀξιῶσαι μὴ ἀπαξιῶσεως . Ἐνετίχθη .

Βοηδρομιτῆνος 5' ἰσαμένου , κατὰ τὸ , αὐτὰ
 ἔτος τὸ σωτήριον .

Ο ΑΤ-

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ.

ΜΙΚροῦ καὶ ὑπόπτερόν με τοῖς σοῖς κατέστη-
 σας γράμμασι, καὶ μάλα καὶ τῆς γῆς αὐ-
 τῆς ἐγεγόνειν μετεωρότερος, εἰ μὴ τὴν ἐν μύθοις
 θρυλλομένην ἰκάρου πτῶσιν ὑπώπτεσα· τί
 δὴ πατέμοι ἱερά καὶ ποθεινοτάτη ψυχὴ μελέτιε,
 οὕτω τῷ γε δοκεῖ ἀσυμπαθῶς τὸν τῆς ψυχῆς
 μου ὅποιον ἔν τῃ ὑποχαλάσαι προήρησας καὶ χα-
 μαῖζηλόν τινα οἴησιν τῷ ἀρρένωπῷ προσήψας
 με τῷ φρονήματι, ἢ πῶς γὰρ ἂν ἄνθρωπος ὢν καὶ
 αὐτὸς ἔκ ἂν ἀνθρώπινον πάθοιμι. πότερον οὖν
 πρὸς τῷ φίλῳ ἀποδέξομαί σου τὸ φίλτρον καὶ τῷ
 μὴ προσήκοντι ἐπαίνοισι, οἷον ὑπερχεῖν ἢ
 μακρὰν ἀποπέμψω τὸν τοῖς μὴ περὶ ἑαυτῶν
 φρονέσιν ἐπικέσσερα, ἐπεὶ τήμειον δόλαβη-
 θεῖς κίνδυνον, γενήσῃ ἄρα τῶν ἡμετέρων ἀδί-
 καστος δικαστὴς, ἢ τῷ ἐπικλινεσέως ἔχειν πρὸς
 ταῦτα τοῖς ἔρωσι, μᾶλλον τὰς ψήφους, καὶ γὰρ
 εἰκός, δεκάσαι σοι θυμηρέτερον; ἀπείνησεν ταῦ-
 τα τῆς ἱερᾶς ψυχῆς, ἢ μὴ ἐγὼ τοῦ πρὸς ἐμέ-
 σου φίλτρον ὀναίμην ποτὲ, καὶ μικρὸν γοῦν σοι
 ἐν τοῖς τοιούτοις ὑπενδιδὸς. τοιγαροῦν καὶ φρό-
 νει τοῦ λοιποῦ περὶ ἐμοῦ μετρίστερα, καὶ γρά-
 φει, ἀλλὰ μοι συγγνοίης παρακαλῶ σκεπτικώτε-
 ρα· ἐκεῖνο μὲν ἵνα μὴ κατεξεταζόμενος ἐγὼ, ἥτ-
 των ὢν τῆς παρὰ σοὶ φαίνωμένης κρίσεως, καὶ
 οὕτω πολλῶν ὀφλισκάνω παρ' ἀνδράσιν ἀρθῶς
 κρίνειν ἐπισημένους, τὸν γέλωτα. τοῦτο δὲ, ἴ-
 να

να μὴ καὶ αὐτὸς κόλακος τάχα ἀποφέρῃ γρα-
φὴν, ἢ κατειρωνευόμενος ἡμῶν αὐτοῖς διελέγ-
χῃ τοῖς πράγμασιν, ἄλλως τε καὶ παρ' οἷς τὸ
ἐπιηραῖζειν καθεύδῃκε περισπούδασον, τὰ δὲ
παρὰ σὺ καὶ λυγγέως ὀξύτερον, εἰ πῶς καὶ βλέ-
πειν τοῖς διορατικωτέροις πέφυκε γράμματα, καὶ
ἐδ' ἂν αὐτὸς ὁμῶμος ἐπιμωμήσαιο· ἔγωγε τοῖς
κατ' Ὀδυσσεύαν, ἐδ' ὅπως ἐν παρεκκλίψει, οὐδ'
ἐπὶ θάτερον τῶν ἄκρων σφαλερῶς ἀποκέκλι-
κεν· ἔγωγε δὲ περί τε σαυτῆ καὶ ἡμῶν ἅμα πέ-
πεισο, καὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς σου ὑπεκκαίειν ἐντε-
λεχῶς φίλτρον. ναὶ πρὸς τῶν λόγων αὐτῶν,
ἀλλ' ἐπαλλήλοισι τοῖς γράμμασι μὴ ἀπαναίειν
ἱερὰ καὶ πρόσφιλεσαίημοι ψυχὴ καὶ σοφω-
τάτη μελέτιε. Εὐρῶσο, καὶ πᾶς ἀμοιβᾶσσι
ἀποδιδόντας τὸν καλὸν ἔρωτα, ὥς παρ' ἐμοῦ
πρόσειπε, καὶ τοῖς μάλιστα πᾶς ἱερὴς βενέδικ-
τον τὸν ἐπισκόπουλον, καὶ ματθαῖον τὸν βιτ-
ζιμένου ἔχοντα τὴν ἐπίκλησιν. Ἐνετίηθεν.

Σκιρρόφοριῶνος ἐννάτῃ φθίνοντος, κατὰ
τὸ αλσά ἐδος τὸ σωτήριον

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ.

Κ Ἰνδυνδύω σχεδὸν καὶ μέγα τι λοιπὸν περὶ
ἐμαυτῆ οἶσθαι, ἐπειδήσε τῶν ἐμῶν ἐ-
παινέτην ἐπλούτησα παρ' ἐμοὶ μὲν τοιᾶτον καὶ
νομιζομένων, οἷα δὲ καὶ πέφυκε, παρ' ἄλλοις
δὲ τοῖς τὸ πλεῖον τῆς κρίσεως νόμοις προστί-
μησι φιλίαν καὶ τι ἀφαρμόζον ἐπικτωμένον·
ἐγὼ

ἐγὼ μὲν ἐν πλείσας ἔχωσοι χάριτας, ἱερὰ καὶ
 φίλη μοι κεφαλὴ, ὁσίωτατε ἀδελφῶν μελέτιε, ἐφ'
 οἷς ἐπαινεῖς, οὐ διὰ τὰς ἐπαινούς αὐτῆς, μὴ
 γὰρ οὕτω μανεῖν ποτέ, ὥς πολλοῦ τινος τί-
 δεσθαι αὐτὸς τὰ ἑμαυτῷ, ἀλλ' ὅτι γε εἰλικρι-
 νοὺς οὗτοι φιλίας ἐξήρτηται· ἢ πρὸς τὴν τοῦ
 ἐγκαρδίου φίλτρου ἐξατονοῦσα παράσασιν συμ-
 πλέκειν καὶ τὰ μὴ ὄντα ἔσθ' ὅτε τοῖς οὗσι με-
 μάθηκε, ταύτητοι γοῦν τὸν ἐγκεκρυμμένον σπιν-
 θῆρα τῷ πόθου παρανακαλυπτούσας, καὶ ἐν-
 θερμον τὸ φίλτρον διαφιλάττουσα παρ' ὃ δὴ καὶ
 παράγε, τοῖς καλῶς κρίνειν ἐπισαμένους ἐπὶ
 τῇ τοιαυτῇ διαδέσει δύσγγνωστος· αὐτὸς δ'
 ὅπως καὶ μὴ προαιρούμενος αἰτίαν ὑπόχνης θω-
 πίας τινός παρὰ τοῖς μήσου καλῶς, ὥς περ
 ἐγὼ ἐγνωκόσι τὸ συνειδὸς, οἵπερ αἰσθεῖσαι
 καὶ μόνῃ προσέχειν αἰρούμενοι ἐκόντες εἶναι μὴ
 δέον, τί νοερὸν παρατρέχουσι, καὶ τῷ τῷ κει-
 λύφους σφυγμῷ προσετηκότες τῷ ἐνδον ἐγκεκρυμ-
 μένου γλυκείζοντος οὐδὲ μικρὸν γοῦν ἐπαισθά-
 νοντος· δεῖ δ' ἄρα καὶ τῷ φιλικῶς ἐπισέλλειν
 διὰ τῆς καὶ πέρα τοῦ δέοντος ἐνταῖς κρίσεσιν ἁ-
 κριβοδικαίους, τῷ μετρίου κατασολάζεσθαι,
 μείων γὰρ ἔφητις παρακολουθήσει αἰτία· καὶ
 ἄλλως δὲ οὐκ ἐχέμευθον ἢ ἐπισολὴ ἀλλὰ καὶ
 ἐν τῷ παραυτίκατι καὶ λάθῃ, πάνδημος γε-
 μὴν τῷ χρόνῳ γίγνεσθαι εἶωθε· φρονοῦσι δ'
 ἄλλοι ἄλλως, ὥσπερ περὶ τῶν πραγμάτων,
 καὶ τῶν γραμμάτων· καὶ χρὴ καὶ τῷ μέρει τῷ-
 τῳ ἐσκεμμένως τε εἶναι, καὶ ὥς περὶ πολυόφ-

θαλμόν τινα τῶν μηδ' ὅπως ἔν προσκροῦσαι-
 τινι μέλλοντα. παντοῖον μὲν οὖν σε δεόν εἶναι
 πᾶς πρὸς τὰς ἄλλους ἐν τοῖς γράμμασι, διὰ τὰς
 ἐπιγιγνομένας ἀνάγκας τῶν μέμψεων· πᾶς δὲ
 πρὸς ἐμὲ καὶ σιγῶν καὶ λέγων οἷος καὶ πέφυκε,
 τοιοῦτος δὴ καὶ λελόγισαι. ἀπέχεις δ' ἐξίσου
 τὴν ἀμοιβὴν τῷ φίλτρου, καὶ γὰρ ἡμεῖς πενι-
 χροίτινες ὤμεν τᾶλλα, περίγχε μὴν τὸ φιλεῖν,
 οὐδενὶ πᾶς πρῶτον τόγ' ἐφ' ἡμῖν μέχρι τούτου
 παρακχωρήκαμεν· καθήδυνάς με τῇ τῶν συ-
 κων θεωρίᾳ, καὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ μακρὸν παρ'
 ἐμοὶ παρεκτεῖναι τὸν κάγλασον, ὡς τε με τοῖς
 περιεσῶσι, καὶ γὰρ συμπαρήσαν οὐκ ὀλίγοι
 τῇ ἀναγνώσει μανία τινὶ συσχεθῆναι μικροῦ
 γινέσθαι ἐπίδοξον· ἀλλὰ μὴ πρὸς τῆς δόσε-
 βείας αὐτῆς, μὴ τοιούτων ἀλυσιτελῶν ζητημά-
 των περιεργότεροι καθίσασθαι δικασαί, ἐξ ὧν
 οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἐρίδες τινες καὶ μάχαι, καὶ ἀδιάλ-
 λακτοι ἔχθραι φιλοῦσιν ἀκολουθεῖν. ὅσα δὲ
 σεμνὰ, καὶ ὅσα ψυχοφελῆ, ταῦτα καὶ προβάλλ-
 λεσθαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ εἰρηναίως τε ἅμα
 καὶ δόσεβῶς διαλύετε· καλῶς κατατραγωδεῖς
 με τῆς πρὸς τὸν πανιερώτατον διαμάχης. ἀλλ'
 ἐγὼ μὲν τόγ' εἰκός, πῶς γὰρ ἐμὴ, πλὴν ἄλλὰ
 φέρω, ἐμαυτῶν τε καὶ αὐτῶν πρὸς θεῶν ἐπιζητῶν
 πᾶς βελτίονα. γένοιτο δὲ ταῦτα ἡμῖν καὶ τῶν σῶν
 πρὸς τὸ θεῖον ὑπὸ προσδέκτων δ' ἁλῶν, συνεισφα-
 ριστῶν τι πρὸς τὴν κρείπτω κατασασιν· πᾶς ἱρ-
 μῷ τῷ τρισμεγίστου, καὶ θεωδωρήτε εἰς πᾶς ἀ-
 πορα τῆς θείας γραφῆς δυσεύρετα, καὶ τοσού-
 τω

τῷ μᾶλλον ὅσον ἐπ' ἀλλοτρίας τετύπεται, πλήν
 ἀλλὰ καὶ οὕτω μελήσει περὶ τῶν ἡμῖν, εἰ
 με τῶτοις ἐντίχοιμεν. ἐρρώμενος μοι διαβιώσης
 ἀδελφῶν ἐν χριστῷ ὁσιώτατε καὶ σοφώτατε, καὶ
 τῷ λογιωτάτῳ καὶ μεγαλοπρεπεῖ ἀνδρῆα τῷ
 κορνάρῳ παρ' ἐμῆ τῶτ' αὐτό, κύσας τῷ χεῖρε,
 διακέλευε. Ἐνετίηθεν.

Μουνουχιῶνος ἐ ἐπὶ δεκάτῃ, κατὰ τὸ αῤῥ5β',
 ἔτος τὸ σωτήριον.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ.

Νῦν ὅτε φιλανθρωπία χριστοῦ ἐλώφησε πᾶ
 κακά, μᾶλλον δὲ ταῦτα τῷ μὲν δοκεῖν,
 κακά, τῷ δ' ὄντι λυσιτελῇ, ἀντεισηλθε δὲ πᾶ
 καλά, καὶ μελέτιος ὁ φίλτατος ἡμῖν καὶ ἐπέ-
 ραςος, ἐπιστραφήσεται τι καὶ ἡμῶν ὁπωσοῦν,
 καὶ ἐν γε τι χάριεν πάντως ἡμᾶς δεξιῶσεται.
 τί δ' ἂν ἡμῖν ποτὲ ἀθανασίου τῆ πάνυ αὐτὸν
 γὰρ ἐκεῖνον δοκῶμεν ὁρᾶν ἀναγινώσκοντές τε καὶ
 ἐνθουιάζοντες πᾶ αὐτοῦ, χαριέστερον γένοιτο;
 πρὸς δοκῶμεν δὴ τῶτο, παρὰ τῆς ποθεινοτάτης
 ἡμῖν ψυχῆς, μελέτιε, καὶ εἴ τι πᾶχα που συνε-
 φέλλεται ὁμοιότροπον, τεθάρρηκαμεν δὲ οὐδ' ἄ-
 να λόγου πᾶ τοιαῦτα ἡμεῖς, καὶ γὰρ ἴσμεν κα-
 λῶν πᾶτε ἄλλα, καὶ τὸ φιλοδωρότατον τῷ ἀν-
 δρῶς, καὶ τὸ περὶ ἡμᾶς φίλτρον καὶ πάνυ δια-
 καές· ἵνα δὲ καὶ μὴ πλεονεκτώμεθα τῇ ἀγάπῃ
 ἀνταπαιτεῖν, εἶδε καὶ παρ' ἡμῶν πᾶ ἀντίστροφα,
 πρὸς ἅπερ ἡμεῖς καὶ πάλαι παρεσκευάσμεθα

καὶ ἡτοιμάκαμεν ὅτι προθυμότητι ἑαυτῆς, καὶ μόνον διακελευσθέντες μελέτιος καὶ τὰ πράγματα ἔψεται· ἔρρωσο ἰσὺ καὶ φιλτάτη ἅμα δὲ καὶ φιλικωτάτη μοι κεφαλὴ, καὶ δίδμενε διακαθαίρων τῷ τομῷ τῷ Θεοῦ λόγῳ πᾶν νοητῶν ἀκανθῶν πᾶν τῷ Χριστοῦ πνευματικὸν λήιον, καὶ κατεπαρδῶν ἐπαλλήλοις τε ταῖς ἀρδείαις καὶ δαφιλέσι τοῖς νόμασιν, ἵνα γοῦν οὕτως εἰς τὸ οὐπιὸν ἀποδιδράσκη τὴν ἐνδεχομένην τῆς ψυχῆς κάκωσιν. ἐκ παταβίου, τῆς ἐκουσίας διὰ τὴν τῶν σκανδάλων φυγὴν ἡμετέρας φυγῆς, β' φθίνοντος πυανεφιώρος, κατὰ τὸ ἀφσβ' ἔτος τῆς τῷ Χριστοῦ ἐνανθρωπίσεως.

Ο ΑΤΤΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ ΜΕΛΕΤΩ

Α' Κάθεκτεν ὁρμὴ πέφυκε, καὶ ὅτε ταύτης ἡ κλίσις πρὸς τὸ ἀγαθὸν ῥέπει, καὶ μάλιστ' τοιαύτη δὴ τινι καὶ τοῦ μὲν εἰ μὴ σφάλλομαι· οὐκ ἄν τις ἀμάρτοι προσλογιζόμενος τῆς ψυχῆς παράστημα· εἰ δὲ ἐπαινετὰ αὐτὰ καθ' αὐτὰ τὰ καλὰ, οὐδ' ἡ ἐπὶ ταῦτα πάντως ὁρμὴ ἀπόβλητος, μάλλον δὲ καὶ πάσης σπουδῆς ἀξία, καὶ τοῖς καλῶς κρίνειν ἐπισταμένοις καὶ ἀπόδεκτος· ἄρα δοκῶσον τι καὶ λέγειν ἱκανὸν ὃν εἰς συνηγορίαν τῆς προσέμου διανοχλήσεως ἵνα μὴ δοξῶ προπετής τις εἶναι, καὶ μάταιος, καὶ κρινῶν ὅζων, καὶ τὸ ὅλον περιέργος, ἐγὼ μὲν οἶμι, μὴ ἄλλως σπείρειν ἐπὶ πετρῶν, μὴ δὲ αἶρα δέρειν, τὸ τῷ λόγῳ, τοιαύτοις ἡμ-

μελετῶν, καὶ ποιαύτης ὅλως ἀπνηρτημένος με-
 λέτης τε καὶ σπουδῆς, σὸν δ' ἄρα ἔσαι τὸ ἐπι-
 κρίνειν εἴτε καλῶς εἴτε καὶ μὴ· ἀδελφῶν ἐν χρε-
 σῶ πανοσιώτατε καὶ σοφώτατε, πέπεισμαι δ'
 ὅτι καὶ συμφησιῶμαι τῇ προαίρεσει, καὶ πά-
 σαις συνηγορήσεις τῷ πράγματι, εἰ δὲ τῷτο,
 σφοδρὸς καὶ αὐτὸς ὢν καλῶν ἐραστής, μονοου-
 χί καὶ ἀναπτρωθῇ πρὸς τέργον καὶ οὐβιωτὸν
 ἡγήσῃ τὸν βίον, πρὶν ἢ αὐτὸ καὶ ἀνάλογοντι-
 νῶν ἑκατέρων σπουδῇ, εὐμοιρῆσαι τῷ τελους,
 ἂν δὲ μὴ καὶ τοῦτ' ἐφ' ἡμῖν γένηται, τῷτε δ' ὁ-
 μως τίς ἂν ἐρῶν τύχη γνησίως, καὶ μὴ τοῦ
 παντός, μὴ δὲ τοῦ ἀνωτάτω περιγένηται, τοῦ
 γοῦν μέσου, μᾶλλον δὲ καὶ τῷ μετ' ἐκεῖνα μυρι-
 άκις ἂν ἔλοιτο ἐπιτυχεῖν. τῷ γὰρ ἐπιθυμοῦν-
 τος τι γίνεσθαι, ἐπειδὴν μὴ γένηται, καὶ τῷτο
 κωλύειν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ μὴ πάντα ποιεῖν ὅπως
 εἴη γένηται· ἐστὶ δὲ τὸ πρᾶγμα οὔτε τῶν ἀνεπι-
 χειρίτων διὰ τὸ τῆς ἐκβάσεως δῆθεν ἀμφίβο-
 λον, οὔτε τὴν σὴν φιλόθεον καὶ φιλοπλήσιον,
 εἰ μόνον εἴη σοὶ βουλομένῳ, ὑπερακοντίζει δύ-
 ναμιν, ὥς τε καὶ αὐτὸ κατ' αὐτὸ, καὶ ἐκ τῶν
 περὶ αὐτὸ περιστατικῶν ἐπιχειρήτητον γίγνε-
 σθαι καὶ ἀμελείας εἶναι καὶ μόνης, ἢ καὶ με-
 κράς ἀγάπης σημεῖον τὸ ἀκατέργασον, ὥς μη-
 δεμίαν ἐντεῦθεν τῷ μὴ πάσαντιδεμένῳ σπε-
 ρὴν περὶ τῷτο, εὐπρόσωπον ἀπολείπεσθαι πρᾶ-
 φασιν· οὕτως ἐγὼ περὶ τὴν ὑποθεσιν τυγχάν-
 νω διακείμενος· οὐ δ' ἄλλα τὰ κρείττω πράγ-
 ἐρμου τε καὶ μουσῶν, μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτῆς
 V 3 πῆς

τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἀγάπης προνοήσεως, ἵνα καὶ ἐνταῦθα τῶν πρὸς ἀξίαν τυγχάνης ἐπαί-
νων καὶ τῆς ἐκεῖ δόμοιρήσης μακαριότητος. ἐρ-
ρωμένην διαφυλάττει ὁ κύριος τὴν σὴν ὁσιότητα,
ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἀδελφῶν ὁσιώτατε καὶ σε-
φώτατε. Ἐνετίηδεν, σεπτεμβρίου τρίτῃ ἐπὶ δε-
κάτῃ, κατὰ τὸ ἀχά' ἔτος, ἀπὸ τῆς τοῦ σωτῆ-
ρος ἡμῶν ἐνσάρκου οἰκονομίας.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ.

Ερωτᾷς πῶς ἔχει τὰ καθ' ἡμᾶς; καὶ λίαν
ἀνιαρῶς, εἴτε τὰ ἴδια, εἴτε καὶ τὰ κοινὰ
γινῶναι βούλοιο· προσπαλαίωμεν γάρ πολλοῦ
ἤδη ἀνιάτῳ πάθει τῇ παρὰ τῶν ἀσκληπιάδων
λεγομένῃ, νεφρίτιδι, μόνον ὅτι ζῶμεν ἡμῖν συγ-
χωρούσῃ τὰ δ' ἄλλα οὕτως ἡττώμεθα τῇ τῶν
ἐγγυμένων ἡμῖν ὀδυνῶν ὑπερβολῇ, ὥς μι-
κρὰν οὐδὲν διαφέρειν νεκρῶν· φέρομεν δ' οὖν καὶ
ἐπόντες εἶναι καὶ ἄκοντες ἐκεῖνο, τῇ τοῦ Θεοῦ
περὶ ἡμᾶς προνοίᾳ συγχωροῦντες τὸ πᾶν μι-
κρὰν γοῦν τῶν πολλῶν ἡμῶν ἀμαρτιῶν ἀπόσ-
μιξιν τὴν νόσον ὑποτοπάζοντες. δέγμα γὰρ
τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τῆς πρὸς ἡμᾶς καὶ
τὰ ποιαῦτα καθ' ἡμᾶς, τοῦτο δὲ, διὰ τὴν ἀντί-
τυπον τοῦ σώματός, καὶ τὸ ἀνίχυρον, ἀλλὰ
γὰρ ταῦτα, οὐδὲν, ὥς πρὸς τὴν τοῦ γένους κοι-
νὴν συμφορὰν, καὶ τῶν συμφορῶν τὴν μεγίστην.
ἀπέπτυ, θεῷ, παρ' ἡμῶν τὰ καλὰ, καὶ τὴν
παρ' ἡμῖν οὐκ ἀναχόντα παροίκησιν, τοῖς αὐ-
τὰ

τὰ περιέπουσι καὶ ἄλλότριοι ὥσι, συμπαρα-
 μεμένηκετε καὶ ἐμπεφιλοχώρηκεν. ἦν δ' ἂν οὐ
 πσοῦτον δεινόν, τὸ δεινόν. εἰ μοῖρα γέντις ἡ-
 μῖν ἐναπολέλειπτο γνώσεως, γνώσεώς φημι
 τῆς περιοριζομένης περὶ τὴν τῶν ἡμετέρων δο-
 γμάτων τήρησιν καὶ ἀσφάλειαν, νῦν δὲ παρα-
 κινδυνεύομεν πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς, καὶ τὴν
 τῶν καιριωτέρων ἀπώλειαν, ὃ μὴ γένοιτο. ἐπι-
 σκιρτῶσι πολλοὶ καὶ τῶν ἀξιοματικωτέρων
 τῆς ἱεράς τῆ χριστοῦ ποίμνης, ἀλλοτρίᾳ κατα-
 κηλούμενοι σύριγγι, πολὺ τὸ ἥδον συγκεκραμ-
 μένον ἐχούσῃ τῇ τερπυύτητι, καὶ τῶν ἐδάδων
 νομῶν ὑπερφοροῦντες, ὑπερόριον αἵρουσι πό-
 δα, μονονουχί, καὶ τὸ γεγεννησθαι ποτὲ παρ'
 ἡμῖν μυσатτόμενοι, καὶ πόθεν ταῦτα οἷσά; ἄν-
 δρες ὑπερήλικες τάξιν ἔχοντες ἀρχηγῶν, ποι-
 μαντικὴν ἐμπεπισδυμένοι φροντίδα ψυχῶν, σὺν
 οὐδενὶ προσώπου ἐρυθήματι, μετ' ἐδενὸς δείγ-
 ματος συνειδότος αὐτόκλητοι προχωρεῖσιν ἔθε-
 σιν ἀλλοτρίοις, ὧνιον χεδὸν ποιούμενοι τὴν δι-
 σέβειαν, καὶ τίς οὐκ ἂν εἴποι ἀγνοίαν εἶναι
 ταῦτα καρπὸς, μᾶλλον δὲ καὶ διατείνεται, ἢ περ
 ἡμεῖς, ὡς μὴ ὀφείλομεν, συντρεφόμεθα τῆς
 ἀβελτηρίας, καὶ πᾶ ταῦτα ἐλλήνων τῶν περιτ-
 τῶν τὴν σοφίαν ποτὲ, ποῦ σέβασθαι ἐπαγ-
 γελλομένων τὸ θεῖον, ὡς δεῖ; ποῦ ἐπὶ ὀρθότη-
 τι δογμάτων ἐγκαυχωμένων τὰ μέγιστα; ἐπαι-
 χυνόμεθα τούτῃ, ναὶ καὶ γὰρ ὀφείλομεν, μᾶλ-
 λον δὲ καὶ κλαίειν μακρὰν ἡμῖν ὑπελείπεσθαι ὅ-
 τι ἀπαραμύθητον τὸ κακόν, εἰ τῇ τῆ ἡμετέρου

ἐλλείψει καθήκοντος τοιοῦτον διαμένειν κατα-
ναγκάζοιτο· οὐκ ἔν τὰ δυνατὰ τὴν ἀπαλλα-
γὴν προνοήσωμεν, καὶ γὰρ δυνάμεθα σὺν θεῷ
εἰ καὶ μόνον ἐλοιμέθα, τὸ ἐπίβαρυ τοῦ συνε-
δότου φορτίον ὃ φέροῦν ἀποτιναξώμεθα· καὶ
τῆς βελτίονος ἐκλογῇ τε καὶ μοίρας γενώμεθα·
ἔσαι δὲ τίς ποτε ὁ τρόπος, καὶ τίς ἐξέλρεθήσε-
ται μηχανή; καὶ ῥάση πάντως μετάβασις ζη-
τεῖται ἐκ πῶν χειρόνων πρὸς τὰ βελτίω τῆς ἡ-
μετέρας διανοίας. ἔξεσι δ' ἡμῖν, καὶ γὰρ τὸ
ἢ τοῦ αὐτεξουσίου δύναμις, μετὰ τὴν ἀνωθεν
χάριν, θέλησίν τε τὴν ἡμετέραν ἐτοιμάζουσιν,
καὶ συνομαρτοῦσαν ἡμῖν πρὸς τὸν πῶν καλῶν
ἔκβασιν, τὸ καὶ μάλιστ' ἀποπράξασθαι· ἐπι-
νοηθήτω ὁ τρόπος, γυμνασθήτω περὶ ἡμῖν ἢ
πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπη, καὶ τὸν πλησίον. ἐξερ-
νηθήτω μικρὸν γοῦν τί τῆς ἀπολαλείας ἀνάκ-
τησις γνώσεως, ἵνα μὴ καὶ ὑπὲρ τῆς δίκης ὑ-
πόχωμεν τῷ ἀδικάσῳ κριτῇ, μέλει καὶ μυελῶν
αὐτῶν, ἵν' οὕτως εἴπω, διέξετάσαι μέλλοντι
τὰ ἡμέτερα, ἡμέτερον δ' ἔσαι πάντως, πῶν
τὰς ψυχὰς εἰακίζειν τὴν φροντίδα ἐφ' ἑαυτοὺς
ἀραμένων ἢ ἔρευνα σηναιτίους συνεπισπῶμεν
καὶ οἷς ἢ τῷ πλούτῳ πάρεσι δύναμις· ἐ μὲν οὖν
παρ' ἡμῶν ἐζήπται ἐν τῇ παρ' ἡμῶν κοινῇ φρά-
σει πρὸς τὸ κοινὸν τῆς περιόδου ἐγκεχαραγμέ-
νη προτρεπτικῇ, εἰ καὶ μὴ πρὸς τὴν ἀξίαν, ἀλλ'
οὖν παρεσχόμεθα· ὑμέτερον δ' ἔσαι λοιπὸν ταῖς
παρ' ἡμῶν γενομέναις ὑποθήκαις τὴν ὀφειλο-
μένην ἔκβασιν ἀποδοῦναι, καὶ τὴν παρεσκευα-
σμέ-

μένην ὕλην διαλορφῶσαι τῷ κάλλει τῆ ἐπενδύ-
ματος, τῇ τοῦ κηρύγματος δυνάμει, τῇ κατ'
ιδίαν καὶ κοινῇ συμβεβηῇ τῇ πρὸς τὸ ἔργον προ-
τροπῇ διὰ τὴν ἐκ τῆς γενησομένην ὅσιν οὐκ
ἄντις τῷ λόγῳ διερμηνεῦσαι λυσιτέλειαν τῷ
θεῷ ἀνρέσω, καὶ ὁποιοισοῦν ἄλλους τρόπους πρὸς
τῷ θεῷ ἂν φωτισθεῖντε, καὶ πρὸς τῆς τριά-
δος αὐτῆς, πρὸς τῆς εἰς τὸ θεῖον ἀσεβείας,
ἀντιπελαργήσατε τὸ γῆρας τὴν πεπτοκείαν κα-
τὰ τὸ δυνατόν ἀνωρθώσατε βοηθήσατε τῷ πα-
λειπόρῳ γένει, καὶ ἔξετε πλουσίας παρὰ θεῶ
τὰς ὑπὲρ τῶν καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀμοι-
βάς. Ἐρρώμένην διαφυλάττοι ὁ κύριος τὴν σὴν
ἀγιοσύνην εἰς ὀφέλειαν τῶν ψυχῶν τῶν τε
καὶ σωμάτων.

Ἐνετίθηθεν Ιουλλίου ζ' ἰσαμένου κατὰ τὸ
αχά' ἔτος τὸ σωτήριον.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ.

Οἶ δ' ὅτι σοι μέλει τῆς ὑποθέσεως, καὶ οὐ
δὲ πάρεργον τίθεις αὐτὴν ἐγχείρησιν πρὸς
τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ τῷ τέλους λυσιτελὲς ἀφο-
ρῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ μοι τῶν ἀπαξ ἐπὶ ἦλθεν εἰς
νοῦν, καὶ δέδοικα μὴ καταμελήσω τῷ πράγμα-
τος, καὶ τὴν ἐπὶ πηλικούτοις δίκην ὑπόχω, ἰδὲ
σου τῇ ἀγιοσύνῃ καὶ δεύτερα ἐγχαράττω γράμ-
ματα, μονοσοχί καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν αὐτοῖς
ἐντιθεῖς, καὶ τὴν διάπειρον ταύτης ἐπιδεικνύων
διάθεσιν· οἶσθ' ὅτι χωρὶς γνώσεως οὐκ ἂν
συ-

συζαίη πίσις, ἥν πρό παντός ὀπυοῦν ἀπαι-
 τέμεθα, καὶ πίσις ἡ δὲ ἀγάπης ἐνεργουμένη,
 αἶν οἱά τινι σωσικῇ ξυνωρίδι χρώμενοι, πρὸς
 τὴν πῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν ποδηγού-
 μεθα· νῦν δὲ διὰ τὴν τῆς γνώσεως ἀπουσίαν,
 καὶ πάντα ἔρρει τὰ κατ' ἡμᾶς, καὶ ἡ οὐσα χε-
 δὸν παρακινδυνεύει οἷ' χεσθαι, ἡ γοῦν παρα-
 κιβδηλεύεσθαι· τῷτο δὲ οὐ μικρόν, καὶ ἄλλως
 μικρόν, ὡς πρὸς τὸ πρότερον παραβαλλόμενα.
 ἀμέλειτοι ἐπινοητέον τὴν θεραπείαν, ἵνα μὴ
 ἐπ' ἀμφοτέραιν ταῖν ἰγνύαιν κατὰ τὸ προφητι-
 κὸν ἐκείνο χωλαίνωμεν, καὶ τῆς ἐκείσε φερούσης
 πορείας ἀποτρεπώμεθα· ἐτοίμη δ' ἂν εἴη θε-
 ραπεία κατὰ γε τὸν ἡμέτερον λόγον, ἥν πρό μι-
 κροῦ δὲ ἡμετέρων γραμμάτων, τῷ τε κοινῷ τῆς
 περιόδου κοινῇ, καὶ τῇ ἀγίωσύνῃ ἰδίᾳ διεμνύσα-
 μεν· ἥν μὲν οὖν ἐμοὶ δὲ δυχῆς καὶ συμπαραεῖναι
 ὑμῖν· καὶ τῷ ἔργου κατὰ πλάτες διελθεῖν τὴν
 συνέλει καὶ συνδιαπονήσαι τὰ δυνατὰ πρὸς τὴν
 ἔκβασιν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀμήχανον, ναὶ πρὸς
 τῶν φίλτρων αὐτῶν, καὶ τῆς πρὸς τῆς εἰς τὸ
 θεῖον δυσεβείας, πανοσιώτατε ἀδελφε, γενοῦ
 γλῶσσαι ἡμετέρα διαπορθευέουσα πάτε παρ' ἡ-
 μῶν, καὶ ὅσαι ἂν κρείττω παρὰ σαυτοῦ ἀπειξ-
 εύρης τῷ φιλοχρίσῳ λαῷ, πολλὴν ἀπειλὴν
 τὰ κακὰ τὴν παρείσδυσιν, καὶ ἄχοντα ὑποχω-
 ρεῖ τὰ καλὰ· περὶ τὰ καίρια ὁ κίνδυνος, καὶ τὸ
 κεφαλαίου ἀνευθριάσως κατὰπτεται· ὥς περ-
 τινὰς ἀπαρχὰς θεῶν τὰς ἡμέτερας προαιρέσεις
 προσοίσωμεν, εἰ γὰρ ἔτι λαλούντων ἡμῶν φθά-
 νει,

οὐκ, καὶ πάρεισι χεῖρα διδούς, πόσω μᾶλλον
 ὑπερασπιεῖται καὶ δι' ἔργων ἐγχειρούντων ταῖς
 ὑποθέσεσι; καὶ εἰς τέλος ἄξει σὺν ἡμῖν τὸ πο-
 δούμενον· ἵνα μὴ ἦττον ἢ τῶ τὰ σπέρματα δι-
 δόντος, εἰ τῷ συνεργαζομένου τὸ καθορδούμε-
 νον· εἰπῶτι καὶ σύντομον; ἐν σοὶ καὶ μάλιστα
 σαλεύει ἡ τῆς χρηστῆς προσδοκίας ἀγκύρα,
 τὴν σὴν ἐπιζητεῖ συνεργίαν, ὃ τῆς πίστεως
 ὑπερασπισμὸς, καὶ τὸ πᾶν ἀνυσθήσετε· τοῖς
 δ' ἀμελουῦσι τῶν ταῖς ψυχαῖς συμφερόντων,
 αὐτῶν ἐφ' ἑαυτὰς ἀραμένοις τὴν φροντίδα, ὅσος
 ἐπὶ ἥρτηται κίνδυνος, οὐδέ τὴν σὴν διαλέληθε
 μεγαλόνοιαν· ἀλλὰ μὴ τοιοῦτος εἴης αὐτὸς πολ-
 λῶν ἔνεκεν. Ἐρρωμένην διαφυλάττοι ὁ κύριος
 τὴν ἀγιωσύνην σου, ἀδελφῶν ἐν χριστῷ παρο-
 σιώπατε καὶ σοφώπατε. Ἐνετίηθεν· αὐγέσῃ γ' ἐπὶ
 δέκα κατὰ τὸ ἀχά ἔτος τῆς τῷ κυρίου ἡμῶν
 ἐνανθρωπίσεως.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩ ΑΤΤΩ.

Θ Αὐμάσεις οἶμαι τί ποτ' ἄρα καὶ ἐκ τῶν
 πρώτων προσέμει γραμμάτων ἱκανὸν ὄν
 τότε τῆς ἐμῆς γνώμης πρὸς τὴν δηλωθεῖσαν
 ἤδη ὑπόθεσιν πρόθυμον ἐκκαλύψαι, καὶ σου
 τὴν ἱεράν ψυχὴν πρὸς τὸν ταύτης ἀναπερῶσαι
 ἔρωτα, ἐπὶ δευτέρῳ, μᾶλλον δὲ καὶ πολυπλα-
 σιάζω ταῦτα, καὶ τάχα σοι ταύτη φορτικά, ἡ-
 γουον περιττὸς ὢν φαίνομαι. ἀλλ' εἴ μοι καὶ συν-
 παρῆς καὶ συνθεωρὸς ὢν ἐτύγχανες, τῶν καθε-
 κέ-

κάσπην ἐπ' αἰσχύνῃ τοῦ ἡμετέρου συμβαινόντων
 γένους, τάχ' ἂν καὶ κρηνὰς δακρύων ἐξέχεας,
 τὸ συμπαθὲς ἐνδεικνύμενος, καὶ πολλὰ τῶν κα-
 κῶς ἀπολομένων προβατοχημῶν κατετραγῶδι-
 σάς, καίμου μονονεχὶ κατηγόρησας μὴ καὶ θα-
 κέλλους ἐπισολῶν καταπέμποντος, εἴτις ἄρα
 ἐκ τούτων ἐπὶ τῷ τηλικούτῳ τῆς συμφορᾶς θει-
 ραπεία γενέσθαι ἔμελλεν, ἅπαξ γάρ τινες ἀ-
 περυθρίασαντες πρὸς τέργον οἵ αὖτις ποιμένων
 ἀμοιρεῖν πρόβατα, κατακρημνῶν αὐτόκλητοι
 φέρονται· καὶ ἦν μὲν ἀνεκτὸν τὸ πρᾶγμα εἰ σω-
 ματικός ἦν ὁ κίνδυνος, νῦν δὲ περὶ τῆς ψυχῆς
 τρέχοντες καὶ τῶτον διτιτὸν ὅτι τε σφίσι τὸ πῦρ ἀ-
 νακαίουσι, καὶ ὅτι τοῖς ἄλλοις δι' ὧν ἀναιχυν-
 τῆσι, κινδύνου τοιοῦτε παραίτιοι γίνονται, πο-
 σούτε δέουσιν ἐφ' οἷς πράττουσιν ἐπαιχλύε-
 σθαι, καίτινα ἔχουν τὸν μετὰμειλον, ὅτι ἅπαξ
 τῆς δ' θείας ἀπετράπησας, ἐπειδάντις τὰ κρεῖτ-
 τω παραινῶν αὐτοῖς ὑποβάλλῃ, καὶ σωτηριώδεις
 ὑποθήκας παρέχῃ, ὅτι καὶ πᾶς τὰ τοιαῦτα πα-
 ραινοῦντας ἀποσρέφονται· καὶ ἐχθρούς πᾶς τῶν
 σφίσιν, ὅτι μάλιστα ξυμφερόντων συμβούλους
 ὑποτοπάζουσιν· ὁρᾶς ἢ κεχώρηκε τὰ ἡμέτερα,
 ὅτι τὴν ἄκραν δεδυτυχήκαμεν δυσυχίαν, ὅτις
 δὲν ἢ κατοδέρεσθαι ἡμῖν καὶ ταῦτα μεθ' ὑπερ-
 βολῆς ὑπολείπεται; εἰ γὰρ χρημάτων εἰ γὰρ
 ζωῆς ταύτης τῆς προσκαίρου ἢ ἐπιμόχθου, ἢ
 παντὸς ἄλλου ὅτουσιν παρὰ τὴν τῆς ψυχῆς
 ἦν ἡ ζημία, τάχ' ἂν ἦν καὶ ὁ πόνος οἷσός, καί-
 τινος ἢ λύπη παραμυθίας εἶχετο· ὅπου δὲ ζή-
 μιά,

μία ψυχῆς, καὶ ποσούτῳ μείζων, ὅσῳ καὶ ἐπὶ
 χεῖρον γίνεται τῷ σκοπῷ, ἵνα τὸ σενὸν καὶ
 τεθλιμμένον τῆς ὁδοῦ ἀφ' ἑαυτῷ ἀποτιναξα-
 μένοι, οἱ πύτην σέλυσθαι τὴν πορείαν ἐπαγ-
 χεῖλαμένοι, τῷ εὐρυχώρῳ φέροντες ἐκδότως πα-
 ράχωσιν ἑαυτὰς, τί ποτ' ἂν γένοιτο ἐπὶ τοιού-
 τοις κακοῖς παραμύθιον, εἰ μήτις ἕτερος διε-
 γερθεὶς φινεὺς τῷ θεῷ ζήλῳ πυρσέμενος, καὶ
 ἀποτομῶς διχοτομῶν τὸ πῶν τοιούτων ἐνέδονον
 καὶ ἐνδίκῃ κατακεκτῶν τὴν ἀσέλγειαν· εἰμήτις
 τὰτ' αὐτὸ ζηλωτὴς ἡλίας, τὰς ἱερεῖς τῆς αἰχύ-
 ρης καταπιμπρῶν ἀναλώσειε· καὶ ἴν' οἰκείωτε-
 ρον εἶπω, εἰμήτις κατὰ παῦλον τὸν θεῖον κα-
 τατολμήσοιτε καὶ ἀνέθεμα γυνέσθαι ἀπὸ χρι-
 στοῦ, ὑπὲρ τῶν κατὰ πνεῦμα ἀδελφῶν ἐπά-
 ξαιτο, καὶ ἐκπυρρῶθει ὑπὲρ οὕτω σκαρδαλιζο-
 μένων σφοδρῶς καὶ τῷ τομῷ τῆς τοῦ θεοῦ λό-
 γου μαχαίρας χρησάμενος, παραμυθίαν τινὰ
 ἐπέξωροι τῷ δυσυχίματι, τὴν ἄτακτον τάπων
 δύπῳρως σὺν θεῷ ἀναχαιτίζοι ὁρμὴν, καὶ
 πρὸς τὰ κρείττω ἀνακαλούμενος τοιοῦτον ἐγώ-
 ρα καὶ μελέτιαν τὸν ὁμόψυχο ἀδελφόν· οὐχ
 ἥττον τῷ πῶν καλῶν ζήλῳ, καὶ ὅσα μάλιστα εἰς
 τὴν περὶ τὸ θεῖον ἀνήκει δισέβηαν, πυρούμε-
 νον ἢ ἀδύνατον ὄντα δι' ἧς θεοῦ πεπλούτηκε
 χάριτος, καὶ ἀποσκυβαλλεῖσαι τὸ ἄχυρον, καὶ
 τὴν ἀγαθὴν ἀροτρυδάσαι γῆν, καὶ τῇ τῆς πνέ-
 ματικῆς γεωργίας ἐπισήμῃ πύτην καλλιεργῆ-
 σαι, καὶ καταβαλλεῖν πυχκάλως τὰ σπέρμα-
 τα, καὶ εἰς αὐξὴν διεγεῖραι τῇ ἀρδείᾳ τοῦ πνέ-
 μα-

ματος, καὶ δαφιλῇ καὶ τρόφιμον τὸν ἄσταχιν ἀπομήσασθαι, δι' οὗ ψυχὴ κατασιτιζομένη πᾶν ὅσον ἰῶδες καὶ ἐπιβλαβὲς ἀποφύγοιεν. καὶ πρὸς τῶν ἱερῶν λόγων, μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτῆς τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀγάπης, ἀδελφεῖ ἐν χριστῷ ἱερώτατε, τοιοῦτος ὢν, τοιοῦτος καὶ ἐπὶ τῆς χρείας αὐτῆς ἀναφάνηθι, διακάλυσον τόγχε ἐπὶ σοί, τὸ τῷ κακοῦ γαγγρῶδες καὶ ἐπίδημον πολεμικῆς, μᾶλλον δὲ κινδυνολούσης ὑπερασπίσας δυνάμειας, συμπάραλαβε καὶ ἄλλας τῶν καλῶν σοι τέπων συλλήπτoras, εἰς τὸ τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας λυσιτελοῦν ψυχὰς ἀπαπτέρωσον, καὶ πλουσίας πάντως ἐφέξεις καὶ παρὰ τὴν παρὰ τῷ πλουσιοπαρόχου μισθαποδότῃ, τὰς ἀμοιβάς· οἶδα δ' ὅτι τὴν ποιήσεις τῆς τε σῆς ἀξίας ἀξίως, καὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἐπὶ τοιούτοις ὀφειλωμένης σοι δ' ὑπυθείας καὶ ἐτοίμου ὅτι μάλιστα προαιρέσειως. ἐρρωμένον σε διαφυλάττοι ὁ κύριος ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἀδελφῶν ἐν χριστῷ πανοσιώτατε καὶ σοφώτατε. Ἐνετίηθι.

Αὐγούστου β' φθίνοντος, κατὰ τὸ ἀχάετος τὸ σωτήριον.

ADmòdum Reverendus Pater D. Octavius Rustici Ven. Congregationis Casinensis Philosophiae, & Sacrae Theologiae Professor, attente perlegat Librum hunc, cui titulus *Deliciae Eruditorum, seu veterum &c.* & videat si quid contineat, quod bonis moribus, & Christianae Fidei adverfetur, ac referat.

Dat. 12. Iulii 1739.

Iulius del Riccio Vic. Gen.

Librum, cui titulus *Deliciae Eruditorum &c.* ut mihi est demandatum, attente perlegi. In eo quod Fidem, aut mores laederet offendi nihil; plura vero utilia aequae, atque iucunda passim inveni: dignum itaque censeo, qui typis mandetur, in quorum fidem, &c.

Ex Abbatia Florentina die 25. Iulii 1739.

*D. Octavius Rustici Mon. Casinensis in eadem
Abbatia Philosoph. & S. Theolog. Lector.*

Attenta supradicta relatione imprimatur.

Iulius del Riccio Vic. Gen.

Admodum Reverendus Pater Theologus
Thomas Maria Griselli Centor huius San-
ctae Inquisitionis videat, & referat.

Ex AEdibus S.Officii Florentiae 28. Iulii 1739.

*Fra Franciscus Antonius Benoffi Min. Conv.
Vic. Gen. S. Off. Florentiae.*

Iussu Reverendiss. Patris Pauli Antonii Ambro-
gii Generalis Inquisitoris attente perlegi Li-
brum, qui inscribitur *Deliciae Eruditorum* &c.
ipsumque dignum censeo, qui publica luce de-
netur.

Datum Florentiae in Collegio D. Marci Ordinis
Praedicatorum 18. Augusti 1739.

*Fr. Thomas M. Griselli in suprad. Collegio
Sac. Theolog. Lector, & Censor pro S. Inquisit.*

Attenta supradicta relatione imprimatur.

*Fr. Franciscus Antonius Benoffi Min. Conv.
Vic. Gen. S. Off. Florentiae.*

Carolus Ginori pro Reg. Cels. vidit.

